

T.C.

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK HUKUKUNDA ACELE KAMULAŞTIRMA USULÜ
VE
YARGISAL DENETİMİ**

HANİFE EBRU ÖZTÜRK

KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Halit Eyüp ÖZDEMİR

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK HUKUKUNDA ACELE KAMULAŞTIRMA USULÜ
VE
YARGISAL DENETİMİ**

HANİFE EBRU ÖZTÜRK

KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Halit Eyüp ÖZDEMİR

İSTANBUL-2019

ÖZET

Mülkiyet hakkı, Anayasa’da yer alan temel haklardan biridir. Mülkiyet hakkı ancak Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere dayanarak, hakkın özüne dokunulmaksızın ve kanunla sınırlanabilir. Bu hakkın sadece kanunla sınırlanabilmesi nedeni ile yasa koyucu özel mülkiyet hakkına müdahalenin nasıl yapılabileceğine ilişkin çeşitli kanunlar çıkarmıştır. Bahsi geçen kanunlardan birisi de idarenin, bireylerin özel mülkiyetinde bulunan taşınmazları nasıl edinebileceğine ilişkin Kamulaştırma Kanunu’dur. Kamulaştırma Kanunu’nun 27. maddesinde sayılan üç halden birinin gerçekleşmesi halinde idare, acele kamulaştırma yoluna gidebilir. Bu hallerden birisi de kamu hizmetinin niteliğine göre aceleliğine Cumhurbaşkanı tarafından karar verilen hallerdir. Kanun’un ilk halinde Bakanlar Kurulu’na ait olan acelelik hali bulunduğu dair yetki 2/7/2018 tarihli ve 700 sayılı KHK’nin 86 ncı maddesiyle Cumhurbaşkanı’na tanınmıştır. Acelelik kararının Resmi Gazete’de yayımlanmasının ardından, idarenin taşınmazın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesinde açtığı bedel tespit ve acele el koyma davası sonrasında, asliye hukuk mahkemesince yedi gün içinde acele el koyma kararı verilmektedir. Acele kamulaştırmayı tam olarak anlayabilmek için acele kamulaştırmaya ilişkin temel kavramların, temel kavramlara yüksek yargı ve AİHM’in yaklaşımının, acele kamulaştırmanın diğer taşınmaz mal edinme yöntemlerinden farkının, ivedi yargılama usulünün, İYUK’ta yer alan usul kurallarının ve Danıştay’ın acele kamulaştırmaya yaklaşımının bilinmesi gerekmektedir. Yukarıda yer verilen nedenlerle tez konumuz “Türk Hukukunda Acele Kamulaştırma Usulü ve Yargısal Denetimi” olarak belirlenmiştir. Tezde Cumhurbaşkanlığı sistemine geçilmiş olması nedeniyle mevzuatta yapılan değişiklikler de dikkate alınmış olup yargı kararlarının büyük bir kısmı güncel kararlardan oluşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Acele Kamulaştırma, İvedi Yargılama Usulü, Kamulaştırma, Mülkiyet Hakkı, Mülkiyet Hakkına Müdahale.

ABSTRACT

The right to own property is one of the fundamental rights which were enumerated by the Constitution. The right to own property may only be limited based on the relevant provisions of the Constitution, without infringing the essence of the right and with a statute. Due to the condition that it may only be limited with a statute, the legislator has passed several acts that relate to the issue of how the intervention to the property rights might function. One of the mentioned acts is the Expropriation Act, which governs manner the administration shall obtain the immovables in the property of real persons. Article 27 of the Expropriation Law enumerates three situations in which the administration can apply urgent expropriation. One of these situations is the case where the President decides the urgency on the basis of the public service characteristics. The competence of the decision of the urgency of the expropriation was transferred from the Ministers Board to the Presidency with Article 86 of the decree-law N. 700 of 2/7/2018. After the decision of urgency is promulgated in the Official Gazette, the administration may apply the civil court of the first instance in the location of the immovable for a case of determination of price and urgent expropriation, and thereafter the civil court may decide for urgent expropriation in seven days. On the other hand, to conceive the urgent expropriation in its own right, one must know about the fundamental notions of the urgent expropriation, the approaches of the higher judiciary and the ECHR to these fundamental notions; the difference of the urgent expropriation with other manners of obtaining immovables, summary procedures, procedural rules in the Administrative Jurisdiction Procedure Law and the approach of the State Council to the urgent expropriation. On these grounds, we decided that our dissertation subject to be “The Urgent Expropriation and the Legal Review Thereof in the Turkish Law”. It was taken into consideration that there was a change to the Presidential system, and therefore the changes in the legislation are reviewed and the majority of the case-law mentioned is build-up by contemporary examples. In great extent throughout the dissertation, our personal opinions about the State Council decisions were emphasized, alongside with the application of the summary procedure.

Keywords: Intervention with the Property Rights, Expropriation, Right to own Property, Summary Procedure, Urgent Expropriation.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ACELE KAMULAŞTIRMA USULÜNÜN GENEL ÇERÇEVESİ

1. MÜLKİYET HAKKI.....	5
2. ACELE KAMULAŞTIRMA USULÜ	10
2.1 Acele Kamulaştırma Usulünün Tanımı.....	15
2.2. Acele Kamulaştırma Usulünün Uygulanacağı Haller	20
2.2.1. 3634 Sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'ndan Kaynaklanan Haller	21
2.2.2. Aceleliğine Cumhurbaşkanı'nca Karar Alınacak Haller	21
2.2.3. Özel Kanunlarla Öngörülen Olağanüstü Haller	23
3. ACELE KAMULAŞTIRMA USULÜNÜN AŞAMALARI.....	24
3.1. Acele Kamulaştırma Kararından Önce İzlenmesi Gereken Usul.....	25
3.1.1. Kamulaştırma Bedeli İçin Yeterli Ödeneğin Temin Edilmesi	25
3.1.2. Kamu Yararı Kararının Alınması	27
3.1.3. Kamulaştırılacak Taşınmazın Ve Sahibinin Belirlenmesi.....	29
3.1.4. Kamulaştırma Kararının Alınması Ve Tapu Siciline Şerh Verilmesinin İstenmesi	31
3.2. Acele Kamulaştırma Kararı Alınması.....	32
3.2.1. Acele Kamulaştırma Kararının Hukuki Niteliği Ve Unsurları.....	32
3.2.1.1. Acele Kamulaştırma Kararında Yetki Unsuru	33
3.2.1.1.1. Acele Kamulaştırma Kararında Yetki Devri.....	38
3.2.1.2. Acele Kamulaştırma Kararında Şekil Unsuru	41
3.2.1.3. Acele Kamulaştırma Kararında Sebep Unsuru.....	45
3.2.1.4. Acele Kamulaştırma Kararında Konu Unsuru	63
3.2.1.4.1. Acele Kamulaştırma Kararında İrtifak Hakkı Tesisi	64

3.2.1.4.2. Acele Kamulaştırma Kararında Taşınmazın Kısmen Kamulaştırılması	64
3.2.1.5. Acele Kamulaştırma Kararında Maksat Unsuru.....	65
3.3. Acele Kamulaştırma Kararından Sonra İzlenmesi Gereken Usul.....	71
3.3.1. Kıymet Takdiri Komisyonunun Kurulması ve Satın Alma Usulünün Denenmesi.....	77
3.3.2. Yargısal Aşama	80
3.3.2.1. Bedel Tespitine İlişkin Temyiz Yolu	84

İKİNCİ BÖLÜM

ACELE KAMULAŞTIRMA KARARININ YARGILAMA USULÜ

1. ACELE KAMULAŞTIRMA KARARI YARGILAMASINDA İDARİ DAVA TÜRÜ	87
2. ACELE KAMULAŞTIRMA KARARININ YARGILAMA USULÜ	90
2.1. Dava Ehliyeti.....	95
2.1.1. Acele Kamulaştırma Kararının Ekli Listesinde Yer Almayan Taşınmazlar Yönünden Ehliyet	97
2.1.2. Acele Kamulaştırma Kararının Tümüne Dava Açılması Durumunda Ehliyet	98
2.1.3. Kiracının Dava Açma Ehliyeti	98
2.1.4. Ehliyetin Tespiti Açısından Tapu Tahsis Belgesinin Hukuki Niteliği.....	101
2.1.5. Ehliyetin Tespiti Açısından Gayrimenkul Satış Vaadi Sözleşmesinin Hukuki Niteliği.....	102
2.1.6. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Dava Açma Ehliyeti	103
2.1.7. Belediyelerin Dava Açma Ehliyeti.....	105
2.2. Yetkili Ve Görevli Mahkeme.....	106
2.3. İdari Mercii Tecavüzü	106
2.4. Dava Açma Süresi.....	108
2.5. Dava Dilekçesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	114
2.5.1. Dava Dilekçesinin İYUK'un 3. Maddesine Uygun Olması	118
2.5.1.1. Dilekçelerin İmzalanması Zorunluluğu.....	118
2.5.1.2. Ad, Soyad, T.C. Kimlik Numarası Yazma Zorunluluğu.....	119
2.5.1.3. Davanın Konu Ve Sebepleri İle Dayandığı Deliller.....	122

2.5.1.4. Harç ve Posta Masraflarının Eksiksiz Ödenmesi Zorunluluğu.....	125
2.5.1.5. İdari İşlemin Yazılı Bildirim Tarihinin Yazılması Zorunluluğu.....	126
2.5.1.6. Hasım Gösterme	126
2.5.2. Dava Dilekçesinin İYUK'un 5. Maddesine Uygun Olması	127
2.5.2.1. İmar Planları	128
2.5.2.2. Kamu Yararı Kararı	128
2.5.2.3. İdarenin Kamu Yararı Kararına İlişkin Olur Kararı	130
2.5.2.4. Acele Kamulaştırma Kararının Sebep Unsurunu Oluşturan Proje Kararları	130
2.5.2.5. Elektrik Üretim Lisansı İşlemi	130
2.5.2.6. Riskli Alan Kararı.....	131
2.5.2.7. Kentsel Yenileme Alanı Kararı	132
2.5.2.8. İDDK'nın Birlikte Dava Açılmayacak İşlemlere Yaklaşımı	133
2.5.2.9. Aynı Acele Kamulaştırma İşleminde, Birden Fazla Taşınmaz Malikinin Farklı Parseller İçin Birlikte Dava Açamayacağı Kuralı	134
2.6. İdarenin Savunma Verme Süresi.....	136
2.6.1. Savunma Süresi İçinde Ara Kararı İle İstenilecek Belgeler.....	137
2.7. Acele Kamulaştırma Kararının İptaline İlişkin Davalarda Yürütmenin Durdurulması İstemi.....	139
3. ACELE KAMULAŞTIRMA KARARININ YARGISAL DENETİMİNDE KANUN YOLU	141
SONUÇ.....	147
KAYNAKLAR	154

KISALTMALAR

ABMYO	:	İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu Bil Meslek Yüksek Okulu
a.g.e	:	Adı Geçen Eser
a.g.m	:	Adı Geçen Makale
AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYİM	:	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
B.	:	Baskı
Bkz.	:	Bakınız
BOTAŞ	:	Boru Hatları İle Petrol Taşıma A.Ş.
C.	:	Cilt
ÇED	:	Çevresel Etki Değerlendirmesi
Çev.	:	Çeviren
D.	:	Daire
DİBK	:	Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu
DİDDK	:	Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
DSİ	:	Devlet Su İşleri
E:	:	Esas
HES	:	Hidroelektrik Santrali
HMK	:	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İDDK	:	İdari Dava Daireleri Kurulu
İYUK	:	İdari Yargılama Usulü Kanunu
K	:	Karar

KK	:	Kamulaştırma Kanunu
MGK	:	Milli Güvenlik Kurulu
MERNİS	:	Merkezi Nüfus İdare Sistemi
MK	:	Medeni Kanun
MMMK	:	Milli Müdafaa Mükellefiyetleri Kanunu
N.	:	Numara
OSB	:	Organize Sanayi Bölgesi
RES	:	Rüzgar Enerji Santrali
RG	:	Resmi Gazete
s.	:	Sayfa
ss	:	Sayfalar
S.	:	Sayı
TCDD	:	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları
TEAŞ	:	Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş.
TEDAŞ	:	Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TEİAŞ	:	Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
TEK	:	Türkiye Elektrik Kurumu
TETAŞ	:	Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.
TL	:	Türk Lirası
TMMOB	:	Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOKİ	:	Toplu Konut İdaresi
UYAP	:	Ulusal Yargı Ağı Projesi
vb.	:	ve benzeri
YHGK	:	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

GİRİŞ

Mülkiyet hakkı, yaşama hakkından sonra gelen en önemli haklardan birisidir. Gelişmiş ülkeler, uluslararası sözleşmeleri de dikkate alarak kendi iç hukuk kurallarında mülkiyet hakkını koruyan ve sınırlandıran düzenlemeler yapmışlardır.

Mülkiyet hakkı, taşınır, taşınmaz, fikri mülkiyet gibi çeşitli ayrımlarla yer almakla birlikte, özellikle taşınmaz mülkiyeti, diğer mülkiyet haklarına nazaran daha da önemlidir. Zira arsa ve araziler üzerinde hem toplu yaşama ve barınma amacıyla yerleşim alanları kurulabilirken hem de temel besin ihtiyaçlarının karşılanması için tarım yapılabilir. Dolayısıyla arsa ve araziler, bir taraftan insanların şehirleştiği ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşıladığı alanlar iken diğer taraftan ekonomik değeri olan yatırım araçlarıdır.

Öte yandan toplu yaşama ve barınma ihtiyacı duyan insanlar, zamanla toplum haline dönüşerek büyük şehirler ve devletler kurmuştur. Belli bir şehirde, bölgede ya da ülkede yaşayan nüfusla birlikte, ekonomik, sosyal veya teknik altyapı gibi ihtiyaçlar da gittikçe artmıştır. Artan kamusal ihtiyaçlar karşısında, kamunun elindeki arsa ve arazilerin yeterli olmaması, yahut hizmetin verileceği alanda kamuya ait arsa ve arazi bulunmaması nedeniyle özel kişilerin taşınmazlarına ihtiyaç duyulur hale gelmiştir. Şehirleşmenin yanı sıra kurulan şehirlerin korunması gereken olağan üstü durumlarda da özel kişilerin elindeki arsa ve arazilere ihtiyaç duyulduğu durumlar olabilmektedir. İşte bu gibi kamusal ihtiyaçlar nedeniyle bireylerden fedakârlık beklendiği durumlarda, kamu yararı kavramı devreye girmiş ve yasa koyucu, idari makamların mülkiyet hakkına doğrudan müdahalesine izin veren düzenlemeler yapmıştır. Bu yöntemlerden birisi de kaynağını Anayasa'dan alan kamulaştırma usulüdür.

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu incelendiğinde, kamulaştırma prosedürünün, birden fazla idari makamın ve yetki kullanan kişilerin sıralı işlemlerinden oluştuğu, ayrıca yargının da taşınmazın bedelinin tespiti ve idare adına tescili için devreye girdiği, uzun yıllara yayılabilen bir usul olduğu gözlemlenmektedir.

İdare, bazı durumlarda, kamu hizmetinin niteliği gereği taşınmaza acil ihtiyaç duymaktadır. Yasa koyucu, olağan kamulaştırma sürecinin beklenemeyeceği böyle

hallerle ilgili ilk olarak 31.08.1956 tarihli ve 6830 sayılı İstimlak Kanunu'nda acele istimlak adı altında bir düzenleme yapmıştır. 1983 yılında İstimlak Kanunu, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış ve Kanun'un 27. maddesinde de benzer bir özel düzenlemeye yer vermiştir. 27. maddeye göre; Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun uygulanması gereken hallerde, özel kanunlarda öngörülen olağanüstü durumlarda ve aceleliğine Cumhurbaşkanı'nca karar verilen hallerde, kamu hizmetinin hızlıca yerine getirilebilmesi için acele kamulaştırma usulü ile taşınmaza el konulabilecektir. Kanun koyucu aynı düzenleme ile taşınmaza ivedi olarak el konulduktan sonra kamulaştırmaya ilişkin bazı işlemlerin sonraya bırakılmasında da hukuki yarar görmüştür.

Ülkemizde acele kamulaştırma usulü, siyasi ve ekonomik nedenlerle gecikmiş veya olağan kamulaştırma usulünde tıkanma noktasına gelmiş ekonomik yatırımları telafi etmek amacıyla hemen hemen her proje de yaygın olarak uygulanmaktadır.

Taşınmaz malikleri, acelelik kararının Resmi Gazete'de yayımlandığı tarih itibariyle otuz günlük özel dava açma süresi içinde iptal davalarını açmak zorundadır. Ancak çoğu zaman malikler idarenin acele el koyma davasındaki bilirkişi raporunun kendilerine tebliği ile acelelik kararından haberdar olmaktadır. Danıştay'ın görüşüne göre dava açma süresi öğrenme ile başlayacağından, bilirkişi raporunun tebliği ile birlikte otuz günlük süre içerisinde açılan davalar süre nedeniyle reddedilmeyerek esastan incelenmektedir. Davacılar taşınmaz üzerindeki mülkiyet haklarını korumak adına, acelelik kararının iptali için ilk derece mahkemesi sıfatıyla Danıştay'da iptal davası açmaktadır.

Danıştay Altıncı Dairesi, ilk derece mahkemesi olarak acelelik kararının gerekçelerinin somut bir şekilde ortaya konulup konulmadığının yargısal denetimini, 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu'nun 20/A maddesinin 2. fıkrasında yer alan ivedi yargılama usulüne göre yapmaktadır.

Aceleliğe ilişkin Cumhurbaşkanı kararları her geçen gün arttığından bu kararlara karşı açılan dava sayısı da bununla birlikte artış göstermektedir. Ancak acelelik kararına karşı açılan iptal davalarına ilişkin dilekçelerin süresinde verilmemesi, dilekçeye tapu eklenmemesi, farklı taşınmazlar için birlikte dava

açılması ya da acele kamulaştırma işlemi ile birlikte dava açılmayacak diğer işlemler için de aynı dilekçe ile dava içeriğinin eksik olması nedeniyle daha ilk inceleme aşamasında dilekçe ret kararı verilmektedir. Davacı tarafından dilekçenin yenilenmesi aşamasına kadar idare, taşınmaz üzerinde tesis kurarak çoğu zaman normal kamulaştırmaya ilişkin işlemleri başlatarak, taşınmazın idare adına tesciline ilişkin davasını da açmaktadır. Dolayısıyla acelelik kararına ilişkin davanın sırf dava açarken yapılan usuli hatalar nedeniyle sürüncemede kalması nedeniyle davacı açısından telafisi imkânsız mağduriyetler oluşmaktadır.

Tüm bu hususlar dikkate alındığında, acele kamulaştırma işleminin iptali istemiyle hak arama yoluna giren kişilerin ya da hukuki temsilcilerinin, acele kamulaştırma işlemine dair temel kavramları, mevzuata ilişkin düzenlemeleri, yargılama yöntemini, konuya ilişkin usul ve esas hakkındaki içtihatları, bireysel başvuru yoluyla gidebileceği Anayasa Mahkemesi kararlarını ve son olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını bilmesi gerektiği açıktır.

Bununla birlikte, acele kamulaştırma ile ilgili idari yargı kararlarına yol gösterecek akademik çalışmalar ise oldukça sınırlıdır. Ayrıca acele kamulaştırma usulüne ilişkin hazırlanan akademik çalışmalarda, acele kamulaştırma işlemine yönelik açıklamaların genellikle kamulaştırma işlemi ile kıyaslanarak yapıldığı görülmektedir. Ancak, kamulaştırma usulü ile acele kamulaştırma bir noktaya kadar benzeşmekle birlikte, birbirinden farklı usullerdir ve farklı yargılama usulüne tabi olarak yargısal denetimleri yapılmaktadır.

Yukarıda ifade edildiği gibi acele kamulaştırmaya ilişkin akademik çalışmaların sınırlı olması nedeniyle, acele kamulaştırma usulünün temel kavramları, acele kamulaştırma kararına ilişkin yargısal denetim usulü ile usul ve esas yönünden verilen Danıştay kararlarıyla birlikte incelenmek üzere tez çalışması olarak belirlenmiştir.

Bu tezde, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesi ile düzenlenen ve özel bir yargılama usulü olan ivedi yargılama usulüne tabi acele kamulaştırma işlemlerine ilişkin güncel Danıştay kararlarıyla oluşan içtihatlar kaynak olarak alınmıştır. Nitekim konunun özgünlüğü ve uygulamaya yansıyan tarafı da göz

önünde bulundurulacak çalışmanın özellikle uygulamada yol gösterici olması hedeflenmiştir.

Bu çerçevede tez çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde acele kamulaştırma usulünün genel çerçevesi çizilecektir. Bu bölümde hak kavramı, mülkiyet hakkı kavramı, mülkiyet hakkının mevzuattaki yeri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay'ın mülkiyet hakkına genel yaklaşımları ortaya konulacaktır.

Daha sonra tezimizin asıl konusunu oluşturan acele kamulaştırma usulünün tanımı ile bu usulün uygulanacağı haller ve acele kamulaştırma usulünün aşamaları acele kamulaştırma usulünün unsurları ile birlikte detaylı olarak anlatılacaktır.

Tezin ikinci bölümünde ise acele kamulaştırma kararı ile ilgili açılacak idari dava türü hakkında bilgi verildikten sonra, acele kamulaştırma kararının yargılama usulü olan ivedi yargılama usulü, ehliyet, iptal davasına ilişkin görevli ve yetkili mahkeme hakkında bilgi verilecektir.

İkinci bölümün devamında, idari mercii tecavüzü, dava açma süresi, dava dilekçesinde dikkat edilecek hususlar, idarenin savunma verme süresi, yürütmenin durdurulması istemi, istinaf ve temyize ilişkin hususlar Danıştay kararları ile örneklendirilecektir.

Son olarak kamulaştırma ve acele kamulaştırma işleminin iptaline ilişkin davalarda verilen yargı kararlarının sonuçları anlatılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ACELE KAMULAŞTIRMA USULÜNÜN GENEL ÇERÇEVESİ

1. MÜLKİYET HAKKI

Acele kamulaştırma davalarında korunan hak, mülkiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkının tanımını vermeden önce “hak” “mülkiyet” ve “mülkiyet hakkı” kavramlarını kısaca açıklamakta fayda görmekteyiz.

Hukuk sözlüğünde hak; “*hukuken korunan menfaat, adalet, insaf, hakkaniyet, kişilere tanınan yetki, davranış özgürlüğü, edinebilme, sahiplik ileri sürebilme yetkisi, yasaca tanınan ayrıcalık*” olarak ifade edilmiştir.¹ Acele kamulaştırma davalarının konusunu oluşturan mülkiyet hakkında, hak kavramından sonra, mülkiyet kavramının tanımı da önem arz etmektedir.

ÖRÜCÜ’ye göre; “*mülkiyet, malik ile şey arasındaki ilişkidir.*”² Bu durumda önce bir malik olmalıdır ki malik, mülkiyet ilişkisinde birincil ögedir. “*İnsan topluluklarının ilkel bir mülkiyet ortaklığı dönemi yaşadıkları zamanlarda, aile mülkiyeti kurumu bir yana bırakılırsa, karşımıza özel kişi çıkmaktadır.*”³ Şey ise mülkiyet ilişkisinde konu ögesini oluşturmaktadır. Mülkiyet ilişkisinin üçüncü ögesi malik ile şey arasındaki hukuki bağlantıdır. Bu bağlantı ile malik, eşyayı elinde bulundurma ve kullanma, eşyadan yararlanma, başkasının eşyaya müdahalesine engel olma, eşyadan tasarruf etme yetkilerine sahip olmaktadır.⁴

Mülkiyet, taşınır ve taşınmaz mallar üzerinde kurulan sahipliktir ve malik bu sahip olma hali ile devletin üstün gücüne karşı dokunulmaz bir alana sahip olmaktadır. Diğer bir deyişle devlet dahi sahip olduğu üstün güce dayanarak Kanunda yer almayan bir nedenle keyfi olarak bu hakka dokunamaz.⁵

1 Ejder YILMAZ, Hukuk Sözlüğü, Ankara, Yetkin Yayınları, 5. Basım, 2014, s. 250.

2 Esin ÖRÜCÜ, “Taşınmaz Mülkiyetine Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı Mülkiyet Hakkının Sınırlanması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1976, s. 3.

3 ÖRÜCÜ, a.g.m, s. 4.

4 ÖRÜCÜ, a.g.m, s. 6.

5 Onur TATAR, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İşığında Mülkiyet Hakkı”, Ankara Barosu Yayını, Eylül 2003, s. 7.

Mülkiyet hakkı ise, mutlak haklar arasında yer almaktadır. Mülkiyet hakkının malike verdiği yetkiler herkese karşı ileri sürülür ve korunur. Malik dışındaki kişiler yani devlet, idare, kamu kurum kuruluşları, gerçek ve tüzel kişiler, malike mülkiyet hakkı nedeniyle tanınan yetkilere saygı duymak, mülkiyet hakkına hukuka aykırı olarak el koymak veya el atmaktan, bunların kullanılmasını engellemekten kaçınmak zorundadırlar.⁶

Anayasa'nın 46. maddesi ile Kamulaştırma Kanunu'nun 1. maddesine bakıldığında, sadece gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerine ait taşınmaz malların kamulaştırılabileceği anlaşılmaktadır.⁷ Bu nedenle taşınmaz mülkiyetinin kapsamına nelerin dahil olduğu ile birlikte özel mülkiyet kavramının da bilinmesi gereklidir.

Taşınmaz (gayrimenkul, immobil), özüne zarar gelmeksizin bir yerden başka bir yere taşınamayan eşyadır.⁸

Medeni Kanun'un "Eşya Hukuku" kısmında yer alan 704. maddesine bakıldığında; arazilerin, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli hakların ve kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümlerin, taşınmaz mülkiyetinin konusunu oluşturduğu görülmektedir.

Özel mülkiyet hakkında ise kişi, sahip olduğu hak ile toplumun geri kalanını dışlamaktadır.⁹ Yani malik devlete ya da üçüncü kişilere danışmadan hakkını tek başına kullanma yahut hakkına yapılan müdahalenin önlenmesini isteme yetkisini elinde bulundurmaktadır.

Mülkiyet hakkı ile ilgili mevzuatta herhangi bir tanım bulunmamaktadır. Bununla birlikte yaşam hakkından sonra en önemli hak olan mülkiyet hakkının korunması ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Anayasa'da bazı düzenlemeler yapılmıştır.

6 Fikret EREN, Mülkiyet Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınevi, 4. Baskı, 2016, s. 27.

7 Ömer KARAGÖL, Kamulaştırma Davalarında Bedel Tespit Esasları, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2016, s. 46.

8 Haluk Nami NOMER, Mehmet Serkan ERGÜNE, Eşya Hukuku, İstanbul, Onikilevha, 2019, s. 11.

9 Hülya DENİZ, " Teori ve Uygulamada Özel Mülkiyet Hakları İktisadi Büyüme Arasındaki İlişki", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, 2014, s. 120. (Yayımlanmamış)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 1 No'lu Protokolü'nün "Mülkiyetin korunması" başlıklı 1. maddesinde: "Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir. Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez." hükmüne yer verilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre; 1 No'lu Protokolün 1. maddesinin teminat altına aldığı mülkiyet hakkının ihlal edilip edilmediği konusunda hukuki denetim yapılırken aşağıdaki sorulara cevap aranılmaktadır.

- "(i) 1. madde kapsamındaki tanıma uygun bir mülk bulunmakta mıdır?*
- (ii) Bu mülke herhangi bir müdahale söz konusu olmuş mudur?*
- (iii) Müdahale 1. maddenin üç kuralından hangisinin kapsamına girmektedir?*
- (iv) Müdahale kamu yararı veya genel çıkarlar doğrultusunda meşru bir amaca hizmet etmekte midir?*
- (v) Müdahale orantısaldır mı? Yani kamunun genel çıkarlarının gerekleri ile bireyin temel haklarının korunması gereği arasında adil bir denge kurmakta mıdır?*
- (vi) Müdahale hukuki kesinlik veya yasallık ilkesi ile uyumlu mudur? (İatridis-Yunanistan Davası)"¹⁰*

Ek Protokolün 1. maddesi incelendiğinde üç belirgin kural içerdiği görülmektedir. Bu üç kural, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Sporrong ve Lönnroth – İsveç kararında ortaya konulmuştur. Buna göre ilk kural bireylerin sahip olduğu mal ve mülkün dokunulmazlığı, ikinci kural bireylerin mal ve mülkten yoksun bırakılmaması, üçüncü ve son kural ise mal ve mülkün kullanımının belli

10 Monica Carss FRİSK, "Mülkiyet Hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 No'lu Protokolünün 1. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz", s. 9. http://www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el_kitaplari/mulkiyet_hakki.pdf

şartların gerçekleşmesi halinde devletler tarafından kısıtlanabileceği, kullanımın kontrol altına alınabileceği kuralıdır.¹¹

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 1 No'lu Protokolü'nden sonra 1982 Anayasasının 35. maddesinde “*Temel Hak ve Ödevler*” başlığı altında, “*Kişinin Hak ve Ödevleri*” arasında bir temel hak olarak düzenlenmiştir. 35. maddede: “*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.*” hükmü yer almıştır. Mülkiyet hakkının Anayasada konulan bir kural ile korunması, yasa koyucunun mülkiyet hakkına, demokratik toplum düzenine ve hakkın özüne aykırı bir biçimde, kamu yararı dışında ve kanunsuz olarak dokunamaması, hakkı ortadan kaldıramaması anlamı da taşımaktadır.¹²

1982 Anayasası'nda sosyal devlet anlayışı baskın olduğundan, kişisel yarar ile toplum yararının çatıştığı hallerde toplum yararının üstün tutulduğu savunulmaktadır. Bu durumun nedeni olarak, mülkiyet hakkında bireysel menfaatten ziyade toplum menfaatine önem verilmesi ve kamu yararının gerektirdiği hallerde mülkiyet hakkının sınırlandırılabilmesi gösterilmektedir.¹³

Dolayısıyla devletin, bireylerin özel mülkiyetinde yer alan taşınmazlarına müdahale etme, bu taşınmazlarla ilgili toplum yararına düzenleme yapma ve mülkiyetin kullanımını kontrol etme yetkisi doğrudan Anayasa'dan kaynaklanmaktadır.

Anayasa'nın 35. maddesinde mülkiyet hakkı sınırsız bir hak değildir. Bu hakkın kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilmesi ve mülkiyet hakkına müdahalede bulunulurken temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin genel ilkeleri düzenleyen Anayasa'nın 13. maddesinin de dikkate alınması gerekmektedir.

1982 Anayasası'na bakıldığında, mülkiyet hakkının sınırlandırılması sonucunu doğuran pek çok düzenlemenin de yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu

11 İlhan HANAĞASI, “Danıştay 6.Daire Üyesi, Danıştay İnsan Hakları Komisyonu Sunumu” http://www.danistay.gov.tr/upload/2_mulkiyethakki.pdf erişim 09.10.2018.

12 EREN, a.g.e, s. 28.

13 N. Münci ÇAKMAK, İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2013, s. 409.

düzenlemelerden birisi de kamulaştırmayı düzenleyen 46. maddedir. Bu maddede kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde özel mülkiyette bulunan taşınmazların kamulaştırılabileceği ifade edilmiştir.

Mülkiyet hakkının Anayasa’da tanımı olmadığından bu hak yüksek yargı mahkemeleri tarafından tanımlanmıştır. Örneğin Anayasa Mahkemesi mülkiyet hakkını, malikin mülkiyet hakkını kullanırken başkasına zarar vermeden ve kanunların koyduğu sınırlamalara uymak kaydıyla, sahip olduğu şey üzerinde istediği şekilde yararlanma, mülkten tasarruf etme, mülkü başkasına devretme, ya da mülkün kullanılan biçimini değiştirme, mülkü harcama yahut tüketme, hatta isterse yok etme, yetkilerini kapsayan bir hak olarak tanımlamaktadır.¹⁴

Anayasa Mahkemesine göre mülkiyet hakkı toplum yararı gereğince sınırlandırılabilir. Toplum yararını gerektiren konuları, kanun koyucu takdir hakkı kapsamında tespit edilebilir. Yasa koyucu takdir hakkı konusunda tamamen serbest değildir ve bu hak Anayasanın ilkelerine uygun kullanılmak zorundadır.¹⁵

Yargıtay ise mülkiyet hakkını, mülk sahibine geniş hak ve yetkiler tanınmasının yanı sıra bazı yükümlülükler de getiren aynı bir hak olarak tanımlamaktadır.¹⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun yakın tarihli bir kararında; *“modern mülkiyet hakkı yetki ve ödevlerden oluşmaktadır. Malikin hem yetkileri, hem de yakınlarına ve topluma karşı ödevleri bulunmaktadır. Modern mülkiyet anlayışına göre, hakkın kapsamında yer alan ödevler, mülkiyet hakkına yabancı, ona dıştan ve sonradan yükletilen sınırlamalar olarak kabul edilmemeli, aksine bunları, kamu yararı amacıyla malike yükletilen ve mülkiyet hakkını oluşturan ödevler olarak düşünmelidir.”* denilmiştir.¹⁷ Dolayısıyla malik olan kişinin sadece hakları değil sorumlulukları da bulunmaktadır.

Danıştay, özel mülkiyet hakkına doğrudan müdahale eden kamulaştırma ve acele kamulaştırma işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetlerken, taşınmaza yönelik *“müdahalelerde kamu yararı gerekçesi, kanuni düzenleme gereği ve ölçülülük ya da*

14 Veysel BAŞPINAR, Mülkiyet Hakkını İhlal Eden Müdahaleler, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2009, s. 94.

15 BAŞPINAR, a.g.e, s. 246.

16 BAŞPINAR, a.g.e, s. 95.

17 YHGK’nın 06.11.2018 tarihli, E: 2017/5-2019, K: 2018/1589 sayılı kararı. UYAP erişim 09.06.2019.

orantılılık gibi uluslararası hukukun genel ilkelerinin varlığının dikkate alınması gerektiğini” ifade etmiş, bu hususlara dikkat edilmemesi halinde müdahalenin mülkiyet hakkı ihlaline neden olacağını, Anayasa Mahkemesi kararları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla da bu hususların açıkça ortaya konulduğunu belirtmiştir.

Danıştay’a göre; *“kamu gücü kullanılarak özel mülkiyetteki taşınmazların kamu eline geçirilmesini ifade etmesi anlamında kamulaştırmanın yargısal incelemesinde, mülkiyet hakkına söz konusu müdahalede, kamu yararının varlığının, kanuni düzenleme gereğinin ve orantılılık noktasında adil dengenin sağlanıp sağlanmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir.”*¹⁸

Diğer yandan Danıştay, kamulaştırılmış bir taşınmazın iade istemine ilişkin açılan davada, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, 15.1.2008 tarihli, Karaman - Türkiye Davasında (Başvuru no:6489/03) verdiği kararına atıf yapmış ve kamu yararı kullanımına terk edilen taşınmazın beş yıl boyunca amacına uygun kullanılmaması halinde taşınmaz malikinin talebi halinde malike iade edilmesi gerektiği yönünde hüküm kurmuştur.¹⁹

Yukarıdaki karardan da anlaşılacağı üzere Danıştay mülkiyet hakkı ile ilgili kararlarında gerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce belirlenen kriterleri gerekse Anayasa Mahkemesi kararları ile ortaya konulan ilkeleri içselleştirmiştir.

2. ACELE KAMULAŞTIRMA USULÜ

Usul kelimesi bir idari işlemin yapılmasında takip edilmesi gereken yollar demektir. İdari işlemin özünü oluşturan irade beyanı, bazı hallerde tek bir kişi tarafından doğrudan doğruya ve hemen açıklanmaktadır. Böyle durumlarda uyulması gereken pek bir usul kuralı bulunmamaktadır. Ancak bazı hallerde de idari işlemin özünü oluşturan irade beyanının açıklanabilmesi için izlenmesi gereken bir usul

18 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 28/12/2018 tarihli, E:2018/6286 sayılı Yürütme İsteminin Reddi kararı. UYAP erişim 03.03.2019.

19 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 24/01/2014 tarihli, E:2013/1349, K:2014/372 sayılı kararı UYAP erişim 03.03.2019.

safhası bulunmaktadır. Burada irade açıklanmadan önce belli bir hazırlık safhasından geçer, olgunlaşır ve belirli şartlar dahilinde tespit edilerek açıklanır.²⁰

Acele kamulaştırma usulü, olağanüstü durumlarda ya da kamu menfaati açısından bir an önce bitirilmesi gereken projelerde taşınmaza acil ihtiyaç duyulması halinde, idarenin kamulaştırma kanununda yer alan bazı işlemleri sonradan tamamlamak üzere, taşınmaza el koymasına ve taşınmazı kullanmasına imkan veren kamulaştırma yöntemlerinden biridir.

Acele kamulaştırma usulünün Anayasa’da düzenlemesi bulunmamaktadır. Bu usul 2942 sayılı Kanun’da yer almaktadır. Kamulaştırma Kanunu ise kaynağını Anayasa’dan almaktadır.

1982 Anayasası’nın Kamulaştırma başlıklı 46. maddesi, 03.10.2001 tarihli 4709 sayılı Kanun’un 18. maddesi ile değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile kamulaştırma; *“Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir. İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.”* şeklinde düzenlenmiştir.²¹

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nun 1. maddesinde; *"Bu Kanun; kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde*

20 Kemal GÖZLER, Gürsel KAPLAN, İdare Hukukuna Giriş, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 24. Baskı, Eylül 2018, s. 170-171.

21 <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> erişim 11.10.2018.

bulunan taşınmaz malların, Devlet ve kamu tüzel kişilerince kamulaştırılmasında yapılacak işlemleri, kamulaştırma bedelinin hesaplanmasını, taşınmaz malın ve irtifak hakkının idare adına tescilini, kullanılmayan taşınmaz malın geri alınmasını, idareler arasında taşınmaz malların devir işlemlerini, karşılıklı hak ve yükümlülükler ile bunlara dayalı uyuşmazlıkların çözüm usul ve yöntemlerini düzenler. Özel kanunlarına dayanılarak gerçek ve özel hukuk tüzelkişileri adına yapılacak kamulaştırmalarda da, bu Kanun hükümleri uygulanır." hükmü yer almaktadır.

Dolayısıyla acele kamulaştırma usulünün temelini oluşturan kamulaştırma işleminin yasal tanımı mevzuatta bulunmamaktadır.

Mevzuatta tanımı olmayan kamulaştırma işlemi ile ilgili Yargıtay tarafından bir tanımlama yapılmıştır. Bahsi geçen kararda kamulaştırma; *"Hiç şüphe yok ki kamulaştırma, bir haksız fiil değildir. Anayasa tarafından kabul edilen hukuka uygun bir müessesedir. İdare ile mal sahibi arasında akdi bir ilişkinin varlığından söz edilemez. Zira akitte esas olan tarafların serbest iradelerinin birleşmesidir. Burada gerek hukuki işlemin kurulmasında gerekse unsurların tespitinde serbest iradelerin birleştiğinden de söz edilemez. Şu halde kamulaştırmayı parasını hukuka uygun idari bir işlem sonunda malı alınana verilen karşılık olarak nitelemek yerinde olur"* şeklinde açıklanmıştır.²²

Yargı kararlarının yanı sıra doktrinde de kamulaştırma ile ilgili tanımlamalar yapılmıştır. GÜNDAY, kamulaştırmayı; *"Anayasa'nın 46. Maddesi'ne göre, Devlet ve kamu tüzel kişilerinin, kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılığını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz bir malın tamamına veya bir kısmına, kanunda gösterilen esas ve usullere göre zorla el atılması"* olarak tanımlamıştır.²³ GÖVEN'e göre ise *"kamulaştırma karşılığı olarak bir miktar paranın (mülkiyetten fedakarlık tazminatı) ödenmesi, malikin serbest iradesinin bir öneminin olduğunu göstermez. Böyle bir durumda malik, gayrimenkulünü rızası hilafına elinden çıkarmış olmaktadır. Yani ortada "zoraki satın alma" durumu söz*

22 Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu'nun E: 1988/4, K: 1989/3 sayılı kararı. UYAP erişim 26.06.2019.

23 Metin GÜNDAY, İdare Hukuku, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2011, s. 250.

konusudur."²⁴ BAŞPINAR'a göre kamulaştırma, "devletin veya geniş anlamda idarenin, kamu gücüne dayanarak, kamu yararının gerekli kılması sebebiyle kural olarak değerini peşin ödemek suretiyle, özel mülkiyette bulunan bir taşınmaza zorla el koymasıdır."²⁵ Öte yandan kamulaştırma; "özel hukuk kişilerinin rızasına bakılmaksızın mülkiyetinde bulunan taşınmaz malların kamu gücü kullanılarak elde edilmesini sağlayan kamu hukuku usulü" olarak da tanımlanmaktadır.²⁶

Kanaatimizce kamulaştırma, kamunun ihtiyaçları nedeniyle, mülkiyet hakkının özünü oluşturan kullanma, yararlanma, semerelerinden faydalanma hakkının Anayasa ve yasalara dayanılarak bedeli karşılığında zorla satın alınmasıdır.

Dolayısıyla kamulaştırma işlemi hakkın özü olan kullanma ve yararlanma hakkını tümüyle ortadan kaldırdığından kamulaştırma ve acele kamulaştırma davalarının hemen hepsinde, davacılar bedeli tam olarak ödenecek olsa dahi genel olarak sahip oldukları mülkiyet hakkından vazgeçmek istememektedir.

Anayasa Mahkemesi, kamulaştırmanın sadece devlet ve kamu tüzel kişileri tarafından yapılabileceğini, işlemde kamu yararının bulunması gerektiğini, kamulaştırma kararının kanunda gösterilen esas ve usullerine uygun olarak yapılması gerektiğini ve gerçek karşılığın kural olarak peşin ve nakden ödenmesinin kamulaştırmanın anayasal öğeleri olduğunu ifade etmiştir.²⁷

Mahkemenin bu kararına göre kamulaştırma işleminin temel unsuru kamu yararadır ve kamulaştırma işlemi ile özel mülkiyet alanına devlet tarafından müdahale edilmektedir.

Mahkeme, idarenin taşınmaza el koymasının mecburi olduğu hallerde, kamu yararının özel mülkiyet hakkından üstün tutulduğu durumlarla sınırlı olmak şartıyla, Anayasa'da belirlenen usul güvenceleri izlenerek kamulaştırma yapılması gerektiğini, işlemin ancak bu sayılan hallerde hukuka uygun olduğunun kabul edileceğini hüküm altına almıştır.

24 Yusuf GÖVEN, "Kamulaştırma İşlemlerinde Kamu Yararı", Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:1, 1999, s. 3.

25 BAŞPINAR, a.g.e, s. 275.

26 Bahtiyar AKYILMAZ, Murat SEZGİNER, Cemil KAYA, Türk İdare Hukuku, Ankara, Savaş Yayınevi,10. Baskı, Şubat 2019, s. 607.

27 Anayasa Mahkemesi'nin 26.7.2017 tarihli, E: 2017/110, K: 2017/133 sayılı kararı. Erişim 14.03.2019.

Acele kamulaştırma usulü ivedi bir kamulaştırma usulüdür. Bu nedenle olağan kamulaştırmaya benzeyen ya da ondan ayrılan tarafları bulunmaktadır.

Acele kamulaştırma işlemi de olağan kamulaştırma gibi başlamakta, kıymet takdirine kadar olan kamulaştırma işlemleri, acele kamulaştırma usulünde de yapılmaktadır.

Kamulaştırma işlemi bireylerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin malik olduğu taşınmazların, kaynakların ve irtifakların üzerinden yapılmaktadır. Acele kamulaştırma için de aynı durum söz konusudur.

Kamulaştırma işlemini, devlet veya Kamulaştırma Kanunu'nda sayılan kamu tüzel kişilerinin yetkili organları ya da mercileri yapmaya yetkilidir. Acele kamulaştırmayı ise Kanun'un 27. maddesinde özel olarak sayılan makamlar işlem olarak tesis edebilir.

Kamulaştırma karşılığı olarak taşınmazın gerçek değeri önce idare tarafından tespit edilir, malik tarafından uzlaşma aşamasında tespit edilen bedel üzerinden herhangi bir anlaşma sağlanamaz ise taşınmazın bulunduğu asliye hukuk mahkemesinde bedel tespit ve tescil davasında bilirkişiler tarafından tespit edilen bedel üzerinden ödenir. Taşınmazın değerinin hesaplanma yöntemini yasa gösterir. Acele kamulaştırmada ise acele el koyma sırasında bir bedel tespit edilmekte, bu bedel taşınmaz malikleri adına depo edilmektedir. Ancak yine de idare, acele el koyma sonrasında olağan kamulaştırma aşamasına geçmeli taşınmazı mülk olarak edinmek için bedel tespit ve tescil davası açmalıdır.

Kanuna göre kamulaştırma bedeli ile "artırım bedeli" peşin ve nakden ödenmek zorundadır. Belli konularda taksitle ödeme yapılabilir. Ancak bazı hallerde kanun taksitlendirmeye imkan tanımıştır. Bu durumda taksitlendirmelerde ve herhangi bir nedenle ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde, kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanacaktır. Acele kamulaştırmanın acele el koymaya ilişkin kısmında eğer taksitle kamulaştırılabilen bir taşınmaz söz konusu ile idare tarafından ilk taksitin ödenmesi ile idare taşınmaza el koyabilir.

Kamulaştırmada izlenecek yol ve yöntemler, Kamulaştırma Kanunu ile belirlenmiştir. Kamulaştırma, hem idari yönü hem de adli yönü olan bir işlemdir.²⁸

2.1 Acele Kamulaştırma Usulünün Tanımı

Acele kamulaştırma usulünün kendine özel bir mevzuatı bulunmamaktadır. Yasa koyucu, olağan kamulaştırma sürecinin beklenemeyeceği olağanüstü hallerle ilgili ilk olarak 31.08.1956 tarihli ve 6830 sayılı İstimlak Kanunu'nda acele istimlak adı altında bir düzenleme yapmıştır.

Bahse konu Kanun'un "*Acele İşlerde El Koyma*" başlıklı 16. maddesi ile; "*Mahkemede dâva açıldığı ve dâva neticesine intizar edilmeksizin istimlâk olunan gayrimenkule hemen el konulmasına idarece zaruret görüldüğü hallerde, gayrimenkulün takdir olunan kıymeti millî bankalardan birisine, bulunmayan yerlerde mal sandıklarına yatırılarak makbuzu, ilgili evrak suretleriyle birlikte mahkemeye tevdi edilip delil tesbiti istenir. Mahkeme 8 gün içinde gayrimenkul sahibini davet ile 5 gün zarfında gayrimenkulun, 11. maddede yazılı olduğu şekilde kıymet takdirine esas olabilecek bütün evsafını tesbit ettirerek o gayrimenkulün siciline şerh ve tescil edilmesini tapu dairesine bildirir.*

Bu muamele, mahkemenin davetine icabet etmiyen veya delillerin tesbiti sırasında hazır bulunmıyanların gıyabında yapılır. İstimlâk olunan gayrimenkulün mülkiyeti veya hisse miktarı münazaalı bulunduğu hallerde dahi bu madde hükmü tatbik olunur." düzenlenmesi getirilmiştir.

1983 yılında İstimlak Kanunu, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış ve Kanun'un 27. maddesinde "*Acele Kamulaştırma*" başlığı altında benzer bir düzenleme yapılmıştır.

Maddede; "*3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Cumhurbaşkanınca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın 10. madde esasları dairesinde ve 15 inci madde uyarınca seçilecek*

28 Ramazan YILDIRIM, Serkan ÇINARLI, Türk İdare Hukuku Dersleri Cilt I, Ankara, Astana Yayınları, 2018, s. 247.

birlikte tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına 10. maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabilir. Mahkemece verilen taşınmaz mala el koyma kararı tapu müdürlüğüne bildirilir. Taşınmaz malın başkasına devir, ferağ veya temlikinin yapılamayacağı hükmü tapu kütüğüne şerh edilir. El koyma kararından sonra taşınmaz mal 20. madde uyarınca boşaltılır. Bu Kanunun 3. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen hallerde yapılacak kamulaştırmalarda yatırılacak miktar, ödenecek ilk taksit bedelidir.” şeklinde bir düzenleme yapılarak acele kamulaştırmanın aşamaları anlatılmıştır.

İdare hukukunda asıl olan yetkisizliktir; idare ancak kanun ile açıkça yetkili kılındığı hallerde eylem ve işlem yapma ehliyetine sahip olabilir. Kanundaki düzenlemeye bakıldığından acele kamulaştırma yetkisinin idareye sınırsız bir takdir yetkisi bahşettiği söylenemez. *“Acele kamulaştırma yoluna da gidilebilir.”* ifadesinden idarenin ancak ivedilik gerektiren somut durumların varlığı halinde bu yetkiyi kullanabileceğini anlamak gerekir. Acelelik hali taşımayan durumlarda idare her zaman olağan kamulaştırma yoluna başvurma yetkisine sahiptir. Dolayısıyla, idarenin acele kamulaştırma yapabilmesi için gecikmesi halinde büyük kamu zararına sebebiyet verecek ve kamu düzenini bozacak bir durumun varlığı gerekir.²⁹

Acele kamulaştırma usulüne ilişkin mevzuat hükümleri incelendiğinde, acele kamulaştırma usulünün herhangi bir tanımının yapılmadığı görülmektedir. Bu durumda acele kamulaştırma usulünün yargı kararlarında ve doktrinde nasıl tanımlandığına bakmak gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru yoluyla incelediği Ali Ekber Aksoy ve Diğerleri (2015/17451) Başvurusuna ilişkin 16.02.2017 tarihli kararında, acele kamulaştırma usulünü de irdelemiştir. Mahkemenin bu kararına göre, olağan kamulaştırma usulünde idarenin taşınmaza el koyması ancak taşınmazın idare adına tescilinden sonra mümkündür. Söz konusu taşınmazın tescili tarafların anlaşamaması halinde sadece asliye hukuk mahkemesince verilecek tescil kararı ile gerçekleşebilir. Bazı hallerde idareler taşınmaza hemen ihtiyaç duyabilir. Böyle hallerde,

29 Buket KARAMAN, “Acele Kamulaştırma”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s. 63. (Yayımlanmamış)

kamulaştırma sürecinin neticelenmesinin beklenmesi, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde ciddi aksamalara yol açacağından, Yasa koyucu gecikmeden kaynaklanan sakıncaların belli ölçüde bertaraf edilmesi amacıyla 2942 sayılı Kanun'un 27. maddesinde düzenlenen acele kamulaştırma usulünü öngörmüştür. Bu durumda, *“acele kamulaştırma usulü, idareye kamulaştırma işlemlerinin neticelenmesini beklemeden kamulaştırılan taşınmaza el koyma imkanı tanıyan olağanüstü bir kamulaştırma usulüdür.”*³⁰

Anayasa Mahkemesi aynı kararında, *“acele kamulaştırma usulü, olağan kamulaştırmada malik lehine getirilen usule ilişkin güvenceleri bertaraf etmemekte; yalnızca bu usullerin işletilmesinden önce idareye, kamulaştırılacak taşınmaza el koyma imkanı tanımaktadır. İdare tarafından, taşınmaza el konulduktan sonra öncelikle satın alma yolunun işletilmesi, bunun mümkün olamaması durumunda ise asliye hukuk mahkemesinde bedel tespiti ve tescil dava açılması gerekmektedir.”* şeklinde hüküm kurulmuştur.

Karardan da anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi, acele kamulaştırma usulünü kamulaştırma işleminin bir parçası gibi değerlendirmekte, kamulaştırmaya ilişkin bazı işlemler tamamlanmadan taşınmaza acele el konulmasından sonra yine kamulaştırma işlemlerinin devam etmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin karardaki yaklaşımına göre, taşınmaza el konulduktan sonra, kamulaştırmaya ilişkin diğer işlemlere devam edilmediği takdirde, tapuda idare adına tescil gerçekleşmediğinden, taşınmaza el konulmuş olmasına rağmen taşınmaz üzerinde mülkiyete ilişkin hak iddia edemeyecektir. Dolayısıyla idare, tescil kararı verilene kadar taşınmaza el atmış olmakla sadece taşınmazı kullanma hakkını elde etmektedir. Bunun dışında mülkiyetten kaynaklanan haklar taşınmaz malikinde kalmaya devam etmektedir.

Anayasa Mahkemesi, asliye hukuk mahkemesinde açılan acele el koyma ve bedel tespiti davası davasında verilen karar ile, *“kıymet takdiri dışındaki işlemler”* sonradan tamamlanmak üzere taşınmaza idare tarafından *“el konulmasına”* karar verildiğini, ancak verilen bu kararın, taşınmazın mülkiyetinin idareye geçmesi sonucunu doğurmadığını, mülkiyetin idareye geçmesi için ya satın alma usulünün

30 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/17451> erişim 21.05.2019.

işletilmesini ve taşınmaz malikinin idare lehine ferağ vermesini ya da idarenin olağan kamulaştırmalarda olduğu gibi 2942 sayılı Kanun'un 10. maddesi uyarınca kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescil davası açması gerektiğini ortaya koymuştur.

Mahkeme, 3218 sayılı Kanun'un, 6772 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle değiştirilen, 5. maddede Serbest Bölge ilan edilen alanlardaki taşınmazların kamulaştırılması ile ilgili "*Bakanlar Kurulu bu arazi ve tesislerin acele kamulaştırılmasını kararlaştırabilir*" düzenlemesinin iptali istemi ile baktığı davada, acele kamulaştırma işlemini "*bazı istisnai hâllerde, kamulaştırma sürecindeki işlemler tamamlanmadan ve mülkiyet idareye geçmeden önce idareye özel mülkiyete konu bir taşınmazı, el koymak suretiyle kullanma imkânı tanıyan bir tedbir niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır.*" şeklinde tanımlamış devamında acele kamulaştırma işlemi ile mülkiyet hakkının hukuken ortadan kalkmadığını, haktan doğan yetkilerin kısıtlandığını ve hakka sınırlama getirildiğini ifade etmiştir.³¹

Kanaatimizce bu tanım doğru bir tanım değildir. Zira tedbir kavramı önlem alma, koruma ile aynı anlamına gelmektedir ve pasif bir durumu nitelendirmektedir. Oysa ki idarelerin acele kamulaştırma kararı ile taşınmazı korumaya yönelik bir tutumu bulunmamaktadır. Öte yandan taşınmazın elden çıkmasına, üçüncü kişilerin eline geçmesine engel olmak gibi bir amacı bulunmamaktadır. İdarenin taşınmaza el koymasının asıl nedeni taşınmaza bir an önce el atıp kullanarak proje çalışmalarına derhal başlamaktır ki bu aktif bir hareket halidir. Dolayısıyla acele kamulaştırma kararının tedbir olarak nitelendirilmesi hukuken doğru bir tanımlama değildir.

Anayasa Mahkemesi'ne göre, olağan kamulaştırma usulünde idarenin taşınmaza el koyması ancak taşınmazın idare adına tescilinden sonra mümkündür. Söz konusu taşınmazın tescili tarafların anlaşamaması halinde sadece asliye hukuk mahkemesince verilecek tescil kararı ile gerçekleştirilebilir. Bazı hallerde idareler taşınmaza hemen ihtiyaç duyabilir. Böyle hallerde, kamulaştırma sürecinin neticelenmesinin beklenmesi, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde ciddi aksamalara yol açacağından, kanun koyucu gecikmeden kaynaklanan sakıncaların belli ölçüde bertaraf edilmesi amacıyla 2942 sayılı Kanun'un 27. maddesinde düzenlenen acele kamulaştırma usulünü öngörmüştür. Bu durumda, "*acele kamulaştırma usulü,*

31 Anayasa Mahkemesi'nin 26.7.2017 tarihli, E: 2017/110, K: 2017/133 sayılı kararı. Erişim 21.05.2019

idareye kamulaştırma işlemlerinin neticelenmesini beklemeden kamulaştırılan taşınmaza el koyma imkanı tanıyan olağanüstü bir kamulaştırma usulüdür.”³²

Mahkeme, söz konusu kararında; “*acele kamulaştırma usulü, olağan kamulaştırmada malik lehine getirilen usule ilişkin güvenceleri bertaraf etmemekte; yalnızca bu usullerin işletilmesinden önce idareye, kamulaştırılacak taşınmaza el koyma imkanı tanımaktadır. İdare tarafından, taşınmaza el konulduktan sonra öncelikle satın alma yolunun işletilmesi, bunun mümkün olamaması durumunda ise asliye hukuk mahkemesinde bedel tespiti ve tescil dava açılması gerekmektedir.”* şeklinde hüküm kurmuştur.

Karardan da anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi, acele kamulaştırma usulünü kamulaştırma işleminin bir parçası gibi değerlendirmekte, kamulaştırmaya ilişkin bazı işlemler tamamlanmadan taşınmaza acele el konulmasından sonra yine kamulaştırma işlemlerinin devam etmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Anayasa Mahkemesi’nin karardaki yaklaşımına göre, taşınmaza el konulduktan sonra, kamulaştırmaya ilişkin diğer işlemlere devam edilmediği takdirde, tapuda idare adına tescil gerçekleşmediğinden, taşınmaza el konulmuş olmasına rağmen taşınmaz malikleri tarafından taşınmaz üzerinde mülkiyete ilişkin hak iddia edilemeyecektir. Dolayısıyla idare, tescil kararı verilene kadar taşınmaza el atmış olmakla sadece taşınmazı kullanma hakkını elde etmektedir. Bunun dışında mülkiyetten kaynaklanan haklar taşınmaz malikinde kalmaya devam etmektedir.

Anayasa Mahkemesi, petrol faaliyetinde bulunulacak alanlarda acele kamulaştırma yoluna imkân tanınmasına ilişkin düzenlemenin iptaline ilişkin bir davada acele kamulaştırma işleminin mülkiyet hakkını hukuken ortadan kaldırılmadığını, el koyma kararı ile birlikte malikin mülkiyet hakkından kaynaklanan yetkilerinin kısıtlandığını, kısıtlamanın anılan hakka yönelik bir sınırlama niteliğinde olduğunu ifade etmiştir.³³

Danıştay Altıncı Dairesi, 27. maddeye ilişkin yorumunda, acele kamulaştırma işlemlerinde öngörülen yöntemlerin bir kısmının uygulanmayarak taşınmaza acele el

32 Anayasa Mahkemesi’nin, Ali Ekber Aksoy ve Diğerleri (2015/17451) 16.02.2017 tarihli kararı. Erişim 21.05.2019.

33 Anayasa Mahkemesi’nin 03.07.2014 tarihli, E: 2013/96, K: 2014/118 sayılı kararı. <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/> erişim 27.10.2018.

konulabilmesi yolunun istisnai olarak başvurulabilecek bir yöntem olarak düzenlendiğinden bahsetmiştir. Daire, acele kamulaştırmada olağan kamulaştırmaya oranla daha özel koşulların varlığının arandığını ve üç durumda acele kamulaştırma yapılmasına olanak tanındığını ifade ederek, bu durumların ikisinde, Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya özel kanunlarda öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olması halleri şeklinde açıkça sayılmak suretiyle üstün kamu yararının ve kamu düzeninin korunmasının gerçekleştirilmesi amacıyla acele kamulaştırma yoluna gidilebileceğini ifade etmiştir.³⁴

Doktrinde, acele kamulaştırma usulü; *“olağandışı şartların ortaya çıkardığı “acelelik hali”nin gerektirmesi sebebiyle, olağan kamulaştırma usulüne dayalı sistemden, -hukukun izin verdiği sınırlar çerçevesinde- sapılmasının müesseseleştirdiği bir kavram”* olarak tanımlamıştır.³⁵

Dolayısıyla acele kamulaştırma usulü, kamu hizmetinin hızlı bir şekilde görülmesini gerektiren olağanüstü hallerde, idare tarafından taşınmazın mülkiyet hakkı devralınmadan, malikin mülkiyet hakkından kaynaklanan yetkilerini kısıtlayan taşınmaz mal edinme yöntemlerinden birisidir.

2.2. Acele Kamulaştırma Usulünün Uygulanacağı Haller

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinde; *“3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Cumhurbaşkanınca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda..”* acele kamulaştırma usulüne gidilebileceği görülmektedir.

Bu üç halin dışında acele kamulaştırma yapılması durumunda, acele kamulaştırma işlemi hukuka aykırı hale gelecek ve iptal edilecektir.

34 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 20/11/2017 tarihli, E: 2017/1805 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 22.08.2018. (Yayınlanmamış)

35 Yıldızhan YAYLA, İdare Hukuku, İstanbul, Beta Yayınevi, 2009, s. 217.

2.2.1. 3634 Sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'ndan Kaynaklanan Haller

3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacı duyulan hallerde acele kamulaştırma usulüne gidilebilir.

Söz konusu Kanun'un birinci maddesinde; *“seferberlik ve savaş hali ile bu hallerin henüz ilan edilmemiş olduğu ancak savaşı gerektirebilecek bir durumun meydana geldiği gerginlik ve kriz dönemlerinde yapılacak seferberlik hazırlıkları ile kıtaların toplanması esnasında, alelade vasıtalarla temin edilemeyen bütün askeri ihtiyaçları veya hizmetleri bu Kanun hükümleri dairesinde vermeye veya yapmaya her şahıs borçludur.”* denilerek Milli Müdafaa halini gerektirecek haller ve bu hallerde duyulacak ihtiyaçlara ilişkin genel sorumluluk tanımlanmıştır. Bu halde acele kamulaştırma kararını yönetimi tek başına elinde bulunduran Cumhurbaşkanı verecektir.

2.2.2. Aceleliğine Cumhurbaşkanı'nca Karar Alınacak Haller

Cumhurbaşkanı tarafından aceleliğine karar verilen haller, uygulamada en sık karşılaşılan acele kamulaştırma hallerindedir. İdareler, kamu hizmetinin görülmesi amacıyla başlattıkları projelerde, gayrimenkul malikleri ile uzun süre uzlaşamamaları üzerine, projenin planlanan sürede bitirilememesi ve sürecin çıkmaza girmesi hallerinde de, başladıkları projenin hızlıca bitirilebilmesi için bu yöntemle başvurabilmektedir.

Bu yöntemde, idare tarafından taşınmaza acele el konulabilmesi için öncelikle ilgili projenin yürütülmesinden sorumlu genel müdürlük tarafından bir kamu yararı kararı alınması, bu kararın genel müdürlüğün bağlı olduğu bakanlık tarafından onaylanması, Cumhurbaşkanı tarafından projenin veya yatırımın aciliyet taşıdığına karar verilmesi ve bu kararın Resmi Gazete'de ilan edilmesi gerekmektedir.

Danıştay, aceleliğine Cumhurbaşkanı'nca karar verilebilmesi için, kamu yararı ve kamu düzenine ilişkin olma halinin maddede yer alan diğer iki koşula paralel nitelik taşıması gerektiğini, anılan maddenin gerekçesinde de, acele ve istisnai hallerde, Kanunun önceki hükümlerine uyulmasının çeşitli sakıncalar yaratabileceği gibi, kamunun büyük zararlara uğramasının da muhtemel olabileceği, bu durumda yasada belirtilen şartların varlığına bağlı olarak, kıymet takdiri dışındaki bazı

kamulaştırma işlemlerinin sonraya bırakıldığı ve öngörülen süre ve şekilde taşınmaza acele el konulması düzenlendiğini belirtmiştir.

Yukarıdaki ifadeden Danıştay'ın acele kamulaştırmayı, olağanüstü bir kamulaştırma usulü olarak nitelendirdiği ve istisnai durumlarda uygulanacak bir yöntem olarak tanımladığı anlaşılmaktadır.

Bu nedenle Danıştay, Cumhurbaşkanı tarafından verilen acelelik kararının iptali davalarında, bu kararının hukuka uygunluk denetimini yaparken bazı kriterler belirlemiştir.

Öncelikle acelelik halinin bulunduğu saptanması halinde, acele kamulaştırması zorunlu bulunan taşınmazlara yönelik gerekli tespitler yapılmalı ve acelelik halinin sebeplerinin de ortaya konulmasından sonra başvuruda bulunulmalıdır.

Olağan kamulaştırma gerekçeleri dışında bu yöntemin uygulanma gerekçesinin, olağanüstü durumların, bu yönteme başvurulması ile amaçlanan kamu yararının, kamu düzeninin korunmasını gerektiren hallerin acele kamulaştırmayı yapacak olan idare tarafından somut olarak ortaya konulması gerekmektedir.

Öte yandan Danıştay, başvuruda bulunulan taşınmazlara yönelik inceleme yapıldıktan sonra, acelelik koşulların gerçekleşmesi halinde, Cumhurbaşkanınca 2942 sayılı Kanun'un 27. maddesi uyarınca aceleliğine karar verilmiş olan taşınmazlara yönelik olarak acele kamulaştırma işlemlerinin yürütülmesini aramaktadır.³⁶

Dolayısıyla idare, proje kapsamında olmayan, Resmi Gazete'de yayımlanan acele kamulaştırma kararının ekli listesinde yer almayan bir taşınmaza acele kamulaştırma yöntemi ile el atamayacaktır. Projede güzergâh değişikliğine gidilmesi üzerine ihtiyaç duyulan taşınmazların değişmesi halinde mutlaka yeni bir acele kamulaştırma kararının alınması gerekmektedir.

36 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 20/11/2017 tarihli, E: 2017/1805 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 22.08.2018. (Yayınlanmamış)

2.2.3. Özel Kanunlarla Öngörülen Olağanüstü Haller

Özel düzenlenmiş olan olağanüstü hallerde de acele kamulaştırma yapılabilmesi mümkündür.

2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu'nun, 8. maddesinin 3. fıkrasının (j) bendindeki düzenlemeyle Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri içinde kalan özel mülkiyet konusu arazi ve arsaların turizm yatırımlarına tahsisi amacıyla, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesi hükümlerine göre acele kamulaştırma yapabileceği belirtilmektedir.

3213 sayılı Maden Kanunu'nun 46. maddesinde, kamulaştırma işlemlerinin 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununa göre yapılacağı düzenlenmiştir. Kamulaştırma işlemleri konusunda 2942 sayılı Yasaya gönderme yapılmakla yetinilerek, acele kamulaştırmaya ilişkin ayrıca özel bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle, özel şahıs lehine yapılacak olan kamulaştırmalarda acele kamulaştırmayı içeren 2942 sayılı Kanunun 27. maddesinin de uygulanabileceği kabul edilmektedir.

4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nun 12. maddesinde yapılan düzenleme ile bu kanun kapsamında yapılacak kamulaştırmalarda, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun esas ve usullerinin geçerli olduğu düzenlenmiştir. Bu duruma göre, 27. madde kapsamında acele kamulaştırma usulü, bu kanun kapsamında yapılacak olan kamulaştırmalarda da uygulama alanı bulabilecektir.

2012 yılında kabul edilen 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun 6. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenleme eklenmiştir. Bu düzenlemeye göre; *“Üzerindeki bina yıkılmış olan arsanın maliklerine yapılan tebligatı takip eden otuz gün içinde en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması hâlinde, gerçek kişilerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar için Bakanlık, TOKİ veya İdare tarafından acele kamulaştırma yoluna da gidilebilir.”*³⁷

37 Mehmet YOĞURTÇU, “Kamu Yararı Çerçevesinde Acele Kamulaştırma”, ABMYO Dergisi, Sayı 42 - (2016) - (35 – 55) http://abmyod.aydin.edu.tr/makaleler/sayi_42/kamu-yarari-cercevesinde-acele-kamulastirma.pdf.

Uygulamada, özel kanunlarda sayılan bu hallerde idarenin yine Cumhurbaşkanlığı kararı ile acele kamulaştırma yaptığı, idarenin doğrudan acele kamulaştırma kararı almadığı görülmektedir.³⁸

Ayrıca Danıştay, özel kanunlara dayanılarak Cumhurbaşkanlığı tarafından verilen acele kamulaştırma kararlarında konu yönünden bir sınırlama olmasını aramaktadır. Yani idare acele kamulaştırmayı hangi proje için yaptığını açıklamalı ve acele kamulaştırma nedenlerini somut olarak ortaya koymalıdır. Diğer yandan, uygulama açısından süreklilik gösterecek şekilde tüm kamulaştırma işlemleri için acele kamulaştırma yapabileceği yönünde acele kamulaştırma kararı da hukuka aykırı bir karardır.³⁹ Dolayısıyla idarelerin tüm projelerini kapsayacak şekilde süre sınırı olmaksızın acele kamulaştırma kararı verilemez.

3. ACELE KAMULAŞTIRMA USULÜNÜN AŞAMALARI

Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinde “...taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın 10. madde esasları dairesinde ve 15 inci madde uyarınca seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına 10. maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabilir.” denilmiştir.

Resmî Gazete’de yayımlanan acelelik kararlarına ilişkin ilanlar incelendiğinde, kamu hizmetini gerçekleştirmek üzere idare tarafından bir proje yapıldığı, bu proje ile ilgili acele kamulaştırılacak taşınmazların, parsel numaraları ile birlikte tek tek belirlendiği ve kamu yararı kararı alındığı, bu kararın ilgili Bakanlık tarafından onaylandıktan sonra Cumhurbaşkanlığı’na gönderildiği ve Cumhurbaşkanlığı tarafından acelelik kararı verildiği görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu ilanlardan ve Kanun maddesinden anlaşıldığı üzere, acele kamulaştırma işleminin aşamaları hakkında uygulamaya yönelik açıklayıcı bir düzenleme bulunmamaktadır.

38 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 26.06.2018 tarihli E: 2018/3682, K: 2018/6264 sayılı kararı. UYAP erişim 22.05.2019. (Yayımlanmamış)

39 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 07.05.2014 tarihli, E: 2012/1882, K: 2014/3572 sayılı kararı. UYAP erişim 22.04.2019.

Bu durumda acele kamulaştırma işleminin aşamalarını saptamak için acele kamulaştırma kararının iptali davalarında işlemin hukuki denetimini yapan yargı kararlarına bakmak gerekmektedir.

Söz konusu kararlar incelendiğinde, acele kamulaştırma kararından önce yapılması gereken işlemler, acele kamulaştırma kararının alınması ve acele kamulaştırma kararından sonra yapılması gereken işlemler olarak üç safhanın belirlendiği görülmektedir.

3.1. Acele Kamulaştırma Kararından Önce İzlenmesi Gereken Usul

Olağan kamulaştırmada; Kanun'un 5. maddesinde sayılan merciler kamu yararı karar alır. 6. madde uyarınca yetkili merciiler bu kararı onaylar. 7. madde uyarınca kamulaştırılan taşınmaz malın sahipleri tespit edilir. 8. maddede belirtilen esaslar çerçevesinde idare bünyesinde kıymet takdir komisyonu ve uzlaşma komisyonu kurulur. İdare tespit edilen tahmini bedeli belirtmeksizin, taşınmazı pazarlıkla ve anlaşarak satın alma iradesini malike bildirir. Kamulaştırmanın satın alma usulü ile yapılamaması halinde de, idarece, 10. maddeye göre kamulaştırma bedelinin mahkemece tespiti ve taşınmazın idare adına tescili istemiyle Asliye Hukuk Mahkemesine müracaat edilir. Asliye Hukuk Mahkemesi 15. madde uyarınca bilirkişileri tespit ederek taşınmazın değerini tespit eder.

Acele kamulaştırmada ise yeterli ödeneğin ayrılması, kamu yararı kararının alınması, bu kararın ilgili mercii tarafından onaylanması, acele kamulaştırılacak taşınmazın tespiti ile tapuya şerh verme işlemleri acele el koyma davasından önce tamamlanmalıdır.⁴⁰

3.1.1. Kamulaştırma Bedeli İçin Yeterli Ödeneğin Temin Edilmesi

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun, "Kamulaştırmanın Şartları" başlıklı 3. maddesinde, idarelerin, kanunlarla ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle yapmak zorunda oldukları kamu hizmetlerinin veya teşebbüslerinin yürütülmesi için ihtiyaç duydukları taşınmaz malları, kaynakları ve irtifak haklarını; bedellerini nakden ve peşin olarak veya Kanun'da belirtilen hallerde eşit taksitlerle ödemek suretiyle kamulaştırma yapabilecekleri belirtilmiştir.

⁴⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 06.07.2011 tarihli, 2011/5-355 sayılı kararı.

Maddenin bu düzenlemesi Anayasa’da yer alan kamulaştırma düzenlemesi ile örtüşmektedir. Öte yandan madde de büyük projeler için nasıl ödeme yapılması gerektiği de düzenleme altına alınmıştır. Buna göre; “Cumhurbaşkanı tarafından kabul olunan, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla yapılacak kamulaştırmalarda, bir gerçek veya özel hukuk tüzelkişisine ödenecek kamulaştırma bedelinin o yıl Genel Bütçe Kanununda gösterilen miktarı, nakden ve peşin olarak ödenir. Bu miktar, kamulaştırma bedelinin altıda birinden az olamaz. Bu miktarın üstünde olan kamulaştırma bedelleri, peşin ödeme miktarından az olmamak ve en fazla beş yıl içinde faiziyle birlikte ödenmek üzere eşit taksitlere bağlanır. Taksitlere, peşin ödeme gününü takip eden günden itibaren, Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddi uygulanır. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanların bedeli, her halde peşin ödenir. İdarelerce yeterli ödenek temin edilmeden kamulaştırma işlemlerine başlanılamaz” hükmü getirilmiştir.

Görüldüğü üzere proje ne kadar büyük ve maliyetli olursa olsun “küçük” çiftçiye ait bedeller her zaman peşin ödenecektir. Buradan hareketle çiftçiliği büyük ticari işletmeler şeklinde yapan firmaların bu haktan yararlanamayacakları sonucu çıkmaktadır. Ayrıca mülk sahiplerinin taksitle yapılan ödemelerdeki faiz hakkı da daha önce ifade ettiğimiz üzere tartışmaya açıktır. Çünkü devlet ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlara göre bazen faizi baskılamakta, gerçek enflasyon değeri üzerinden belirlememektedir. Bu durumda mülk sahiplerinin kısmi zararlarının oluşacağı açıktır.

Kanunda bahsi geçen ve kamulaştırmaya başlamadan önce temin edilmesi gereken “yeterli ödenek” ifadesi ile neyin kastedildiği de açık bir şekilde anlaşılmamaktadır. Taşınmaza ilişkin gerçek bedeli belirleyecek olan adli aşamada Asliye Hukuk Mahkemesidir. Dolayısıyla idarenin kendi araştırmalarına göre yaklaşık bir bedel belirlemesi ilk aşamada yeterlidir ve bu bedeli önceden ödeneklerini kullanarak hazır etmelidir.⁴¹ Aksi taktirde idare kamulaştırma işlemine başlayamayacaktır.

41 Ayşegül ÇOBAN ATİK, Kamulaştırmada Yargısal Denetim, Ankara, Adalet Yayınevi, Mayıs 2014, s. 119.

Günümüzde de en büyük sıkıntı idarelerin kamulaştırma için ödenek temin edememesidir. Bu nedenle imar planlarında sosyal donatı ve teknik altyapı alanı olarak belirlenen alanlara ilişkin kamulaştırma yapılamaması nedeniyle binlerce kamulaştırmaz el atma davası sonuçlanmayı beklemektedir.

3.1.2. Kamu Yararı Kararının Alınması

Kamulaştırma işleminde bahsi geçen kamu yararı kararı doktrinde; "*objektif, soyut bir nitelik taşımasına rağmen, aynı zamanda koşul işlem niteliği taşımakta; özel kişiye ait gayrimenkule ilişkin statüde değişiklik öngörerek, özel yararı aşan bir genel yararın varlığını saptayarak, taşınmazı, idarece kamulaştırılacak taşınmazlar arasına sokmak*" olarak tanımlanmıştır.⁴² Kamulaştırma Kanunu'nun 5. maddesinde kamu yararı kararı alacak merciler⁴³ 6. maddesinde ise kamu yararı kararına onay verecek merciler⁴⁴ tek tek sayılmıştır. Bu sayılanların dışındaki idari makamların kamu yararı kararı alma yetkileri yoktur ve yetkisiz makamlar tarafından alınan kamu yararı kararları iptal edilir.

42 GÖVEN, a.g.m, s. 260.

43 5. maddeye göre kamu yararı kararı verecek merciler şunlardır: "*a) Kamu idareleri ve kamu tüzelkişileri; 1. 3. maddenin ikinci fıkrasında sayılan amaçlarla yapılacak kamulaştırmalarda ilgili bakanlık, (Cumhurbaşkanınca kabul olunan, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskan projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla yapılacak kamulaştırmalar) 2. Köy yararına kamulaştırmalarda köy ihtiyar kurulu, 3. Belediye yararına kamulaştırmalarda belediye encümeni, 4. İl özel idaresi yararına kamulaştırmalarda il daimi encümeni, 5. Devlet yararına kamulaştırmalarda il idare kurulu, 6. Yükseköğretim Kurulu yararına kamulaştırmalarda Yükseköğretim Kurulu, 7. Üniversite, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yararına kamulaştırmalarda yönetim kurulları, 8. Aynı ilçe sınırları içinde birden çok köy ve belediye yararına kamulaştırmalarda ilçe idare kurulu, 9. Bir il sınırları içindeki birden çok ilçeye bağlı köyler ve belediyeler yararına kamulaştırmalarda il idare kurulu, 10. Ayrı illere bağlı birden çok kamu tüzelkişileri yararına kamulaştırmalarda Cumhurbaşkanı, 11. Birden çok il sınırları içindeki Devlet yararına kamulaştırmalarda Cumhurbaşkanı. b) Kamu kurumları yararına kamulaştırmalarda yönetim kurulu veya idare meclisi, bunların olmaması halinde yetkili idare organları, c) Gerçek kişiler yararına kamulaştırmalarda bu kişilerin, özel hukuk tüzelkişileri yararına kamulaştırmalarda ise; yönetim kurulları veya idare meclislerinin, yoksa yetkili yönetim organlarının başvuruları üzerine gördükleri hizmet bakımından denetimine bağlı oldukları köy, belediye, özel idare veya bakanlık."*

44 6. maddeye göre kamu yararı kararının onay mercii; *a) Köy ihtiyar kurulları ve belediye encümenleri kararları, ilçelerde kaymakamın, il merkezlerinde valinin, b) İlçe idare kurulları, il daimi encümenleri ve il idare kurulları kararları, valinin, c) Üniversite yönetim kurulu kararları, rektörün, d) Yükseköğretim Kurulu kararları, Kurul başkanının, e) Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu yönetim kurulu kararları, genel müdürün, f) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulu kararları, Yüksek Kurum Başkanının, g) Kamu kurumları yönetim kurulu veya idare meclisleri veya yetkili idare organları kararları, denetimine bağlı oldukları bakanın, h) Gerçek kişiler veya özel hukuk tüzelkişileri yararına; köy, belediye veya özel idarece verilen kararlar, valinin, onayı ile tamamlanır.*

Her ne kadar kanun maddesinde kamu yararı kararı alacak makamlar ile bunu onaylayacak makamlar tek tek sayılmış ise de bazı durumlarda kamu yararı kararlarının onaylanmasına gerek bulunmamaktadır. Örneğin Cumhurbaşkanı veya bakanlıklar tarafından verilen kamu yararı kararlarının ayrıca onaylanması gerekmez.

Onaylı imar planına veya ilgili bakanlıklarca onaylı özel plan ve projesine göre yapılacak hizmetler için ayrıca kamu yararı kararı alınmasına ve onaylanmasına gerek yoktur. Bu durumlarda yetkili icra organınca kamulaştırma işlemine başlanıldığını gösteren bir karar alınır.

Bunun yanı sıra, 10.07.2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yeniden kurulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın; *“Gecekondu, kıyı alanları ve tesisleri ile niteliğinin bozulması nedeniyle orman ve mera dışına çıkarılan alanlar dâhil kentsel ve kırsal alan ve yerleşmelerde yapılacak iyileştirme, yenileme ve dönüşüm uygulamalarında idarelerce uyulacak usul ve esasları belirlemek; Bakanlıkça belirlenen finans ve ticaret merkezleri, fuar ve sergi alanları, eğlence merkezleri, şehirlerin ana giriş düzenlemeleri gibi şehirlerin marka değerini artırmaya ve şehrin gelişmesine katkı sağlayacak özel proje alanlarına dair her tür ve ölçekte etüt, harita, plan, parselasyon planı ve yapı projelerini yapmak, yaptırmak, onaylamak, kamulaştırma, ruhsat ve yapım işlerinin gerçekleştirilmesini sağlamak, yapı kullanma izinlerini vermek ve bu alanlarda kat mülkiyeti kurulmasını temin etmek; 2/3/1984 tarihli ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile 20/7/1966 tarihli ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu uyarınca Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından yapılan uygulamalara ilişkin her tür ve ölçekte etüt, harita, plan ve parselasyon planlarını yapmak, yaptırmak, onaylamak, ruhsat işlerini gerçekleştirmek, yapı kullanma izinlerini vermek ve bu alanlarda kat mülkiyetinin kurulmasını sağlamak..”* gibi görevleri bulunmaktadır. Kamulaştırma Kanunu ile bahsi geçen Kararnamede sayılan görevler birlikte değerlendirildiğine Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca onaylı özel proje alanları ve planlar hakkında acele kamulaştırma kararı verildiğinde ayrıca kamu yararı kararı alınmasına ve onaylanmasına gerek olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

ULUSOY'a göre, *“kamu yararı kararı soyut bir işlemdir. Teknik olarak henüz taşınmazın idarece kamulaştırılmasına karar verildiğine dair “somut bir*

işlem” değildir. İdarenin sadece o taşınmaza ihtiyaç duyduğunu gösteren bir tespit kararı olup; aslında “kamulaştırma kararı” için bir anlamda hazırlık işlemi mahiyetindedir. Hukuk aleminde de maddi alemde de henüz bir değişiklik oluşturmuş sayılmaz. Bu nedenle tek başına idari davaya konu olabilecek “kesin ve yürütülebilir” nitelikte bir işlem değildir”.⁴⁵

Fakat bu görüşe katılmak mümkün değildir. Danıştay, kamu yararı kararını hazırlık işlemi değil, kesin ve yürütülebilir bir işlem olarak kabul etmekte ve bunun iptal davasına konu olabileceğini ifade etmektedir.

3.1.3. Kamulaştırılacak Taşınmazın Ve Sahibinin Belirlenmesi

Kamulaştırma Kanunu’na göre kamu yararı kararının alınmasından sonra kamulaştırılacak taşınmazın belirlenmesi aşamasına geçilmektedir. Bu aşamada taşınmazla ilgili bilgi ve belgeler toplanacaktır. Birden fazla taşınmazı içine alan baraj, karayolu, demiryolu, liman, elektrik tesisi gibi büyük yatırımlarda ise bakanlıkça özel plan ve projelerin hazırlanması sırasında kamulaştırılacak taşınmaz mallar, kamu yararı kararı ile birlikte tespit edilmektedir.⁴⁶ Taşınmazlar hakkında acele kamulaştırma kararı verilecek ise, taşınmazların listesi Resmi Gazete’de yayımlanan acele kamulaştırma kararının ekinde yer almaktadır.

Kamulaştırma Kanunu’nun, “*Kamulaştırmada önce yapılacak işlemler ve idari şerh*” başlıklı 7. maddesine göre kamulaştırma yapacak idare, kamulaştırma veya kamulaştırma yolu ile üzerinde irtifak hakkı tesis edilecek taşınmaz malların veya kaynakların bütün özelliklerini tespit ettirerek, taşınmazların sınırını, yüzölçümünü ve cinsini gösterir ölçekli planını yapar veya yaptırır. Bu hüküm emredici bir kuraldır. Plan yapılmadan tesis edilen kamulaştırma işlemi eksik işlem olacaktır. İdare bu aşamada kamulaştırmaya konu taşınmazın maliklerini, tapu kayıtlarına ulaşamıyorsa zilyetlerini ve bunların adreslerini, tapu, vergi ve nüfus kayıtları üzerinden ya da bölgede haricen yaptıracağı araştırma ile belgelere bağlamak suretiyle tespit ettirmelidir.

45 Ali D. ULUSOY, Yeni Türk İdare Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 630-631.

46 Mehmet Ali HAYTA, “Kamulaştırma Davalarında Tebligat”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 67, Sayı: 3 Yaz: 2009, s. 74. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2009-3/6.pdf> erişim 02.12.2018.

Bu bilgilerin edinilmesi kamulaştırma işleminde idarenin taşınmaz maliki olarak kimi muhatap alacağı, pazarlık görüşmelerini kiminle yapacağı, pazarlık görüşmelerinden netice alamadığı takdirde açılacak davada davalı olarak kimin gösterileceğinin bilinmesi için önemlidir. Ayrıca uzlaşma yoluyla tarafların anlaşamaması halinde ileride açılacak olan kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescil davalarında tespit edilecek malik veya maliklerin hasım gösterilmesi zorunlu olduğundan malik veya maliklerin kimlik ve adres bilgilerinin tespiti önemlidir.⁴⁷

Danıştay; *“Davacı adresinin tapu sicil müdürlüğünden araştırılmadığı, adres araştırmasına yönelik davalı idare yazısında il nüfus idaresinin yazısı ile kayıtlı buldukları hane, cilt, sahife, ve mahalle, köy ismi belirtilmediğinden istenilen adres tespitinin yapılamadığı şeklinde cevap verildiği, dolayısıyla nüfus kayıtları üzerinde yeterli araştırma yapılmadığı, davacının Belediye ve vergi dairelerine vergilerini düzenli ödediğini belirtip vergi makbuzlarını dosyaya ibraz ettiği anlaşıldığından, davalı idarece yukarıda yer alan yasada öngörülen şekilde adres araştırması yapılmaksızın ilanen tebligat yoluna gidilmesinde ve idare mahkemesince ilanen tebligatın esas alınarak davanın süreden reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.”* denilmiştir.⁴⁸

Bahsi geçen karardan da anlaşılacağı üzere, Yasa'nın 7. maddesinde öngörülen taşınmaz maliklerinin kimliklerine ve adreslerine ilişkin araştırma yapılmadan kamulaştırma ile ilgili işlem tesis edilmesi, Danıştay tarafından hukuka aykırı kabul edilmektedir.

Kamulaştırma kararlarında olduğu gibi acele kamulaştırma kararlarında da parsel numaraları ve acele kamulaştırılacak alan sınırları açıkça gösterilmelidir.

Kamulaştırma Kanunu'nun, *“Kadastro görmemiş yerlerde tespit işlemi”* başlıklı 9. maddesine göre; *“İdare, tapulama veya kadastrosu yapılmamış yerlerin durumunun tespiti için mahallin mülki amirine müracaatla, kamulaştırma yapılacak yerde iki asıl ve iki yedek olmak üzere dört bilirkişinin seçilmesini ister. Mülki amir idarenin bu istemi üzerine sekiz gün içerisinde bilirkişilerin seçilmesini ve sulh hukuk*

47 HAYTA a.g.m , 74

48 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 09.12.1993 tarihli, E: 1993/2619, K: 1993/5282 sayılı kararı.

mahkemesinde yeminlerinin yaptırılarak isimlerinin kamulaştırmayı yapacak idareye bildirilmesini sağlar” kuralı öngörülmüştür.

Yapılacak olan tespit sırasında muhtar veya vekili, ihtiyar kurulundan iki üye ile birlikte iki bilirkişi de yer alır.

3.1.4. Kamulaştırma Kararının Alınması Ve Tapu Siciline Şerh Verilmesinin İstenmesi

Taşınmazın tespit edilmesine ilişkin işlemler bitirildikten sonra, idare taşınmaz hakkında kamulaştırma kararı alacaktır. Söz konusu taşınmaz hakkında kamulaştırma kararı alındığı taşınmazın kayıtlı bulunduğu tapu dairesine bildirilir ve tapu dairesi tapu siciline kamulaştırma kararı ile ilgili şerh koyar. Kamulaştırma işlemleri altı ay içinde bitirilemez ise bu şerh tapu dairesi tarafından resen silinecektir.

Kamulaştırma kararı ayrıca dava konusu edilebilecek işlemlerdendir. Kamulaştırma kararına dava açılmasını engellemeye ilişkin mevzuat hükümleri, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmektedir.

Örneğin, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'nun 8. maddesinin (A) fıkrasının 3. bendinin 2. cümlesinde; *“Uyuşmazlıklarda dava ve takipler kamulaştırma kararına değil, bedeline ilişkin olarak yürütülür ve sonuçlandırılır.”* düzenlemesinin iptali için Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmıştır.

Anayasa Mahkemesi; *“Kanun gereğince yapılacak kamulaştırmalarda kamulaştırma kararına karşı yargı yolunu kapatan itiraz konusu kural, mülkiyet hakkının korunmasına yönelik iptal davası açma imkânını ortadan kaldırarak bu hakkı güvencesiz hâle getirdiği, bu niteliği ile itiraz konusu kural, kişisel yarar ile kamu yararı arasındaki dengeyi bozmak suretiyle, hak arama özgürlüğünün ve mülkiyet hakkının ölçüsüz biçimde sınırlandırılmasına neden olmakta ve hakkın özünü zedelediği, diğer taraftan, Anayasa'nın 125. maddesinde belirtilen idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolunun açık olması ilkesine göre, idari işlemlere karşı yargı yolu, Anayasa'da belirtilen kimi ayırık durumlar dışında kanunlarla sınırlandırılmayacağı, Anayasa'da kamulaştırma kararına karşı yargı yolunun kapalı olduğuna yönelik bir hüküm bulunmamasına karşın itiraz konusu kuralla, Kanun gereğince yapılacak kamulaştırmalarda, kamulaştırma kararının*

*yargı denetimi dışında bırakılması, Anayasa'nın 125. maddesine de aykırılık oluşturduğu” gerekçesiyle düzenlemeyi iptal etmiştir.*⁴⁹

Öte yandan her ne kadar doktrinde, Kanun'un 14. maddesinde belirtildiği üzere kamulaştırma işlemine karşı dava açılabilmesi ancak, taşınmazın bedelini tespit edecek olan asliye hukuk mahkemesinin ilgililere yapacağı tebligat sonrasında mümkün olacağı, bu yüzden kamulaştırma kararlarının kamulaştırmanın iptali davasının süresini başlatma ve bu davaya konu olma bakımından bir önemi bulunmadığı⁵⁰ ifade edilmiş ise de Anayasa Mahkemesi'nin kararından da anlaşılacağı üzere kamulaştırma kararına karşı dava açılabilmesi mümkündür.

3.2. Acele Kamulaştırma Kararı Alınması

Kanun'da sayılan üç halden birinin bulunması kamu hizmetinin niteliği gereği acil olduğu kabul edilir. Bu durumda idarenin taşınmaza acele bir şekilde el atabilmesi için Kanun'da sayılan idari makamlar tarafından acele kamulaştırma kararı alınması gerekmektedir.

3.2.1. Acele Kamulaştırma Kararının Hukuki Niteliği Ve Unsurları

Bir kararın iptal davasına konu olabilmesi için tek başına idari bir karar olması yeterli değildir, aynı zamanda bu kararın kesin ve icrai bir karar olması gerekir.⁵¹ Kamu gücüne dayanılarak, üçüncü kişiler üzerinde, ayrıca başka herhangi bir işleme gerek duyulmaksızın doğrudan doğruya çeşitli hukuki sonuçlar doğurma etkisine sahip işlemler icrai niteliktedir.⁵² Kesinlik kavramı ise işlemin tüm unsurlarıyla tamamlanarak uygulanmaya hazır bir işlem olduğunu göstermektedir.⁵³

Danıştay Altıncı Dairesi'nce de Petrol Kanunu'nun uygulanmasına dair bir işlemlerle ilgili davada, bu hususa vurgu yapılarak; *“İdari Yargılama Hukuku, İdare Hukuku alanında tesis edilen tüm işlemlerin idari yargı yerince yargılanmasını öngörmemektedir. Dava konusu olacak işlemin kesin ve yürütülmesi gereken bir*

49 Anayasa Mahkemesi'nin 29.01.2014 tarihli, E: 2013/108, K: 2014/15 sayılı kararı.

50 ÇOBAN ATİK, a.g.e, s. 175.

51 Danıştay Beşinci Dairesi'nin 29.04.1992 tarihli, E: 1988/3449, K: 1992/1277 sayılı kararı. UYAP erişim 03.01.2019.

52 Celal ERKUT, İptal Davasının Konusunu Oluşturması Bakımından İdari İşlemin Kimliği, Ankara, Danıştay Yayınları, No:51, 2015, s. 144.

53 ERKUT, a.g.e, s. 146.

işlem niteliğinde olması, hukuksal alanda, hukuksal durumda değişikliğe yol açması gerekmektedir.” yorumunu yapmıştır.⁵⁴

Diğer yandan kesin ve icrai olan işlemler, beş unsur yönünden yargısal denetime tabi tutulur. İYUK’un “*İdari dava türleri ve idari yargı yetkisinin sınırı*” başlıklı 2. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde ifade ettiği gibi; “*İdarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları*” açılacaktır.

Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak Resmi Gazete’de yayımlanan acelelik kararları üzerine acele kamulaştırma yapacak olan idare, başka bir işleme gerek duymaksızın taşınmaza el atmak için doğrudan acele el koyma davası açarak taşınmaza el atabilmektedir. Diğer bir deyişle idare, Resmi Gazete’de yayımlanan karar ile davacının rızasını aramaksızın harekete geçmektedir. Taşınmaz maliklerinin taşınmaz üzerindeki hakları acelelik kararı ile kamulaştırmayı yapacak olan idarenin müdahalesine açık hale gelmekte, mahkemenin verdiği acele el koyma kararı ile de malik sıfatı kendisinde kalmasına rağmen, kullanım hakkı tümüyle kısıtlanmaktadır.

Bahsi geçen kararlar davacının mülkiyet üzerindeki hakları kısıtlanıp statüsü değiştiğinden ve taşınmaz idarenin müdahalesine açık hale geldiğinden acele kamulaştırma kararı kesin ve icrai bir işlemdir.

Dolayısıyla Cumhurbaşkanı tarafından verilen acele kamulaştırma kararı ile ilgili açılan iptal davasında da yargısal denetim yapan Danıştay bu beş unsur yönünden hukuki denetim yapacaktır.

Bu nedenle acelelik kararına ilişkin beş unsurun detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir.

3.2.1.1. Acele Kamulaştırma Kararının Yetki Unsuru

Türk Dil Kurumu yetkiyi; “*Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak, salahiyet, mezuniyet*” olarak tanımlamıştır.⁵⁵

⁵⁴ Danıştay Altıncı Dairesi’nin, 24.04.2012 tarihli, E: 2011/8290, K: 2012/1937 sayılı kararı. UYAP Erişim 19.02.2019.

Doktrinde, hukuki anlamda yetki; “yasaların verdiği imkanlar ile sınırlı bir işi yapma, bir görevi yerine getirme hakkı, ehliyeti, izni”⁵⁶ olarak tanımlanmaktadır.

Danıştay; “İdarenin eylem ve işlemlerinin bir kanuna dayanması, bu eylem ve işlemlerin kanuna aykırı olmaması, idarenin kanun ile kendisine yetki verilmemiş bir alanda herhangi bir düzenleme yapamaması, faaliyette bulunamaması kuralına “kanuni idare ilkesi” denilmektedir. Yani, kanun idarenin faaliyette bulunabilmesinin hem şartı, hem de sınırır. Bir idari makamın belirli bir işlemi yapabilme ehliyetine de “yetki” denilmektedir. İdari makamların yetkileri de “kendiliğinden” olmayıp Anayasa’nın 6. maddesi uyarınca anayasa ve kanunlardan kaynaklanmaktadır. İdari makamların yetkisiz olması kural, yetkili olması istisnai niteliktedir. İdari makamların yetkileri istisnai nitelikte olduklarına göre, bu makamların yetkilerinin de “dar yoruma” tabi tutulması gerekmektedir. Zira hukukta, istisnai hükümlerin yorumu konusunda dar yorum ilkesi geçerlidir. Doktrinde, bir idari makamın belli bir konuda yetki sahibi olabilmesi için, sırf bu konu bakımından “ayrıca” ve “açıkça” yetki sahibi olması gerekeceği ve idari makamların bir konuda sahip oldukları yetkinin, o konuya benzer bir konuda kıyasen uygulanamayacağı kabul edilmiştir”⁵⁷

“Kimse kendisine kanunla ya da kanuna uygun düzenleyici işlemlerle verilmeyen bir yetkiyi kullanamaz. Bu düzenleyici işlemlerle verilen yetkiyi kullanmaktan da kaçınamaz.”⁵⁸

Danıştay’ın kararında dikkat çeken hususlardan birisi de yetkili makamın bu yetkiyi kullanmaktan kaçınmamasıdır. Dolayısıyla hem ilgili mevzuat ile verilmeyen bir yetkiyi kullanmak hem de usulüne uygun verilen yetkiyi kullanmamak hukuka aykırı olacaktır.

55 <http://sozluk.gov.tr/> Erişim 19.02.2019

56 Güher ULU, İdari İşlemin Yetki Unsuru, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2012, s. 16-17.

57 Danıştay Sekizinci Dairesi’nin 21.03.2016 tarihli, E: 2015/11498 sayılı ara kararı. UYAP erişim 21.03.2019. (Yayımlanmamış)

58 Danıştay Sekizinci Dairesi’nin 14.02.2018 tarihli E: 2014/4719, K: 2018/767 sayılı kararı. UYAP erişim 18.03.2018. (Yayımlanmamış)

Yetki, belirli bir yer, süre ve görev alanıyla (konuyla) ile sınırlı olarak belirlenir. Bu nedenle belirlenmiş bir yer veya görev süresi dışında verilen yetki hiçbir şekilde kullanılamaz.⁵⁹

İdari işlemin yetki unsuru kamu düzeni ile ilgilidir ve bu nedenle iptal davasında yetki yönünden hukuka aykırılık, davanın her aşamasında taraflarca ileri sürülebilir ve mahkeme tarafından da re'sen dikkate alınır. Ayrıca yetkisiz bir kişinin yaptığı işlem, yetkili makam tarafından kabul edilse bile hukuka aykırı olmaya devam edecektir.⁶⁰ Örneğin Cumhurbaşkanı tarafından alınması gereken acelelik kararının ilgili Bakanlık tarafından alınması halinde işlem yetki yönünden sakat olacaktır. Diğer yandan Cumhurbaşkanı ancak görev süresi ile sınırlı olarak bu yetkisini kullanabilecektir.

Yetki unsuru bakımından hukuka uygunluk denetiminde acele kamulaştırma işlemini gerçekleştiren idarenin kişi, yer, zaman ve konu bakımından yetkili olması gerekir.

Kamu yararı kararı, Kamulaştırma Kanunu'nun beşinci maddesinde sayılan idareler tarafından alınmalı ve altıncı maddede belirtilen idarelerce onaylanmalıdır. Acele kamulaştırma işleminin tesisi esnasında, kamu yararı kararı alınması ya da onaylanması safhasında yetkisiz kişiler tarafından kararların alınması ve onaylanması da işlemi hukuka aykırı hale getirecektir. Çünkü bu işlemler, acelelik kararının temelini oluşturan işlemlerdir.

Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinde acele kamulaştırma kararı verilebilecek ilk halin, "3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına" gerek duyulduğu durumlar olduğu ifade edilmiştir. Bu Kanun, seferberlik ve savaş hali ile bu hallerin henüz ilan edilmemiş olduğu ancak savaşı gerektirebilecek bir durumun meydana geldiği gerginlik ve kriz dönemlerinde uygulanmaktadır ve Kanun'a göre Cumhurbaşkanı ülkenin tamamında ya da bir kısmında ilan ettiği bir tarihte seferberlik çalışmaları başlar. 3634 sayılı Kanun'da acele kamulaştırmaya yetkili olan makam açıkça gösterilmemiştir. Ancak

59 Turan YILDIRIM, Yasin MELİKŞAH, Nur KAMAN, Eyüp ÖZDEMİR, Gül ÜSTÜN, Özge OKAY TEKİNSOY, İdare Hukuku, İstanbul, Onikilevha, 7. Baskı, 2018, s. 364.

60 Ramazan ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku Temel Bilgiler, Ankara, Seçkin Yayınevi, 5. Baskı, 2017, s. 211-212.

Kanun'un yürütülmesinde yetkinin İcra Vekilleri Heyeti ait olduğu düzenleme altına alındığından, bu dönemde yapılacak acele kamulaştırma işleminde de yetkili makamın Cumhurbaşkanı olduğu düşüncesindeyiz.

Acele kamulaştırma kararı alınacak bir diğer durum, aceleliğine Cumhurbaşkanı'nca karar alınacak hallerdir. Kanun acelelik halini belirleme konusunda tek yetkinin Cumhurbaşkanı'na ait olduğunu yoruma gerek bırakmayacak şekilde açıkça belirlemiştir.

Altıncı Daire'nin ilk derece mahkemesi olarak hukuki denetimini yaptığı acele kamulaştırma işlemi genel olarak Cumhurbaşkanı tarafından imzalanarak Resmi Gazete'de yayımlanan acele kamulaştırma kararlarıdır.

Resmi Gazete'de yer alan acele kamulaştırma duyuruları incelendiğinde;

Enerji ihtiyacına yönelik olarak; enerji iletim hattı, enerji nakil hattı, pylon yerleri, elektrik direk yerleri için irtifak hakkı, trafo merkezi projeleri, hidroelektrik santrali projeleri, rüzgar enerjisi santrali projeleri, jeotermal enerjiye dayalı santral çalışmaları kapsamında irtifak hakkı, madencilik, jeotermal kuyuların açılması işi, termik santral, barajlar, regülatör, kömür, doğalgaz iletim hattı projeleri,

Su ihtiyacına yönelik olarak; gölet ve sulama projeleri, içme suyu isale hattı projeleri, ıslah projeleri, kanalizasyon ve arıtma projeleri, nehir yatak temizliği ve tahkimatı inşaat işi,

Ulaşım ihtiyacına yönelik olarak; yol ve otoyol yapım projeleri, yüksek hızlı tren garı projeleri, lojistik merkez kurulması projesi, bölge otopark alanı, kavşak projelerine ilişkin uygulama imar planları, havalimanı terminal binası ve müteammim tesisler projesi, rölakasyon yolu, otopark, iskele, gümrük kapısı genişletme projesi, otomotiv test merkezi yapımı

Şehircilik ihtiyacına yönelik olarak; kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri, TOKİ projeleri, riskli alan yenileme alanı projeleri, sağlık tesisi, organize sanayi bölgesi, öğrenci yurdu, meydan, depolama tesisleri, stadyum, spor tesisi, altın madeni,

Tarım ihtiyacına yönelik olarak; Zeytincilik Araştırma İstasyonu Müdürlüğü hizmet binası ve tesislerinin yapılması,

Turizm ihtiyacına yönelik olarak; arkeolojik bölge, anıtparklar ve tarihi dokunun korunmasına yönelik projeler, kürek ve kano parkuru, kış olimpiyatları, gibi birbirinden farklı konularda acele kamulaştırma kararları alındığı görülmektedir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı Türkiye genelindeki bütün kamu projeleri için yetkilidir. Yani konu bakımından bir yetki kısıtlaması bulunmamaktadır. Ancak yine de bu yetki üstün kamu yararı ilkesi ile sınırlı olup, bu projeleri gerçekleştiren özel firmalar lehine kişisel fayda sağlayan acele kamulaştırma kararı alınamayacaktır.

Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinde acele kamulaştırma yapılabilecek son durum ise özel kanunlarda öngörülen olağanüstü durumlardır. Bu hallerde de projeyi gerçekleştirecek olan yetkili Bakanlık acele kamulaştırma kararı alabilmektedir.

Örneğin 6302 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun "Uygulama İşlemleri" başlıklı 6. maddesinin 2. fıkrasında; *"Üzerindeki bina yıkılmış olan arsanın maliklerine yapılan tebligatı takip eden otuz gün içinde en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması hâlinde, gerçek kişilerin veya özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetindeki taşınmazlar için Bakanlık, TOKİ veya İdare tarafından acele kamulaştırma yoluna da gidilebilir."* hükmü getirilmiştir. Burada bahsi geçen yetkili Bakanlık Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'dır.

Türkiye'nin deprem kuşağında bulunduğu ve daha önceki büyük depremlerde ağır can ve mal kaybının yaşandığı göz önüne alındığında, söz konusu düzenleme ile özellikle deprem bölgelerindeki sağlıksız yapılaşmaların bir an önce dönüştürülmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Dönüşüm alanında bulunan taşınmaz maliklerinin kendi aralarında anlaşamaması halinde, idarenin olaya taraf olarak işlemleri hızlandırmak amacıyla, üzerinde uzlaşılamayan taşınmaza acele kamulaştırma yoluyla el koyarak mülkiyetin kamuya geçirilmesi amaçlanmıştır. Böylece olası afet durumlarında can ve mal kaybının önüne geçilebilecektir.

Ancak bu düzenlemenin kendi içinde bazı riskleri de bulunmaktadır. Özellikle kıymetli yerlerdeki taşınmazların kamuya geçirilmesinin ardından plan değişikliği yapılarak avan projelerin yapılmasından sonra müteahhit firmalara devredilmesi ve yüksek katlı yapılaşmaya açılması afet bölgeleri için ciddi bir risktir.

Bir diğer özel kanun ise enerji ihtiyacına yöneliktir. 17.06.2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 6719 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 16. maddesinde; “5346 sayılı Kanunun 4. maddesi kapsamında yenilenebilir enerji kaynak alanı olarak belirlenecek kamu ve hazine taşınmazları ile özel mülkiyete konu taşınmazlarda, bu taşınmazların yenilenebilir enerji kaynak alanı olarak kullanımını ve verimliliğini etkileyici imar planları düzenlenemez. Özel mülkiyete konu taşınmazların yenilenebilir enerji kaynak alanı olarak belirlenmesi hâlinde, söz konusu alanlar üzerinde 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nun 27 nci maddesi uyarınca acele kamulaştırma yapılabilir. 9/1/2002 tarihli ve 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu kapsamında belirlenen bölgelerin aynı zamanda bu Kanuna göre yenilenebilir enerji kaynak alanı olarak da belirlenmesi hâlinde, bu alanların tahsis edileceği tüzel kişilerin belirlenmesi dışındaki diğer gerekli işlemler 4737 sayılı Kanuna göre yürütülür. Ancak bu alanları kullanacak tüzel kişiler, bu fıkra ile on ikinci fıkra hükümleri kapsamında Bakanlık tarafından belirlenir.” düzenlemesi yapılmıştır.

Yukarıdaki düzenleme ile yenilenebilir enerji ile ilgili projelerde de acele kamulaştırma kararı alınabilecektir.

3.2.1.1.1. Acele Kamulaştırma Kararında Yetki Devri

6771 Sayılı Kanunla Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda değişiklik yapılarak Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçildiğinden Bakanlar Kurulu kaldırılmış ve Bakanlar Kurulu işlemleri Cumhurbaşkanı işlemi olarak devam etmiştir. Kamulaştırma Kanunu’nun 27. maddesi ile Cumhurbaşkanı’na verilen acelelik kararının alınmasına ilişkin yetki açıkça veya örtülü olarak devredilemez. Çünkü yetki devri yapılabileceğine dair herhangi bir kanuni dayanak bulunmamaktadır.⁶¹

Geçmiş dönemde Bakanlar Kurulunun bazı kararları, acele kamulaştırılacak taşınmazlar için Bakanlar Kurulu kararı almak yerine ilgili Kuruma tüm projelerde acele kamulaştırma yapma yetkisinin devredilmesi şeklindedir. Örneğin; “Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunca Yapılacak Kamulaştırmalarda Enerji yatırımlarının bir an önce gerçekleştirilmesi amacıyla elektrik, doğal gaz ve petrol piyasalarındaki faaliyetlerin gerektirdiği ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunca yapılacak

61 Cenk ŞAHİN, Acele Kamulaştırma, İstanbul, Onikilevha Yayıncılık, 1. Baskı, 2018, s. 98.

kamulaştırma işlemlerinde 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesi uygulanır. Bu kararı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Başkanı yürütür.” şeklinde oldukça geniş bir yetki devri yapılmıştır.⁶²

Bahse konu Bakanlar Kurulu kararının iptaline ilişkin açılan davada Danıştay; *“Kamulaştırma işlemlerinde acelelik halinin uygulanabilmesi için Bakanlar Kurulu Kararında, acelelik hali ve bu hali gerekli kılan durumlar ile gerek acele kamulaştırmanın konusu, gerekse acele kamulaştırılacak taşınmazlar açıklıkla gösterilmek suretiyle acele kamulaştırmanın kapsamı ve çerçevesinin belirlenmesi, acelelik halinin dışındaki durumlar için Bakanlar Kurulu Kararının uygulanmasını sağlayacak ayrıntıya kararda yer verilmesi, yasa koyucu tarafından acelelik halini belirleme konusunda Bakanlar Kurulu'na tanınan yetkinin başka bir makam ya da mercii tarafından kullanılması sonucunu doğuracak, yetki devrini içerecek unsurlar taşımaması gerekmektedir.”* yorumuyla 27. maddede Cumhurbaşkanına (Bakanlar Kuruluna) verilen acele kamulaştırma yetkisinin devri mümkün bulunmadığını dile getirmiştir.

Daire bu kararın devamında; acelecilik halinin Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunca yapılacak tüm kamulaştırma işlemlerinin yetki devrine dahil edildiğini ve konu yönünden bir sınırlama içermediğini herhangi bir çerçeve çizilmediğini ifade etmiştir.

Öte yandan, verilen yetkiye ilişkin acelecilik halinin somut olarak belirtilmediğini, uygulama açısından süreklilik öngördüğü gibi Bakanlar Kurulu'na tanınan yetkinin başka makam ya da mercilerce takdir edilerek kullanılmasına olanak sağlandığını, bireylerin mülkiyet hakkının korunması, kullanılması ve sınırlandırılması yönünden bu devrin belirsizlik yarattığını vurgulamıştır.

Daire'ye göre Kuruma verilen yetki ile kamu yararı ve mülkiyet hakkının sınırlandırılması arasındaki dengenin neden gösterilmeyerek zedelenmiştir. Dolayısıyla Daire tarafından sadece yetki devri değil aynı zamanda verilen yetkinin

62 30.09.2004 tarihli, 25599 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 14.09.2004 tarihli, 2004/7892 sayılı Bakanlar Kurulu kararı.

konu bakımından sınırsız, soyut, süresiz ve genel bir karar olmasını da hukuka aykırı bulunmuştur.⁶³

Altıncı Daire, benzer şekilde 10.12.2001 günlü, 2001/3490 sayılı Bakanlar Kurulu kararının iptaline ilişkin davada; *“uygulama açısından da süreklilik gösterecek şekilde Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunca yapılacak tüm kamulaştırma işlemlerinde acele kamulaştırma hükümlerinin uygulanmasına karar verilerek genel nitelikte bir karar alınması sonucunda; 2942 sayılı Kanun ile Bakanlar Kuruluna verilen acele kamulaştırma yetkisi davalı idareye devredilmiş olduğundan, aslında Bakanlar Kurulu tarafından kullanılması gereken yetkinin davalı idarece kullanılması sonucunda davacılara ait taşınmazın Anonim Şirketi adına acele kamulaştırılmasına ilişkin dava konusu işlemde hukuka ayarlık bulunmadığı”* gerekçesiyle iptal etmiştir.⁶⁴

Karardan da anlaşılacağı üzere Danıştay, Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ) Genel Müdürlüğü ve Elektrik Üretim A.Ş. Genel Müdürlüğüne 27. madde uyarınca acele kamulaştırma yapılmasına ilişkin verilen genel yetkiyi, Bakanlar Kurulu Kararında konu yönünden bir sınırlama getirilmemesi nedeniyle iptal etmiştir.

Danıştay, Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş. Genel Müdürlüğü lehine, ülke çapında yapılacak kamulaştırmalarda, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinin uygulanmasına dair 13.12.2001 tarihli, 2001/3523 sayılı Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle açılan davada da, 27. madde uyarınca acele kamulaştırma yapılmasına ilişkin verilen genel yetkiyi, Bakanlar Kurulu kararında konu yönünden bir sınırlama getirilmemesi nedeniyle iptal etmiştir.⁶⁵

63 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 19/06/2013 tarihli, E: 2011/6395, K: 2013/4306 sayılı kararı. UYAP erişim 19.02.2019.

64 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 09/06/2015 tarihli, E: 2012/1470, K: 2015/3941 sayılı kararı. UYAP erişim 19.02.2019.

65 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 08/09/2015 tarihli, E: 2014/4147, K: 2015/4967 sayılı kararı. UYAP erişim 19.02.2019.

3.2.1.2. Acele Kamulaştırma Kararında Şekil Unsuru

*“İdari işlem üretme sürecinde takip edilecek yöntemler ve işlemin icrai nitelik alması için tamamlanması gereken hususlar şekil unsurunu oluşturmaktadır.”*⁶⁶

İdari işlemin şekil unsuru, işlemin Devletin işlevine, kamunun ve Devletin menfaatine uygun olmasını sağlayacak en önemli araçlardandır. Bu nedenle de idari işlemin esaslı unsurudur.⁶⁷

İdare hukukunda özel hukuktan farklı olarak idarenin işlemlerinde şekil serbestliği yoktur.⁶⁸ Yetkili makam tarafından, idari işlemin tesis edilmesi için gereken şekil şartları, işlemin hukuka uygun olması için takip edilmesi gereken usul kuralları genellikle işlem tesis edilecek konu ile ilgili mevzuat hükümleri içinde yer almaktadır.⁶⁹

Danıştay’ın oldukça eski ve diğer kararlara emsal teşkil eden kararında şekil unsuru; *“İdari işlemlerde şekil, işlemin hukuken geçerlilik kazanmasının önemli öğelerinden birisini oluşturmaktadır. O kadar ki işlemin tesisinde, yasanın, düzenleyici tasarruflarının veya yerleşmiş içtihatların öngördüğü koşullara uyulmamış olması o işlemi hükümsüz kılabilir veya iptaline neden olabilir. Özel hukukta şekil serbestliği ve irade özgürlüğünün asıl olmasına karşılık idari işlemlerde yazılı şekil esastır. İdarenin işlemlerinde yazılı şekle bağlılık, idareleri daha dikkatli bir incelemeye, görüşüp tartışmaya ve bu suretle hukuka uygun bir karar tesisine götürür. İlgililer yönünden ise, şekle bağlılık idareye ve işleme güveni sağlar. Bir idari işlemin tesisinde hangi şekle uyulacağına Anayasa, yasa, tüzük veya yönetmelikçe belirlenmiş olması durumunda, işlemin bu şekle uygun olarak tesis edilmesi idare yönünden zorunluluk taşır.”* olarak açıklanmıştır.⁷⁰

İdari işlemin şekle uygun olabilmesi için yetkili makam tarafından oluşturan iradenin bir kağıt üzerinde yazılı olarak açıklanması ve altının da elle imzalanmış olması gerekir.⁷¹ 15.01.2004 tarihli 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu ile birlikte

66 Selami DEMİRKOL, “İptal Davasında İdari İşlemin Beş Unsuru”, Sayıştay Dergisi, Cilt 9, Sayı 29, Nisan 1998, s. 72.

67 Hüseyin BİLGİN, İdari Davalar ve Çözüm Yolları, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2018, s. 73.

68 GÖZLER, KAPLAN, a.g.e, s. 168.

69 Halil KALABALIK, “İdarenin Takdir Yetkisi Sınırları Ve Yargısal Denetimi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 1997, s. 178-179. http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/1_1_10.pdf erişim 18.02.2019.

70 Danıştay Beşinci Dairesi’nin 22.11.1988 tarihli, E: 1998/2845, K: 1988/2749 sayılı kararı. UYAP erişim 26.05.2019.

71 GÖZLER, KAPLAN, a.g.e, s. 309.

ıslak imzanın yerini elektronik imza almıştır. Elektronik imzalı işlemlerde de şekil yönünden geçerlidir. Diğer yandan idarî işlemler imzalandığı tarih itibariyle tamamlandığından işlemin hukuka uygunluk denetimi de bu tarihteki kurallara göre yapılacaktır.

Danıştay Altıncı Dairesine göre, “*idare hukukunda, kural olarak, idari işlemin yazılı olması, idarenin iş ve işlemlerinin yazılılık esasına göre yürütülmesi gerekmektedir.*”⁷²

Öte yandan 15.07.2018 tarihli ve 10 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 4. maddesinin (ç) bendi uyarınca; “*Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile Cumhurbaşkanlığınca Resmi Gazete’de yayımlanması uygun görülen kararlar*” da Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır.

Kamulaştırma Kanun’un 27. maddesinde gerek Cumhurbaşkanınca alınacak acele kamulaştırma kararları gerekse diğer iki haldeki acele kamulaştırma işlemlerinin şekil şartına ilişkin herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Bununla birlikte yukarıda verilen mevzuat hükümleri birlikte değerlendirildiğinde acele kamulaştırma kararlarının yazılı şekle tabi olan ve Resmi Gazete’de yayımlanması gereken işlemlerden olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla acelelik haline ilişkin sözlü işlem tesis edilemez.

Acele kamulaştırma kararı, iradelerin açıklanması açısından birleşme işlemlerden oluşmaktadır. Birleşme işlemler birden fazla kamu görevlisinin ya da makamın, belirli zaman dilimlerinde, art arda irade açıklaması ile oluşan zincir işlemlerin son aşamada birleşip ortak bir konu oluşturması sonucunda oluşan işlemlerdir.⁷³ İlk aşamada, projeyi yürüten Genel Müdürlük kamu yararı kararı alır, sonrasında Genel Müdürlüğün bağlı olduğu ilgili Bakanlık kararı onaylar ve Cumhurbaşkanı'nın acelelik kararı işlem tamamlanır.

Diğer yandan Resmi Gazete’de yer alan acele kamulaştırma kararları incelendiğinde;

72 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 24.04.2012 tarihli, E: 2011/8290, K: 2012/1937 sayılı kararı. <http://emsal.danistay.UYAP.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/> erişim 13.02.2019.

73 YILDIRIM, ÇINARLI, a.g.e, s. 66.

Acele kamulaştırmaya ilişkin büyükşehir belediyeleri ve belediyeler tarafından yenileme alanı, kentsel dönüşüm ve gelişim, şehir içi yol gibi acele kamulaştırma işlemleri İçişleri Bakanlığı tarafından,

Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi, Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi ve Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi Genel Müdürlüğünün doğalgaz, rüzgar, hidroelektrik, baraj, iletim hattı, pylon yeri, trafo merkezi, katodik koruma hatları, anot yatakları yapımı, sabit tesisler gibi elektrik üretim ve iletimine dair projelere ilişkin acele kamulaştırma işlemlerinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından,

Hızlı tren, metro ve otoyol projelerinde Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yapılan planlara istinaden kentsel dönüşüm yapılacağında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından,

Hazine adına yapılacak tescillerde Maliye Bakanlığı tarafından,

Zeytincilik Araştırma İstasyonu Müdürlüğü için Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından,

verilen onay sonrasında acelelik kararı verilmek üzere acele kamulaştırma işlemine ilişkin belgelerin Cumhurbaşkanlığına iletildiği anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla acele kamulaştırma işlemini yapacak olan genel müdürlük, hazırladığı işlem dosyasını ve projeleri bağlı bulunduğu Bakanlığa, büyükşehir ve belediyeler ise İçişleri Bakanlığı'na sunmakta, ilgili Bakanlık tarafından acele kamulaştırma kararı alınmak üzere tüm belgeler Cumhurbaşkanlığına gönderilmektedir.

Acele kamulaştırma kararının Resmi Gazete'de ilanı ile acele kamulaştırma kararının şekil unsuru tamamlanmaktadır.

Yukarıda yer alan açıklamalara ek olarak Resmi Gazete'de yayımlanan kararlar şeklen incelendiğinde, acele kamulaştırmaya konu proje, acele kamulaştırmayı yapacak olan genel müdürlük ve ilgili bakanlık adı ile ekli listede yer alan taşınmazların acele kamulaştırılmasına karar verildiğinden söz edilmekte olup bunun haricinde taşınmazın acele bir şekilde ilgili genel müdürlüğe geçmesine dair işlem gerekçesine yer verilmediği görülmektedir. İdari işlemin gerekçesi işlem

önce gelerek idareyi o işlemi yapmaya mecbur nedenlerin somutlaştırılmasıdır ve gerekçe hukuka, gerçeklere uygun olmalıdır.⁷⁴

Hatta bazı acele kamulaştırma işlemlerinde projede ya da taşınmazlardan bile bahsedilmeden, doğrudan Maliye Bakanlığı tarafından Hazine adına kamulaştırılacağından söz edilmektedir. Bu durumda idare tarafından, ilanda bahsi geçen projenin kamu hizmeti olması nedeniyle projeyi acelelik gerekçesi olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır. Oysa ki, tek başına projenin hayata geçirilmesi acelelik halinin gerekçesi değildir. Kanaatimizce acelelik halinin gerekçesi ilanda yer alan projenin hızlıca hayata geçirilmemesi halinde kamunun uğrayacağı zarardır. Ancak bu da yazılı işlemde yer almamakta dava açılması halinde idarenin verdiği savunma dilekçesinde ortaya konulmaktadır.

Kanaatimizce acelelik kararına ilişkin bir diğer eksiklikte, taşınmazı kamulaştırılan maliklerin hangi idari makam ya da yargı merciine başvurabileceklerinin ve başvuru sürelerinin belirtilmemesidir.

Oysa ki Anayasa'nın "*Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması*" başlıklı 40. Maddesi 03.10.2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanun'un 16. maddesine "*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.*" kuralı getirmiştir. Dolayısıyla Resmi Gazete'de yayımlanan haliyle acelelik kararları şeklen eksik bir karardır ve bu yönüyle işlemin iptal edilmesi gerekmektedir.

Türk hukukunda Anayasa'nın "*Yargı Yolu*" başlığı altındaki 125. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "*idari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinde başlar*" düzenlemesi sadece yazılı işlemlerin dava konusu olabileceğini düşündürmekte ise de; gerçekte bu düzenleme yalnızca idari işlemlerde yazılılık kuralını vurgulamaktadır.⁷⁵ Acele kamulaştırmada da acelelik kararının Resmi Gazete'de ilanı ile dava açma süresi başlamaktadır.

Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere birçok taşınmaz maliki Resmi Gazete'yi takip etmediğinden işlemde ancak acele el koyma davası sırasında haberdar olmaktadır.

74 Ender Ethem ATAY, İdare Hukuku, Ankara, Turhan Kitabevi, 6. Baskı, 2018, s. 503.

75 ERKUT, a.g.e, s. 37.

Bütün bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde Resmi Gazete’de yayımlanan acele kamulaştırma işleminin Genel Müdürlük, Bakanlık ve Cumhurbaşkanlığı aşamasındaki tüm aşamalarında işlemin yazılı olarak işlemi yapmaya görevli ve yetkili kişilerce tesis edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Acele kamulaştırmaya ilişkin herhangi bir safhada şekil yönünden hukuka aykırılık bulunması, örneğin kamu yararı kararının alınmaması, kamulaştırma kararının onaylanmaması, kamulaştırılacak taşınmaz belirlenmeden acele kamulaştırma yönünde karar alınması, acele el koyma davası açılmadan ve bedel ödenmeden taşınmaza el konulması yahut Genel Müdürlüklerin kamulaştırma talebini Bakanlığa ya da Bakanlığın acelelik talebini sözlü olarak Cumhurbaşkanı’na iletmesi işlemi şekil yönünden sakatlayacaktır.

Şekle ilişkin bir diğer hususta usulde paralellik ilkesi olduğundan, Cumhurbaşkanı tarafından alınan acelelik kararı yine Cumhurbaşkanı tarafından ortadan kaldırılabilir. Cumhurbaşkanı’nın yerine bir başka makamın işlemi ortadan kaldırması, değiştirmesi, düzeltilmesi mümkün değildir. Bu durumda işlem şekle aykırı kabul edilecektir. Bununla birlikte acelelik kararını uygulayacak idare dilerse acele kamulaştırma yapmadan normal kamulaştırma yoluyla taşınmazı edinebilir ya da irtifak tesis edebilir. Bu durum şekle aykırılık teşkil etmeyecektir.

3.2.1.3. Acele Kamulaştırma Kararında Sebep Unsuru

Sebep; *“idarenin iradesini harekete geçiren ve içeriğini belirleyen hukukça tanınabilir maddi veya hukuksal durumlar idari işlemin nedenidir.”*⁷⁶ Danıştay Onuncu Dairesi de sebep unsuru hakkında; *“İdare Hukukunda idareyi idari işlem yapmaya yönelten etkeni veya etkenleri ifade eden sebep, idari işlemin gerekçesini oluşturmaktadır.”* yorumu yapmıştır.⁷⁷

Sebep unsuru, mevzuatta önceden belirlenen ve idareyi işlem yapmaya zorlayan maddi ve hukuki sebeplerdir.⁷⁸ Dolayısıyla bütün idari işlemler, tesis

76 Onur KARAHANOGULLARI İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler, Ankara, Turhan Kitapevi, 2. Basım, 2012, s. 433.

77 Danıştay Onuncu Dairesi’nin 07.11.2008 tarihli, E: 2007/3001, K: 2008/7523 sayılı kararı. UYAP erişim 12.02.2019.

78 Danıştay Onbirinci Dairesi’nin 30.04.2014 tarihli, E: 2008/15126, K: 2010/3656 sayılı kararı. UYAP erişim 12.02.2019.

edilmeden önce var olan ve objektif hukuk kurallarınca belirlenen bir sebebe dayanmak zorundadır.⁷⁹

Danıştay sebep unsurunu; *“İdareye tanınan her yetkinin kullanılması, bir nedene dayanır. Bu nedenin de hukuk açısından geçerli bir sebep olması gerekir. İdare Hukukunda, idari işlemin neden unsuru denildiğinde, idari işlemlerden önce gelen, idari işlemin dışında, idareyi böyle bir işlem yapmaya yönelten etkenler anlaşılır. İdari işlemin dayanağı olan neden işlemin bir tür gerekçesidir. Yönetimi işlem yapmaya yönelten dürtü, bir hukuksal işlem olabileceği gibi, bir olay da olabilir.”* şeklinde tanımlamıştır.⁸⁰

Bu durumda, idari faaliyetlerin amacı kamu yararına bir kamu hizmetinin yapılması olduğundan, idare işlem tesis ederken işlemin hangi sebebe ve hukuki nedenlere dayanılarak tesis edildiğini ve hangi amaca yönelik olduğunu açıklamalıdır. İdarece işleme dayanak olarak gösterilen sebebin yeterli inceleme, araştırma yapıldıktan sonra somut nedenlere ortaya konulması gerekir. Bu kural, idarenin yaptığı bireysel ve düzenleyici işlemler için de geçerlidir.

Danıştay, idareler tarafından tesis edilen idari işlemlerde hukuka aykırılık bulunduğu gerekçesiyle açılan davalarda, yargı yerlerinin sebep unsuru yönünden hukuka aykırılık bulunup bulunmadığını resen dikkate alacaklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla idare düzenleyici ya da bireysel işlem yaparken anlamlı ve doğru sebepler ortaya koyarak işlem yapmak zorundadır. İdari işlemlerde gösterilen sebep ve gerekçe, işlemin hukuka uygunluğunu ve dayanağını değerlendirme, işleme itiraz edip etmeme konusunda ilgililere yol göstermektedir. Ayrıca, idarenin şeffaflığı, bireylerin savunma haklarının korunması, idareye güven ilkesi ve hukuk devleti anlayışının oluşumu konusunda sebep unsurunun oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır.⁸¹

İdare, işlemin sebebini şüpheye yer vermeyecek şekilde ortaya koymalıdır. Gerçekle bağdaşmayan, soyut ya da muallak bir sebebe dayanan, hukuken geçerli bir

79 KALABALIK, a.g.m, s. 181.

80 Danıştay Sekizinci Dairesi'nin 17.09.1990 tarihli, E: 1989/504, K: 1990/913 sayılı kararı. UYAP erişim 12.02.2019.

81 Danıştay Onbeşinci Dairesi'nin 06/03/2018 tarihli, E: 2014/6132, K: 2018/2209 sayılı kararı. UYAP erişim 12.02.2019.

dayanağı olmayan, bireysel düşüncelerle kamu yararı gözardı edilerek kurulan işlemler hukuka aykırıdır. Eğer idari işlemin dayanağı başka bir idari işlem ise ve temeldeki işlem hukuka aykırı tesis edilmiş ise, işlemdeki sebep somut değilse ya da gerçek bir olaya dayanmıyorsa veya hukuken yanlış nitelendirilmiş ise, bu özellikler işlemi sebep unsuru yönünden sakatlayacaktır.

Kamulaştırma işleminin temeldeki amacı gerçek ve özel kişilerin mülkiyetinde bulunan kamulaştırılacak taşınmazın, herhangi bir kamu hizmeti veya teşebbüsün yürütülmesinde kullanılması ve bu vesileyle kamu yararının gerçekleştirilmesidir.⁸²

Acele kamulaştırmanın sebep unsuru ise bir yönüyle normal kamulaştırma usulünden farklıdır. Acele kamulaştırma kararı alınabilmesi için gerekli olan durumlardan birisi de aceleliğine Cumhurbaşkanı tarafından karar verilen hallerdir. Bu durumda işlemin sebebi sadece kamu yararı değil aynı zamanda kamu hizmeti için hazırlanan projenin aceleliğidir. Bu durumda Danıştay, acele kamulaştırma kararının sebep unsuruna yönelik yargısal denetimini yaparken acelelik hali ile kamu yararına uygun olup olmadığını birlikte irdeleyecektir. İşlem kamu yararına uygun olmasına rağmen hizmetin görülmesi açısından acelelik arz eden bir durum yoksa Danıştay tarafından işlem iptal edilecektir. Bu nedenle idare aciliyet gerektiren durumu somut nedenlerle ortaya koyarak gerekçelendirmelidir.⁸³

Acele kamulaştırma işleminin kamu yararı haricinde aceleliğe ilişkin temeldeki işlem sebepleri, imar planları, eskimiş ve yıpranmış alanlarla ilgili riskli alan ya da kentsel dönüşüme ilişkin Cumhurbaşkanı kararları, artan enerji ihtiyacı, kamu hizmetine tahsis edilmesi gereken meydanlar, otoyollar, karayolları, ulaşım hatları, kültür varlıklarının korunması, tarım topraklarının ihtiyaçları gibi projeler olabilir.

Altıncı Daire, öncelikle bu projelerin, planların ya da kararların yürürlükte olup olmadığına yönelik inceleme yapacaktır. Dayanak işlemlerin yürürlükte olduğu ve hukuka aykırı olmadığı tespit edildiğinde, bu kez denetim acelelik yönünden

82 Halil KALABALIK, İdare Hukukunun Temel Kavramları, Konya, Sayram Yayınları, 5. Baskı, 2014, s. 675.

83 KARAMAN, a.g.e, s. 146.

yapılacaktır. Kamu hizmetinin aciliyet taşımadığının tespit edilmesi halinde işlemin iptaline karar verilecektir. Ancak acele kamulaştırma kararının iptali normal kamulaştırma kararının iptali anlamına gelmediğinden idare kamulaştırma kararı iptal edilmediği sürece olağan kamulaştırma yoluyla taşınmazı edinebilecektir.

Danıştay, organize sanayi alanı yapılacak bir alanda acele kamulaştırma yapılmasına ilişkin bir davada, davalı idare tarafından; “426 hektar büyüklüğündeki alan içindeki özel mülkiyete konu parsellerin kamulaştırma iş ve işlemlerinin normal kamulaştırma süreci ile bitirilmeye çalışılması durumunda, çok büyük bir yatırım ve istihdam sağlayacak yatırımcıların heyecanının azalmasına ve yatırımdan vazgeçmelerine neden olabileceği gerekçeleriyle” işlemin tesis edildiğini belirtmiştir.⁸⁴ Dava konusu olayda Daire, resen araştırma ilkesi gereği sebep unsuruna ilişkin birden çok iptal nedeni belirleyerek, tarım arazisi olan bir bölgede Organize Sanayi Bölgesi için aranan %75’lik doluluk oranının sağlanamaması nedeniyle 1/25.000 ölçekli planın mahkeme kararı ile iptal edilmiş olmasının yanında, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların yapılmadığı gerekçesiyle işlemin iptaline karar vermiştir.

Altıncı Daire, Asliye Hukuk Mahkemesinde açılan dava sonrasında belediye encümeni tarafından alınan acele kamulaştırma kararının kesin ve yürütülebilir bir işlem olmadığı gerekçesiyle İdare Mahkemesi tarafından davanın incelenmeksizin reddine karar verilen bir davada yaptığı temyiz incelemesi üzerine, belediye encümenince taşınmazın çok hisseli olması ve hissedarların ikamet adreslerinin

84 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 29/06/2015 tarihli E: 2014/3933, K: 2015/4641 sayılı kararı. UYAP erişim 12.02.2019. Kararda, “1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı hükümleri uyarınca organize sanayi bölgelerindeki ortalama doluluk oranının % 71,20 olduğu ve organize sanayi bölgeleri dışındaki mevcut planlı sanayi alanlarında sanayi yatırımlarına izin verilebilmesi için gerekli %75’lik sınır şartının oluşmadığı, alternatif organize sanayi bölgeleri alan araştırmasının eksik nitelikte olduğu, dolayısıyla eksik araştırmaya dayanan ve bu yüzden korunması I. derecede öncelikli tarım toprağı vasfındaki 426 ha. yüzölçümlü taşınmazın tarımsal amaç dışı kullanımına izin verilmesi yolundaki işlemin hukuka aykırı olduğu gerekçeleriyle iptaline karar verildiği; bu durumda uyumsuzluğa konu organize sanayi bölgesinin kurulması öngörülen alanının tarım dışı kullanımına yönelik karar yukarıda bahsi geçen Mahkeme kararıyla iptal edildiğinden, organize sanayi bölgesi kurulması amacıyla mülkiyet hakkına müdahale edilme koşulları oluşmadığından, organize sanayi bölgesi adına 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesi kapsamında acele kamulaştırma yapılmasına yönelik dava konusu Bakanlar Kurulu kararında da hukuka uyarlık görülmediği; öte yandan, davaya konu organize sanayi bölgesine yönelik 1/5.000 ve 1/1.000 ölçekli planların henüz yapılmadığı, organize sanayi bölgesine yönelik kamulaştırma işlemleri yapılmadan önce alana dair planların yapılması gerekliliğinin de açık olduğu gerekçeleriyle” denilerek dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.

çoğuna ulaşamayacağı gerekçesiyle acele kamulaştırma kararı almasının kamulaştırma safhalarından biri olduğu, asliye hukuk mahkemesince taşınmaza el konulması yönünde verilen kararın ise işlemin sebep unsurunu oluşturduğu, encümen kararı sonrasında mahkeme kararı alındığından, acele kamulaştırma işleminin fiili ve hukuki sonuçları göz önüne alındığında, davacının mülkiyet hakkının kısıtlayarak, hukuki durumunda değişiklik yapabilecek nitelikte, idari davaya konu olabilecek kesin ve yürütülmesi zorunlu işlem olduğunun kabul edilmesi gerektiği yolunda hüküm kurmuştur.⁸⁵

Acele kamulaştırma işleminin sebebi kamunun ihtiyaç duyduğu hizmetlerin ivedi bir şekilde karşılanabilmesidir. Dolayısıyla acelelik kararı ile ilgili hukuki denetim yapılırken kamu yararı amacı taşımadığı ya da kamu hizmetinin ivedilik arzemediği tespit edilirse, acelelik kararları iptal edilecektir.

Örneğin Danıştay, görülmekte olan davanın devamı sırasında, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulunca alınan kararla, davaya konu Bakanlar Kurulu kararının dayanağını teşkil eden Ovacık Rüzgar Enerji Santrali projesinin davacılara ait taşınmazların bulunduğu Çeşme İlçesinden, Bergama İlçesine taşınması nedeniyle, işlemin sebep unsuru yönünden dayanaksız kaldığı ve taşınmazların kamulaştırılmasına da lüzum kalmadığı gerekçesiyle, acele kamulaştırma kararını iptal etmiştir.⁸⁶ Dolayısıyla RES projesinin iptal edilmesi acele kamulaştırma kararının da iptalini gerektirmektedir.

Benzer bir davada RES projesi kapsamında kalan taşınmazlarla ilgili, idare tarafından öncelikle olağan kamulaştırma yolunun tercih edilmesi gerektiğini, 2942 sayılı Kanun'un 27. maddesinde yer alan acelelik halinin bulunduğu saptanması halinde ise acele kamulaştırılması zorunlu bulunan taşınmazlara yönelik olarak gerekli tespitler yapılması, acelelik halinin sebepleri de belirtilmek suretiyle başvuruda bulunulduktan sonra ilgili taşınmazlara yönelik inceleme yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bahsedilen koşullar gerçekleştiğinde acele kamulaştırma kararı alınması yerinde olacaktır. Dava konusu olayda ise taşınmazı da

85 Danıştay Altıncı Dairesi'nin, 14.05.2012 tarihli, E: 2011/8527, K: 2012/2402 sayılı kararı. UYAP erişim 19.02.2019. (Yayımlanmamış)

86 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 26/06/2018 tarihli, E: 2016/10519, K: 2018/6157 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

kapsayan alanda rüzgar enerji santrali yapımının öngörülmesi üzerine proje kapsamında kalan taşınmazın acele kamulaştırma usulü ile kamulaştırılmasına karar verildiği, alanın rüzgar enerji santrali kurulması amacıyla projelendirilmesinin tek başına acele kamulaştırma yapılmasına gerekçe teşkil etmeyeceği, acele kamulaştırma işlemi için olağanüstü durumların amaçlanan kamu yararının somut olarak ortaya konulamadığı sonucuna varılmıştır.⁸⁷ Dolayısıyla tek başına bir projenin varlığı acele kamulaştırma işlemine sebep teşkil etmemektedir.

RES projesine ilişkin bir başka davada Danıştay; *"Olayda, "ÇED Gerekli Değildir" kararının mahkeme kararıyla iptal edildiği, ardından 31.10.2017 tarihinde Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından dava dosyasına sunulan bilgi ve belgelerden proje için verilen üretim lisansının da Kurul kararıyla iptal edildiği, dolayısıyla kamulaştırmanın nedeni ortadan kalktığından, davaya konu taşınmazın kamulaştırılmasında acelelik halinin kalmadığı anlaşılmıştır. Bu durumda, rüzgar enerjisi santrali üretim tesisi yapımı için kamulaştırılmasına karar verilen taşınmazların kamulaştırma işlemlerinde 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesi kapsamında acele kamulaştırma yönteminin uygulanmasını gerektiren şartlar oluşmadığından, dava konusu Bakanlar Kurulu kararının davacının taşınmazına ilişkin kısmında hukuka uyarlık bulunmamaktadır."* gerekçesiyle acele kamulaştırma işlemini iptal etmiştir.⁸⁸ Bu durumda acele kamulaştırma kararına sebep teşkil eden RES projesine ait üretim lisansının iptali, acele kamulaştırma işleminin de iptalini gerektirmektedir.

Danıştay'a göre rüzgar enerji santraline ait ÇED raporunun iptali ile acele kamulaştırma işleminin sebebi ortadan kalktığından acele kamulaştırma kararının iptali gerekmektedir. Altıncı Daire, Muğla'da bulunan Rüzgar Enerjisi Santrali Proje Revizesi ve Kapasite Artışı (13 adet türbin, 11,2 MWe) projesi ile ilgili kararında; proje ile ilgili Muğla Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünce, *"Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Gerekli Değildir"* kararının verildiğini, *"ÇED Gerekli Değildir"* kararının iptali istemiyle Muğla 2. İdare Mahkemesinde açılan davanın

87 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 24/06/2015 tarihli, E: 2014/1386, K: 2015/4469 sayılı kararı. UYAP erişim 26.08.2018. (Yayımlanmamış)

88 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 26/06/2018 tarihli, E: 2016/13807, K: 2018/6254 sayılı kararı. UYAP erişim 26.08.2018. (Yayımlanmamış)

reddedildiğini, ancak Danıştay Ondördüncü Dairesinin ".....İdare Mahkemesince, işleme konu projenin uygulanacağı sahada, 1. ve 3. Derecede Doğal Sit ile 1. Derece Arkeolojik Sit Alanının ve Taşınmaz Kültür Varlığı olarak tescilli yapıların bulunduğu hususu gözetilerek ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun İlke Kararları uyarınca, Rüzgar Enerji Santrallerinin kurulabileceği sit statüleri dikkate alınarak, gerek hazırlık, gerekse uygulama aşamasında proje nedeniyle yapılacak inşai ve diğer faaliyetlerin, bu alanlara ve sit bütünlüğüne, tarım alanlarına ve çevreye olabilecek olumlu ya da olumsuz etkilerinin belirlenmesi, proje tanıtım dosyasında yer alan önlemlerin teknik ve bilimsel açıdan yeterliliğinin tespiti amacıyla, söz konusu yerde alanlarında uzman bilirkişilerce yeniden bir inceleme yaptırılması zorunluluk arz etmektedir. Bu nedenle, uyumsuzluğa konu projenin uygulanacağı bölgenin niteliği, davacıların iddiaları ve proje tanıtım dosyasını hazırlayanların uzmanlık alanları da dikkate alınmak suretiyle, üniversitelerin ilgili bölümlerinden seçilecek biri çevre mühendisi olmak üzere, flora-fauna uzmanı, arkeolog, ornitolog, ziraat mühendisi, jeoloji mühendisi, elektrik mühendisi, gibi uzmanlardan oluşturulacak yeni bir heyet ile keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılması ve bunun sonucunda düzenlenecek raporun incelenmesi suretiyle karar verilmesi gerektiği" gerekçesiyle Mahkeme'nin dava ret kararının bozulduğunu dile getirmiştir.

Daire kararın devamında, gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmelerin, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlü tutulduklarını, "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir Kararı" alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemeyeceğini, proje için yatırıma başlanamayacağını ve ihale yapılamayacağını, herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının bulunduğunu, çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemenin Devletin ve vatandaşların ödevi olduğunu hüküm altına almıştır.

Daireye göre, öncelikle, davaya konu projelerle ilgili olarak, projelerin 'çevreye uyumlu' olup olmadığının tespiti bakımından, çevre mevzuatı açısından zorunlu olan "ÇED" sürecinin tamamlanması gerekmektedir. Proje için verilen

Çevresel Etki Değerlendirmesi süreci tamamlanmadan 2872 sayılı Kanun'un 10. maddesine göre proje için yatırıma başlanması, bu proje kapsamında kamulaştırma işlemi tesis edilmesi ve dolayısıyla kamulaştırma sırasında acele kamulaştırma yönteminin uygulanmasının mümkün değildir.⁸⁹

RES projelerinin sebebini oluşturan bir diğer husus imar planlarıdır. RES projesine ait imar planının yapılmaması halinde, acele kamulaştırma işlemi, sebep unsuru yönünden sakatlandığından iptal edilmelidir. İDDK, Muğla'da yapılacak olan RES projesine istinaden açılan acele kamulaştırma kararının iptali istemli davanın iptal gerekçeleri arasında, santral kurulmasına olanak verecek imar planı değişikliklerinin gerçekleştirilemediğinden ve koruma amaçlı planları yürürlüğe girmediğinden işlemin iptaline karar vermiştir.⁹⁰

RES projesine ait planın yapılmamasının yanı sıra planın kesinleşmemesi halinde de acele kamulaştırma kararı iptal edilmektedir. Altıncı Daire konuya ilişkin kararında, rüzgar enerjisi projesine ilişkin 27.10.2014 tarihli olur kararı ile onaylanan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli revizyon ve ilave nazım ve uygulama imar planlarının iptali istemiyle açılan davanın reddedildiğini, mahkemenin ret kararının Danıştay Altıncı Dairesinin 28.02.2017 tarihli, E:2016/13064, K:2017/1312 sayılı kararı ile bozulduğunu, bozma kararı nedeniyle projenin dayanağı olan imar planlarının kesinleşmediğini ve projenin yürürlüğe girip giremeyeceği hususunda, planlarla ilgili belirsizliğin devam ettiğini, sayılan nedenlerle dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığından acelelik kararının iptaline karar verilmiştir.⁹¹

Danıştay'a göre RES projelerinde Kamulaştırma Kanunu'nda aranan özel ve istisnai koşullar ortaya konulmalıdır. İDDK, rüzgar enerjisi santrali yapımı için Kanun'da aranan özel ve istisnai koşullar idarece ortaya konulmadan, acele kamulaştırma yapılmasının hukuken olanaklı olmadığı ifade edilerek, Daire'nin dava ret kararı bozulmuştur.⁹²

89 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 28/02/2017 tarihli, E: 2015/2930, K: 2017/1315 sayılı kararı. UYAP erişim 03.09.2018. (Yayımlanmamış)

90 İDDK'nın 20/09/2018 tarihli, E: 2018/2310, K: 2018/3838 sayılı kararı. UYAP erişim 03.09.2018. (Yayımlanmamış)

91 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 28/02/2017 tarihli, E: 2015/2930, K: 2017/1315 sayılı kararı. UYAP erişim 03.09.2018. (Yayımlanmamış)

92 İDDK'nın 23.11.2015 tarihli, E:2015/3614, K: 2015/4279 sayılı kararı. UYAP erişim 03.09.2018.

Kanaatimizce karar hatalı bir karar olmuştur. Daire dava ret gerekçesinde “enterkonnekte sisteme Silivri RES’te üretilecek enerjinin eş zamanlı olarak aktarılması, tüketicinin ve yörenin artan enerji ihtiyacının karşılanabilmesi, kesintisiz ve sürekli enerjinin devam ettirilmesi” için acele kamulaştırma kararının hukuka uygun olduğunu ifade ederek davayı reddetmiştir.⁹³

Gelişmekte olan ülkelerde artan enerji ihtiyacı, özel ve istisnai koşulları sağlamaktadır. Yeterli enerji üretimi olmadığı takdirde bunun üreticiden tüketiciye yüksek fiyat olarak yansıtacağı, özellikle sanayide ihtiyaç duyulan enerji ihtiyacının arzın az olması nedeniyle pahalı olacağı ve yüksek fiyatlar nedeniyle yatırımcının daha az istihdam ve daha az üretim ile ekonomiye katılacağı açıktır.

Danıştay’a göre Hidroelektrik santraline ait kamulaştırma projesinde değişime gidilmesi, kamulaştırılması düşünülen dava konusu taşınmazın kamulaştırılmasından vazgeçilmesi ve kamu yararı kararının iptal edilmesi, acele kamulaştırma kararının da iptalini gerektirir.

Danıştay Altıncı Dairesi’nin 05/07/2018 tarihli, E:2017/2229 sayılı kararında da belirtildiği gibi ülkenin enerji açığı dikkate alındığında, Devlet adına lisans verilmek suretiyle yapılan enerji yatırımlarında, kamulaştırma ile ilgili diğer hususların tamamlanmış olması şartıyla, acelelik halinin bulunduğu açıktır.⁹⁴

Bununla birlikte taşınmazın kamulaştırılmasından vazgeçilirse veya kamu yararı kararının iptal edilirse, HES projesinde yer taşınmaz için yapılan güzergah değişiklikleri dikkate alınır. Uyuşmazlıktaki taşınmazla ilgili kamu yararı kararı ve kamulaştırma kararları iptal edilmiştir. Bu durumda HES üretim tesisi yapımı kapsamında kamulaştırılmasına karar verilen taşınmazın, kamulaştırma işlemlerinde acele kamulaştırma yönteminin uygulanmasını gerektiren şartların gerçekleşmediği sonucuna ulaşılarak işlemin iptaline karar verilmiştir.⁹⁵

93 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 09.06.2015 tarihli, E: 2014/2582, K: 2015/3914 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 26.08.2018. (Yayımlanmamış)

94 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 05/07/2018 tarihli, E: 2017/2229 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 26.08.2018. (Yayımlanmamış)

95 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 05/07/2018 tarihli, E: 2017/2229 sayılı ara kararı. UYAP erişim tarihi 26.08.2018. (Yayımlanmamış)

Karardan da anlaşılacağı üzere acele kamulaştırmanın sebebini oluşturan temel işlemlerin yargı kararı ya da idari işlemle ortadan kalkması halinde acelelik kararı sebep unsuru yönünden hukuka aykırı hale gelecek ve kararın iptaline hükmedilecektir.

Riskli alan kararına dayanılarak alınan acele kamulaştırma kararlarında da, riskli alan ilanına ilişkin Cumhurbaşkanı kararının iptal edilmesi halinde, acele kamulaştırma işlemi de iptal edilecektir.

Bu konu ile ilgili örnek kararlardan biri İstanbul Gaziosmanpaşa'da yaşanan durumdur. Gaziosmanpaşa Belediyesi sınırları içinde riskli alan ilan edilen bölgede yer alan taşınmazlarla ilgili Danıştay Ondördüncü Dairesi, 17.02.2016 tarihli, E:2015/5053, K:2016/974; E:2016/5079, K:2016/976; E:2015/5082, K:2016/977; E:2015/5170, K:2016/975 vb. sayılı kararlarıyla; dava konusu alanın riskli alan ilan edilebilmesi için 6306 sayılı Yasanın ve Uygulama Yönetmeliğinin öngördüğü koşulların, detaylı bir teknik rapor ile oluşturulmadığı gerekçesiyle, riskli alan kararının iptaline karar vermiştir.

Danıştay, Gaziosmanpaşa'da 6306 sayılı Yasa kapsamında yapılacak anlaşma- uzlaşma, tahliye çalışmalarının durdurulduğunu, taşınmazda bulunan yapılarda yıkım yapılmadığını, taşınmazların bulunduğu alanda arazi ve hak sahipliği tespit çalışmalarının devam ettiğini, dava konusu taşınmazın kamulaştırılması ile ilgili kamu yararı kararının alınmadığını ve kamulaştırmayla ilgili bedel tespiti, tapu iptali ve tescili amacıyla idarelerince Asliye Hukuk Mahkemesinde dava açılmadığını, arazi ve hak sahipliği tespit çalışmaları tamamlandığında, 6306 sayılı Yasa kapsamında anlaşma-uzlaşma süreci ve ardından tahliye çalışmalarının başlayacağından 6306 sayılı Kanun kapsamında yürütülen uygulamaların aciliyeti sebebiyle dava konusu acele kamulaştırma kararının alındığı dile getirmiştir.

Danıştay Ondördüncü Dairesinin riskli alan kararının iptaline ilişkin kararların temyiz edilmiş ve İDDK'nın 20.10.2016 tarihli, E:2016/2102, K:2016/2713; 20.09.2016 tarihli, E:2016/2106, K:2016/2616; E:2016/2613, K:2016/2618; E:2016/2105, K:2016/2615 sayılı kararlarıyla, "sadece davacıya ait taşınmazlar yönünden hüküm ifade edeceği tabiidir" açıklamasıyla onanmıştır.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanununda idarenin öncelikle maliklerle anlaşması gerekmektedir. Yasa'ya göre taşınmazların öncelikle malikleri tarafından değerlendirilmesinin gerekmektedir.

Kanunda belirtilen uygulamaların Bakanlıkça yerine getirilebilmesi için ancak üzerindeki bina yıkılmış olan arsadaki maliklerin üçte iki çoğunluğu sağlayarak anlaşamaması durumunda acele kamulaştırma yoluna gidilmesi gerektiği gerekmektedir. Gaziosmanpaşa'da ise bu sayılan hususlar hiç değerlendirilmeden riskli alana ilişkin Bakanlar Kurulu kararı üzerine, dava konusu taşınmazın acele kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı alınması mevzuata aykırıdır. Bu nedenle usulüne uygun alınmayan riskli alan kararı ile bu karara istinaden alınan acele kamulaştırma kararının iptaline hükmedilmiştir.

Bahsi geçen karar incelendiğinde dayanak riskli alan belirlenmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının genel olarak iptal edilemeyeceği, iptal sonuçlarından ancak parsel bazında dava açan taşınmaz maliklerinin yararlanabileceği dolayısıyla acele kamulaştırmaya ilişkin işlemin iptalinin de ancak parsel bazında dava açan taşınmaz malikleri yönünden geçerli olacağı anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla, riskli alan kararının iptalini istemeyen davacılar açısından acele kamulaştırma işlemi hakkında işlemin dayanaktan yoksun kaldığı gerekçesiyle iptal hükmü verilemeyecek ancak başka bir hukuka aykırılığın tespiti halinde işlem iptal edilecektir.

Diğer yandan, yenileme alanı projelerinde kamulaştırma bedellerinin depo edilememesi üzerine acele kamulaştırma davalarının takipsiz bırakılması, acele kamulaştırma işleminin iptalini gerektirmektedir.

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un "Amaç ve kapsam" başlıklı 1. maddesinde: *"Bu Kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır."* denilmiştir.

Altıncı Daire, 2015 tarihli Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı projesi kapsamında Hergelen Meydanı bölgesinde bulunan arsa, tesis ve müştemilatların kamulaştırması için gerekli olan bedellerin depo edilememesi nedeniyle acele kamulaştırma davalarının takipsiz bırakılması nedeniyle acelelik halinin olmadığı sonucuna ulaşılması üzerine dava konusu taşınmazların "*acele kamulaştırılmasına ve el konulmasına*" ilişkin, encümeni kararı ile acele kamulaştırılan alanda kalan taşınmazın, müze işlevi kapsamında öngörülen fonksiyonunun uygun olduğuna ilişkin Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun kararını ve Bakanlar Kurulu kararını iptal etmiştir.⁹⁶

Danıştay'a göre yenileme alanı projelerinde, geniş bir bölge için ortak ve genel gerekçelerle acele kamulaştırma istenilmesi, acele kamulaştırma işleminin iptalini gerektirmektedir.

Altıncı Daire, İstanbul, Beyoğlu Tarlabası Bölgesi ile Galata Kulesi çevresindeki yapıların mevcut durumları itibarı ile can ve mal güvenliğini tehdit etmesi, taşınmaz maliklerinin çok fazla hisseli olması, sahipsiz taşınmazların uygunsuz kişiler tarafından da işgal edilmesi, bölgenin asayiş ve güvenliği açısından olumsuzluklar yaratması gasp, soygun gibi olayların meydana gelmesi, şehrin en işlek caddesi olan Tarlabası Caddesi üzerinde ve Galata Kulesi çevresinde bulunan bu alanların kurtarılması yenilenmesi korunması ve kullanılabilmesinin yenileme projelerinin çok hızlı ve aksamadan yürütülmesi ve sonuçlandırılması ile mümkün olduğu, mülkiyet sahipleri anlaşmaya çalışılması halinde gecikme yaşanacağından bölgenin ıslahı, uygulamanın aciliyeti ve projenin zaman kaybetmeden hedefine ulaşması ve alanın bölgeye kazandırılması amacıyla alınan Bakanlar Kurulu Kararının iptali istemi ile açılan davada; "*acele kamulaştırılması zorunlu bulunan taşınmazlara yönelik olarak, Yasa hükümlerinde aranan şartların bulunup bulunmadığı yönünden gerekli tespitler yapıp, her bir taşınmaz için ayrı ayrı sebepleri de belirtmek suretiyle başvuruda bulunulması gerekmekte iken, Beyoğlu Belediyesi sınırları içerisinde kalan ve toplam on bir adadan oluşan oldukça geniş bir bölge için, ortak ve genel gerekçelerle acele kamulaştırma istenilmiştir,.... acele kamulaştırılacak taşınmazların Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmesi gerekirken, dava konusu Bakanlar Kurulu kararıyla, uyuşmazlık konusu bölgeye ilişkin genel bir*

96 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 09/11/2017 tarihli, E: 2017/683, K: 2018/2688 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 26.08.2018. (Yayımlanmamış)

acele kamulaştırma yetkisi verilmiş, böylece acele kamulaştırılacak taşınmazları tespiti tamamen belediyeye bırakılmıştır. Bu durumda, dava konusu acele kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu kararında hukuka ayarlık görülmemiştir.” gerekçesiyle davanın iptaline karar verilmiştir.⁹⁷

Danıştay’a göre tarihi ve kültürel yapıların korunması amacıyla yenileme alanı ilan edilen bölgede acele kamulaştırma kararı verilmesinde hukuka aykırılık yoktur.

Daire Ankara Ulus civarında bulunan tarihi dokunun korunması amacıyla belli bir kroki içinde yer alan yenileme alanındaki yıpranan ve kaybolmaya yüz tutmuş tarihi ve kültürel dokunun yok olmaması için zahmetli bir çalışma olan yenileme çalışmalarının acil olduğuna hükmetmiştir.⁹⁸

Bahsi geçen Daire kararının temyizi üzerine, İDDK tarafından kamulaştırma işlemi yönünden kararın onanmasına, yenileme alanı tespiti yönünden davanın reddine ilişkin bahsi geçen kararın bozulmasına karar vermiştir. İDDK’nın bu kararı sonrasında davalı idarenin kamulaştırma bedelini depo edememesi nedeni ile işlem iptal edilmiş ise de Daire’nin tarihi ve kültürel eserlerin acele kamulaştırma yoluyla korunması yolundaki yaklaşımı gelecek nesillere kültürel mirasın aktarılması yönünden kanaatimizce oldukça doğru bir yaklaşımdır.⁹⁹

Danıştay’a göre özel proje alanlarında, proje nedeniyle muhtemel zemin deformasyonundan etkilenecek yapıların, mühendislik fakültesi etkileşim raporunda riskli yapılar olarak tanımlanması nedeniyle, olası can ve mal kaybına sebebiyet verilmemesi için alınan acele kamulaştırma kararında, hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

97 Danıştay Altıncı Dairesi’nin, 12.11.2015 tarihli, E: 2015/4900, K: 2015/6363 sayılı kararı. (Yayımlanmamış)

98 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 26.05.2008, tarihli E: 2008/2283 sayılı yürütmeyi durdurma isteminin reddi kararı. UYAP erişim 07.03.2019. *“Tarihi ve kültürel yapı ile bu özellikleri taşıyan alanlarla ilgili çalışmaların güç ve zahmetli bir iş olduğu kadar, bu bölgelerin ruh ve yapısının geniş bir zaman dilimi içerisinde yok olmakla karşı karşıya kalması nedeniyle, tarihi ve kültürel varlıkların ve değerlerin korunması amacıyla yenileme alanları içerisinde yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş alanların yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgede konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanlarının oluşturulması, doğal afet risklerine karşı önlemler alınmasına yönelik olarak kamulaştırılmasında acele kamulaştırmaya ilişkin hükümlerin uygulanmasında kamu yararı bulunduğundan, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararında hukuka aykırılık görülmemiştir.”*

99 İDDK’nın 06/04/2012 tarihli, E: 2010/2415, K: 2012/281 sayılı kararı. UYAP erişim 07.03.2019. (Yayımlanmamış)

Üsküdar Çamlıca Tepesi Ulaşım Yolları ve Çamlıca Tepesi Tünelleri Projesinde Daire, imar planlarının kabul edilmesinden sonra yol projesinde yer alan tünellere ilişkin yüklenici firma tarafından, tünel güzergahında kalan yapılara ilişkin İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi aracılığı ile inceleme yaptırıldığını, etkileşim raporunda proje üzerinde yer alan yapıların muhtemel bir zemin deformasyonundan etkileneceğinin saptandığını, riskli yapılar olarak tanımlanan binaların ve gerekirse binaların bulunduğu taşınmazların kamulaştırılması için İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Ulaşım Planlama Müdürlüğüne başvurularak kamu yararı kararı alındığını, kamulaştırma işlemlerinin hızlı bir şekilde herhangi bir can ve mal kaybına sebebiyet verilmeden sonuçlanması için Bakanlar Kurulu kararı ile acele kamulaştırılmasına karar verildiğini belirterek, dava konusu taşınmazın büyük bir kısmının projelendirilen tünelin koruma kuşağında kaldığını, tünel yapımının ise mezkur yapılar üzerinde deformasyon riski oluşturduğunun alanında uzman kişilerce saptanması nedeniyle, can ve mal güvenliğinin sağlanabilmesi için kamulaştırma işleminin ilgili idareler için bu aşamadan sonra zorunluluk taşıdığını, teknik raporlardan da anlaşılacağı üzere, taşınmazlarda deformasyon meydana gelmesi halinde, yıkıcı etkinin çok hızlı ilerleyeceği ve kamulaştırma işleminin ivedilik unsurunu taşıdığı can ve mal güvenliğinin bir an önce temininin sağlanması amacıyla uyuşmazlığa konu taşınmazların kamulaştırılmasında acele kamulaştırma şartının olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir.¹⁰⁰

Kanaatimizce sadece bu karar için değil, can ve mal güvenliğini ciddi şekilde tehlikeye atacağı bilimsel raporlarla tespit edilen herhangi bir durum için acele kamulaştırma kararı verilebilecektir.

Danıştay imar planlarına istinaden yapılan acele kamulaştırma davalarında da sebep unsuru yönünden bazı kararlar vermiştir. Acele kamulaştırmanın dayanağı olan imar planlarına açılan davaların reddi halinde, acele kamulaştırma kararlarının hukuka uygunluğu, taşınmazların bulunduğu yerin özelliklerine göre değerlendirilir.

Altıncı Daire, Üsküdar Meydan Projesi ile ilgili olarak alınan acele kamulaştırma kararına ilişkin davada, İstanbul İdare Mahkemesinde acele kamulaştırma kararına dayanak olan planların iptali istemi ile açılan davalarda, mahkemelerce verilen ret kararların onandığını, iptal kararlarının bozulduğunu,

100 Danıştay Altıncı Dairesi'nin, 15/03/2017 tarihli, E: 2016/974, K: 2017/1864 sayılı kararı. UYAP erişim 03.09.2018. (Yayımlanmamış)

dolayısıyla planların hukuka uygun olduğunu ifade ettikten sonra daha önce de ifade edildiği gibi İstanbul'un kendine özgü ekonomik ve demografik yapısı, trafik durumu ve yaya hareketleri de dikkate alınarak projede acele kamulaştırma kararının hukuka uygun olduğuna karar vermiştir.¹⁰¹

101 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 15/03/2017 tarihli E: 2016/964, K: 2017/1864 sayılı kararında (Yayımlanmamış); "İstanbul 3. İdare Mahkemesi E:2016/2600 sayılı dosyası üzerinden yapılan keşif neticesinde alınan bilirkişi raporunda, taşınmazlara verilen "meydan" fonksiyonu irdelenmiş ve "Dava konusu taşınmazın da içinde bulunduğu alanda yeni bir meydan ve kent merkezi düzenlenmesi gereğinin zorunluluk olduğu, özellikle Üsküdar kent merkezinin sahildeki iskele ve çevresinden başka toplanma-dağılma noktası olarak kullanılan böyle bir mekanın oluşturulması için bir düzenleme yapılmasının bir kentsel gereklilik olduğu, bununla birlikte gerek üst ölçekli planda kurgulanmış olan işlevsel niteliklerin yerine oturtulması, gerek yapılmış ve yapılmaya devam eden ulaşım sistemlerinin yeniden tanımladığı kentsel çevrenin işleyen bir sistem olarak hayata geçirilmesi ve mevcut kentle entegrasyonunun sağlanması ve gerekse tarihi yapılaşmayı ortaya çıkaracak açıklıkların oluşturulmaya çalışıldığı bir kent merkezi planlanmasının ve tasarlanmasının kaçınılmaz ve mutlak gerekli olduğu, davaya konu edilen imar planı değişikliklerinin bilimsel veri ve nesnel ölçütlere dayanarak yapıldığı ve hayata geçirilmesiyle kamu yararına yapılan kentsel düzenlemeler olduğu/olacağı, davacının taşınmazının ve düzenleme içinde yer alan diğer taşınmazların bulunduğu yer/konum ve yapısal özellikler itibarıyla korunması gerekli mimari bir değeri içermediği, bu taşınmazlarda yapılmış olan yapıların meydanla bütünleşen bir işlev ve yapısal öge olarak korunmasının da gerekli ve mümkün olmadığı, oldukça yoğun bir kullanımın söz konusu olduğu böylesi bir kent merkezinde düzenlenecek meydan ve merkez alanı içinde korunması gerekli bir öge olarak değerlendirilemeyeceği" şeklinde görüş bildirmiş ve bu rapor uyarınca Mahkemenin 28.12.2017 tarihli, K:2017/2828 sayılı kararı ile dava reddedilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin, 02.04.2013 tarihli, 286060 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 27.12.2012 tarihli E:2012/102, K:2012/107 sayılı kararı ile "İdarelerin, kanunlarla verilen görevleri yerine getirirken ne tür kararlar almaları gerektiğinin, her türlü olay ve olgu göz önünde bulundurularak önceden hukuk kurallarıyla belirlenmesi mümkün olmadığı gibi, kamu hizmetlerinin ve toplumsal ihtiyaçların değişkenliği dikkate alındığında uygun bir yöntem de değildir. Bu nedenle, idarelerin karşılaştıkları farklı durumlar karşısında en uygun çözümü üretebilmeleri için takdir yetkisiyle donatılmaları zorunludur. Takdir yetkisinin amacı, idareye farklı çözümler arasından uygun ve yerinde olanı seçme serbestisi tanımadır." denilerek idarenin mevzuatta açıkça düzenlenmeyen konular hakkında uygun çözüm yolları aramanın hukuka aykırı olmadığına karar vermiştir.

Anayasanın 125. Maddesinde idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır. Takdir yetkisi kullanılarak tesis edilen işlemler de yargı denetimi altındadır. İdari yargı mercilerince takdir yetkisi, hukuka uygun kullanılıp kullanılmama, kamu yararına ve kamu hizmetinin gereklerine uygun olup olmama yönlerinden denetlenmektedir.

Acele kamulaştırma yöntemi, istisnai ve olağanüstü bir yol olup yasadaki açık hükme göre Bakanlar Kurulunun takdir yetkisini kullandığı alanlardan biridir.

Bu durumda dava konusu acele kamulaştırma kararının kamu yararına ve kamu hizmeti gereklerine uygun olup olmadığı yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin en kalabalık metropolü olan İstanbul'un yüzölçümü 5.313 km²'dir. İstanbul'da kayıtlı nüfus, 2017 yılı verilerine göre, 15.029.231 kişi olarak belirlenmiştir. Bu rakama kayıt altına alınamayan insanlar ile birlikte ülke içinden ve dışından gelen ziyaretçiler dahil edildiğinde kent nüfusunun 20 milyona yaklaşmaktadır ve km²'ye ortalama 3.764 kişi düşmektedir.

Öte yandan uluslararası turizm ve ticaret merkezi olan İstanbul'da trafiğe kayıtlı araç sayısının da 4 milyona yaklaştığı tahmin edilmektedir ve kentin en büyük problemlerinden birisi de trafik yoğunluğudur.

Dava konusu parselin yer aldığı Üsküdar İlçesi, önemli tescilli eserlerin bulunduğu tarihi bir geçmişe sahiptir. Aynı zamanda ilçe, kara-deniz-raylı ulaşım sisteminin kesiştiği bir bölgedir. Bu bölgede bulunan ulaşım hatları, sadece bölgede yaşayan halka değil kentin bütününe hizmet etmektedir.

Danıştay, kentsel dönüşüm sınırlarının mevzuata uygun olarak tespit edilmesi halinde, acele kamulaştırma kararının da sebep yönünden hukuka uygun olduğunu ifade etmiştir.

Altıncı Daire, Uşak Merkez - Durak ve Sarayaltı Mahallelerinin geçeköndü önleme bölgesi ilan edilmesine ilişkin Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın işlemine karşı açılan davada alınan bilirkişi raporuna atıf yaparak, bölgenin genel olarak ekonomik canlılığını yitirdiğine, bölgede tehlikeli derecede zarar görmüş ya da yıkılmış binaların kamu güvenliği ve insan sağlığı açısından risk taşıdığına dikkat çekmiştir.

Altıncı Daire, söz konusu uyuşmazlıkla ilgili dosyanın incelenmesinden, taşınmazların büyük bölümünün önceki kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında Uşak Belediyesi mülkiyetine geçtiğini ifade ederek, bilirkişi tarafından tespit edilen olumsuzlukların ivedilikle giderilmesi ve düşük gelir sahibi vatandaşların barınma ihtiyacını karşılanması gerektiğini, Toplu Konut İdaresi tarafından konut üretimini sağlamak amacıyla anlaşmaya yanaşmayan parsel maliklerine ait taşınmazların ivedilikle kamu eline geçmesinin sağlanması için acele kamulaştırma şartlarının

İlçede günün hemen her saatinde yoğun yaya ve araç trafiği olduğundan, ulaşım sorununun çözümlenmesine yönelik projeler, kentte yaşayan insanların yaşam kalitesi bozulmadan hızlıca hayata geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Davalı idare tarafından hazırlanan proje incelendiğinde, bölgede yer alan tarihi eserlerin görünmesini engelleyen ve korunmasında bir yarar bulunmayan yapıların kaldırılarak bölgenin turizm kaynaklarının açığa çıkarılması, güvenli alanlarda bulunmayan kamu binalarının daha güvenli bir yere toplu olarak taşınması, kara-deniz-raylı sistem ulaşımının keştiği bu noktada ulaşımın rahatlatılması ve proje bölgesinin yeşillendirilerek sosyal donatı alanlarının artırılmasının hedeflendiği anlaşılmıştır.

Yürürlükteki planların, planlama esaslarına ve şehircilik ilkelerine uygun olduğu mahkeme kararı ile sabittir. Öte yandan kentin geneline hitap eden ulaşım projelerinin devamı niteliğindeki meydan projesinin zamana yayılması halinde kentte yaşanan trafik sorununun daha da artacağı trafikte uzun zaman geçirmek zorunda kalan vatandaşların gerek ekonomik gerekse maddi ve manevi anlamda ciddi zarara uğrayacağı açıktır.

İdarelerin öncelikli görevlerinden birisi de kişilere sağlıklı çevrede yaşama hakkı sunmaktır. Dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı gereğince idarenin ivedilikle hareket etmesinde kentte yaşayan insanların ve kamunun üstün yararı bulunduğundan taşınmazın acele kamulaştırılmasına ilişkin 02/11/2016 tarihli, 29876 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulunun 17.10.2016 tarihli, 2016/9417 sayılı kararında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 27. maddesinde öngörülen koşulların bulunmaması nedeniyle yürütmenin durdurulması isteminin reddine” denilmiştir.

oluşturduğunu, bölgenin mevcut kentsel dokusu itibarıyla acele kamulaştırılmasında kamu yararı olduğunu hüküm altına almıştır.¹⁰²

102 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 25/11/2015 tarihli, E: 2014/5752, K: 2015/6895 sayılı kararında; "Uşak Merkez - Durak ve Sarayaltı Mahallelerinin gecekondü önleme bölgesi ilan edilmesine ilişkin Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın 23/02/2011 tarihli, 14511 sayılı işleminin iptali istemiyle açılan davada, Manisa 1. İdare Mahkemesince uyumsuzluğun çözümü için gerekli görüldüğünden yaptırılan keşif ve bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenen ve hükme esas alınabilecek nitelikte bulunan raporda özetle, "Uşak Kent Merkezinin doğusunda bulunan ve gecekondü önleme bölgesi olarak belirlenen alanın, Ankara-İzmir Karayolu kenarında, Dokuz Sele Çayı çevresinde, eski tabakhane bölgesi olarak bilinen bölge olduğu; alanın kuzeyinde konut mahallerinin, güneyinde Ankara-İzmir karayolu ve paralelindeki konut ve ticaret bölgelerinin, doğusunda ve batısında benzer karakterde sanayi bölgelerinin yer aldığı; işlevsel açıdan Ankara-İzmir karayoluna cephe bölge üzerinde halen faal durumda olan bir kaç işyeri bulunmakla birlikte alanda neredeyse homojen nitelikte yıkıntı durumunda sanayi alanlarının mevcut olduğu; genel görünüm olarak ekonomik canlılığını yitiren alanda yıkılmış bölgeler, boşaltılmış işyerleri, boş parseller, molozlar ile tehlikeli derecede zarar görmüş binalar bulunduğu, bu haliyle kamu güvenliği ve insan sağlığı açısından riskli bir bölge konumunda olduğu; davaya konu bölgenin ağırlıklı olarak yıkıntılar, terk edilmiş ve yıpranmış binalar ile kaplı olduğu, alandaki taşınmazların yarısından fazlasının önceki kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında Uşak Belediyesi mülkiyetine geçtiği; ayrıca bir bölümü ile de sözleşme imzalandığı; yukarıda bahsedilen koşullar genel hatlarıyla alanda olduğundan davaya konu bölgenin sınırları itibarıyla gecekondü önleme bölgesi şartlarını taşıdığı; 775 sayılı Gecekondü Kanunu mülkiyet koşulları açısından incelendiğinde gecekondü önleme bölgelerinin kısmen veya tamamen kamuya ya da özel şahıslara ait boş ya da gecekondularla kaplı alanlardan oluşabileceği ve bu alanlarda imarlı konut ya da ticari tesisler de bulunabileceğinin ifade edildiği; dava konusu parselin de özel mülkiyete konu olmasına rağmen yukarıda özetlenen koşullara göre gecekondü önleme bölgesi sınırları içinde yer alabileceği; bölgenin bütünüünün kamu güvenliği ve insan sağlığı açısından olumsuz bir görünüm arzettiği, fiziki koşulların bozulması nedeniyle sağlıklı işleyen bir çalışma ortamı bulunmadığı; 1/5000 ve 1/1000'lik planlarda alan işlevsel bölümlere ayrılarak ve imar kuralları belirlenerek parçalar halinde ve zaman içinde yapılaşmayı öngördüğü; ancak bu yöntemin yukarıda özetlenen fiili durum göz önünde bulundurulduğunda uygulanamayacağı, çünkü alanın çeşitli açılardan eskimeye (obsolescence) uğradığı; bölgenin koşulları yukarıda özetlenen eskime türleri açısından incelendiğinde alanın yapısal ve fiziksel eskime, işlevsel eskime, lokasyonel eskime ve ekonomik eskimeye uğradığının gözlemlendiği; bu duruma müdahale biçimi olarak yıkma ve yeniden yapmanın bütünsellik açısından uygun olduğu; yani mevcut planlama vasıtalarına uygun olarak ada parsel bazında uygulama yapma imkanı bulunmadığı; ayrıca imar planının fiili durumdaki işlevsel eskime nedeniyle uygulanamayacağı; sonuç olarak, davaya konu bölgenin sınırları itibarıyla gecekondü önleme bölgesi şartlarını taşıdığı ve söz konusu taşınmazın ilan edilen gecekondü önleme bölgesi sınırı dahilinde ele alınmasının uygun olduğu" tespitlerine yer verildiği, davalı İdarelerce, kent gelişimine engel olan Uşak İlinin çöküntü bölgesini oluşturan, çok hissedarlık ve imar haklarının birlikte kullanılmamasından dolayı yapılaşamayan bu bölgede, sağlıklı kentleşmenin sağlanmasına yönelik çalışmaların ivedilikle yapılmasına ihtiyaç duyulduğu vurgulanarak bölgenin plan, proje bütünlüğü ve mülkiyet birliğinin sağlanarak kamulaştırma işlemlerinin kısa sürede sonuçlandırılmasına yönelik acele kamulaştırma kararı tesisine ihtiyaç olduğunun belirtildiği anlaşılmaktadır.

Bu durumda, genel görünüm olarak ekonomik canlılığını yitiren alanda, yıkılmış bölgeler, boşaltılmış işyerleri, boş parseller, molozlar ile tehlikeli derecede zarar görmüş binalar bulunması, bu haliyle kamu güvenliği ve insan sağlığı açısından riskli bir bölge konumunda olması, bölgenin ağırlıklı olarak yıkıntılar, terk edilmiş ve yıpranmış binalar ile kaplı olması, alandaki taşınmazların yarısından fazlasının önceki kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında Uşak Belediyesi mülkiyetine geçmesi hususları göz önünde bulundurulduğunda, kamu yararının sağlanması amacıyla tespit edilen olumsuzlukların ivedilikle giderilmesi gerektiği, bu kapsamda dar gelirli vatandaşlar için daha iyi barınma koşullarının ve konut üretiminin sağlanması için anlaşma yapılamayan parsellerin kamu eline geçmesinin sağlanması maksadıyla 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde belirtilen acele kamulaştırma şartlarının gerçekleştiği ve bölgenin mevcut kentsel dokusu itibarıyla

Danıştay, Diyarbakır Sur'da yaşanan terör olayları sonrasında alınan acele kamulaştırma kararını da sebep yönünden incelemiştir.

Diyarbakır'ın önemli turizm merkezlerinden olan Suriçi'nde 2015 yılı Eylül ayında başlayan terör olayları nedeni ile 8.818 yapıdan 1295 adet binanın tamamen yıkılmış, 1335 adet yapının ağır hasarlı, 1269 adet binanın az hasarlı olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan 638 adet tescilli veya korumaya değer yapının zarar gördüğü anlaşıldığından Bakanlar Kurulu tarafından 2016 yılında bir kroki çizilerek kroki içindeki taşınmazların acele kamulaştırılmasına karar verilmiştir.

Danıştay Altıncı Dairesi ile birlikte Danıştay Ondördüncü Dairesi söz konusu davada öncelikle 2012 yılında bölge için verilen riskli alan kararını ve 2015 yılında yaşanan terör olaylarını da dikkate alarak, 6704 sayılı Kanun ile 26/04/2016 tarihinde yürürlüğe giren Ek-1. maddesinde yer alan; " (1) a) Kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu yerlerde; planlama ya da altyapı hizmetleri yetersiz olan veya imar mevzuatına aykırı yapılaşma bulunan yahut yapı ya da altyapısı hasarlı olan alanlar, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek, sağlık, eğitim ve ulaşım gibi kamu hizmetlerinin düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla, Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca riskli alan olarak kararlaştırılabilir. Riskli alan sınırı uygulama bütünlüğü gözetilerek belirlenir" kuralı ile birlikte irdelemiş ve dosyadaki bilgi ve belgelerden riskli alan ilanının yerinde olduğuna hükmetmiştir.

Riskli alan kararını uygun gören daire acele kamulaştırmaya ilişkin kısımda ise; "Uyuşmazlıkta, acele kamulaştırmaya yönelik Bakanlar Kurulu kararının dört ayrı sebebe dayalı bulunduğu; bu sebeplerden birincisinin, alanda riskli yapılar olduğu ve bu riskli yapı stoğu içinde yaşayan nüfusun can ve mal güvenliğinin sağlanması, riskli yapılardan kaynaklanacak afet risklerinin azaltılması ve nihayetinde ortadan kaldırılması, ikincisinin, ülkemizin ve dünyanın kültürel zenginlikleri arasında yer alan sur içi bölgesinin bu nitelik ile bağdaşmayan, yapı ve

acele kamulaştırılmasında kamu yararı olduğu sonucuna varıldığından, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararında hukuka aykırılık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununa 6545 sayılı Kanunun 18. maddesiyle eklenen "İvedi yargılama usulü" başlıklı 20/A maddesi kapsamında kalan davanın reddine" karar verilmiştir.

kültür bütünlüğünü bozan veya kültürel varlıkları tahrip eden yapıların dokuya uyumlu hale getirilmesi, üçüncüsünün, alanda mevcut kültür varlıklarının restorasyon, bakım, onarım, güçlendirme ve iyileştirme çalışmalarının yapılması, dördüncüsünün de terör olayları sonucu zarar gören yapıların yıkım ve yenileme işlemlerinin gerçekleştirilmesi olduğu, bu dört sebebin birlikte, birbirleriyle koordineli bir biçimde, altyapıları da ele alınmak suretiyle ve bir an önce uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için acele kamulaştırma kararının alındığı ve bu haliyle Kamulaştırma Kanununda öngörülen acelelik halinin dava konusu Bakanlar Kurulu kararı yönünden gerçekleşmiş bulunduğu” sonucuna ulaşmıştır.¹⁰³

Görüldüğü üzere, yaygın terör olaylarının yaşandığı bölgelerdeki yapılarda meydana gelen hasarlarda Danıştay şehrin yeniden yapılandırılması açısından acelelik halinin varlığını kabul etmekte ve sebep yönünden hukuka uygun bulmaktadır.

Danıştay’ın görüşüne göre belli bir alanda acele kamulaştırma kararı verildiğinde, alanda bulunan taşınmazlar için Yasa hükümlerinde aranan şartların bulunup bulunmadığı yönünden her bir taşınmaz için ayrı ayrı tespit ve değerlendirmeler yapılmalı, acelelik halini gerektiren sebepleri de belirtilmek suretiyle acele kamulaştırma usulüne gidilmesi için başvuruda bulunulmalıdır. Geniş bir bölgede ortak ve genel gerekçelerle acele kamulaştırma kararı alınamaz. Bu şekilde alınacak acele kamulaştırma kararında acelelik halini gerektiren sebeplerin her bir taşınmaz için ayrı ayrı gösterilmesi gereklidir. Taşınmazlar için gerekli tespitler yapıp kamu düzeninin korunmasını gerektiren sebepler ile acelelik halinin gerekçesi somut olarak ortaya konulmadan acele kamulaştırma kararı verilemez.¹⁰⁴

3.2.1.4. Acele Kamulaştırma Kararında Konu Unsuru

İdari işlemin doğurduğu hukuksal sonuca, işlemin konusu denilmektedir. İşlemin hukuk alanında yaptığı etki veya hüküm o işlemin konu unsurunu oluşturmaktadır. İdari işlemin sebebi ile konu unsuru arasında sıkı bağ vardır. Çünkü

103 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 20/12/2018 tarihli, E:2018/521, K:2018/10450 sayılı kararı. UYAP erişim 19.02.2019. (Yayımlanmamış)

104 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 16.06.2015 tarihli, E:2013/5072, K:2012015/4231 sayılı kararı. UYAP erişim 19.02.2019.

bir gerekçeye dayanan işlem bu gerekçe nedeniyle hukuk alanında bir sonuç doğurmaktadır ki bu da işlemin konu unsurunu oluşturmaktadır.¹⁰⁵

İdari işlemin konusunun kanuna uygun ve mümkün olması gereklidir.¹⁰⁶ Öte yandan idare, konu unsuru bakımından serbest değildir.¹⁰⁷ Örneğin acele kamulaştırma usulü ile özel hukuk tüzel kişilerine ya da gerçek kişilere taşınmaz edinmesi mümkün değildir.

Acele kamulaştırma işlemi ancak mümkün ve meşru hallerde mümkündür. Kamu hizmeti ile ilgisi olmayan bir konuda acele kamulaştırma kararı verilemez. Ayrıca mevzuata uygun olmayan konularda da acele kamulaştırma kararı verilmesi mümkün değildir.

Acele kamulaştırma işleminin konusu, kamu yararını sağlamak amacıyla özel ve tüzel kişilere ait taşınmazın mülkiyetinin ivedilikle kamu hizmetini görecektir olan idareye geçirilmesidir.

3.2.1.4.1. Acele Kamulaştırma Kararında İrtifak Hakkı Tesisi

Bazı kamu hizmetlerinin niteliği gereği mülkiyetin tümüyle idareye geçmesine gerek bulunmamaktadır. Bu durumda mülkiyet taşınmaz malikinde kalmaya devam etmekle birlikte üzerinde idare lehine hak edilir. Böylece taşınmaz maliki taşınmazını kullanmaya devam edebilecektir. Böyle durumlarda idare mülkiyet üzerinde irtifak hakkı tesis edilmesini talep edebilir. Özellikle elektrik iletim hattı projelerinde iletim kablolarının geçtiği yerlerde irtifak hakkı kurulması bu konuya iyi bir örnek oluşturmaktadır. Kablolar taşınmazın üzerinden geçtiğinden malik mülkiyet hakkını korumaya devam eder.

3.2.1.4.2. Acele Kamulaştırma Usulünde Taşınmazın Kısmen Kamulaştırılması

Eğer taşınmazın belli bir kısmı kamu hizmetinin görülmesi için yeterliyse taşınmazın tamamının kamulaştırılmasında kamu yararı bulunmamaktadır.

Bu durum, son yıllarda sayısı hızla artan rüzgar enerjisi santralleri için geçerlidir. İdare çoğunlukla kıyı kesimlerde yer alan kıymetli tarım ya da turizm

105 DEMİRKOL, a.g.m, s. 79-80.

106 ATAY, a.g.e, s. 51.

107 AKYILMAZ, SEZGİNER, KAYA, a.g.e, s. 410.

arazileri üzerinde özel sektör projeleri için rüzgar tribünleri kurmaktadır. Bu tip projelerde, taşınmazın geri kalanının tarım ya da turizm için kullanılmaya devam edilebilmesini teminen, sadece tribün kurulacak alan kadar kısmı projeye uygun olarak acele kamulaştırılma yoluyla idarenin mülkiyetine geçirilmektedir.

3.2.1.5. Acele Kamulaştırma Kararında Maksat Unsuru

İdari faaliyetin amacı kamu yararıdır. Kamu yararı, toplumdaki bireyler ile toplum menfaati arasında kurulabilen dengedir. Menfaatler arasında tercih yapıldığı sırada ya sayıca çok olan tarafın menfaati tercih edilecek ya da bu menfaatin ülkenin çıkarları ve gelişmesi açısından değeri dikkate alınacaktır.¹⁰⁸

Kamu yararı kavramı, kamusal makamların takdir yetkisi ile birlikte değerlendirilen bir unsurdur. AİHM, “kamu yararı” kavramının ulusal makamlar tarafından değerlendirilmesinde, makamlara geniş takdir yetkisi tanımaktadır. İnsan Hakları Mahkemesi kamu yararını tespit etmede ulusal makamların takdir yetkisi ile ilgili; *“kendi toplumları ve toplumun ihtiyaçları ile doğrudan temasta olan ulusal makamlar neyin kamu yararına uygun olduğunu tayinde uluslararası yargıçtan daha yetkilidirler. (...) bu nedenle kanun koyucunun izlenecek ekonomik ve sosyal politikayı saptarken geniş bir yetkiye sahip bulunması normaldir.”* şeklinde düşünmektedir.¹⁰⁹

Maksat unsuru AİHM kararlarına göre değerlendirildiğinde, öncelikle somut olayda kamu yararının bulunup bulunmadığının saptanması gereklidir. Diğer yandan kamu yararının Sözleşme ile bağdaşır biçimde uygulanıp uygulanmadığı tespit edilmeli, sonrasında toplumun genel yararı ile bireyin menfaatleri arasındaki adil dengenin sağlanıp sağlanmadığı incelenmelidir. Uygulamaya ve akademik çalışmalara bakıldığında kamu yararı kavramının objektif bir tanımı olmadığı anlaşılmaktadır. Kamu yararı tanımı içinde bulunulan zamana ve hizmetin uygulandığı yere göre farklılık göstermektedir.¹¹⁰

Anayasa Mahkemesi ise kamu yararı kavramının yanı sıra aynı anlama gelen *“kamu menfaati”, “toplumsal refah”, “toplumsal esenlik”, “kamu iyiliği”, “genel*

108 YILDIRIM ve Diğerleri (İçinde: Turan YILDIRIM), a.g.e, s. 392.

109 “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Mülkiyet Hakkı”, Ankara Barosu Yayını, Eylül 2003, s. 11.

110 İbrahim GÜL, “Danıştay Kararlarında Kamu Yararı Kavramı” [Http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2014-2/23.pdf](http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2014-2/23.pdf) erişim 09.10.2018.

yarar”, “toplum yararı” gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bahsi geçen kavramların ortak noktası ise, bireysel menfaatten farklı ve üstünde genelin ortak yararını temsil etmektedir.¹¹¹

Anayasa Mahkemesi, kamulaştırma işlemini kamu yararı yönünden değerlendirdiği bir kararında, kamulaştırma işleminin mülkiyet hakkının özüne dokunan ve bu hakkı ortadan kaldıran nitelikte bir işlem olduğunu bu nedenle kamulaştırma işleminde kamu yararının var olmasının göz önünde tutulacak temel öğe olduğunu, kamu yararının olmadığı durumlarda kamulaştırmanın da mümkün olmayacağını belirtmiştir. Bahsi geçen kararda; “*kamu yararı olmadıkça, devletin değil gerçek karşılıkla, bunun çok daha üstünde olan bedellerle dahi bireylerin mülkiyet hakkına el atması düşünülemez. Kamu yararı kamulaştırmayı zorunlu kılıyorsa, devlet bu hakkını kullanacaktır. Ancak, bu hakkın karşısında bireylerin de kamulaştırılan taşınmaz mallarının bedellerini istemek hakkı vardır. Mülkiyet hakkının doğal bir sonucu olarak, bu bedelin, taşınmaz mal değerinin tam karşılığı olması gerekir.*”¹¹² denilmiştir.

Dolayısıyla kamu yararı gerekçesiyle, bireyin taşınmazının bedelsiz bir şekilde kamulaştırılması da mümkün değildir. Bireylerden toplum yararı için taşınmazlarından tümüyle bedelsiz olarak vazgeçmeleri beklenemez.

İDDK bir kararında, idarelerin acele kamulaştırma yoluna başvurulabilmesi için, “*genel kamulaştırma usulü ile sağlanması amaçlanan kamu yararından farklı olarak, acele kamulaştırma yapılmasını gerektiren, aceleliği zorunlu kılan bir yarar olduğu açıktır. İstisnai bir yöntem olan, acele kamulaştırmada, kamu düzenine ilişkin olan acelelik koşulunun bulunup bulunmadığının tespitinin ise, ancak, acele kamulaştırma yoluna gidilmediği takdirde kamunun uğraması muhtemel zararlarının neler olduğunun ortaya konulmasına bağlıdır*” şeklinde hüküm kurarak idareden sadece kamu yararının gerekliliğini değil, acelelik nedenlerinin de somut olarak ortaya konulması beklenmektedir.¹¹³

111 Anayasa Mahkemesi’nin 20.09.2000 tarihli, E: 1999/46, K: 2000/25 sayılı kararı. Erişim:16.06.2019

112 Anayasa Mahkemesi’nin 12/10/1976 tarihli, E:1976/38, K: 1976/46 sayılı kararı. Erişim:16.05.2019

113 İDDK’nın 19.04.2012 tarihli, E: 2009/1936, K : 2012/500 sayılı kararı. UYAP erişim 19.02.2019.

Danıştay'ın bu yaklaşımına karşılık doktrinde; kamusal ihtiyacın olağan dışı ve acil bir hale gelmesi nedeniyle, kamu yararı gereğince taşınmaza bir an önce el konulmasının zorunlu olduğu bütün durumlarda, mutlaka kamu düzeninin bozulacağına dair bir tehlike söz konusu olmayacaktır şeklinde düşünceler de yer almaktadır.¹¹⁴

Yukarıda açıklanan hususlardan da anlaşılacağı üzere kamu yararı haricinde özel tüzel kişilerin ya da bireylerin kişisel yahut ekonomik menfaatleri için ve/veya buna benzer nedenlerle acele kamulaştırma yapılamayacaktır.

Danıştay Altıncı Dairesi'nin, acele kamulaştırma kararının maksat unsuruna yönelik yaptığı hukuki denetimlerinde bazı projeleri kamu yararına uygun bulduğu görülmektedir. Mesela Altıncı Daire'ye göre enerji nakil hattı (elektrik iletim hattı) projeleri, artan enerji ihtiyacına yönelik olduğundan üstün kamu yararı bulunmaktadır.

Örneğin Daire, “*iletim hattı güzergahında kalan davacıya ait taşınmazdan irtifak hakkı ve mülkiyet yoluyla acele kamulaştırmaya esas güzergahın, tüm sistem dikkate alınarak tespit edilmesi, sadece taşınmazlar baz alınarak güzergahın belirlenmemesi, projenin üretilecek enerjinin sisteme eş zamanlı olarak aktarılması, tüketicinin ve yörenin artan enerji ihtiyacının karşılanabilmesi, kesintisiz ve sürekli bir enerjinin devam ettirilmesine yönelik olması nedeniyle ortaya çıkan acelelik karşısında, Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) tarafından alınan kamu yararı kararında ve bu karar üzerine acele kamulaştırılma amacıyla tesis edilen Bakanlar Kurulu kararında hukuka aykırılık olmadığı enerji ihtiyacının karşılanması amacıyla üretilen enerjinin iletilmesi konusunda çalışmalar yapan TEİAŞ'ın bu amaçla inşaa edeceği enerji nakil hatları için ihtiyaç duyduğu arazilerin temininde normal kamulaştırma yöntemi yerine acele kamulaştırma yöntemini tercih etmesinde, ülkenin enerji ihtiyacının hızla artış göstermesi ve üretilen enerjinin tüketim noktalarına ulaştırılmasında gecikmeye yol açılmamasının hedeflenmiş olması nedeniyle kamu yararı bulunduğu ve acele kamulaştırma şartının gerçekleştiği” gerekçesiyle yürütmenin durdurulması isteminin reddine karar*

114 ŞAHİN, a.g.e, s. 107.

vermiştir.¹¹⁵ Altıncı Daire'nin iletim hattına yönelik kararlarının pek çoğu aynı niteliktedir ve iptal istemi ile açılan davalar, genellikle dava ret kararları ile sonuçlanmaktadır.

Danıştay'a göre tarıma yönelik sulama projelerinde, proje kapsamında kalan taşınmazların acele kamulaştırılması ile ilgili kararlarda üstün kamu yararı bulunmaktadır.

DSİ'nin yatırım programında yer alan Akhisar - Gördes Sol Sahil Sulama Projesi kapsamında, 5040 ha. alanın sulanması amaçlanmıştır. Suyun kaynağı olan Gördes Barajı inşaatının tamamlanmıştır. Proje kapsamında yer alan su iletim borularının büyük bir kısmının kamulaştırma bedellerinde taşınmaz malikleri ile uzlaşılammış ve su boruları döşenememiştir. Malikleri ile uzlaşılammayan taşınmazların kamulaştırılması amacıyla Bakanlar Kurulu tarafından acele kamulaştırma kararı verilmiş ve bu karara karşı iptal davası açılmıştır.

Danıştay, sulama projesinin 05.05.2011 tarihinde ihale yoluyla yüklenici firmaya verildiğini, 25.07.2011 tarihinde firma tarafından işe başlanıldığını, toplamda 153.000 adet boru döşenmesi gerekirken taşınmaz malikleri ile anlaşılammaması nedeniyle sadece 50.000 adet döşenebildiğini, su kaynağı olan baraj inşaatının tamamlandığı halde iletim hatlarının döşenememesi nedeniyle, kamu yararı taşıyan projenin hayata geçirilemediğini, bölgede bulunan tarım sahalarında verimin artırılması için önem arz eden bu projenin bir an önce bitirilmesinde kamu yararı bulunduğunu ifade etmiştir.¹¹⁶

Karardan da anlaşılacağı üzere, uyumsuzluğa konu sulama projesinin ivedi olarak hayata geçirilmesi amacıyla tesis edilen acele kamulaştırma işleminde üstün kamu yararı bulunmaktadır.

Danıştay'a göre otoyolu projelerinde, proje kapsamında kalan taşınmazların acele kamulaştırılmasında da üstün kamu yararı bulunmaktadır.

Altıncı Daire, Kuzey Marmara Otoyolu Projesi kapsamında, proje güzergahında bulunan taşınmazların Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından acele

115 Danıştay Altıncı Dairesi'nin, 03/07/2018 tarihli, E: 2018/1589 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 26.08.2018. (Yayımlanmamış) İDDK'nın 14.02.2019 tarihli, E: 2018/1602, K: 2019/562 sayılı kararı. UYAP erişim 22.04.2019. (Yayımlanmamış)

116 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 26/06/2018, E: 2017/1336, K: 2018/6255 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 26.08.2018. (Yayımlanmamış),

kamulaştırılmasına karar verilmesi nedeniyle, yapım çalışmalarının hızlı bir şekilde tamamlanarak otoyolun bütünüyle hizmete açılmasının projenin fonksiyonelliğini artırarak kamu yararına hizmet edeceğini düşünmektedir. Kararda, *“Türkiye'nin gayri safi yurt içi milli hasılasına en yüksek katkıyı sağlayan, ülke ekonomisinin bel kemiğini oluşturan ve nüfusun önemli bir bölümünün yaşadığı Marmara Bölgesinde mevcut yollarda artan trafik yoğunluğu nedeniyle, yol güvenliği ve seyahat süresinin uzaması gibi problemlerle karşılaşıldığını, ülkemizin en büyük metropolü ve sanayi kenti olan İstanbul'un önemli bir ekonomik, kültürel, turistik ve sosyal merkez olması nedeniyle mevcut ulaşım sistemlerinin özellikle de boğaz geçişlerinin kapasitelerinin üzerinde bir trafik yükü altında bulunması nedeniyle, projenin ulusal ve uluslararası ulaşım taleplerinin yanı sıra, ülkemizin en büyük metropolü olan İstanbul'un ulaşım ihtiyacını da karşılamaya dönük olarak hazırlandığını, projeye birlikte ulaşım altyapısının hizmet seviyesinin artacağını ve transit trafik yükünün hafifletilmesi, araçların şehir içi trafiğine girmeden erişimin kontrollü, yüksek standartlı, kesintisiz, emniyetli ve konforlu bir yolun yanında diğer ulaşım modları ile gerekli ve yeterli entegrasyonun sağlanmasının hedeflendiği gerekçesiyle, acele kamulaştırma kararının dayanağı olan otoyol projesinde kamu yararı bulunduğu”* gerekçesiyle davanın reddine hükmedilmiştir.¹¹⁷

Bahse konu kararda dikkat edilmesi gereken husus, ticaretin ve sanayinin yoğun olduğu Marmara Bölgesinde yer alan projenin, Türkiye'nin en kalabalık nüfusuna sahip İstanbul'da yer alması ve olağan kamulaştırma yoluna gidilmesi halinde kentteki sosyal yaşamın zarar göreceği ve bölge halkının mağdur olacağı düşüncesinden hareket edilmesidir.

Görüldüğü üzere Daire acele kamulaştırma kararlarında ülkenin ihtiyaçları kadar bölgenin demografik yapısını, ekonomisini, sosyal hayatını, turizm kaynaklarını ve kültürel yapısını da irdelemektedir. Örneğin Altıncı Daire, İstanbul için hazırlanarak, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli plana işlenen metro hattı projesi için acele kamulaştırma kararı alınmasında hukuka aykırılık olmadığı görüşündedir.

Altıncı Dairenin 24/06/2015 tarihli E:2014/3907, K:2015/4467 sayılı kararında yer alan savcı düşüncesinde; Kabataş-Beşiktaş-Şişli-Alibeyköy-Tekstilkent-Mahmutbey Metro hattının İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından

117 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 26/06/2018 tarihli, E: 2017/4383, K: 2018/6252 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 26.08.2018. (Yayımlanmamış)

onaylanan Ulaşım Master Planına göre öncelikli metro hatlarından birisi olduğu ifade edilmiştir.

Diğer taraftan, bahsi geçen metro hattının, İstanbul'un iş ve yerleşim yeri bakımından yoğun olan Beyoğlu, Beşiktaş, Şişli, Kağıthane, Eyüp, Esenler, Gaziosmanpaşa ve Bağcılar İlçelerine hizmet vereceği söylenerek, metro ile ulaşımın, hızlı bir erişim yolu olduğu ve seyahat sürelerinin kısaltılacağı vurgulanmıştır.

Düşüncenin devamında İstanbul'daki karayolu trafik yoğunluğunun azaltılması açısından metro hattının önemli bir işlev de göreceğini bu nedenle metro hattı yapımının ivedilikle tamamlanması gerektiği yolunda görüş beyan edilmiştir. Bu görüşten de anlaşılacağı üzere kalabalık nüfuslu şehirlerin ulaşım ihtiyacının karşılanması için acele kamulaştırma kararı alınması hukuka uygundur. Zira bu gibi durumlarda idarenin normal kamulaştırma yolunu tercih ederek projeyi zamana yayması halinde ciddi bir trafik kaosu oluşacağı gibi şehirde yaşayanların geneline yayılan maddi ve manevi zararlara, zaman ve emek kaybına da sebebiyet verilecektir.

Bu uyuşmazlıkla ilgili Altıncı Daire; *“Uyuşmazlık konusu olayda, 1/1000 ölçekli uygulama imar planında istasyon ve viyadük alanında kalan davacıya ait taşınmazın, imar planlarında öngörülen amaç ile özel onaylı ulaşım projesi kapsamında kamu yararı amacı taşıyan metro hattı yoluyla toplu taşıma yatırımının gerçekleştirilmesi için acele kamulaştırma yoluna başvurulması koşullarının gerçekleşmesi karşısında, dava konusu Bakanlar Kurulu kararında hukuka aykırılık görülmemiştir.”* gerekçesiyle davanın reddine karar vermiş, Dairenin kararı ile onanmıştır.¹¹⁸

Altıncı Daire'nin bu kararı incelendiğinde, karar gerekçesinin tek paragrafta sığdırıldığı ve yeterli olmadığı görülmektedir. Kanaatimizce karar bu yönüyle eleştiriye açık olmakla birlikte, sonucu itibarıyla uygun bir karardır.

Danıştay, Uşak Organize Sanayi Bölgesi'ne ilişkin bir davada, *“projenin tamamlanmasıyla birlikte organize sanayi bölgesine yıllık 2,75 milyon m3 sanayi suyunun temininin sağlanacağı, dava konusu taşınmazın bir kısmının da anılan proje kapsamında yapılması öngörülen iletim hattının üzerinde bulunduğu, gerçekleşecek*

118 İDDK'nın 03/11/2015 tarihli, E:2015/4134, K:2015/3831 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 28.6.2019.

*kamu yararının karşılanması gereksinimini, taşınmaz malikinin yararından üstün olduğu” gerekçesiyle sanayi suyu temin edilmesi amacıyla yapılan gölet ve iletim hattı projesi için verilen acele kamulaştırma kararında hukuka aykırılık bulunmadığına karar vermiştir.*¹¹⁹

Kanaatimizce Organize Sanayi Bölgeleri'nin ekonomiye olan katkıları düşünüldüğünde Daire kararı yerindedir.

3.3. Acele Kamulaştırma Kararından Sonra İzlenmesi Gereken Usul

Acele kamulaştırmada, kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere, taşınmaza acele el konulması için ilgili idarece Asliye Hukuk Mahkemesine müracaat edilir. Mahkemece yedi gün içinde Kanun'un 15. maddesine göre seçtiği bilirkişilerce değerini tespit ettirir. İdare tarafından mal sahibi adına 10. maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabilir. Bu durumda idare 7. madde uyarınca kamulaştırılan taşınmaz malın sahiplerinin tespiti ile 8. maddede belirtilen kıymet takdir komisyonu ve uzlaşma komisyonunu kurmadan kamulaştırma işlemine başlayarak mahkeme kararı sonrası taşınmaza el koyabilir. Ancak idare tarafından söz konusu eksiklikler acele el koymadan hemen sonra tamamlanmalıdır. İdare daha sonra 10. madde gereğince tescil için dava açabilir.¹²⁰

119 Danıştay Altıncı Dairesi'nin (Yayımlanmamış) 28/12/2018 tarihli, E:2018/6286 sayılı yürütmeyi durdurma isteminin reddine ilişkin ara kararda; *“Uşak Organize Sanayi Bölgesinin sanayi suyu ihtiyacının sağlanması amacıyla Uşak Merkez Uzundere Göleti ve İletim Hattı İnşaatı işinin yapımına ilişkin ihalenin 09/01/2014 tarihinde yapıldığı, proje kapsamında inşaat çalışmalarının planlanan zamanda bitirilebilmesinin hedeflendiği, anılan projenin tamamlanmasıyla birlikte organize sanayi bölgesine yıllık 2,75 milyon m3 sanayi suyunun temininin sağlanacağı, dava konusu taşınmazın bir kısmının da anılan proje kapsamında yapılması öngörülen iletim hattının üzerinde bulunduğu, gerçekleşecek kamu yararının karşılanması gereksinimini, taşınmaz malikinin yararından üstün olması yanında, sözü edilen kamu yararının ise, genel kamulaştırma usulü ile sağlanması amaçlanan kamu yararından farklı olarak, acele kamulaştırma yapılmasını gerektiren, aceleliği zorunlu kılan bir yarar olduğu görülmektedir. Küçük Su İşleri Projesi kapsamında Uşak Merkez Uzundere Göleti işinin tamamlanarak gerçekleşmesi durumunda anılan bölge için sağlayacağı yararlar dikkate alındığında, projenin zamanında tamamlanabilmesi ve gecikmeden dolayı kamunun zarar görmemesi için acele kamulaştırma yapılmasının bir zorunluluk olduğu ve bu kapsamda mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin orantılı bir müdahale olduğu sonucuna varılmaktadır.*

Bu durum karşısında, yatırımın bir an önce yapılabilmesi maksadıyla taşınmaza el konulmasına imkan veren dava konusu Bakanlar Kurulu kararında da hukuka aykırılık görülmemiştir.”

120 Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 06.07.2011 tarihli, 2011/5-355 sayılı kararı. UYAP erişim 26.05.2019.

Yargıtay'ın bu karara göre kamulaştırılan taşınmaz malın sahiplerinin tespiti, kıymet takdir komisyonu ve uzlaşma komisyonu kurulması, tescil davası safhası, işlemlerinin ise sonra tamamlanabileceğini ifade etmiştir.

İDDK ise uygulanması gereken safhaları şu şekilde açıklamıştır: “2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 27. maddesinde, 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın 10 uncu madde esasları dairesinde ve 15 inci madde uyarınca seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına 10 uncu maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabileceği düzenlemesine yer verilmiştir.

Yukarıda belirtilen Kanun hükmü ile düzenlenen acele kamulaştırma usulü, kamulaştırma işleminin tamamlanmasının beklenilmesinde, üstün kamu yararı ve kamu düzeni açısından sorunlar yaşanabilecek olması halinde uygulanabilmektedir. Bu sebeple, acele kamulaştırmada, olağan kamulaştırmadan farklı olarak, kıymet takdiri dışındaki işlemler daha sonradan tamamlanmak üzere, maddede öngörülen usul ve şekilde taşınmaza mahkeme kararıyla el konulabilmektedir. Ancak, bu amaçla idarece açılacak el koyma davası bir nevi delil tespiti davasıdır. El koyma davası açıldıktan sonra, yetkili asliye hukuk mahkemesi, 2942 sayılı Kanun'un 27. maddesinde öngörülen 7 günlük süre içerisinde acele kamulaştırma için öngörülen değer tespitini, olağan kamulaştırma usulünde olduğu gibi, 10. madde esasları dairesinde ve 15. maddede öngörülen bilirkişiler aracılığı ile yapacak, idare ise, ancak acele kamulaştırılacak taşınmaz ile ilgili olarak tespit edilen bu değeri bankaya yatırmak suretiyle taşınmaza el koyabilecektir. Bununla birlikte, bu bedel taşınmazın nihai kamulaştırma bedeli değildir. Ayrıca, el koyma davasında, tescile ilişkin olarak bir karar verilemediğinden, davanın kabul edilmesi sadece el koymaya ilişkin olup, tapuda asıl malik olan kişinin değişmesi sonucunu doğurmaz. Bu davanın kabulü idareye ancak el koyduğu taşınmaz üzerinde üstün kamu yararı bulunan işlemi yapılabilme imkanı vermektedir. Dolayısıyla, idarenin el koyma işleminden sonra, taşınmaz malın mülkiyetinin devrini sağlayabilmek için,

kamulaştırma işleminin geri kalan aşamalarını, yani olağan kamulaştırma prosedürünün gereklerini yerine getirme zorunluluğu bulunmaktadır.

Diğer bir ifade ile, acele el koyma kararından sonra devam edecek süreçte, taraflar iki şekilde hareket edebilir: Birincisi; taşınmaz mal sahibi kendisine yapılan tebligattan itibaren, bankaya kendi adına yatırılan parayı alıp tapuda taşınmazdan feragat edebilir. Bu durumda, kamulaştırma bedeli, bankaya yatırılan bedel olur ve kamulaştırma işlemi kesinleşir. İkincisi; kendisine yapılan tebligat ile taşınmazına acele el koyulacağını ve taşınmazı için tespit edilen bedelin bankaya yatırıldığını öğrenen taşınmaz mal sahibi, bu bedeli az bulursa tapuda ferağ vermeyebilir. Bu son durumda, idare, kamulaştırma sürecinin tamamlanabilmesi için, olağan kamulaştırma prosedürünü işleterek, 2942 sayılı Kanun'un 8. maddesinde belirtildiği üzere, öncelikle taşınmazı, sahibi ile anlaşma yoluyla satın almayı denemelidir. Bu aşamada uzlaşma olursa, belirlenen bedel idarece ödenerek kamulaştırma işlemi sonlandırılır; fakat, uzlaşma sağlanamazsa, idare tarafından 2942 sayılı Kanun'un 10. maddesi uyarınca "kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescil" davası açılır. Bu davada tespit edilen değer, daha önce el koyma davasında belirlenen bedelden fazla olursa, idare aradaki farkı taşınmaz mal sahibi adına bankaya yatırıp, dekontu mahkemeye sunduktan sonra, taşınmazın mülkiyeti, ancak bu davanın sonucuna göre el değiştirebilir. Dolayısıyla, acele kamulaştırmada, taşınmaza el koyulması aşamasından sonra mülkiyetin devri noktasında yapılacak normal kamulaştırma sürecine ilişkin işlemlerin, acele kamulaştırma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir."¹²¹

Danıştay Altıncı Dairesi'nin acele kamulaştırma davalarına yaklaşımı incelendiğinde ise Daire'ye göre; Cumhurbaşkanınca taşınmazın acele kamulaştırılmasına ilişkin karar üzerine kararı uygulayacak olan idare, asliye hukuk mahkemesine başvuruda bulunulur. Mahkeme tarafından bilirkişi marifetiyle tespit ettirilir. Taşınmazı acele kamulaştıracak olan davacı idare, mahkemece tespit ettirilen değerini tamamını taksitli kamulaştırmaya tabi olan durumlarda ilk taksitini taşınmaz maliki adına bankaya depo eder ve banka dekontlarını mahkemeye ibraz eder. Bunun üzerine mahkeme taşınmaz mala el konulması yönünde karar verir. Bu durum, ilgili

121 İDDK'nın 16.05.2016 tarihli, E: 2014/4654, K: 2016/20187 sayılı kararı. UYAP erişim 22.05.2019. (Yayımlanmamış)

idarece acele kamulaştırmaya konu edilecek taşınmaz mal için asliye hukuk mahkemesinde dava açılmadan önce 2942 sayılı Yasanın öngördüğü kamu yararı kararı alınması gibi yükümlülükleri ortadan kaldırmamaktadır.¹²²

Gerek Danıştay Altıncı Dairesi'nin gerekse İDDK'nın yukarıda yer verilen kararlarına göre idare, acele kamulaştırma ile taşınmaza el koysa bile taşınmazı mülkiyetine geçirebilmek için olağan kamulaştırma işlemindeki diğer safhaları da tamamlamak zorundadır.

Yargıtay'a göre acele el koyma kararı alan idare Kanun'un 7. maddesinde yer *"kamulaştırılan taşınmaz malın sahiplerini, tapu kaydı yoksa zilyetlerini ve bunların adreslerini, tapu, vergi ve nüfus kayıtları üzerinden veya ayrıca haricen yaptıracağı araştırma ile belgelere bağlamak suretiyle tespit ettirir."* hükmü gereği ilk olarak taşınmaz malın malikini belirlemelidir. Ancak uygulamada, acele el koyma ve bedel tespiti davası açılırken taşınmaz malın malikleri de tapu kayıtlarından tespit edilmekte ve Asliye Hukuk Mahkemelerinde açılan acele el koyma davasında davalı taraf olarak gösterilmektedir.

Bu aşamada davacı idare tarafından taşınmaza el koymak için açılan acele el koyma ve bedel tespiti davasının niteliğine de kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır. Danıştay'a göre acele kamulaştırmayı yapacak olan idare tarafından açılacak el koyma davası bir nevi delil tespiti davasıdır.¹²³ Yargıtay'da birçok kararında, acele el koyma kararının delil tespiti niteliğinde olduğunu belirtmiştir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 12. maddesine göre, taşınmazın aynına ilişkin davalarda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir. HMK'nın, 401. maddesinde ise, *"dava açılmadan önce yapılacak delil tespiti taleplerinin esas hakkındaki davaya bakacak olan mahkemeden veya üzerinde keşif yahut bilirkişi incelemesi yapılacak olan şeyin bulunduğu veya tanık olarak dinlenilecek kişinin oturduğu sulh hukuk mahkemesinden isteneceği"* düzenlenmiştir. Yüksek yargı kararlarında acele el koyma davası her ne kadar delil tespiti davası niteliğinde değerlendirilmiş olsa da Kamulaştırma Kanunu'nun 37. maddesindeki

122 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 24.04.2012 tarihli, E: 2011/8290, K: 2012/1937 sayılı kararı. UYAP erişim 14.03.2019.

123 İDDK, 18.01.2016 tarihli, E: 2015/4842, K: 2016/9 sayılı karar. UYAP Erişim 24.05.2019. (Yayımlanmamış)

özel düzenlemeye göre, acele el koyulan taşınmazın tapuya kayıtlı olduğu yer asliye hukuk mahkemesinde bu davanın açılması gerekmektedir.¹²⁴

Asliye Hukuk Mahkemesi, acele el koyma davası açıldıktan sonra acele el koyma kararını yedi gün içinde vermek zorundadır. Bu durumda acele kamulaştırma işleminde kadastrosu yapılmamış bir taşınmazın durumunun tespiti sekiz günden çok daha az bir sürede yapılmak zorundadır. Aksi halde acele kamulaştırmada kıymet takdiri için öngörülen yedi günlük süre aşılabacaktır. Esasında 27. madde acelelik kavramına kapasitesinin dışında, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir anlam yüklemekte ve kıymet takdiri dışındaki tüm diğer işlemler sonra tamamlanmak üzere taşınmaza el konulacağını öngörmektedir. Madde hükmü emredici hüküm olduğundan, tebligat üzerine ilgililerin Danıştay'da acele kamulaştırma kararına dava açması halinde asliye hukuk mahkemesinin iptal davasını bekletici mesele yapılamayacağı sonucu çıkmaktadır.

Netice itibariyle dava, tespit davası niteliğinde olduğundan temyiz edilemeyecek ve idare tespit edilen bedeli taşınmaz maliki adına bankaya depo ettikten sonra taşınmaza el koyabilecektir. Eğer tespit edilen bedel taksitli ödenecek hallere ilişkin ise ilk taksitin taşınmaz maliki adına depo edilmesi yeterlidir.

Bunun yanı sıra acele el koyma davasında mahkemenin belirlediği bedel, kamulaştırılan taşınmaz malın takdir edilen bedelidir. Mahkeme tarafından bu safhada belirlenen bedel, taşınmazın gerçek kamulaştırma bedeli değildir. Yukarıda da açıklandığı üzere bu taşınmazın kıymetine ilişkin bir tespittir. Taşınmazın gerçek kamulaştırma değeri 10. maddeye göre daha sonra açılacak bedel tespiti ve tescil davasında belirlenecektir.¹²⁵

Öte yandan davanın devamı sırasında taşınmaz maliklerine bedel tespiti için hazırlanan bilirkişi raporu da davacıların Merkezi Nüfus İdare Sisteminde kayıtlı olan adreslerine tebliğ edilmekte ve idari yargıdaki acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dava açma süresi de çoğunlukla bu tebligat ile başlamaktadır. Dolayısıyla Yargıtay'ın acele kamulaştırma işlemlerinde, 7. maddedeki maliklerin

124 Cemil TEMEL, Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atmadan Doğan Davalar, Ankara, Bilge Yayınevi, 2017, s. 249.

125 TURAN, a.g.e, s. 809.

belirlenmesine gerek olmadığı yorumunun uygulamada bir karşılığı ya da hukuki bir faydası bulunmamaktadır.

Bu nedenle uygulamada belirlenen bedeli depo ederek taşınmaza el koyan idarenin taşınmaz malın malikinin tespitine ilişkin safhayı geçerek, doğrudan uzlaşma ile ilgili işlemleri başlattığı anlaşılmaktadır.

Ancak bazı durumlarda idareler, ortada bir acele kamulaştırma kararı olsa dahi olayın özelliğine göre olağan kamulaştırma yolunu tercih etmektedir. Böyle hallerde Kanun'un yukarıda belirtilen 7. ve 8. maddelerine ilişkin Yargıtay'ın yorumu geçerlilik kazanacak ve idare bu işlemleri de tamamlamak durumunda kalacaktır.

Acele el koyma kararından sonra, satın alma usulünü deneyen ancak malikle uzlaşamayan ve tapudan ferağ alamayan idare, Yargıtay içtihadına göre altı ay içinde taşınmazın bulunduğu yerde bedel tespit ve tescil davası açarak taşınmaz mülkiyeti tescil ile üzerine almalıdır.¹²⁶ Belirlenen süre içerisinde bu davanın açılmaması halinde taşınmaz maliki kamulaştırmaz el atma davası açabilecektir.¹²⁷

Diğer yandan idarenin acele el koyma kararında tespit edilen bedeli, bankaya yatırmadan ve acele el koyma kararı almadan taşınmaza el atarak tesis kurması halinde de kamulaştırmaz el atma davası gündeme gelecektir

Uygulamada idareler genelde parayı depo etmekte ancak taşınmaz malikleri bedeli düşük bulmakta ve idare ile bedel konusunda uzlaşmaya yanaşmamaktadırlar. Çoğu durumda idareler bedel tespit ve tescil davası açmaktadır. Ancak taşınmaz malikleri bu davada da tespit edilen bedeli düşük bularak hem bedel artırımını için hem de kamulaştırma işleminin iptali için dava açmaya devam etmektedir.

126 Yargıtay 5. Hukuk Dairesi'nin 30.10.2008 tarihli, E: 2008/8776, K: 2008/13436 sayılı kararında; *"acele el koyma kararından sonra altı aylık makul süre içinde bedel tespit ve tescil davası açılmaz ise taşınmaz malikinin kamulaştırmaz el atma davası açma hakkı vardır"* yönünde hüküm kurulmuştur. UYAP erişim 26.05.2019.

127 Yargıtay 5. Hukuk Dairesi'nin 12.10.2011 tarihli, E: 2011/7489, K: 2011/16045 sayılı kararında; *"acele el koyma kararından sonra, davalı idarenin 4650 sayılı Kanunla değişik 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 10. maddesine dayanan tespit ve tescil davası açması için gereken makul sürenin geçmesine rağmen davanın açılmadığı, bu itibarla söz konusu ihtilafın kamulaştırmaz el atma olarak değerlendirilerek, işin esasına girilip sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken, yazılı şekilde RED kararı verilmesi"* yönünde kurulan hükmün hukuka aykırı olduğuna karar verilmiştir. UYAP erişim 26.05.2019.

3.3.1. Kıymet Takdiri Komisyonunun Kurulması ve Satın Alma Usulünün Denenmesi

Acele el koyma kararını alan ve parayı depo ederek taşınmazla el atan idare ilk olarak taşınmazla ilgili satın alma usulünü denemelidir.

2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nda 4650 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle satın alma usulüne ilişkin düzenlenmeler yapılmıştır.¹²⁸

Maddenin değişiklik gerekçesinde yer alan düzenlemeye göre, idarelerin kamulaştırma bedellerini, daha hızlı ve mümkün olan en kısa sürede kendi bünyesi içinde kurup görevlendireceği takdir komisyonu vasıtasıyla tespit ettireceği hüküm altına alınmıştır. İdare takdir komisyonundan sonra yine kendi bünyesi içinde kurup görevlendireceği uzlaşma komisyonu vasıtasıyla mal sahibi ile pazarlık yaparak anlaşma yoluyla taşınmazın satın alınması yahut kamulaştırma yapacak idareye ait bir başka taşınmaz ile trampa edilmesi yolunu deneyerek dava aşamasına gidilmeden ve süreci uzatmadan sorunsuz bir şekilde taşınmazın devir alınmasını amaçlamaktadır. Böylece normal kamulaştırmada yapılması gereken işlemlerin yapılmayacak ve kamu hizmeti mümkün olan en kısa zamanda yerine getirilecektir.¹²⁹

Kamulaştırma Kanunu'nun 8. maddesinde; *“İdarelerin, bu Kanun'a göre, tapuda kayıtlı olan taşınmaz mallar hakkında yapacağı kamulaştırmalarda satın alma usulünü öncelikle uygulamaları esastır.”* denilmiştir. Dolayısıyla idareler tarafından satın alma usulü denenmeden diğer aşamaya geçilemeyecektir. Bu maddeden anlaşılacağı üzere herhangi bir ihtilaf halinde idare satın alma usulünü denediğini ve bu aşamayı geçtiğini belgeleriyle ortaya koymak zorundadır.

Kamulaştırma kararının alınmasının ardından kamulaştırmayı yapacak olan idare, taşınmaz ile ilgili uzman kişi, kurum veya kuruluşlardan da rapor almalıdır. Gerekirse idare Sanayi ve Ticaret Odaları ile mahalli emlak alım satım bürolarından alacağı bilgilerden de faydalanır. İdare tüm bu işlemleri yapmak, taşınmaz malın tahmini bedelini tespit etmek üzere kendi bünyesi içinden en az üç kişiden teşekkül eden bir veya birden fazla kıymet takdir komisyonunu görevlendirir. Görüldüğü gibi

128 TEMEL, a.g.e, s. 20.

129 Bekir YILDIRIM, Açıklamalı-İçtihatlı Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atma Davaları, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2013, s. 78-79.

kıymet takdiri komisyonunda yer almak için idarenin bünyesinde çalışıyor olmak gerekir. Ancak hangi birimde çalışan kişilerin kıymet takdiri komisyonunda yer alacağı açık değildir. Bu kişileri tespit etmek için idare takdir hakkını kullanacaktır. Ancak taşınmaz maliki ile ihtilaf halinde olan kişilerin komisyonda yer alması hakkaniyet kurallarına aykırıdır.

Kıymet takdiri komisyonu işlemlerini tamamladıktan sonra idare, tahmin edilen bedel üzerinden pazarlıkla satın alma ve trampa işlemlerini yürütmek ve sonuçlandırmak üzere yine kendi bünyesi içinden en az üç kişiden oluşan bir veya birden fazla uzlaşma komisyonunu görevlendirir. Uzlaşma komisyonda yer alan kişilerin de idarenin hangi biriminde çalışması gerektiğine ilişkin bir düzenleme yoktur. Dolayısıyla kıymet takdir komisyonunda yer alan kişiler uzlaşma komisyonunda da görev alabilir.

Kanuna göre tapuda kayıtlı taşınmaz mallar hakkında yapılacak kamulaştırmalarda ilk olarak mutlaka satın alma usulünün uygulanması gereklidir. Tapuya kayıtlı olmayan taşınmazlar için ise satın alma usulünün uygulanmasına yönelik bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Çünkü zilyetliğin kaynağının mülkiyet hakkına olup olmadığı belirsizdir. Zilyedin her zaman malik olmayacağı açıktır. Zilyetlik durumları idarenin değer tespiti yapamayacağı anlamına gelmemektedir. Bu durumda yalnızca tapuya kayıtlı taşınmaz mallar ile kayıtlı olmayan taşınmazlar yönünden idare tarafından yapılacak değer tespitinde Kamulaştırma Kanunu'nun 8. maddesinin işlevi farklı olacaktır.¹³⁰

İdare, kıymet takdir komisyonu tarafından tespit edilen tahmini bedeli açıklamadan, kamulaştırılması kararlaştırılan taşınmazın, kaynağın ya da bunların üzerindeki irtifak haklarının bedelinin peşin yahut bu Kanunun 3. maddesinin ikinci fıkrasına göre yapılıyor ise, bu fıkradaki usullere göre taksitle ödenmesi yoluyla ve pazarlıkla satın almak amacıyla ya da idareye ait bir başka taşınmaz malla trampa edilmek suretiyle devralmak istediğini resmi taahhütlü bir yazıyla malike bildirmelidir.

Malikin kendisi ya da yetkili temsilcisi tarafından, bu yazının tebliğ alınması tarihinden itibaren on beş gün içinde, kamulaştırmaya konu taşınmaz malı pazarlıkla ve anlaşarak satmak veya trampa isteği ile birlikte idareye başvurulabilir. Bu

130 Mehmet Ali HAYTA, Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Koyma Davaları, Ankara, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, 2014, s. 134.

durumda komisyon tarafından belirlenen tarihte pazarlık görüşmeleri yapılır. Taraflar arasında idarece tespit edilen tahminî değeri geçmemek şartıyla bedelde veya trampada anlaşmaya varılabilir. Bu halde yapılan anlaşmaya ilgili bir tutanak düzenlenir ve anlaşma konusu taşınmaz malın tüm hukuki ve fiili özellikleri ile kamulaştırma bedeli, malikin kimlik bilgileri ve taşınmazların tapuda tesciline veya terkinine dair kabul beyanlarını içeren bir tutanak düzenlenir. Tutanak malik veya yetkili temsilcisi ve komisyon üyeleri tarafından imzalanır. Söz konusu tutanak malikin taşınmazdan idare adına ferağ verdiği ve tapuda idare adına yapılacak tescilin hukuki sebebi sayılır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında; “4650 sayılı Yasa ile yapılan değişiklik sonucu getirilen yeni sistemde; Anılan Yasa’nın 5’inci maddesinde sayılan mercilerce verilecek kamu yararı kararlarınının 6’ncı madde uyarınca onaylanmasından sonra, 8’inci maddede belirtilen esaslar çerçevesinde idarenin, kıymet takdir komisyonu ve uzlaşma komisyonu kurarak, tespit edilen tahmini bedeli belirtmeksizin, taşınmazı pazarlıkla ve anlaşarak satın alma iradesini malike bildirmesi; kamulaştırmanın satın alma usulü ile yapılamaması halinde idarenin, 10’uncu maddeye göre kamulaştırma bedelinin mahkemece tespiti ve taşınmazın idare adına tescili istemiyle Asliye Hukuk Mahkemesine müracaat etmesi gerekir. Bu noktada, mahkemece adil ve hakkaniyete uygun bir kamulaştırma bedeli tespit edilip, taşınmazın idare adına tesciline ve kamulaştırma bedelinin hak sahibine ödenmesine karar vermek, Kamulaştırma Yasası’nın değişik 10’uncu maddesinin amir hükmü gereğidir” denilmektedir.¹³¹ Bu durumda Kanun’un 8. maddesi uygulanmadan ya da gerekli araştırma yapılmadan, 10. maddeye göre doğrudan dava açılmamalıdır.

Danıştay’ın konuya ilişkin kararında; “..ilgili idarelerden veya haricen yapılacak araştırma ile taşınmazın hissedarlarından olan davacıların ve adreslerinin tespit edilmesi suretiyle satın alma usulünün işletilmediği, davacıların Asliye Hukuk Mahkemesinde açılan kamulaştırma bedelinin tespiti ve taşınmazın idare adına tescili davasına dahil edildiği anlaşılmıştır. Bu durumda 2942 sayılı Kamulaştırma

131 Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 09.11.2004 tarihli, E:2005/293, K:2005/314 sayılı kararı. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> erişim tarihi 22.03.2019.

Kanunundaki hükümlere uyulmaksızın tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır” denilmiştir.¹³²

Her iki karardan da anlaşılacağı üzere idareler, satın alma usulü yoluna gitmeden doğrudan Asliye Hukuk Mahkemelerinde bedel tespit ve tescil davası açamayacaktır. Dolayısıyla satın alma usulüne gidilmesi dava şartıdır.

3.3.2. Yargısal Aşama

2942 sayılı Kanun’da bahsi geçen 5, 6 ve 7. maddelerinde sayılan hazırlık işlemlerini usulüne uygun olarak yerine getiren idare, Kanun’un 8. maddesinde öngörülen satın alma aşamasına geldiğinde taşınmaz maliki ile ya hiç görüşmemiş ya da görüşüp uzlaşmayı başaramamış ise¹³³ kamulaştırılacak olan taşınmaz ile ilgili olarak topladığı bilgi ve belgeler ile yaptırmış olduğu bedel tespiti ve buna ilişkin tüm bilgi ve belgeleri de eklediği bir dilekçe ile taşınmazın bulunduğu yerdeki asliye hukuk mahkemesine başvurur. Kamulaştırma Kanunu uyarınca idare mahkemedен, kamulaştırma bedelinin tespiti ile birlikte bedelin peşin ya da koşulları varsa taksitle ödenmesi karşılığında idare adına tapuda tesciline karar verilmesini talep eder.

Kanun’un 37. maddesi; *“Bu Kanundan doğan tüm anlaşmazlıkların adli yargıda çözümlenmesi gerekenleri, basit yargılama usulü ile görülür”* düzenlemesi getirdiğinden, bedel tespit ve tescil davasında basit yargılama usulü uygulanmalıdır. Ayrıca maddede yazılı süreler ile 30.04.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6459 sayılı Kanunla; 10. maddenin 8. fıkrasından sonra gelmek üzere eklenen *“Kamulaştırma bedelinin tespiti için açılan davanın dört ay içinde sonuçlandırılmaması halinde tespit edilen bedele bu sürenin bitiminden itibaren kanuni faiz işletilir”* hükmü uyarınca, dava ivedi iş olarak kabul edilmeli ve HMK’nın 103/h maddesi gereğince adli ara vermede de bakılmalıdır.¹³⁴

Kamulaştırmanın amacı taşınmazı mümkün olan en kısa sürede idare adına geçirerek kamu hizmetini kesintisiz devam ettirmek olduğundan kamulaştırma davalarında mahkemelerin iş yoğunluğu nedeniyle uzun aralıklarla duruşma günü

132 Danıştay 6. Dairesi’nin 16.04.2008 tarihli, E: 2008/353, K: 2008/2371 sayılı kararı. UYAP erişim 26.08.2018.

133 Mehmet Ali GÖLCÜKLÜ, Kamulaştırma Kanunu Şerhi, Fiili ve Hukuki El Atma Davaları, Ankara Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, 2016, s. 226.

134 YILDIRIM, a.g.e, s. 99.

verilmesi de bu açıdan doğru bir usul değildir. Bu nedenle mahkeme davacının başvuru tarihinden itibaren en geç 30 gün sonrası için duruşma günü belirlemelidir. Mahkeme duruşma gününü, dava dilekçesi ve eklerinin bir örneğini de ekleyerek taşınmaz malikine meşruhatlı davetiye çıkarır.

Bedel tespit ve tescil davasının davalısı, tapu malik görünen gerçek ve tüzel kişilerdir. İdare tarafından açılan davanın herhangi bir aşamasında, taşınmaz malın gerçek malikinin başka bir şahıs olduğu yahut malikin vefat ettiği anlaşılabilir. Bu durumda davaya bu gerçek malik veya mirasçuları da dahil edilmek suretiyle devam olunur.

Tapu'da malik olan kişinin adresinin belirlenememesi halinde Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilan yoluyla tebligat yapılmalıdır. Kanun gereği kamulaştırılacak taşınmazın bulunduğu yerde, yerel gazete çıkıyor ise bu gazetelerden birinde ve Türkiye genelinde yayımlanan gazetelerden birinde, kamulaştırma ve belgelerinin özeti bir defa yayımlanmak zorundadır.

Kanun'un "Kamulaştırma bedelinin mahkemece tespiti ve taşınmaz malın idare adına tescili" başlıklı 10. maddesinde mahkemece malike doğrudan çıkarılacak meşruhatlı davetiyede veya ilan yolu ile yapılacak tebligatta;

- "a) Kamulaştırılacak taşınmaz malın tapuda kayıtlı bulunduğu yer, mevkii, pafta, ada, parsel numarası, vasfı, yüzölçümü.*
- b) Malik veya maliklerin ad ve soyadları,*
- c) Kamulaştırmayı yapan idarenin adı,*
- d) 14 üncü maddede öngörülen süre içerisinde, tebligat veya ilan tarihinden itibaren kamulaştırma işlemine idari yargıda iptal veya adli yargıda maddi hatalara karşı düzeltim davası açabilecekleri,*
- e) Açılacak davalarda husumetin kime yöneltileceği,*
- f) 14 üncü maddede öngörülen süre içerisinde, kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda iptal davası açanların, dava açtıklarını ve yürütmenin durdurulması kararı aldıklarını belgelendirmedikleri takdirde, kamulaştırma işleminin kesinleşeceği ve mahkemece tespit edilen kamulaştırma bedeli üzerinden taşınmaz malın kamulaştırma yapan idare adına tescil edileceği,*

- g) *Mahkemece tespit edilen kamulaştırma bedelinin hak sahibi adına hangi bankaya yatırılacağı,*
- h) *Konuya ve taşınmaz malın değerine ilişkin tüm savunma ve delilleri, tebliğ tarihinden itibaren on gün içinde mahkemeye yazılı olarak bildirmeleri gerektiği”, belirtilir.*

Kanun’un, “*Dava hakkı*” başlıklı 14. maddesine göre taşınmaz malikleri kendilerine yapılan tebligat veya ilan tarihinden itibaren otuz gün içerisinde, kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda iptal ve maddi hatalara karşı da adli yargıda düzeltim davası açılabilir. Öte yandan davacı idare de, kamulaştırma belgelerinin mahkemeye verildiği günden itibaren otuz gün içinde maddi hatalara karşı adli yargıda düzeltim davası açabilir.

Taşınmaz maliki kamulaştırma işleminin hukuka aykırılığını ileri sürerek idari yargıda iptal davası açabilir. Taşınmaz malikinin iptal davası açması halinde, bu davaya bakacak olan idari yargı mercii, yürütmenin durdurulması kararı verir ise, asliye hukuk mahkemesi idari yargıda açılan iptal davasını bekletici mesele olarak kabul etmek zorundadır.

Kanun’un bu ifadesine göre kamulaştırma davalarında hem idari yargı hem de adli yargı görevlidir. İdari yargı kamulaştırma işleminin iptaline ilişkin davalara bakarken, adli yargı hem bedel tespit ve tescil hem de düzeltim davasına bakacaktır.

Mahkeme tarafından tespit edilen günde duruşma açılır ve hakim usul ekonomisi açısından öncelikle tarafları kamulaştırma bedeli konusunda uzlaşmaya davet eder. Tarafların bedelde mutabık kalamamaları halinde, hakim mahallinde keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırmak suretiyle kamulaştırma bedelini belirleyecektir.

Kanun’un 15. maddesine göre Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından görevlendirilen bilirkişiler, bilirkişilik bölge kurulları tarafından hazırlanan listelerden seçilir ve bunlar hakkında Bilirkişilik Kanunu ve 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun ilgili maddeleri uygulanır.

Kamulaştırmaya konu olan taşınmazın cinsine ve niteliğine göre hakim en az üç kişiden oluşan bilirkişi kurulu belirler. Taşınmazın büyüklüğüne göre bu sayı

artabilir ancak her halükarda bilirkişi heyeti tekli rakamlardan oluşacaktır. Örneğin dört kişiden oluşan bilirkişi heyeti belirlenemez.

Yasaya göre bilirkişilerden birinin mutlaka taşınmaz geliştirme konusunda yüksek lisans veya doktora yapmış uzmanlardan olması ya da 6/12/2012 tarihli ve 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na göre yetkilendirilen gayrimenkul değerlendirme uzmanları arasından seçilmesi gerekmektedir. Gayrimenkul değerlendirme uzmanı bilirkişi olarak seçilmiş ise, bilirkişiliğe kabul için aranan temel eğitim alma ve fiilen beş yıl görev yapma şartı; yüksek lisans veya doktora yapmış bilirkişi atanması halinde ise fiilen beş yıl görev yapma şartı aranmaz ve bu uzmanlar kayıtlı oldukları bilirkişilik bölge kurulunun yargı çevresiyle sınırlı olmaksızın görevlendirilir. Dolayısıyla Antalya'daki bir taşınmazın kamulaştırma bedelinin tespiti için İstanbul'da görev yapan bir gayrimenkul değerlendirme uzmanı dava dosyasında bilirkişi olarak atanabilecektir.¹³⁵

¹³⁵ Hakim, kamulaştırılacak taşınmazın niteliği göz önüne alınarak bilirkişilerin uzmanlık alanlarını değerlendirir ve dosyada görevlendirir. Oluşturulan bilirkişi kurulu, kamulaştırılacak taşınmaz malın değerini belirlerken Kanun'un 11. maddesine göre;

- a) Cins ve nev'ini,
- b) Yüzölçümünü.
- c) Kıymetini etkileyebilecek bütün nitelik ve unsurlarını ve her unsurun ayrı ayrı değerini,
- d) Varsa vergi beyanını,
- e) Kamulaştırma tarihindeki resmi makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini,
- f) Arazilerde, taşınmaz mal veya kaynağın mevki ve şartlarına göre ve olduğu gibi kullanılması halinde getireceği net gelirini.
- g) Arsalarda, kamulaştırılma gününden önceki özel amacı olmayan emsal satışlara göre satış değerini,
- h) Yapılarda, resmi birim fiyatları ve yapı maliyet hesaplarını ve yıpranma payını,
- ı) Bu fıkra da belirtilen unsurlara göre tespit edilen arazi bedelinin yarısını geçmemek ve her bir ölçünün etkisi açıklanmak kaydıyla bedelin tespitinde etkili olacak diğer objektif ölçüleri,"

Kanunun 12. maddesinde ise kısmen kamulaştırma hallerinde bedel tespitine ilişkin detaylı düzenlemeler yapılmıştır.

Bilirkişi kurulu 11. ve 12. maddelerde yer alan düzenlemelere göre hazırlanan gerekçeli raporunu en geç on beş gün içinde mahkemeye verir. Bilirkişi kurulu değer tespit yaparken, idare tarafından belgelerin mahkemeye verildiği günü esas alacaktır.

Mahkeme tarafından bilirkişi raporu taraflara tebliğ edilir. Tebliğden sonra tarafların ve bilirkişilerin bulunduğu bir duruşmada, kurul tarafından hazırlanan rapora ilişkin itirazlar ve bilirkişi beyanları değerlendirilir. Taşınmazın gerçek karşılığı konusunda tarafların uzlaşmaması halinde gerekirse yeniden bir bilirkişi kurulu oluşturularak 15 günlük süre içerisinde yeniden bir rapor alınabilir.¹³⁶

Kamulaştırma bedelinin taksitle ödenmesi mümkündür ancak taksitlendirmede süre beş yılı geçemez.

Taşınmazı beş yıl boyunca amacına uygun olarak kullanmayan idarenin, süresinde iade için başvuran eski malike taşınmazını bedeli mukabilinde iade etmesi gerekmektedir.

3.3.2.1. Bedel Tespitine İlişkin Temyiz Yolu

Kamulaştırma Kanunu'nda, 05.05.2001 tarihli ve 4650 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik nedeniyle bedel tespit ve tescil davalarında asliye hukuk mahkemesince verilen kamulaştırma kararları kesin kararlardır. Bu kararlarda

tek tek değerlendirerek ve ilgililerin beyanını da dikkate alarak Sermaye Piyasası Kurulu tarafından kabul edilen değerlendirme standartlarına uygun bir şekilde, gerekçeli bir değerlendirme raporu hazırlamakla yükümlüdür.

Taşınmaz malın değeri tespit edilirken, kamulaştırmayı gerektiren imar ve hizmet teşebbüsünün sebep olacağı değer artışları ve gelecekte taşınmaz üzerinde düşünülen kullanma şekillerine göre getireceği kâr dikkate alınmayacaktır. Örneğin taşınmazın ileride kiralınması ya da gelecekte üzerine bina yapılması gibi durumlar hesaplamada dikkate alınmayacaktır.

Kamulaştırma yoluyla irtifak hakkı tesis edilecek ise, taşınmaz mal veya kaynakta meydana gelecek olan kıymet düşüklüğü gerekçeleriyle belirtilmelidir. Bu kıymet düşüklüğü, kamulaştırma bedelidir. Örneğin iletim hattı geçen taşınmaz iletim hattının niteliğine ve yerden yüksekliğine göre taşınmazın kullanımını ne oranda etkiliyorsa bu bedel kamulaştırma bedeli olarak tespit edilecektir.

¹³⁶ Turgut TAN, İdare Hukuku, Ankara, Turhan Kitapevi, 7. Baskı, 2018, s. 615.

kesinleşme şerhi aranılmadan tescil işlemleri yerine getirilir. Ayrıca kamulaştırılan taşınmazın idare adına tesciline ilişkin asliye hukuk mahkemesi kararı kesin olduğundan bu kararı temyiz edilmesi olanaksızdır. Buna karşılık, tarafların kamulaştırma bedeline ilişkin mahkeme kararı kısmını temyiz etme hakları bulunmaktadır.

Bu konu ile ilgili YHGK.; “*Kamulaştırma Kanunu’nun 10’uncu maddesi uyarınca mahkemenin, kamulaştırmayı sonuçlandırarak; bir taraftan tespit edilen kamulaştırma bedelinin hak sahibi davalıya ödenmesine, diğer taraftan taşınmaz malın idare adına tesciline dair verdiği kararın, eda hükmünü içerdiği de, kuşku ve duraksamadan uzaktır.*

Diğer taraftan, kural olarak mahkemelerden verilen son (nihai) kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabilir. Bununla birlikte, temyizi kabil olmayan kararlar bu genel kurala istisna oluşturacağından, kanunda ayrıca belirtilmesi ve açıklığa kavuşturulması gerekir.

2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 10’uncu maddesinde “*Tescil hükmü kesin olup tarafların bedele ilişkin temyiz hakları saklıdır*” hükmü öngörüldüğünden, mahkemece verilen tescil hükmünün temyizinin olanaklı bulunmadığı, bedele yönelik hükmün temyiz kabiliyetinin ise, genel hükümler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği açıktır.” şeklinde hüküm kurmuştur.¹³⁷

Dolayısıyla mahkemenin takdir ettiği bedeli düşük bulan davacı kararın bedele ilişkin kısmını temyiz etme hakkına sahiptir.

Mahkeme aşamaları tamamlandıktan sonra idare taşınmaz bedelini ödemek zorundadır. Ancak bedele ilişkin yargılama safhasının uzun sürmesinin taşınmaz maliki açısından bazı olumsuz sonuçları olabilir. Örneğin asliye hukuk mahkemesinin bedele ilişkin karar verdiği tarih ile idarenin ödeme yaptığı tarih arasındaki uzun zaman diliminde enflasyon oranlarındaki artış nedeniyle para biriminin kıymeti düşmüş ise idare enflasyon artış oranını da dikkate alarak ödeme yapmak zorundadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bedel tespit ve tescil

¹³⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 09.11.2004 tarihli, E: 2005/293, K: 2005/314 sayılı kararı. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> erişim tarihi 22.03.2019.

davasında belirlenmiş olan taşınmaz bedelinin davacıya ödenmesi sırasında, ülkedeki enflasyon oranının da dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Örneğin Aka/Türkiye davasında İnsan Hakları Mahkemesi, başvurucunun iki taşınmazının enerji projesi kapsamında kamulaştırılması üzerine, davacının eksik hesaplanan bedel için ek tazminat davası açtığını ancak ek tazminat davasında belirlenen gecikme tazminatının Kanun gereğince %30 olarak belirlendiğini, kararın verildiği tarihten ödemelerin yapıldığı tarihe kadar ülkede enflasyonun %70 sınırına geldiğini ve davacının aradaki değer farkı gerekçesiyle gecikme faizi oranına itiraz ettiğini, enflasyon oranının altında kalan ödemelerin kamu yararı ile başvurucunun kişisel yararları arasında adil olmayan bir dengesizlik yarattığını ifade etmiştir.¹³⁸

Dolayısıyla kamulaştırılan taşınmazın ödeme tarihindeki tam bedeli davacıya ödenmelidir.

138 <https://aihmkarar.blogspot.com/2006/10/aka-trkiye-davasi.html> erişim tarihi 26.6.2019.

İKİNCİ BÖLÜM

ACELE KAMULAŞTIRMA KARARININ YARGILAMA USULÜ

1. ACELE KAMULAŞTIRMA KARARI YARGILAMASINDA İDARİ DAVA TÜRÜ

İdarenin eylem ve işlemleri yargı denetimine tabidir. Acele kamulaştırma kararının yargılanmasındaki idari dava türüne geçmeden önce hukuki niteliği itibariyle kararın nasıl bir işlem olduğu üzerinde durulmasında fayda vardır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, acele kamulaştırma kararı bireylerin taşınmazları üzerindeki haklarını doğrudan etkileyen bir idari işlemdir. Uyuşmazlık Mahkemesi ve Danıştay'a göre idari işlem; *“kamu kurum ve kuruluşları tarafından kamu hukuku kuralları uyarınca tek taraflı olarak tesis edilen ve re'sen uygulanabilir nitelikte olan hukuki tasarruflardır”*.¹³⁹

Cumhurbaşkanı'nın bu işleminin aynı zamanda birel bir işlem olup olmadığı da değerlendirilmelidir. Birel diğer bir deyişle bireysel işlem, belli bir nesneye ya da kişi yönelen, özel bir durumla ilgili somut bir düzenleme şeklinde ortaya çıkan işlemdir. Birel işlem, kişisel bir düzenleme olduğundan bir kere uygulanmakla tükenir.¹⁴⁰

Dolayısıyla cumhurbaşkanı tarafından acelelik kararı da kamulaştırmaya konu olan belirli taşınmazlara yönelmektedir. Bu işlem ile taşınmazların hukuki statüsü değişmektedir. Dolayısıyla acelelik kararı, somut ve uygulanmakla tükenen bir işlem olup birel bir nitelik taşıdığı açıktır.¹⁴¹

Acele kamulaştırma kararı ile taşınmaz maliklerinin mülkiyet durumlarında değişiklik meydana geldiğinden, işlemin öznel bir işlem olduğu da anlaşılmaktadır.

139 Uyuşmazlık Mahkemesi, 20.02.1989, E:1988/2, K:1989/1, RG: 15.4.1989, Sayı 20140, s. 15; Danıştay 10. Dairesi'nin, 1.7.1987 tarihli, E:1987/1159, K:1987/1458 sayılı kararı. RG: 27.4.1987, Sayı 19427, s. 3 aktaran Turgut TAN, İdare Hukuku, Ankara, Turhan Kitapevi, 7. Baskı 2018, s. 217.

140 Ahmet Emrah AKYAZAN, “ Maddi Açından İdari İşlemler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 85, 2009, s. 220.

141 ŞAHİN, a.g.e, s. 95-96.

Ayrıca kararın Resmi Gazete’de ilanı ile birlikte idare harekete geçerek taşınmazla ilgili Asliye Hukuk Mahkemesi’nde bedel tespiti isteyerek acele el koyma kararının verilmesini talep edildiğinden icrai nitelik taşınmaktadır.

Öte yandan daha öncede ifade edildiği üzere acele kamulaştırma kararı, iradelerin açıklanması açısından birleşme işlemlerden oluşmaktadır.

Acele kamulaştırma kararı işlem yapıldığı andan itibaren yargı kararı ile iptal edilene kadar hukuka uygunluk karinesinden faydalanır. Dolayısıyla işleme dava açılarak iptal edilmediği sürece hukuken geçerli bir işlem olarak sonuç doğurmaya devam edecektir.

İYUK’un, “İdari dava türleri ve idari yargı yetkisinin sınırı” başlıklı 2. maddesinde idari dava türleri; “*İdarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları,*” “*İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan tam yargı davaları*” “*Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar.*” olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla idari yargıda tespit davası, terditli dava, seçimlik dava türleri bulunmamaktadır. Bu durumda, taşınmaz malikinin acele kamulaştırma kararı ile ilgili açılması gereken dava türü iptal davasıdır.

İptal davaları, yönetme yetkisini kullanan idari makamların hukuka uygunluğunu sağlayan yollardır. İptal davaları ile idarenin açıkça hukuka aykırı işlemleri iptal edilmektedir. Menfaati ihlal edilen hemen herkes iptal davası açma hakkına sahiptir. İptal davaları tümüyle idari yargıya özgü bir dava türüdür. Bu davanın sonuçlarından ilgili olan herkes yararlanabilmektedir.¹⁴²

İptal davaları özellikli davalar olup idari yargıya asıl özelliğini veren davalardır. İptal davalarının özel hukukta tam olarak karşılığı bulunmamaktadır. İptal davasının konusunu hukuka aykırı olduğu iddia edilen idari işlemler oluşturur ve bu işlemlerin etkisini doğurmaya başladığı andan itibaren ortadan kaldırılması talep

142 Atilla UYANIK, “İdari Yargıda İptal Davalarının Değerlendirilmesi”, Mevzuat Dergisi, Ocak 2013, s. 61. Erişim: <http://mevzuatdergisi.com/2003/01a/01.htm> erişim tarihi 25.05.2019.

edilir. İptal davasını inceleyen mahkeme, ya dava konusu idari işlemin iptaline ya da iptal isteminin (yani davanın) reddine karar verebilir. Dolayısıyla mahkemenin idarenin yerine geçerek işlemi değiştirme ya da talebi aşarak zararın tazminine ilişkin bir karar verme yetkisi yoktur.¹⁴³

İptal davalarının amacı, idare disiplini sağlamak, kurallara uygun işlem tesis etmeyen idare anlayışının önüne geçilmektir. Ayrıca, hukuk düzeni içinde idarenin ölçülü olması ve keyfi davranması da engellenmektedir.¹⁴⁴ Başka bir ifade ile iptal davası, yönetimin mevzuattan kaynaklanan yetkilerini hukuka aykırı olarak kullanması ve mevzuata aykırı işlem tesis etmesi durumunda, idarenin hukuk alanı dışına çıkmasına izin vermemektir.¹⁴⁵

İptal davalarının özellikleri kısaca şu şekildedir; “*Sadece idari işlemlere karşı açılabilir ve bu işlem kesin ve yürütülebilir olmalıdır.*”¹⁴⁶ “*İptal davasında amacı idari işlemin sakatlığının saptanmasıdır.*”¹⁴⁷ İptal davasının neticesinde işlem hukuka aykırı ise iptal edilecektir. Mahkeme işlemi iptal ettikten sonra idarenin yerine geçerek uygun olan işlemin yapılması yönünde idareye emredici bir karar veremez. “*Bu özelliğe Anayasada kısaca 'idari işlem niteliğinde yargı kararı verilemez.' denilmektedir.*”¹⁴⁸ Usul Kanunu uyarınca iptal davası açabilmek için işlem ile menfaatin ihlal edilmiş olması yeterli kabul edilmektedir. İYUK madde 2/1-b’ye göre tam yargı davası açılması için hukuki hakkın zarar görmüş olması koşulu aranırken iptal davalarında davacıya ilişkin olan dava şartı yumuşatılmıştır. Dolayısıyla dava açmak için “*davacının dava konusu işlemle arasında meşru, güncel ve kişisel bir menfaatinin ihlal edilmiş olması, iptal davasının görülebilmesi için diğer usul şartlarını da taşıması halinde, yeterlidir.*”¹⁴⁹ “*İptal davasında verilen iptal kararının emsal niteliği vardır.*”¹⁵⁰ Yani idari işlemin iptal edilmesi durumunda iptal kararı yalnızca davacı tarafı değil aynı zamanda iptal edilen işlemle ilgisi

143 ULUSOY, a.g.e, s. 678.

144 İlkay Uyar KABA, “İptal Davaları Nasıl Açılır” <https://ilkayuyarkaba.av.tr/iptal-davasi-nasil-acilir%ef%bb%bf/> erişim 23.05.2019.

145 Hande Sena ÇALIŞ, İdari Yargının Varlık Sebebi Olarak İptal Davası, Ankara Yetkin Yayınları, 2018, s. 45.

146 ULUSOY, a.g.e, s. 678-679.

147 Yahya Kazım ZABUNOĞLU, İdare Hukuku Cilt 2, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s. 225.

148 Ramazan ÇAKMAKÇI, “İdari Yargıda İptal Davaları”, Mükellefin Dergisi, Lebib Yalkın Yayınları, Sayı 68, Yıl 1998, s. 132-135.

149 İDDK, 06.10.2005 tarihli, E: 05/2008, K: 05/2297 sayılı kararı. Erişim tarihi 23.03.2019.

150 ZABUNOĞLU, a.g.e, s. 231.

bulunan üçüncü kişileri de etkileyecektir. Ancak bu düzenleyici işlemler için geçerlidir. Bireysel işlemler için verilen iptal kararları diğer kişileri etkilemeyecektir. Örneğin parsel bazında acele kamulaştırma kararının iptali istenildiğinde acelelik halinin olup olmadığı sadece o parsel yönünden incelenecek ve iptal kararı verilirse bu karardan acele kamulaştırma kapsamında olan diğer parseller faydalanamayacaktır. Diğer yandan iptal davası, kamu düzenine ilişkindir. Dolayısıyla davadan önceden feragat edilemez, edilse dahi mahkeme tarafından dava esaslanmayacaktır. Örneğin yönetmeliklere açılan davalar bu şekildedir. Ancak imar planlarında veya kamulaştırmalarda bireyler idare ile anlaşarak talep ettikleri dava sonucuna ulaşmışlar ise feragat talepleri dikkate alınacaktır. Bu durumda Anayasa'nın 125/1 hükmü uyarınca mevzuat düzenlemesi yapılarak iptal davası açma yolu kapatılamaz.¹⁵¹ “İptal kararı geçmişe etkilidir.”¹⁵² İptal kararı ile birlikte idari işlem yapıldığı ilk andan itibaren tüm etkileriyle birlikte ortadan kalkar. Diğer bir deyişle iptal kararları geriye yürür ve işlem baştan itibaren hiç yapılmamış kabul edilir.¹⁵³ “Kişi değil işlem yargılanarak mahkum edilir ve dava açılması işlemin geçerliliğini etkilemez.”¹⁵⁴ İptal davası, genişleme eğilimi gösteren bir dava çeşididir. Yani iptal davasının kapsamı hem yasa koyucunun hem de yargısal denetim sonucu verilen kararları ile genişletilebilmektedir.¹⁵⁵

2. ACELE KAMULAŞTIRMA KARARININ YARGILAMA USULÜ

Acele kamulaştırmaya ilişkin acelelik kararlarına karşı 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu'nda 18/6/2014 tarihinde 6545 sayılı Kanun değişikliği ile 20/A maddesi ile özel bir yargılama usulü olan ivedi yargılama usulü getirilmiştir.

Kanun'un gerekçesinde; “İdari yargıda davaların tümü aynı usul takip edilmek suretiyle sonuçlandırılmaktadır. Ancak idari davaların bazıları, niteliği itibarıyla diğerlerinden farklıdır. Bu tür davaların geciktirilmeksizin karara bağlanması gerekmektedir. Bu bakımdan, gecikerek karar verilmesinde hem idare hem de davacılar bakımından katlanılması zor ya da imkânsız sonuçlar doğuracak

151 Çınar Can EVREN, “İptal Davalarında Kendiliğinden Araştırma İlkesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, S. 1-2, 2008, s. 705.

152 ULUSOY, a.g.e, s. 679.

153 UYANIK, Atilla, a.g.e. <http://mevzuatdergisi.com/2003/01a/01.htm> Erişim 23.05.2019.

154 ULUSOY, a.g.e, s. 679.

155 TAN, a.g.e, s. 793.

sınırlı sayıdaki dava türünün, diğerlerine göre daha ivedi bir şekilde sonuçlandırılması gerekmektedir. Yargısal sürecin, süratle sonuçlandırılması özel önem taşıyan ihale, özelleştirme, acele kamulaştırma uyuşmazlıklarından kaynaklanan bazı davaların ivedilikle sonuçlandırılmaması halinde, hukuki belirsizlik doğmasına neden olunmaktadır. Madde ile Avrupa örneklerinde olduğu gibi idari yargılamaya ivedi yargılama usulü kurumu kazandırılmaktadır.” denilmiştir.¹⁵⁶

Kanun tasarısı çalışmalarını aşamasında yapılan komisyon görüşmelerinde, ivedi yargılama usulü ile dava açma süresi başta olmak üzere diğer yargılama sürelerinin kısaltılmasının hak arama hürriyetine aykırı olduğu, dava açma süresinin kısaltılmasının, tek başına yargılamayı hızlandıracak bir unsur olmadığı, idare hukukunun ve düzenleyici işlemlerinin bünyesinde barındırdığı karmaşıklık karşısında bu kadar kısa sürelerde gerekli incelemelerin yapılması ve bunlara istinaden dava açılması uygulamada mümkün olmayacağı, gerekli hazırlıklar yapılmadan davalar açıldığında da ilgililer bakımından hak kayıplarının doğmasına neden olunacağı, ayrıca ivedi yargılama usulüne tabi kılınan uyuşmazlıklar tespit edilirken hangi kriterlerin göz önünde bulundurulduğu izah edilmediği gerekçeleriyle kanun metnine itirazlar da olmuştur.¹⁵⁷

Öte yandan Kanun tasarısı aşamasındayken hukukçular tarafından da Anayasa'nın 2. maddesindeki “Hukuk Devleti”, 10. maddesindeki “Kanun Önünde Eşitlik”, 36. maddesindeki “Hak Arama, Dava Açma Hürriyeti” ve “Adil Yargılanma Hakkı” ve ne de 125. maddedeki “İdarenin Eylem ve İşlemlerini Yargıya Götürme Hakkı” ile ilgili düzenlemelerin tamamına aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.¹⁵⁸

Nitekim bu itirazlar Anayasa Mahkemesinde açılan davaya da konu olmuş ancak Anayasa Mahkemesi tarafından; “Dava konusu kuralda sayılan idari işlemlerden doğan uyuşmazlıkların önem ve özelliği nedeniyle bir an evvel

156 Mine KASAPÖĞLU TURHAN, “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 2015/3. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-3/04.pdf> erişim 28.12.2018.

157 <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss521.pdf> erişim 28.12.2018.

158 Ömer AYKUL, “Danıştay Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkında İnceleme”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 111, Mart-Nisan, Yıl: 2014, s. 489.

çözümленerek karara bağlanması amacıyla kamu yararı gözetilerek ivedi yargılama usulüne tabi kılınması kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında olup kuralda, Anayasa'nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesi ile idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu düzenleyen 125. maddesiyle çelişen bir yön bulunmamaktadır” denilmiştir.¹⁵⁹

Görüldüğü gibi Mahkeme Yasama organının kanun yapma yetkisini takdir hakkı kapsamında değerlendirmiştir.

İvedi yargılama usulü, sadece belli dava konularına özgüdür. Bu nedenle idari yargılamanın tümüne yönelik bir usul değildir. Diğer bir deyişle, ivedi yargılama usulü, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda düzenlenmiş olmakla birlikte, bazı dava konularının hızlı sonuçlanması gerektiğinden, genel yargılama usulüne göre hızlı işleyen ve karmaşık olmayan basit ve özel bir yargılama usulüdür.¹⁶⁰

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20/A maddesinin 1. fıkrasında ivedi yargılamaya tabi olacak dava türleri belirlenmiştir. Buna göre;

“1. İvedi yargılama usulü aşağıda sayılan işlemlerden doğan uyuşmazlıklar hakkında uygulanır:

159 Anayasa Mahkemesi'nin 19.03.2015 tarihli, E: 2014/146, K: 2015/31 sayılı kararı. (RG, 13.06.2015, 29385) *“Anayasa'da, idari işlemlere karşı açılacak davaların hangi yargılama usullerine tabi olduğuna ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamış, sadece Anayasa'nın 125. maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtilmiştir. Anayasa'nın 142. maddesinde ise mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ile yargılama usullerinin kanunla düzenleneceği kurala bağlanarak, yargılama usullerini belirleme konusunda kanun koyucuya takdir yetkisi tanınmıştır. Bu nedenle, hangi uyuşmazlıkların ivedi yargılama usulüne tabi olarak çözümleneceğini ve bu uyuşmazlıklarda uygulanacak yargılama usullerini belirleme yetkisi, Anayasa'da belirlenen kurallara bağlı kalmak ve adalet, hakkaniyet ve kamu yararı ölçütlerini gözetmek koşuluyla kanun koyucunun takdirindedir.*

Dava konusu maddenin gerekçesinden, ihale, özelleştirme ve acele kamulaştırma gibi işlemlerden kaynaklanan bazı idari davaların sürüncemede kalmasının hukuki belirsizliğe neden olduğu, bu durumun hem idare hem de davacılar bakımından katlanılması zor ya da imkânsız sonuçların doğmasına yol açabildiği, bu nedenle, yargısal sürecin süratle sonuçlandırılmasının özel önem taşıdığı ihale, acele kamulaştırma, özelleştirme, Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca yapılan satış, tahsis ve kiralama, çevresel etki değerlendirmesi ve afet riski altındaki alanların dönüştürülmesinden kaynaklanan uyuşmazlıkların bir an önce sonuçlandırılması amacıyla diğer idari uyuşmazlıklara nazaran farklı yargılama usullerine tabi tutulduğu anlaşılmaktadır.

Dava konusu kuralda sayılan idari işlemlerden doğan uyuşmazlıkların önem ve özelliği nedeniyle bir an evvel çözümlenerek karara bağlanması amacıyla kamu yararı gözetilerek ivedi yargılama usulüne tabi kılınması kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında olup kuralda, Anayasa'nın 2. maddesinde düzenlenen hukuk devleti ilkesi ile idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu düzenleyen 125. maddesiyle çelişen bir yön bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, dava konusu kural Anayasa'nın 2. ve 125. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.”

160 Oğuz SANCAKDAR, “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar”, Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu (12 Mayıs 2014), 146. Yıl, Ankara 2014, s. 112.

- a) *İhaleden yasaklama kararları hariç ihale işlemleri.*
- b) *Acele kamulaştırma işlemleri.*
- c) *Özelleştirme Yüksek Kurulu kararları.*
- d) *12/3/1982 tarihli ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca yapılan satış, tahsis ve kiralama işlemleri.*
- e) *9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca, idari yaptırım kararları hariç çevresel etki değerlendirmesi sonucu alınan kararlar.*
- f) *16/5/2012 tarihli ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca alınan Cumhurbaşkanı kararları”*

ivedi yargılamaya tabidir.

Kanun metninde, acele kamulaştırma işlemlerine ilişkin idari davaların ivedi yargılama usulüne tabi olacağı şüpheye yer bırakmayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu durumda acele kamulaştırma davalarına başka bir yargılama usulünün uygulanması halinde bahse konu yargı kararı temyiz mercii tarafından bozulacaktır.

2577 sayılı Kanununun 14. maddesinin 4. fıkrasına göre dilekçeler üzerinde ilk inceleme süresi on beş gün iken, ivedi yargılama usulünde davanın açılması üzerine yedi gün içinde ilk inceleme yapılır. Dilekçenin usulüne uygun olduğu, harçların tam yatırıldığı tespit edilirse davalı idarenin savunması alınmak üzere dava dilekçesi ile ekleri tebliğe çıkarılır.

İYUK 16. maddenin 3. fıkrasına göre taraflar, yapılacak tebliğlere karşı, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde cevap verebilirler. Bu süre, ancak haklı sebeplerin bulunması halinde, taraflardan birinin isteği üzerine görevli mahkeme kararı ile otuz günü geçmemek ve bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Sürenin geçmesinden sonra yapılan uzatma talepleri kabul edilmez. İvedi yargılama usulünde ise davalı idarenin dava dilekçesine savunma süresinde otuz günden bu davalarda dava dilekçesinin tebliğinden itibaren on beş güne indirilmiştir. On beş günlük savunma süresi sadece bir defaya mahsus olmak üzere yine en fazla on beş gün uzatılabilir.

İYUK 16. maddenin 2. fıkrasında, olağan kanun yolunda, davacının ikinci dilekçesi davalıya, davalının vereceği ikinci savunma da davacıya tebliğ edileceği,

buna karşı davacının cevap veremeyeceği, ancak, davalının ikinci savunmasında, davacının cevaplandırmasını gerektiren hususlar bulunduğu, davanın görülmesi sırasında anlaşılırsa, davacıya cevap vermesi için bir süre verileceği ifade edilmişken ivedi yargılama usulünde idarenin savunmasının verilmesi veya savunma verme süresinin geçmesiyle dosya tekemmül etmiş sayılır ve esastan incelemeye geçilir. Dolayısıyla ivedi yargılama usulünde replik ve düplik safhası bulunmamaktadır.

Olağan yargılama usulünde dosyaların tekemmülünden sonra karara bağlanması için bir süre öngörülmemiştir. Ancak ivedi yargılama usulüne tabi acele kamulaştırma davalarında dosyanın tekemmülünden itibaren en geç bir ay içinde karara bağlanır. Ara kararı verilmesi keşif, bilirkişi incelemesi ya da duruşma yapılması gibi işlemler ivedilikle sonuçlandırılır.

İvedi yargılama usulü, ÇAĞLAYAN tarafından; *“sürelere uyulmaması hususunda düzenleme bulunmadığı, tebliğ usulünün düzenlenmediği, delil araştırmasında süre konusunun muğlak bırakılması, ek savunma süresinin başlangıç tarihinin belirsiz olması, dilekçe ret konusunun düzenlenmediği, yargılama harçları konusunun düzenlenmediği, taraflarda değişiklik konusunun düzenlenmediği, tebligat yapılamaması konusunun düzenlenmediği, idari başvuru yolunun eksik düzenlendiği, duruşma konusunun düzenlenmediği, adli tatil konusunun düzenlenmediği idari eylemler konusunun düzenlenmediği, kanun yolları konusundaki düzenlemenin yeterli olmadığı, ivedi yargılamayla görevli özel mahkemelerin belirlenmesi gerektiği ve ivedi yargılamaya tabi konuların sayılmış olması”*¹⁶¹ yönlerinden eleştirilmiştir.

Danıştay’ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı acele kamulaştırmanın iptali davalarında, ÇAĞLAYAN tarafından eleştirilen hususlarla ilgili, 2577 sayılı Kanundaki genel hükümleri ile onun atıf yaptığı HMK maddeleri dikkate alınarak yargısal denetim yapılmaktadır. Çünkü ivedi yargılama usulüne ilişkin ayrı bir usul kanunu olarak çıkarılmamış, 2577 sayılı yasa içerisinde özel bir madde olarak düzenlenmiştir. Esasen ÇAĞLAYAN’ın eleştirilerinde yer alan hususlar da dikkate alındığında ivedi yargılama usulünün de kendine ait bir usul yasasına ihtiyaç duyduğu açıktır.

161 ÇAĞLAYAN, a.g.e, s. 28.

2.1. Dava Ehliyeti

Sözlük anlamı itibariyle ehliyet “hukuk süjesinin haklara sahip olması, vazife, mükellefiyet ve mesuliyetler yüklenebilmesi hali” olarak tanımlanmaktadır.¹⁶²

Anayasa'nın ikinci kısım birinci bölümde temel hak ve ödevler, ikinci bölümde ise kişilerin hak ve ödevleri sayılmış, yine bu kısımda “*XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler*”, “*A. Hak arama hürriyeti*” başlıklı 36. Maddesinde ise; “*Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.*” denilmiştir.

Dava ehliyeti, kişinin bizzat kendisinin veya yetkilendireceği bir temsilci vasıtasıyla bir davayı davacı veya davalı olarak takip ederek, tüm usuli işlemlerini yapabilme ehliyetidir.¹⁶³

İdarenin işlem ve eylemlerinin hukuki denetimini sağlamak için yargı denetiminden bahsederken, hiç kuşkusuz en önemli problemlerden birisi bu davayı kimin ya da kimlerin açabileceği sorunsalıdır. Dava açma ehliyeti olarak kavramsallaştırılan ve herhangi bir davada ilk inceleme konusunu oluşturan bu koşul, idari yargının adli yargıdan ayrılan niteliklerinden de birisini oluşturmaktadır.¹⁶⁴

2577 sayılı Kanun'un “*İdari dava türleri ve idari yargı yetkisinin sınırı*” başlıklı 2. maddesinin 1.fikrasında, “*İdarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları*” idari dava türleri sayılmıştır.

İptal davası açabilmek için taraf ve dava ehliyetine yani objektif ehliyete sahip olmak gereklidir ancak yeterli değildir. Çünkü bir kişinin davada taraf ve dava ehliyetine sahip olması, onun kendisiyle ilgili olsun veya olmasın her işleme karşı

162 F. Ebru GÜNDÜZ, *İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s. 17; Türk Hukuk Lügati, Başbakanlık Basımevi Ankara 1991, s. 81.

163 Baki KURU, Ramazan ARSLAN, Ejder YILMAZ, *Medeni Usul Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 215.

164 Ahmet BAĞRIÇIK, “Danıştay Kararları Işığında İdari Yargıda Menfaat İhlali” <http://www.asosindex.com/cache/articles/danistay-kararlari-isiginda-idari-yargida-menfaat-ihlali-f405887.pdf> erişim 28.8.2018.

dava açabilme imkânına sahip olduğu anlamına gelmez. Bunun yanında ikinci bir ehliyete de sahip olmak gerekir. İYUK bunu, “*menfaat ihlali*” şeklinde ifade etmiştir.¹⁶⁵

Görüldüğü üzere yasada menfaatin hiçbir tanımı ya da yorumu yapılmamış olup yorum somut olayın özelliğine, iptali istenilen işlemin niteliğine göre davacının menfaatinin olup olmadığının değerlendirilmesi davaya bakan yargı makamlarına bırakılmıştır.

Menfaat unsurunun açık bir tanımını içeren yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, doktrinde ve yargı kararlarında menfaat kavramının iptal davasını açan davacı ile dava konusu idari işlem arasındaki alakayı meşru, ciddi, kişisel ve güncel (aktüel) olması gerektiği kabul edilmektedir.¹⁶⁶

Menfaat, Arapça kökenli isim türünde bir sözcük olup genel yarar, çıkar, kar olarak açıklanmaktadır.¹⁶⁷

Acele kamulaştırma davalarında, dava açma menfaatinin dava süresince bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla davanın herhangi bir safhasında gayrimenkulün el değiştirmesi halinde Danıştay Altıncı Dairesi dava açılırken var olan menfaati yeterli görmediğinden, davanın ehliyet yönünden reddine karar vermektedir. Örneğin taşınmazın dava devam ederken idareye devredilmesi ya da üçüncü bir şahsa satılması halinde menfaat ilişkisinin sona erdiği varsayılmakta ve dava menfaat yokluğu nedeniyle ehliyetten reddedilmektedir.

Danıştay hukuki denetimini yaptığı bir davada, “*iptal davasına konu olan işlemin davacının menfaatini ihlal ettiğinden söz edilebilmesi için, davacıyı etkilemesi, yani davacının kişisel menfaatini ihlal etmesi, işlem ile davacı arasında ciddi ve makul bir ilişkinin bulunması gerekmektedir. Aksi halde, kişilerin kendisine etkisi bulunmayan, menfaatlerini ihlal etmeyen idari işlemler hakkında da iptal davası açma hakkı doğar ve bu durum idarenin işleyişini olumsuz etkiler. Dosyanın incelenmesinden, uyuşmazlık konusu 691 sayılı parselin 27.01.2014 tarihinde 1590*

165 Gürsel KAPLAN, İdari Yargılama Hukukuna Giriş, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2018, s. 113.

166 Hüseyin BİLGİN, “Danıştay Kararları Işığında İptal Davalarında Menfaatin Güncel Olması”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl:4, Sayı: 30, Şubat 2009, s. 138.

167 Ejder YILMAZ, (Öğrenciler İçin) Hukuk Sözlüğü, Ankara, Yetkin Yayınları, 5. Basım, 2014, s. 799.

yevmiye numarası ile tam hisse olarakisimli kişiye satıldığı, buna göre davacının uyuşmazlık konusu parsel ile mülkiyet bağının kalmadığı anlaşılmaktadır.

Bu durumda, uyuşmazlık konusu taşınmaz ile hukuki bağı kurulamayan davacının riskli alan ilanı ve acele kamulaştırma işlemine karşı dava açmasında kişisel, güncel ve meşru bir menfaati bulunmamaktadır.”¹⁶⁸ şeklinde hüküm kurmuştur.

Danıştay Altıncı Dairesi, acele kamulaştırma davalarında menfaati tespit etmek için tapu kayıtlarına bakmakta, davacının dava açarken ve davanın esastan hüküm verildiği aşamaya kadar malik olması gerektiği hususuna özellikle dikkat etmektedir.

2.1.1. Acele Kamulaştırma Kararının Ekli Listesinde Yer Almayan Taşınmazlar Yönünden Ehliyet

Acele Kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu kararının ekli listesinde yer almayan taşınmazlara ilişkin açılan davada, davacının dava açma ehliyeti bulunmamaktadır. Bu nedenle dava açılmadan önce davacı taşınmazının ekli listede olup olmadığını dikkatli bir şekilde ada ve parsel numarası ile kontrol etmelidir.

Daire ehliyet konusunu irdelerken, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin (a) fıkrasında yer alan; “*iptal davalarının idari işlemler hakkında yetki, sebep, şekil, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırılık olduklarından dolayı menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılacağı belirtildikten sonra ilk inceleme konularının belirlendiği 14. maddenin 3/c bendinde dilekçenin ehliyet yönünden inceleneceği, 15. maddenin 1/b bendinde ise; bu hususta kanuna aykırılık görülmesi halinde davanın reddedileceği*” hükmünden hareket etmektedir.

Daire, ehliyetle ilişkin bir kararında; İstanbul İli, Gaziosmanpaşa İlçesinde ilan edilen riskli alan sınırları içerisindeki taşınmazların Gaziosmanpaşa Belediye Başkanlığı tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin 14.3.2016 tarihli, 2016/8598 sayılı Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle davacı tarafından bakılan davanın açıldığı anlaşılmakta ise de, davaya konu Bakanlar Kurulu kararına “*ekli listede davacı taşınmazına yer verilmediği, acele kamulaştırmaya ilişkin dava konusu işleme*

168 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 21.10.2014 tarihli, E: 2014/4465, K: 2014/6280 sayılı kararı. UYAP erişim 28.06.2019.

*karşı söz konusu işlemle yasal ve güncel bir menfaat ilişkisi bulunmayan davacının dava açma ehliyetine sahip olmadığı” sonucuna ulaştığından, davanın ehliyet yönünden reddine karar vermiştir.*¹⁶⁹

Dolayısıyla, bir önceki kararda ekli listede olsa dahi proje değişikliği nedeniyle ekli listeden çıkarılan taşınmazlara ilişkin açılan iptal davaları, ehliyet yönünden reddedilecektir.

2.1.2. Acele Kamulaştırma Kararının Tümüne Dava Açılması Durumunda Ehliyet

Davacının, acele kamulaştırma kararının tümüne dava açma ehliyeti bulunmamaktadır. Davacı ancak malik olunan taşınmaz yönünden dava açılabilecektir.

Dairenin 22/09/2017 tarihli, E:2016/4530, K:2017/6472 sayılı kararında, *“sübjektif bir işlem olduğu tartışmasız olan ve mülkiyet bağı ile ilişkili bulunan kamulaştırma işlemine karşı dava açılabilmesi için kamulaştırmaya konu taşınmaz ile davacı arasında mülkiyet hukukuna dayalı bir menfaat ilişkisinin kurulması gerektiği”* ifade edilmiştir.¹⁷⁰

2.1.3. Kiracının Dava Açma Ehliyeti

Altıncı Daire, kamulaştırma davalarında kiracılara ilişkin dolaylı menfaati kabul etmemektedir. Bu yorumdan hareketle kiracının olağanüstü kamulaştırma yöntemi olan acele kamulaştırma kararına dava açma ehliyeti bulunmamaktadır.

Doktrinde, kamulaştırma işlemine karşı kiracı tarafından dava açılmasının kabul edilip edilmeyeceği noktasında bir uzlaşma bulunmamaktadır.¹⁷¹

GÜNDAY’a göre; *“kamulaştırılan taşınmazın kiracısının kamulaştırma işleminin iptali istemiyle dava açamaması gerekir. Zira bir defa kamulaştırma işlemi ile kiracının değil, malikin doğrudan menfaati ihlal edilmektedir.”*¹⁷² GÜNDAY,

169 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 06/12/2017 tarihli, E: 2016/6066, K: 2017/10386 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

170 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 22/09/2017 tarihli, E: 2016/4530, K: 2017/6472 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

171 GÜNDÜZ, a.g.e, s. 136.

172 GÜNDAY, a.g.e, s. 265.

kiracının dava açması halinde kamulaştırma kararı iptal edilir ise malikin kamulaştırma bedelini hiç alamayacağını, bedeli almayı yeğleyen malikin mağdur olacağını düşünmektedir.

KUTLU ise taşınmazın kamulaştırılması işlemlerine karşı, özellikle kira sözleşmesini tapuya şerh veren kiracıların iptal davası açabileceğini savunmaktadır.¹⁷³

2001 yılında 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 14. maddesinde 4650 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle kamulaştırma işlemine karşı iptal davası açma hakkı sadece malike tanınmıştır. Çünkü madde; *“Kamulaştırmaya konu taşınmaz malın maliki tarafından 10 uncu madde gereğince mahkemece yapılan tebligat gününden, kendilerine tebligat yapılamayanlara tebligat yerine geçmek üzere mahkemece gazete ile yapılan ilan tarihinden itibaren otuz gün içinde, kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda iptal ve maddi hatalara karşı da adli yargıda düzeltim davası açılabilir. İdare tarafından, bu Kanun hükümlerine göre tespit olunan malike ve zilyede karşı açılan davaların görülmesi sırasında, taşınmaz malın gerçek malikinin başka bir şahıs olduğu anlaşıldığı takdirde, davaya bu gerçek malik, tapu malikinin daha önce öldüğü sabit olursa mirasçuları da dahil edilmek suretiyle devam olunur. Açılan davaların sonuçları dava açmayanları etkilemez.”* şeklinde değişikliğe uğramıştır. Maddenin yeni metninde zilyet ve diğer ilgililer yer almamıştır. Bu durumda, maddede 2001 yılında yapılan değişiklikten sonra taşınmaz üzerinde mülkiyet hakkı bulunmayan kiracıların kamulaştırma işlemlerine karşı iptal davası açma hakkı bulunmadığı ortadadır.

Bu yaklaşım bazı taşınmazlar için eleştiri konusu olabilir. Zira vakıflara ait taşınmazlar üzerinde, ihale usulüyle ya da tarafların anlaşmasıyla uzun yılları kapsayan kira sözleşmeleri yapılmaktadır. Böyle durumlarda kiracılar kimi zaman boş olarak kiraladığı taşınmazlar üzerinde uzun yıllar sürecek kira sözleşmesine güvenerek yüksek meblağlı yapılar yapmaktadır. Kiracıların henüz kira sözleşmeleri bitmeden taşınmazı terk etmek zorunda kalmaları halinde, kiracılar aleyhine ciddi maddi kayıplar doğabilecektir. Bu durumda, taşınmazın tapudaki maliki

173 Gürsel KUTLU, Meltem KUTLU, Kamulaştırma Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınları, 2009, s. 296.

olmadıklarından bahisle kiracıların davalarının ehliyet yönünden reddedilmesi kanaatimizce hakkaniyete aykırı düşmektedir.

İdari işleme karşı herkes tarafından iptal davası açılması halinde, idarenin işlemlerinde istikrarsızlık oluşacak ve idarenin işleyişi bu yüzden olumsuz etkilenmektedir. Daire bu nedenle, dava konusu edilecek işlem ile dava açacak kişi arasında belli ölçütler içinde menfaat ilişkisinin varlığını yani dava ehliyeti şartını aramaktadır.

Daire içtihatlarına göre, her olay ve davada, idari işlem ile dava açacak kişi arasında öngörülen sübjektif ehliyet koşulu olarak menfaat ihlalinin, kişisel, meşru ve güncel bir menfaat olması ölçütleri ekseninde, yargı mercilerince değerlendirilerek takdir edilecektir. Sübjektif bir işlem olduğu açık olan kamulaştırma işlemine karşı dava açılabilmesi için de, kamulaştırmaya konu taşınmaz ile davacı arasında kişisel bir menfaat ilişkisinin kurulması gerekmektedir.

Daire, kamulaştırma ve buna bağlı kamu yararına ilişkin işlemlerinin mülkiyet hakkını ilgilendirmesi nedeniyle sadece tapuda kayıtlı malikler veya diğer hak sahipleri tarafından dava açılabilceğini düşünmektedir. Davacının kiracı sıfatıyla davayı açtığı durumlarda, dava konusu işlemlerle yasal ve güncel bir menfaat bağının bulunmadığı sonucuna varılmaktadır. Böyle durumda Danıştay Altıncı Dairesi, davanın açılması sırasında sahip olunması ve davanın görümü sürecinde de devam etmesi gereken menfaat ilişkisinin davacının sadece kiracı sıfatıyla bulunmaması nedeniyle acele kamulaştırma işlemine dava açma ehliyetine sahip olmadığı gerekçesiyle ehliyet yönünden reddine karar vermektedir.¹⁷⁴

Ehliyetin tespiti açısından dava dilekçesi ekinde tapu kayıtlarının sunulması gerekmektedir.

Danıştay Altıncı Dairesi'nin 28.02.2017 tarihli, E:2017/282 sayılı ara kararı ile davacı vekilinden davacının dava konusu taşınmazlarla ilgili mülkiyet bağı gösterir tapu belgesinin istenilmesine rağmen dava konusu taşınmazların bir kısmının tapu kaydının dosyaya sunulduğu, diğerlerinin sunulmadığı gerekçesiyle, tapusu ibraz edilmeyen taşınmazlar yönünden, davacının dava konusu işlemle ehliyet

174 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 09/11/2017 tarihli, E: 2015/11382, K: 2017/8859 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

bağının bulunmadığı sonucuna ulaşmış ve bu kısım hakkında yürütmenin durdurulması isteminin koşullarının oluşmadığından yürütme istemi reddedilmiştir.¹⁷⁵

2.1.4. Ehliyetin Tespiti Açısından Tapu Tahsis Belgesinin Hukuki Niteliği

İdari Dava Daireleri Kurulu ehliyetin tespiti açısından her zaman tapunun sunulmasına gerek olmadığını belirterek tapu tahsis belgesini de ehliyet için yeterli saymıştır.

Altıncı Daire bir kararında, *“kamulaştırma ve buna bağlı kamu yararına ilişkin işlemler ile acele kamulaştırma işlemine karşı mülkiyet hakkını ilgilendirmesi nedeniyle tapuda kayıtlı malikler veya diğer hak sahipleri tarafından dava açılabileceği, 2981 sayılı Yasanın belirlediği amaçlar çerçevesinde, kısıtlı bir hak doğuran, mülkiyeti değil hak sahipliğini belirleyen tapu tahsis belgesine dayanılarak dava açılmayacağı, bu nedenle davacının dava konusu işlemle yasal ve güncel bir menfaat ilişkisi bulunmadığından bu konuda dava açma ehliyetine sahip olmadığı gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine”* şeklinde hüküm kurmuştur.¹⁷⁶

Bu kararın davacı ve davalı idareler yanında davaya katılanlar tarafından temyiz edilmesi üzerine İDDK, *“mülk”* kavramının sadece mevcut mülkler ile sınırlı olarak yorumlamanın doğru bir yaklaşım olmadığını, davacının, mülkiyet hakkını fiilen kullanabildiği araziler üzerinde de mülkiyet hakkı yönünden makul ve yasal bir beklentiye sahip olduğunu, ifade etmiştir. İDDK'ya göre *“tapu tahsis belgesi, imar ve gecekondü mevzuatı çerçevesinde; hazine, belediye, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve il özel idarelerinin müstakilen sahip oldukları taşınmazlar üzerinde 2981 sayılı Kanun'a göre belirlenen çerçevede ilgili kişilere tanınan ve şahsi hak içeren bir belge olup Kanunun aradığı şartların gerçekleşmesi durumunda, ilgisine o taşınmazın mülkiyetini kazandıracak niteliğe sahiptir.”* Dolayısıyla tapu tahsis belgesine sahip bir kimse, bu belgenin ait olduğu alana yönelik mülkiyet çıkarı, Anayasa'nın 35. maddesi hükmü ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1. No.'lu

175 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 21.03.2018 tarihli, E: 2017/282 tarihli yürütmeyi durdurmaya ilişkin ara kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

176 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 16/05/2017 günlü, E: 2016/5369, K: 2017/3301 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

Protokol'ün 1. maddesinin ilk cümlesinin anlamı dikkate alındığından önemli bir çıkardır ve “*mülk*” oluşturmaya yetecek doğaya sahiptir.

Bu durumda, davacı murisine verilen tapu tahsis belgesi ile idarece kabul edildiğinden, davacının bakılmakta olan davayı açmakta; güncel, meşru ve kişisel bir menfaati bulunmaktadır. Dolayısıyla Altıncı Daire tarafından davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesinde hukuka uyarlık görülmemiştir.¹⁷⁷

Görüldüğü üzere tapu tahsis belgesi mülkiyetin tespiti için tapu gibi kabul edilmekte ve yeterli sayılmaktadır. Dolayısıyla taşınmazına acele kamulaştırma kararı ile el konulan davacı tapu tahsis belgesini ibraz ederek acele kamulaştırma kararına dava açabilecektir.

2.1.5. Ehliyetin Tespiti Açısından Gayrimenkul Satış Vaadi Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

İDDK, ehliyetin tespiti açısından her zaman tapunun sunulmasına gerek olmadığını belirterek gayrimenkul satış vaadi sözleşmesini de ehliyet için yeterli görmüştür.

Danıştay Altıncı Dairesi, kamulaştırma ve buna bağlı kamu yararına ilişkin işlemler ile acele kamulaştırma işlemine karşı mülkiyet hakkını ilgilendirmesi nedeniyle, tapuda kayıtlı malikler veya diğer hak sahipleri tarafından dava açılabileceğini, 2981 sayılı Yasa'nın belirlediği amaçlar çerçevesinde, kısıtlı bir hak doğuran, mülkiyeti değil hak sahipliğini belirleyen tapu tahsis belgesine dayanılarak dava açılmayacağını, bu nedenle davacıların dava konusu işlemle yasal ve güncel bir menfaat ilişkisi bulunmadığından bu konuda dava açma ehliyetine sahip olmadıkları gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine karar vermiş,¹⁷⁸ karar davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

İDDK'nın bozma kararına göre, “*tapu tahsis belgesine sahip olan şahıslar, Gaziosmanpaşa 3. Noterliği'nce düzenlenen 15/06/1993 tarihli, 25773 yevmiye numaralı, gayrimenkul satış vaadi sözleşmesi ile söz konusu taşınmazın zilyetliği*

177 İDDK'nın 22/02/2018 tarihli, E: 2017/1895, K: 2018/593 sayılı kararı. UYAP erişim 22.08.2018. (Yayımlanmamış)

178 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 21/02/2017 tarihli, E: 2016/5828, K: 2017/1174 sayılı kararı. UYAP erişim 22.08.2018. (Yayımlanmamış)

davacıya devredilmiştir. Taşınmaza ilişkin emlak vergilerinin davacı tarafından ödenmiştir. Dava konusu taşınmazın bulunduğu alan gibi yoğun olarak gecekonduların yerleşiminden oluşan bu gibi yerlerde ikamet edilen meskenin tapu yoluyla devrinin mümkün olmayacağından devir sözleşmesi yoluyla taşınmazın devredilmiştir. Yargı makamlarınca da bu durumun dikkate alınmaktadır. Yargıtay 14. Dairesi'nin istikrar kazanan içtihatlarında da (20/06/2017 günlü, E:2017/709 K:2017/5319 sayılı kararda olduğu gibi) tapu tahsis belgesine dayanılarak gayrimenkul satış vaadi sözleşmesi yapılabilmektedir. Yasal koşulları taşıması durumunda tapu tahsis belgesi esas alınarak verilecek tapunun, gayrimenkul satış vaadi sözleşmesi uyarınca alma vaa dinde bulunan adına tescil edilebileceği kabul edilmektedir. Dosyada bulunan emlak vergisi beyannameleri de davacının kamulaştırmaya konu taşınmazla olan ve yukarıda açıklanan ilgisini ortaya koyar nitelikte belgelerdir. Dolayısıyla davacının taşınmazın acele kamulaştırılmasına ilişkin karara karşı dava açmasında kişisel güncel ve meşru bir menfaatinin bulunmaktadır. Bu nedenle davanın ehliyet yönünden reddi yolunda Dairece verilen kararda hukuki isabet görülmemiştir.”¹⁷⁹

Bu karardan da anlaşılacağı üzere, davacının gayrimenkul satış vaadi sözleşmesini ibraz ederek dava açması halinde dava ehliyet yokluğu nedeniyle reddedilemeyecektir.

2.1.6. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının Dava Açma Ehliyeti

Baroların bireysel işlem olan kamulaştırma işlemlerinde dava açma ehliyeti bulunmamaktadır.

İstanbul ve Tekirdağ illeri sınırları içerisinde tesis edilecek termik santralin inşası amacıyla bazı taşınmazların Elektrik Üretim Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının iptali istemiyle açılan davada Danıştay; “İstanbul Barosu Başkanlığı'nın davacı Belediye yanında davaya katılma talebinin 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 14. maddesi uyarınca davada ilk inceleme kapsamında karar verilmesi nedeniyle incelenmesi

179 İDDK'nın 22/02/2018 tarihli, E: 2017/2788, K: 2018/589 sayılı kararı. UYAP erişim 22.08.2018. (Yayımlanmamış)

*mümkün olmadığından, davaya katılma isteminin incelenmeksizin reddine” karar verilmiştir.*¹⁸⁰

Bahsi geçen karar, davacı tarafından esas yönünden, davacı yanında davaya katılma talebi incelenmeksizin reddedilen İstanbul Barosu Başkanlığı'nın ise hem incelenmeksizin ret kararı, hem de esas yönünden temyiz ederek bozulmasını istemiştir.

Kurul, İstanbul Barosu Başkanlığı'nın davacının yanında davaya müdahale isteminin incelenmeksizin reddi yolunda verilen kararda usul hükümlerine aykırılık görülmeyle, davada taraf veya müdahil olmayan İstanbul Barosu Başkanlığı'nın davanın ehliyet yönünden reddi yolundaki karara ilişkin temyiz isteminin esasının incelenmesine de hukuken olanak bulunmadığına ve davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin kararın, usul ve hukuka uygun olduğuna hükmetmiştir.¹⁸¹

Dolayısıyla barolar, acele kamulaştırma davalarında kendi mülkiyetleri olmadığı sürece başkalarına ait taşınmazlar için davacı ya da davalı yanında müdahil olarak davaya katılamazlar.

Mimarlar Odasının da, kendi mülkiyetinde bulunmayan taşınmazlarla ilgili dava açma ehliyeti bulunmamaktadır.

Daire “*öğrenci yurdu*” yapılması için ekli listedeki taşınmazların Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararına karşı taşınmazlarda malik olmayan Mimarlar Odasının dava açma ehliyetinin bulunmadığına karar vermiştir.¹⁸²

180 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 10/10/2017 tarihli, E: 2017/868, K: 2017/7305 sayılı kararı. UYAP erişim 23.04.2019. (Yayımlanmamış)

181 İDDK'nın 19/02/2018 tarihli, E: 2018/513, K: 2018/513 sayılı kararı. UYAP erişim 22.08.2018.

182 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 28/05/2018 tarihli, E: 2018/3676, K: 2018/5163 sayılı kararında (UYAP erişim 22.04.2018 Yayımlanmamış); *“davacı odanın kuruluş amacı ve faaliyet alanları ile dava konusu işlem birlikte değerlendirildiğinde, kamulaştırma ve buna bağlı kamu yararına ilişkin işlemlere karşı mülkiyet hakkını ilgilendirmesi nedeniyle tapuda kayıtlı malikler veya diğer hak sahipleri tarafından dava açılabilmesi, kamulaştırma işleminin niteliği gereği malik olmayanların dava açma haklarının bulunmadığı, bu nedenle davacının dava konusu işlemle yasal ve güncel bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı sonucuna varılmakta olup; davanın açılması sırasında sahip olması ve davanın görümü sürecinde de devam etmesi gereken menfaat bağının bulunmaması nedeniyle TMMOB Mimarlar Odası'nın bu davayı açma ehliyetine sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.”* denilmiştir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 5. maddesinde aynı dilekçe ile dava açılabilir haller sayılmıştır. Maddenin 1. fıkrasında her idari işlem aleyhine ayrı ayrı dava açılır. Ancak, aralarında maddi veya hukuki yönden bağıllık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunan birden fazla işleme karşı bir dilekçe ile de dava açılabilir denilmiştir.

2.1.7. Belediyelerin Dava Açma Ehliyeti

Kamulaştırma ve acele kamulaştırma işlemlerinin mülkiyet hakkına müdahale niteliğinde olmaları nedeniyle kamu yararını değil bireysel yararı ilgilendirdiği açıktır.

Danıştay, görülmekte olan bir davada altın madeni sahasında acele kamulaştırılacak taşınmazı bulunmayan İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, davacının taşınmazının acele olarak kamulaştırılmasına dair işlemlerin iptali istemiyle dava açmasına hukuken olanak bulunmadığı gerekçesiyle davayı ehliyet yönünde reddetmiştir.¹⁸³

183 İDDK'nın 19.04.2012 tarihli E: 2009/1936, K: 2012/500 sayılı kararında (UYAP erişim 19.02.2019 (Yayımlanmamış)); "2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun "Dava Hakkı" başlıklı 14.maddesinde, kamulaştırma işlemlerine karşı, kamulaşturmaya konu taşınmaz malın maliki tarafından, iştirak halinde veya müşterek mülkiyette ise paydaşlar tarafından dava açılacağı vurgulanmış olduğundan, altın madeni sahasında acele kamulaştırılacak taşınmazı bulunmayan İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, davacının taşınmazının acele olarak kamulaştırılmasına dair işlemlerin iptali istemiyle dava açmasına hukuken olanak bulunmamaktadır.

Her ne kadar, Danıştay'ın yerleşik kararlarında, çevre, tarih ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda dava açma ehliyeti geniş yorumlanarak, özellikle yörede ikamet eden vatandaşların da dava açma ehliyetlerinin bulunduğu kabul edildiği görülmekte ise de, kamulaştırma ve acele kamulaştırma işlemlerinin mülkiyet hakkına müdahale niteliğinde olmaları nedeniyle kamu yararını değil bireysel yararı ilgilendirdiği açıktır.

Bu itibarla, İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün davaya katılma isteminin reddine dair ara kararı gerekçesinde hukuka uyarlık görülmemiş olup, İzsü Genel Müdürlüğü'nün davaya katılmasının hukuken olanaklı olup olmadığına 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinde öngörülen koşullar çerçevesinde incelenmesi gerekmektedir.

Anılan Kanununun 66. maddesi hükmü uyarınca, dava sonucunda verilecek hükmün, davanın taraflarından olmayan üçüncü kişinin hukuki durumunu etkileyebileceği durumlarda, hukuki yararın varlığı ve davaya katılma istemi kabul edilmelidir.

İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, altın madeni sahasında kamulaştırılacak taşınmazı bulunmadığına ve burada bulunan taşınmazlardan herhangi birinin paydaşı olmadığına göre, davacının taşınmazının acele kamulaştırılmasına ilişkin işleme karşı açılan davada verilecek olan hükmün anılan Genel Müdürlüğün hukuki durumunu etkileyecek nitelikte olmadığı sonucuna varılmıştır." denilmiştir.

2.2. Yetkili Ve Görevli Mahkeme

Acele kamulaştırma işlemi taşınmaz mallara ilişkin bir davadır. Taşınmaz mallara ilişkin davalarda yetki kuralı 2577 sayılı Kanun'un 34. maddesinde düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre taşınmaz mallara ilişkin işlemlerle ilgili açılan davalarda yetkili idare mahkemesi, taşınmaz malın bulunduğu yer idare mahkemesidir.¹⁸⁴

Taşınmaz malın bulunduğu yerde dava açma kuralının istisnası, Cumhurbaşkanlığı tarafından tesis edilen ve Resmi Gazete ile ilan edilen acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin davalardır.

2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun "*İlk Derece Mahkemesi Olarak Danıştay'da Görülecek Davalar*" başlıklı 24. maddesinin, 1. fıkrasının (a) bendinde, Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak Cumhurbaşkanlığı kararlarına karşı açılacak iptal ve tam yargı davalarını karara bağlayacağı düzenlenmiştir.

Dolayısıyla acele Kamulaştırmaya ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararlarına karşı ilk derece mahkemesi olarak doğrudan Danıştay hitaplı dilekçelerle dava açılmaktadır.

Bahsi geçen Kanun'da sadece Cumhurbaşkanlığı kararlarından söz edilmiş olduğundan, diğer hallerde İYUK'un "*Taşınmaz mallara ilişkin davalarda yetki*" başlıklı 34. maddesinde yer alan, "*İmar, kamulaştırma, yıkım, işgal, tahsis, ruhsat ve iskan gibi taşınmaz mallarla ilgili mevzuatın uygulanmasında veya bunlara bağlı her türlü haklara veya kamu mallarına ilişkin idari davalarda yetkili mahkeme taşınmaz malların bulunduğu yer idare mahkemesidir.*" hükmü gereğince taşınmazın bulunduğu yer idare mahkemesinde açılacaktır.

2.3. İdari Mercii Tecavüzü

İYUK 20/A maddesinin 2. fıkrasının (b) bendi uyarınca, ivedi yargılamaya tabi acele kamulaştırma davalarında, İYUK 11. maddesine ilişkin hükümler yasa gereği uygulanmayacaktır.

Bilindiği gibi İYUK'un 11. maddesine göre, idari işlemin iptaline ilişkin idari dava açılmadan önce, işlemde etkilenen ilgililer idareye yazılı olarak başvurup, idari işlemin kaldırılmasını, geri alınmasını, değiştirilmesini ya da yeni bir işlem tesis

184 BİLGİN, a.g.e, s. 565.

edilmesini üst makamdan eğer üst makam bulunmuyorsa işlemi tesis eden makamdan, Kanun'da bahsi geçen atmış günlük dava açma süresi içinde isteyebilir. Yapılan başvuru, işlemeye başlayan dava açma süresini durduracaktır. Dolayısıyla başvuran idarenin cevabını bekler. İvedi yargılama usulünde bu başvuru sürecinin yargılama safhasını uzatacağı düşünülerek, ivedi yargılamaya konu olan işlerde, 11. maddedeki başvuru usulüne başvurulamayacağı belirtilmiştir.¹⁸⁵

Anayasa Mahkemesi, ilgisininin 11. maddeye göre idareye başvurma hakkının kaldırılmasını Anayasa'ya aykırı bulmamıştır.

Mahkeme kararın gerekçesinde; *“İlgililerin haklarında tesis edilen işleme karşı idareye başvuruları ve bu başvurunun olumsuz şekilde sonuçlanması, uyuşmazlığın yargı mercii önüne getirilmesini belli bir süre geciktirmektedir.*

Kanun koyucunun bu durumu dikkate alarak ivedi yargılama usulüne tabi olan işlemlerden doğan uyuşmazlıkların bir an evvel yargı mercileri önüne getirilerek çözümlenmesi amacıyla, bu işlemlere karşı ilgililerin dava açmadan önce idareye yaptıkları başvurunun dava açma süresini durdurmayacağını öngören kuralı ihdas ettiği anlaşılmaktadır. İvedi yargılama usulüne tabi olan işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların bir an evvel yargı mercileri önüne getirilerek çözümlenmesi amacıyla kamu yararı gözetilerek, bu işlemlere karşı dava açılmadan önce idareye yapılan başvuruların dava açma süresini durdurmayacağına yönelik kural kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamındadır.

Ayrıca dava konusu kural, ilgililerin haklarında tesis edilen işleme karşı idareye başvuru hakkını ortadan kaldırmadığı gibi dava açma hakkına yönelik herhangi bir sınırlama da getirmemektedir. Açıklanan nedenlerle, dava konusu kural Anayasa'nın 2., ve 36. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.”¹⁸⁶ denilmiştir. Dolayısıyla acele kamulaştırma kararına karşı ilgililer işlemi tesis eden idarelere başvurmadan doğrudan dava açabilecektir.

185 Ramazan ÇAĞLAYAN, “ Fransız ve Türk İdari Yargılama Hukuklarında İvedi Yargılama Usulü”, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt :XVIII, Sayı:3-4, Aralık 2014, s. 15.

186 Anayasa Mahkemesi'nin 19.03.2015 tarihli, E: 2014/146, K: 2015/31 sayılı kararı.

2.4. Dava Açma Süresi

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 7. maddesinin 1. fıkrasında dava açma süresi; “*özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştay’da ve idare mahkemelerinde altmış ve vergi mahkemelerinde otuz gündür*” denilmiştir.

Dava açma süreleri ile ilgili genel esaslar İYUK 8. maddede düzenlenmiştir. Buna göre dava açma süreleri, idari işlemin tebliği, yayını veya ilanı tarihini izleyen günden itibaren işlemeye başlar. Tatil günleri de bu sürelere dahildir. Eğer sürenin son günü tatil gününe denk gelirse, dava açma süresi tatil gününü izleyen çalışma gününün bitimine kadar uzayacaktır. Kanun’da yazılı sürelerin bitmesi adli tatil dönemine rastlarsa, adli tatilin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren yedi gün uzamış sayılır.

Kanunlarda, idare ya da vergi davaları için özel olarak düzenlenmiş başka bir dava süresi öngörülmemiş ise, bu durumda “genel dava açma süresi” uygulanacaktır.¹⁸⁷

Çeşitli kanunlarda özel dava açma sürelerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.¹⁸⁸ Atmış günlük dava açma süresinin istisnalarından birisi de, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda yer almaktadır. Kanun’a 6545 sayılı Kanun’un 18. maddesiyle eklenen ve 28.06.2014 tarihinde yürürlüğe giren “*İvedi yargılama usulü*” başlıklı 20/A maddesidir. Maddenin 1. fıkrasında; “*İvedi yargılama usulünün acele kamulaştırma işlemleri ile Özelleştirme Yüksek Kurulu kararlarından doğan uyuşmazlıklar hakkında da uygulanacağı*” ifade edildikten sonra ivedi yargılama usulünde: dava açma süresi otuz gün olduğu kuralı yer almıştır.

İvedi yargılama usulüne tabi davalarda yargılama sürecinin hızlandırılması amacı da dikkate alındığında dava konusu kurallarda belirtilen dava açma, temyiz yoluna başvurma ve temyize cevap verme sürelerinin, dilekçelerin hazırlanması ve eklerinin temin edilmesini imkansız kılacak veya büyük ölçüde güçleştirecek kadar

187 Ramazan ÇAĞLAYAN, İdari Yargılama Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınevi, 10. Baskı, 2018, s. 305.

188 GÖZLER, KAPLAN, a.g.e, s. 408.

kısa olmayıp dava ve cevap hakkının kullanımına ölçsüz bir sınırlama getirmemektedir.¹⁸⁹

Acele kamulaştırma kararının iptali için açılan ve ivedi yargılama usulünün uygulandığı bir dava ile ilgili Daire kararında; “*ara kararla davalı idarelerden uyumsuzluğa konu taşınmazın kamulaştırılmasına yönelik olarak herhangi bir işlem tesis edilip edilmediği, varsa konuya ilişkin bilgi ve belgelerin istenilmesine, davacılara yönelik asliye hukuk mahkemelerinde acele el koyma ve kamulaştırma bedelinin tespiti davalarının açılıp açılmadığı, varsa okunaklı dava dilekçeleri ile meşruhatlı davetiye örneklerinin istenilmesine karar verildiği, davalı İdarelerden Yüreğir Belediye Başkanlığının ara karara verdiği cevapta uyumsuzluğa konu taşınmazın 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 8. ve 10. maddesi kapsamında kamulaştırılmasına yönelik olarak herhangi bir işlem tesis edilmediği, davacılara yönelik asliye hukuk mahkemelerinde acele el koyma ve kamulaştırma bedelinin tespiti ile ilgili dava açılmadığını ifade ettikleri dosya kapsamından anlaşılmaktadır.*

Bu durumda, davacının dava konusu Bakanlar Kurulu Kararına karşı, Resmi Gazetede yayımlandığı tarih olan 09.05.2012 tarihinden itibaren 30 günlük süre içinde dava açması gerekirken, bu süre geçirildikten sonra 07.09.2016 tarihinde açılan davada süre aşımı bulunduğundan, işin esasının incelenmesine olanak bulunmamaktadır.” şeklinde hüküm kurulmuştur.¹⁹⁰

Danıştay kararından da anlaşılacağı üzere, Cumhurbaşkanı kararından sonra taşınmazın kamulaştırılmasına yönelik idare tarafından herhangi bir işlem tesis edilmediği ve/veya acele el koymaya ilişkin dava açılmadığı durumlarda, dava süresi Cumhurbaşkanı kararının Resmi Gazete’de ilanı ile başlamaktadır. İlan tarihinden itibaren 30 gün içinde dava açılmadığı takdirde süre aşımından dava reddedilecektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus idarenin kamulaştırmaya yönelik işlem tesis etmesi yahut acele el koyma davası açması halinde süre hesabında artık Resmi Gazete ilan tarihinin dikkate alınmayacağıdır.

189 Halil KALABALIK, İdari Yargılama Usul Hukuku, Ankara, Seçkin Yayınevi, 13. Baskı, 2019, s. 298.

190 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 12/06/2017 tarihli, E: 2017/512, K: 2017/4738 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

Kanaatimize göre, bu karar eleştirilebilir bir karardır. Zira mülkiyet hakkı Anayasal güvenceye sahip olduğu bir haktır. İdare her ne kadar taşınmaz ile ilgili idari bir işlem tesis etmemiş yahut dava açmamış bile olsa taşınmaza yönelik fiili el atma durumu gerçekleşmiş ve davacı tarafından bu işlem, fiilen el atılması tarihinde öğrenilmiş olabilir. Bu gibi durumlarda ara karar ile davacıya da işlemden nasıl haberdar olduğu sorulması gerekmektedir.

Buna göre süreler, idari işlemin tebliği, yayını veya ilanı tarihini izleyen günden itibaren işlemeye başlar ve tatil günleri de süreler dahilidir. Sürenin son günü tatil gününe rastlarsa, süre tatil gününü izleyen çalışma gününün bitimine kadar uzar. Kanunda yazılı sürelerin bitmesi çalışmaya ara verme zamanına rastlarsa bu süreler, ara vermenin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren yedi gün uzamış sayılır. Bahsi geçen süreler; idari uyuşmazlıklarda; yazılı bildirim yapıldığı günden başlamaktadır.

Acele kamulaştırma davaları taşınmazlara ilişkin olduğundan bazı durumlarda taşınmaz maliklerinin adreslerine ulaşamayabilir. Bu durumda adresleri belli olmayanlar için özel kanunlarındaki hükümlere göre ilan yoluyla bildirim yapılır ve özel kanununda aksine bir hüküm bulunmadığı sürece, son ilan tarihini izleyen günden itibaren onbeş gün sonra dava açma süresi işlemeye başlar.

Danıştay Altıncı Dairesi, otuz günlük dava açma süresinin istisnası olan durumu bakmış olduğu bir davada oldukça geniş bir gerekçe ile açıklamıştır.¹⁹¹

191 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 28/06/2018 tarihli E: 2018/970, K: 2018/6332 sayılı kararında (UYAP, erişim 22.08.2018 Yayınlanmamış); "Anayasa'nın 40. maddesinin ikinci fıkrasında; Devletin işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorunda olduğu hükme bağlanmış, 125. maddesinin üçüncü fıkrasında da; 40. maddedeki düzenlemeyle uyumlu olarak idari işlemlere karşı açılacak davalarda sürenin yazılı bildirim tarihinden itibaren başlayacağı düzenlemesine yer verilmiştir.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun, "Dava açma süresi" başlıklı, 7. maddesinin birinci fıkrasında, dava açma süresinin, özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştay'da ve idare mahkemelerinde altmış gün olduğu; ikinci fıkrasında, bu sürenin, idari uyuşmazlıklarda yazılı bildirim yapıldığı tarihi izleyen günden itibaren başlayacağı; dördüncü fıkrasında ise, ilanı gereken düzenleyici işlemlerde dava açma süresinin, ilan tarihini izleyen günden itibaren başlayacağı, "İvedi yargılama usulü" başlıklı 20/A maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinde ivedi yargılama usulünde dava açma süresinin otuz gün olacağı hükmü yer almıştır.

Yukarıda belirtilen Anayasa ve 2577 sayılı Yasa hükümleri karşısında; özel kanunlarında aksine bir hüküm bulunmadıkça, idari işlemlerde dava açma süresinin başlamasında yazılı bildirim esas olduğu, dava açma süresi hesabında ilân tarihinin, ancak "ilanı gereken" düzenleyici nitelikteki işlemler açısından dikkate alınacağı, bireysel nitelikteki işlemlere karşı ilgililerin, bu işlemlerin kendilerine yazılı olarak bildirildiği tarihten itibaren dava açabilecekleri kuşkusuzdur. İdari işlemlere

karşı açılacak davalarda sürenin, yazılı bildirim tarihinden başlayacağı kuralı, idari işlemlerin idare tarafından ilgililere açık ve anlaşılır bir biçimde duyurulması ve bu işlemlere karşı dava yoluna başvurmalarına olanak sağlama amacını taşımaktadır.

İdari işlemlerin nitelikleri gereği özel yasalarda genel dava açma süreleri dışında ayrı dava açma sürelerinin öngörülmüş olması halinde, idare tarafından idari işlemlerin nitelikleri ve tabi oldukları dava açma süreleri gösterilmedikçe özel dava açma sürelerinin işletilmesine olanak bulunmadığından, Anayasa'nın 40. maddesi hükmü uyarınca, özel dava açma süresine tabi olmasına rağmen bu hususun idari işlemde açıklanmaması halinde, dava konusu idari işlemin tebliği tarihinden itibaren özel dava açma süresinin değil, altmış günlük genel dava açma süresinin uygulanması gerekmektedir.

Acele kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarının Resmi Gazete'de yayımlanması ilgililere tebliğ hükmünde olmadığından acele kamulaştırmaya ilişkin işlemlerin Anayasa'da yer alan bir temel hak ve özgürlük olan mülkiyet hakkını kısıtlayıcı nitelikte bireysel işlem olması karşısında otuz gün içinde dava açılacak idarenin gösterilmesi suretiyle ilgiliye tebliğ edilmesi, Anayasa'da güvence altına alınmış olan hak arama özgürlüğünün de gereğidir.

Bu çerçevede, muhatapları açısından subjektif ve kişisel nitelikte olan acele kamulaştırma kararlarının, usulüne uygun yazılı bildirim üzerine otuz gün içinde veya öğrenme üzerine altmış günlük genel dava açma süresi içinde dava konusu edilebileceği açıktır.

Diğer taraftan, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 10. maddesinde, "Kamulaştırmanın satın alma usulü ile yapılamaması halinde idare, 7 nci maddeye göre topladığı bilgi ve belgelerle 8 inci madde uyarınca yaptırmış olduğu bedel tespiti ve bu husustaki diğer bilgi ve belgeleri bir dilekçeye ekleyerek taşınmaz malın bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesine müracaat eder ve taşınmaz malın kamulaştırma bedelinin tespitiyle, bu bedelin, peşin veya kamulaştırma 3 üncü maddenin ikinci fıkrasına göre yapılmış ise taksitle ödenmesi karşılığında, idare adına tesciline karar verilmesini ister.

Mahkeme, idarenin başvuru tarihinden itibaren en geç otuz gün sonrası için belirlediği duruşma gününü, dava dilekçesi ve idare tarafından verilen belgelerin birer örneği de eklenerek taşınmaz malın malikine meşruhatlı davetiye ile veya idarece yapılan araştırmalar sonucunda adresleri bulunamayanlara, 11.2.1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanununun 28 inci maddesi gereğince ilan yoluyla tebligat suretiyle bildirerek duruşmaya katılmaya çağırır. Duruşma günü idareye de tebliğ olunur.

Mahkemece malike doğrudan çıkarılacak meşruhatlı davetiyede veya ilan yolu ile yapılacak tebligatta; 14 üncü maddede öngörülen süre içerisinde, tebligat veya ilan tarihinden itibaren kamulaştırma işlemine idari yargıda iptal veya adli yargıda maddi hatalara karşı düzeltim davası açabilecekleri, Açılacak davalarda husumetin kime yöneltileceği, belirtilir." düzenlemesine yer verilmiştir.

Aynı Kanunun 14. maddesinde, "Kamulaştırmaya konu taşınmaz malın maliki tarafından 10. madde gereğince mahkemece yapılan tebligat gününden, kendilerine tebligat yapılamayanlara tebligat yerine geçmek üzere mahkemece gazete ile yapılan ilan tarihinden itibaren otuz gün içinde, kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda iptal ve maddi hatalara karşı da adli yargıda düzeltim davası açılabilir." hükmüne yer verilmiş olup 27. maddesinde ise, 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun uygulanmasında yurt savunması ihtiyacına veya aceleliğine Bakanlar Kurulunca karar alınacak hallerde veya özel kanunlarla öngörülen olağanüstü durumlarda gerekli olan taşınmaz malların kamulaştırılmasında kıymet takdiri dışındaki işlemler sonradan tamamlanmak üzere ilgili idarenin istemi ile mahkemece yedi gün içinde o taşınmaz malın 10 uncu madde esasları dairesinde ve 15 inci madde uyarınca seçilecek bilirkişilerce tespit edilecek değeri, idare tarafından mal sahibi adına 10 uncu maddeye göre yapılacak davetiye ve ilanda belirtilen bankaya yatırılarak o taşınmaz mala el konulabileceği kurala bağlanmıştır.

Yukarıda anılan 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre, kamulaştırmayı yapan idarece açılan tapu iptal ve tescil davasında; mahkemenin göndereceği meşruhatlı davetiyeyi alan taşınmaz malikinin tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde idari yargı mercilerinde kamulaştırma işleminin iptali istemiyle dava açabileceği görülmektedir.

Buna göre, kamulaştırma işlemi ile acele kamulaştırma işlemi birbirlerinden farklı işlemler olup davacılar meşruhatlı davetiyeye usulüne uygun, başvurulacak merci ve süresini gösteren bir tebligat yapılmış ise; bu tarihten itibaren otuz günlük özel dava açma süresinin aranacağı, şayet

Kararda; “Uyuşmazlıkta, dava konusu Bakanlar Kurulu kararının davacıya tebliğ edilmediği, acele el koyma kararı davacıya tebliğ edilmiş ise de, anılan kararda husumetin yöneltileceği idarenin gösterilmesi suretiyle otuz gün içinde acele kamulaştırma işleminin iptali istemiyle dava açılabilirliği şerhine yer verilmediği anlaşıldığından, acele kamulaştırma işleminin iptali istemiyle öğrenme tarihinden itibaren altmış günlük dava açma süresi içerisinde dava açılabilirliğinin kabulü gerekmektedir.” denilmiştir.

Karardan da anlaşılacağı üzere idarenin acele el koyma kararını tebliğ etmesi dava süresinin başlaması için yeterli değildir. Anayasa'nın “XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması” başlıklı 40. maddesinin 2. fıkrasında 2001 yılında 4709 sayılı Kanun'un 16. maddesi ile getirilen değişiklik ile; “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.” denilmiştir.

İdare, tebliğ edilen işlemde aynı zamanda Anayasa'nın 40. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve

davacılara başvurulacak merci ve süresini gösteren böyle bir tebligat yapılmamış ise, bu durumda ilgililerin dava konusu işlemi bütün unsurlarıyla öğrendikleri tarihten itibaren genel idari dava açma süresi olan altmış gün içerisinde kamulaştırma işleminin iptali istemiyle dava açabileceği, acele kamulaştırma işleminin iptali istemiyle ise anılan işlemin usulüne uygun tebliğ edilmemesi halinde Bakanlar Kurulu kararının öğrenilmesi üzerine altmış günlük genel dava açma süresi içinde dava açılabilirliği anlaşılmaktadır.

Nitekim, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 25/03/2015 tarihli, E:2014/5590, K:2015/891 sayılı kararı da bu yöndedir.

Dava dosyasının incelenmesinden, Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOTAŞ A.Ş.) Genel Müdürlüğü tarafından, dava konusu taşınmaza acele el konulması talebiyle açılan davada, içeriğinde gerek iptali istenilen Bakanlar Kurulu kararı gerekse de Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından alınmış kamu yararı kararı ile BOTAŞ tarafından alınan kamulaştırma kararı ve sonuçlarından bahsedilen, Gelibolu Asliye Hukuk Mahkemesinin 03/08/2017 tarihli, E:2017/214 D.İş, K:2017/214 sayılı acele el koyma kararının davacıya 15/08/2017 tarihinde tebliğ edildiği, anılan taşınmazın tapu kaydının iptali ile Hazine adına tescili için Gelibolu Asliye Hukuk Mahkemesinin E:2017/604 sayılı dosyasında açılan davada, dava dilekçesi ile tensip zaptının 02/01/2018 tarihinde tebliğ edildiği belirtilerek 30/01/2018 tarihinde bakılmakta olan davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Uyuşmazlıkta, dava konusu Bakanlar Kurulu kararının davacıya tebliğ edilmediği, acele el koyma kararı davacıya tebliğ edilmiş ise de, anılan kararda husumetin yöneltileceği idarenin gösterilmesi suretiyle otuz gün içinde acele kamulaştırma işleminin iptali istemiyle dava açılabilirliği şerhine yer verilmediği anlaşıldığından, acele kamulaştırma işleminin iptali istemiyle öğrenme tarihinden itibaren altmış günlük dava açma süresi içerisinde dava açılabilirliğinin kabulü gerekmektedir.

Bu durumda, davacının dava konusu işlemi öğrendiği 15/08/2017 tarihi esas alındığında, altmış günlük genel dava açma süresi içerisinde, yani en son 16/10/2017 tarihinde açılması gereken davanın 30/01/2018 tarihinde açılması nedeniyle esasının incelenmesine olanak bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 20/A maddesi kapsamında kalan davanın süresini yönünden reddine” hükmedilmiştir.

sürelerini belirtmek zorundadır. Dolayısıyla Anayasa'nın 125. maddesi ile idari işlemlere karşı açılacak davalarda dava açma sürenin, yazılı bildirim tarihinden itibaren başlayacağı ifade edilse de, 40. maddeye eklenen fıkayla işlemde etkilenen kişilere, başvuracakları kanun yolları ve merciiler ile dava başvurma süresinin belirtmesi zorunluluğu getirildiğinden, kişilere bildirilen idari işlemlerde başvuru süresi ve başvuru yerinin de gösterilmesi gerekir. Belirtilen hususları taşımayan yazılı bildirimler, Anayasa'nın 40. maddesindeki emredici kurala uymadığı için dava açma süresi de başlamaz.

Altıncı Daire, 40. maddeye uygun olmayan bildirimlerde davacı lehine yorum yaparak özel kanunlarla belirtilen dava sürelerini değil genel dava açma süresini uygulamak gerektiği yönünde hüküm kurmuştur.

İdarenin eksik işlemi nedeniyle, özel dava açma süresi yerine genel dava açma süresinin işletilmesi kanaatimizce yerinde değildir. Zira davacı işlemi tüm unsurlarıyla öğrendikten sonra davasını yine ivedi yargılamadaki dava açma süresinde açmalıdır. Usul kurallarının davacı lehine esnetilmesi emredici kuralın ihlali anlamına gelmektedir ve Danıştay burada yasa koyucu yerine geçmiştir. Yorum yolu ile usul kuralı konulamayacağı açıktır. Bu durum işlemi bütün unsurları ile öğrenen ancak acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin getirilen özel dava açma süresi içinde davasını açmayan davacılar açısından kötüye kullanılabilir.

Uygulamada davacılar genellikle Cumhurbaşkanı kararı sonrasında kamulaştırmayı yapan idarenin taşınmazın bulunduğu yer Asliye Hukuk Mahkemesinde açtığı acele el koyma davasındaki bilirkişi raporunun kendilerine tebliği üzerine acele kamulaştırma daire işlemini öğrenmektedirler. Bu durumda Danıştay Altıncı Dairesi, davanın süresinde açılıp açılmadığının tespiti için bilirkişi raporlarının davacıya hangi tarihte tebliğ edildiğini araştırma yoluna gitmektedir.¹⁹²

192 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 21.12.2018 tarihli 2018/8375 sayılı ara kararında (UYAP erişim 22.04.2016 Yayınlanmamış); "1-Davacının acele kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu Kararından hangi tarihte haberdar olduğuna ilişkin tebliğ evrakının gönderilmesinin istenilmesine, 2-Acele kamulaştırmaya esas oluşturan kamu yararı kararının istenilmesine, acele kamulaştırma kararından sonra kamulaştırmayla ilgili bedel tespiti, tapu iptali ve tescili amacıyla idarece Asliye Hukuk Mahkemesinde dava açılıp açılmadığının sorulmasına, buna ilişkin bilgi ve belgelerin istenilmesine, 3- Davacının acele kamulaştırma veya varsa Asliye Hukuk Mahkemesince verilen acele el koyma kararından hangi tarihte haberdar olduğuna ilişkin tebliğ evrakının gönderilmesinin istenilmesine 4- Taşınmazın 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 8. ve 10. maddesi kapsamında

2.5. Dava Dilekçesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

İYUK'un 6. maddesine göre, ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da açılacak davalarda, acele kamulaştırma işleminin iptali istemli dilekçenin verilmesi üzerine harç ve posta ücretleri alındıktan sonra deftere derhal kayıtları yapılır. Daha sonra kayıt tarih ve sayısı dilekçenin üzerine yazılır. Acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dava bu kaydın yapıldığı tarihte açılmış sayılır. Altıncı Daire davanın süresinde olup olmadığı yönünde hukuki denetim yaparken bu kaydı dikkate alacaktır.

Davacılar, kayıt tarih ve sayısını gösteren imzalı ve mühürlü, pulsuz bir alındı kağıdı verilir. Böylece davacının da usul işlemleri yönünden davasını takip etmesi sağlanır. Davacı dava dilekçesini Danıştay dışında Kanun'da sayılan diğer yerlere verebilir. Bu halde dilekçeyi teslim alan adli ya da idari makamlar, dilekçeyi en geç üç gün içinde Danıştay'a taahhütlü olarak gönderir. Bu yerlerde harç pulları bulunmuyorsa, harç ve posta masrafı olarak alınan paraların miktarı ve alındı kağıdının tarih ve sayısı dilekçelere yazılır.

Bazı durumlarda davacı, herhangi bir sebeple dava harcı veya posta ücreti vermemiş ya da eksik harç veya posta ücreti ile dava açmış olabilir. Böyle durumlarda otuz gün içinde harcın ve posta ücretinin tamamlanması hususu daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hakimi tarafından ilgiliye tebliğ edilir.

Davacı tebligatın gereğini yerine getirmez ise bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanır. İkinci tebligattan sonra harç veya posta ücreti süresi içinde tamamlanmazsa dosya işlemde kaldırılacaktır. Dosyanın işlemde kaldırıldığı davacıya tebliğ edilir.¹⁹³ Üç ay içerisinde davacı tarafından eksiklikler tamamlanıp

kamulaştırılmasına yönelik olarak herhangi bir işlem tesis edilip edilmediği, Asliye Hukuk Mahkemesinde dava açılmış ise bedel tespiti ve tescil davasının hangi aşamada olduğunun sorularak buna ilişkin bilgi ve belgelerin istenilmesine” denilmiştir.

193 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 31.10.2018 tarihli, E: 2017/2605, K: 2018/8742 sayılı kararında (UYAP erişim 22.04.2019 Yayınlanmamış); “İstanbul ve Tekirdağ sınırları içerisinde tesis edilecek termik santralin inşası amacıyla Bakanlar Kurulu tarafından alınan 21.03.2017 tarihli, 2017/9798 sayılı acele kamulaştırma kararının ilgili taşınmaza ilişkin kısmının iptali ve yürütmesinin durdurulması istemiyle Cumhurbaşkanlığı (Başbakanlık), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Elektrik Üretim Anonim Şirketi Genel Müdürlüğüne karşı açılan davada gereği görüldü:

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 6. maddesinin 1. fıkrasında; Danıştay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi başkanlıklarına veya 4. maddede yazılı yerlere verilen dilekçelerin harç ve posta ücretleri alındıktan sonra deftere derhal kaydedileceği, aynı maddenin 4. fıkrasında; herhangi bir sebeple harcı veya posta ücreti verilmeden veya eksik harç veya posta ücreti ile dava

dosyanın işleme konulması istenilmez ise davanın açılmamış sayılmasına karar verilecek ve bu karar davacıya tebliğ olunacaktır.

Bazı durumlarda ise dava açıldıktan sonra posta ücreti tebliğ işlemlerinin yapılmasını engelleyecek şekilde azalabilir. Böyle hallerde, otuz gün içinde posta ücretinin tamamlanması daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hakimi tarafından ilgiliye tebliğ olunur.

Tebliğata rağmen, gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanır. Posta ücreti süresi içinde tamamlanmazsa dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilir.¹⁹⁴

açılmış olması halinde otuz gün içinde harcın veya posta ücretinin tamamlanması hususu daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hakimi, mahkeme başkanı veya hakim tarafından ilgiliye tebliğ olunacağı, tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir kez daha tekrarlanacağı, harç veya posta ücreti süresi içinde verilmez veya tamamlanmazsa davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği” hükme bağlanmıştır.

Dosyanın incelenmesinden, dava açıldıktan sonra posta ücretinde tebliğ işlemlerinin yapılmasını engelleyecek şekilde azalma olması nedeniyle davacıdan 225,00-TL posta ücretinin 30 gün içinde tamamlanmasının 2577 sayılı Kanunun 6. maddesinin 5. fıkrası uyarınca 26.01.2018 tarihli yazı ile istenildiği, posta ücretinin yatırılmaması üzerine 28.3.2018 tarihli yazı ile ikinci kez istenilip, noksanın tamamlanmaması halinde anılan Kanun kuralı uyarınca dosyasının işlemde kaldırılacağı ve daha sonra da davanın açılmamış sayılmasına karar verileceğinin bildirilmesine karşın, gereğinin yerine getirilmediği anlaşılmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden, 225.00-TL posta ücretinin 30 gün içinde tamamlanması gerektiğinin davacıya 6.02.2018 tarihinde tebliğ edildiği, verilen süre içinde belirtilen posta ücretinin yatırılmaması üzerine 20.04.2018 tarihinde tebliğ edilen yazıyla, sözü edilen masrafin ve harcın tamamlanmaması halinde 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 6. maddesi hükmü uyarınca davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği belirtilmek suretiyle aynı bildirim tekrarlanmasına karşın gereği yerine getirilmediğinden Dairemizin 28.05.2018 tarihli, E:2017/2605 sayılı kararıyla dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verildiği, bu kararın 3.07.2018 tarihinde davacıya tebliğ edilmesinden itibaren 3 ay içinde davacı tarafından eksik posta gideri tamamlanarak dosyanın yeniden işleme konulmasının istenilmediği anlaşılmıştır.

Açıklanan nedenlerle,

1- 2577 sayılı Kanunun 6. maddesinin 4. fıkrası hükmü uyarınca davanın açılmamış sayılmasına,

2- Yargılama giderlerinin davacı üzerinde bırakılmasına,

3- Davanın açılması ile meydana gelen hukuki sonuçlar, davanın açılmamış sayılması kararı ile birlikte geriye doğru hüküm ifade edecek şekilde ortadan kalktığından, ayrıca 2577 sayılı Kanunun 6. maddesinin 4. fıkrası hükmü uyarınca karar sadece davacıya tebliğ edileceğinden, davalı idare lehine vekalet ücretine hükmedilmemesine,

4- Bu kararın tebliğini izleyen günden itibaren 30 gün içinde Danıştay İdari Dava Daireleri Kuruluna temyiz yolu açık olmak üzere, 31/10/2018 tarihinde oybirliğiyle karar verildi” denilmiştir.

194 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 16/05/2018 tarihli, 2017/2636 sayılı kararında (UYAP erişim 22.04.2019); “Davacı ... vekili tarafından, İstanbul ve Tekirdağ sınırları içerisinde tesis edilecek termik santralin inşası amacıyla Bakanlar Kurulu tarafından alınan 21.03.2017 tarihli, 2017/9798 sayılı acele kamulaştırma kararının ilgili taşınmaza ilişkin kısmının iptali ve yürütmesinin durdurulması istemiyle Başbakanlık, Elektrik Üretim Anonim Şirketi Genel Müdürlüğüne karşı açılan davaya ait dosya incelendi:

Bu kararın tebliği tarihinden başlayarak üç ay içinde, noksanı tamamlanmak suretiyle yeniden işleme konulması istenmediği takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilir ve davacıya tebliğ olunur.

İvedi yargılama usulüne tabi davalarda harç ve posta ödemelerine ilişkin sürelerin kısaltılmadan normal usul kurallarına tabi tutulması eleştirilmesi gereken bir durumdur.

Davacı tarafından acele kamulaştırma kararının iptali istemiyle açılan dava hakkında hüküm kurulabilmesi için öncelikle İYUK'taki usul kurallarına uygun olarak düzenlenmiş bir dilekçe ile davanın açılması gerekmektedir. Uygulamada en sık karşılaşılan hata dilekçelerin usule uygun hazırlanmamış olmasıdır. Bu durum hem dava sürecini uzatarak davacının mağduriyetine sebep olurken hem de yargıdaki iş yükünü artırmaktadır.

Yukarıda da açıklandığı üzere acele kamulaştırma davaları ivedi yargılama usulüne tabi olduğundan dilekçeler üzerinde usul yönünden ilk inceleme süresi diğer davalara göre daha kısadır. Bu dava dilekçeleri üzerinde İYUK'un 20/A maddesinin 2. fıkrasının (c) bendi uyarınca yedi gün içinde ilk inceleme yapılır.

İYUK'un "Dilekçeler üzerine ilk inceleme" başlıklı 14. maddesine göre, dilekçeler Danıştay'da Evrak Müdürlüğüne kaydedilir ve Genel Sekreterlikçe

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 6. maddesinin 4001 sayılı Yasanın 4. maddesiyle değişik 5. fıkrasında: "Dava açıldıktan sonra posta ücretinde tebliğ işlemlerinin yapılmasını engelleyecek şekilde azalma olması halinde, otuz gün içinde posta ücretinin tamamlanması daire başkanı veya görevlendireceği tetkik hakimi, mahkeme başkanı veya hakim tarafından ilgiliye tebliğ olunur. Tebligata rağmen gereği yerine getirilmediği takdirde bildirim aynı şekilde bir daha tekrarlanır. Posta ücreti süresi içinde tamamlanmazsa dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verilir. Bu kararın tebliği tarihinden başlayarak üç ay içinde, noksanı tamamlanmak suretiyle yeniden işleme konulması istenmediği takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilir ve davacıya tebliğ olunur." kuralı yer almıştır.

Dosyanın incelenmesinden, dava açıldıktan sonra posta ücretinde tebliğ işlemlerinin yapılmasını engelleyecek şekilde azalma olması nedeniyle davacıdan 34,00-TL posta ücretinin 30 gün içinde tamamlanmasının 2577 sayılı Kanunun 6. maddesinin 5. fıkrası uyarınca 1.02.2018 tarihli yazı ile istenildiği, posta ücretinin yatırılmaması üzerine 13.3.2018 tarihli yazı ile ikinci kez istenilip, noksanın tamamlanmaması halinde anılan Kanun kuralı uyarınca dosyasının işleminden kaldırılacağı ve daha sonra da davanın açılmamış sayılmasına karar verileceğinin bildirilmesine karşın, gereğinin yerine getirilmediği anlaşılmaktadır.

Açıklanan nedenlerle, 2577 sayılı Kanunun 6 maddesinin 5. fıkrası uyarınca dosyasının işleminden kaldırılmasına, bu kararın tebliği tarihinden başlayarak üç ay içinde, posta ücreti noksanı tamamlanmak suretiyle yeniden işleme konulmasının istenilmediği takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği hususunun da davacıya tebliğ edilmesine, 16/05/2018 tarihinde oybirliğiyle karar verildi" denilmiştir.

görevlendirilen bir hakim tarafından dairelere havale olunur. Bölge idare, idare ve vergi mahkemelerine verilen dilekçeler ise evrak bürosunca kaydedilir ve ilgili mahkemelere havale olunur. Dilekçe sahibine evrakın tarih ve sayısını gösterir ücretsiz bir alındı kâğıdı verilir.

Daire'ye gelen dilekçeler, Danıştay'da daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hakimi tarafından:

- “a) Görev ve yetki,*
- b) İdari merci tecavüzü,*
- c) Ehliyet,*
- d) İdari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı,*
- e) Süre aşımı,*
- f) Husumet,*
- g) 3 ve 5. maddelere uygun olup olmadıkları yönünden incelenir.*

15'inci maddenin 1'inci fıkrasının (d) bendinde, dilekçelerde 14'üncü maddenin 3/g bendine aykırılık görülmesi halinde otuz gün içinde 3 ve 5'inci maddelere uygun şekilde düzenlemek veya noksanları tamamlamak üzere dilekçenin reddine karar verilir”¹⁹⁵

Acele kamulaştırma kararının iptali istemi ile açılan ve dilekçenin reddine karar verilen bir başka davada Altıncı Daire; *“İdari Yargılama Usulü Kanununun 3622 sayılı Kanunla değişik 15. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendi uyarınca dilekçe ret kararın bildirim tarihinden itibaren otuz gün içinde, aynı Kanunun 5. maddesinde öngörülen biçimde yeniden davacıların dava açmakta serbest olmak üzere dilekçenin reddine, yeniden verilen dilekçede aynı yanlışlıklar yapıldığı takdirde davanın reddedileceğinin davacılara duyurulmasına, dilekçe örneği ve eklerinin davacılara iadesine, yargılama giderlerinin davacılar üzerinde bırakılmasına, artan posta giderinin istemi halinde davacılara iadesine karar verilir.”* demiştir.¹⁹⁶

195 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 16/05/2018 tarihli, E: 2016/4810, K: 2017/5478 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

196 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 12/04/2016 tarihli, E: 2016/3256, K: 2016/1604 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

Danıştay Altıncı Dairesi'nce acele kamulaştırma kararının iptali istemiyle açılan davalarda ilk inceleme üzerine 3. ve 5. maddeye ilişkin kararlar aşağıdaki başlıklar halinde gruplandırılabilir.

2.5.1. Dava Dilekçesinin İYUK'un 3. Maddesine Uygun Olması

İYUK "İdari davaların açılması" başlıklı 3. maddesinde; "*İdari davalar, Danıştay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi başkanlıklarına hitaben yazılmış imzalı dilekçelerle açılır.*

2. Dilekçelerde;

a) Tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları veya unvanları ve adresleri ile gerçek kişilere ait Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası,

b) Davanın konu ve sebepleri ile dayandığı deliller,

c) Davaya konu olan idari işlemin yazılı bildirim tarihi,gösterilir.

3. Dava konusu kararın ve belgelerin asılları veya örnekleri dava dilekçesine eklenir. Dilekçeler ile bunlara ekli evrakın örnekleri karşı taraf sayısından bir fazla olur."

düzenlemesi yapılmıştır.

2.5.1.1. Dilekçelerin İmzalanması Zorunluluğu

Dava dilekçesi yazılı olacağına göre, "*yazılı şekle tabi muamelelerde şekil, imza ile tekemmül eder*".¹⁹⁷

Danıştay, acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dava dilekçesinin İYUK'un 3. maddesi gereğince davacı asil ya da vekili tarafından imzalanmış olmasını aramakta, kanun gereği imzasız dilekçeleri reddetmektedir.

Danıştay'ın konuya ilişkin kararında; "*dava konusu acele kamulaştırmaya ilişkin 14.3.2016 tarihli, 2016/8598 sayılı Bakanlar Kurulu kararının ekinde acele kamulaştırmaya konu taşınmazların mahalle adı, ada ve parsel numarası verilmek suretiyle belirlendiği halde, uyuşmazlığa konu acele kamulaştırma kararının hangi taşınmaz yönünden iptalinin istendiğinin anlaşamadığı, davacının bu taşınmazda*

197 ÇAĞLAYAN, a.g.e, s. 261.

malik olduğunu gösterir tapu kaydının olmadığı ve dava dilekçesinde davacının imzasının bulunmadığı, görülmüştür. Bu durumda, davacı tarafından açılan davada, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 3. maddesine uygun şekilde dava dilekçesinin düzenlenmediği, dava dilekçesinde davacının imzası olacak şekilde ve davanın hangi taşınmaz için açıldığı belirtilip, malik olduğunu gösteren tapu kaydının da eklenmesi suretiyle dava açılması gerektiğinden, dava dilekçesinin bu yönüyle reddi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.” demiştir.¹⁹⁸

Acele kamulaştırma kararının iptali davası birden fazla davacı tarafından açılıyorsa, bütün davacıların imzasının dilekçede yer alması gerekmektedir. Daire bu hususla ilgili verdiği bir kararında, birden fazla davacının birlikte dava açtığını, ancak davacılardan sadece birinin dilekçeyi imzaladığı, diğer davacıların imzalarının bulunmadığı dolayısıyla dilekçenin sözü edilen davacılar yönünden imzasız olduğu ve usul hükümlerine uymadığı, söyleyerek dilekçeyi reddetmiştir.¹⁹⁹

2.5.1.2. Ad, Soyad, T.C. Kimlik Numarası Yazma Zorunluluğu

Daire acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dava dilekçesinde tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları veya unvanları ve adresleri ile gerçek kişilere ait Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası yazılmasını zorunlu tutmaktadır.

İYUK, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının yazılmamasını, dilekçede usul eksikliği olarak kabul etmektedir. Danıştay Altıncı Dairesi tarafından dilekçede yer alan kimlik numarası ile vekaletnamede yer alan kimlik numaraları karşılaştırılmakta, bu numaraların birbirine uyumlu olmaması halinde ara karar yapılarak kimlik numarası tespit edilmekte, ara karara süresinde cevap verilmemesi halinde dilekçenin reddine karar verilmektedir.

Daire, acele kamulaştırmanın iptaline ilişkin dava dilekçesinde davacının T.C. kimlik numarasının 4176.... olarak gösterildiğini ancak dilekçeye ekli bulunan vekaletname örneğinde ise davacının TC numarasının 1750..... olduğunu, bahsedilen

198 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 23/06/2016 tarihli, E: 2016/5819, K: 2016/4539 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

199 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 12/04/2016 tarihli, E: 2016/3256, K: 2016/1604 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

bu çelişkinin giderilmesi için Daire tarafından verilen ara kararına, davacının cevap verilmediğini ifade ederek dilekçeyi reddetmiştir.²⁰⁰

Danıştay, acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dava dilekçelerinde Kanun hükmü uyarınca vekil var ise vekaletnamenin sunulmuş olmasını, vekaletnameye baro pulunun eklenmesini ve harca tabi bir kurum değil ise vekalet harcının ödenmiş olmasını aramaktadır.

Altıncı Daire tarafından bakılan bir davada *“davacılar vekiline ait vekaletnamelerin aslı ya da onaylı örneğinin dosyada yer almadığını, bu durumda davaya konu taşınmazlardan her biri için ayrı ayrı o taşınmazda malik veya hissedar olanlar tarafından tek bir dilekçe ile veya birden fazla taşınmazın hepsinde birlikte malik veya hissedar olanların bu taşınmazlar için tek bir dilekçe ile dava açılmasını; açılan davalarda davacıların vekille temsil edilmesi halinde buna ilişkin vekaletname aslı ya da onaylı örneğinin dilekçeye eklenmesi gerektiğini”* dile getirdikten sonra dilekçesinin reddine karar vermiştir.²⁰¹

Altıncı Daire’ye göre aynı davacıya ait olan ve acele kamulaştırma kararından etkilenen birden fazla parsel var ise davacı parsellerin her biri için ayrı dava açılmasına gerek bulunmamaktadır. Ancak acele kamulaştırma kararının ekinde yer alan listedeki parsel maliklerinin hepsi bir araya gelerek tek bir dava dilekçesi ile dava açamazlar.

Altıncı Daire, hangi hallerde birlikte dava açılacağı ile ilgili detaylı bir karar vermiştir. Karara göre 2577 sayılı İYUK’un 5. maddesinin 1. fıkrasında, acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dava dilekçesinde her idari işlem aleyhine ayrı ayrı dava açılması gerekmektedir. Ancak aralarında maddi veya hukuki yönden bir bağıllık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunan birden fazla işleme karşı bir dilekçe ile de dava açılacağı aynı maddede hüküm altına alınmıştır.

Kamulaştırma işlemi subjektif bir işlemdir ve kamulaştırma işlemine karşı dava açılabilmesi için kamulaştırmaya konu taşınmaz ile davacı arasında mülkiyet hukukuna dayalı bir menfaat ilişkisinin kurulması gerekmektedir.

200 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 10/04/2017 tarihli, E: 2016/9705, K: 2017/2419 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

201 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 12/12/2016 tarihli, E: 2016/13697, K: 2016/8365 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

Uyuşmazlık konusu olan acele kamulaştırma kararı, İstanbul ve Tekirdağ illeri sınırları içerisinde tesis edilecek termik santral projesi için bazı taşınmazların Elektrik Üretim Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkindir.

Bir taşınmazda hissedar olan ya da birden çok taşınmazı olan (birden çok taşınmazda aynı şekilde hissedar olanlar) malikler arasında maddi ve hukuki yönden bağıllık bulunmaktadır. Bu durumda taşınmaz malikleri (hissedarları) tek bir dilekçe ile tek dava açılabilirler.

Ancak birbirinden farklı taşınmazlarda, bağımsız şekilde malik olan (taşınmazda hissedar olmayan) taşınmaz sahipleri açısından 2577 sayılı yasanın 5. maddesi kapsamında her bir taşınmazın termik santral projesi kapsamında olup olmadığının incelemesi ve hukuki değerlendirmesinin ayrı ayrı yapılması gerekecektir.

Dava konusu olayda birden çok ve farklı taşınmazlar yönünden acele kamulaştırma kararının iptali için dava açılmıştır. Davacılar arasında maddi ve hukuki anlamda bir bağıllık bulunmamaktadır. Dolayısıyla her bir taşınmaz için taşınmaz sahipleri veya hissedarları tarafından ayrı ayrı dava dilekçesi düzenlenerek dava açılmasının gerekmektedir.

Birden çok ve farklı taşınmazların hepsinde davacıların tamamının malik olmadığı, davaya konu taşınmazlardan her biri için ayrı ayrı o taşınmazda malik veya hissedar olanlar tarafından tek bir dilekçe ile veya birden fazla taşınmazın hepsinde birlikte malik veya hissedar olanların bu taşınmazlar için tek bir dilekçe ile dava açılması; hangi taşınmaza yönelik acele kamulaştırma kararının iptali isteniyorsa davacıların bu taşınmazda malik olduğunu gösterir tapu belgelerinin eklenmesi gerektiğinden dava dilekçesinin bu yönüyle reddi gerektiği sonucuna ulaşıldığını ifade etmiştir.²⁰²

ÇED davalarında bölgede bulunan bütün taşınmaz malikleri hep birlikte dava açabilirken acele kamulaştırma davalarında, acele kamulaştırma kararının ekinde yer

202 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 06/04/2017 tarihli, E: 2017/934, K: 2017/2386 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

alan listede parseli bulunan ve parsele malik olduğunu tapu ile belgeleyen taşınmaz malikleri yalnızca kendi parselleri yönünden davacı olabilecektir.

Daire benzer bir kararında; *“davaya konu taşınmazın ada, parsel bilgileri belirtilmek yerine Kozan çarşısı olarak adlandırılan alanda bulunan taşınmazda müştereken malik olan davacılar ifadesinin kullanıldığını ve 19 davacının mülkiyet bilgilerini gösterir tapu belgelerinin eklenmesi gerekirken, 50 sayfalık liste halinde gönderilen 127,128,129,130,131,132 ve 133 adada bulunan yaklaşık 30 ayrı parsel ile ilişkin olduğu görülen 500' e yakın malikin olduğu evrakların eklendiğini, bu haliyle yargısal denetiminin yapılması istenilen idari işlem veya işlemlerin dava dilekçesinde net bir biçimde ortaya konulmadığını, dava konusu işlemi tesis eden makamı, bu işleme ait tarih ve sayı bilgileri açıkça gösterilmek suretiyle ve davacıların farklı taşınmazlarda malik olmaları durumunda tapuların eklenmesi suretiyle ayrı dilekçeler ile davanın açılması gerektiğini”* söyleyerek dilekçenin reddine karar vermiştir.²⁰³

2.5.1.3. Davanın Konu Ve Sebepleri İle Dayandığı Deliller

Acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dava dilekçesinde davanın konusunun açıkça yazılması istem özeti ile dilekçe içeriğinin birbiri ile örtüşmesi gerekmektedir.

Danıştay bir kararında; davacıya ait taşınmazın kamulaştırılmasında acele el koyma yolu izlenmediğinden, davacı tarafından acele kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu kararının iptalinin istenilmesinde bir menfaatinin bulunmadığı, *“davacının taşınmazının kamulaştırılmasına ilişkin işlemin mi, yoksa taşınmazına el konulması için acele kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu kararının mı iptali istediğini tereddüte yer bırakmayacak şekilde ortaya koymaksızın”* açılan bu davaya ait dava dilekçesi usule uygun bulunmamıştır.”²⁰⁴

Danıştay tarafından başka bir davada; *“dilekçenin konu ve sonuç kısımlarında İzdemir Termik Santralinin yapımı ve işletilmesi için gerekli taşınmazların "Acele Kamulaştırma" usulü ile kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı ile bu*

203 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 30/09/2016 tarihli, E: 2016/10796, K: 2016/4937 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

204 Danıştay Altıncı Dairesi'nin, 19/02/2013 tarihli, E: 2012/5535 K: 2013/986 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

kararın öncesinde alınan kamu yararı kararının iptalinin istenildiği, dilekçenin içeriğinde kamulaştırma işlemleri ile birlikte boru hattı projesi ile Çevresel Etki Değerlendirme sürecinde göz önünde bulundurulacak hususlar konusunda da hukuka aykırılık iddiasında bulunulduğu, bu haliyle dava dilekçesinde davanın konusu işlem veya işlemlerin açıkça ortaya konulmadığı, ayrıca, kamulaştırma işlemlerinin sübjektif olma niteliği dikkate alındığında, bu tür işlemlere karşı ancak kamulaştırmaya konu taşınmazların maliklerince iptal davası açılabileceği, dava dilekçesinin yenilenecek kamulaştırma işleminin iptalinin istenilmesi halinde, söz konusu alanda davacıya ait taşınmazın da bulunduğu ile ilgili tapu senet veya senetlerinin dilekçeye eklenmesi gerektiği” gerekçesiyle dilekçenin reddine hükmedilmiştir.²⁰⁵

Benzer bir davada; “taşınmazın "Acele Kamulaştırma" usulü ile kamulaştırılmasına ilişkin Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun ... tarihli ve ... sayılı kararı üzerine BOTAŞ Genel Müdürlüğü tarafından Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca acele el koyma yoluyla kamulaştırılmasına ilişkin tarihli ... sayılı karar alınarak acele el koyma istemiyle Asliye Hukuk Mahkemesinde dava açıldığı, Mahkemenin kabul kararı üzerine görülmekte olan davanın açıldığı, ancak dava dilekçesinin konu ve sonuç kısımlarında Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun 22.08.2007 tarihli ve 1290/1 sayılı kararının iptalinin istenildiği, dilekçenin içeriğinde kamulaştırma işlemi ile boru hattı projesinden de söz edildiği ve ayrıca davalı idare olarak BOTAŞ Genel Müdürlüğü gösterildiğinden, davanın konusu işlem veya işlemlerin açıkça ortaya konulmadığı” gerekçesiyle dilekçenin reddine karar verilmiştir.²⁰⁶

Görüldüğü üzere Daire, dava dilekçesinde davalı olarak gösterilen idare ile iptali istenilen işlemi tesis eden idarenin aynı olmasının yanı sıra, dilekçe içeriğinde tutarlılık aramaktadır. Danıştay’a göre iptali istenilen işlem tarih ve sayı numarası ile açıkça yazılmalı, dilekçedeki ifadelerde iptali istenilen işlem ile örtüşmelidir. İşlemi

205 Danıştay Altıncı Dairesi'nin, 11/07/2013 tarihli, E: 2013/4277, K: 2013/4650 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

206 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 29.11.2011 tarihli, E: 2011/6667, K: 2011/4948 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

tesis etmeyen idarenin davalı olarak gösterildikten sonra dilekçe içeriğinin hasım düzeltme yapılamayacak kadar karmaşık olması dilekçe ret nedenidir.

Altıncı Daireye göre, acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin “*dava dilekçesinde tek tek ada ve parsel numaralarına yer verilmek suretiyle uyumsuzluğa konu taşınmazların açıkça yazılması gereklidir.*” Açılan davada hangi taşınmazla ilgili olarak iptal kararı istenildiği mutlaka belirtilmelidir. Ayrıca davaya konu taşınmazlardan her biri için ayrı ayrı o taşınmazda hak sahibi olanlar tarafından tek bir dilekçe ile dava açılabilir. Bunun yanı sıra birden fazla taşınmazda hak sahibi olanlar tarafından birlikte bu taşınmazlar için tek bir dilekçe ile dava açılmalıdır. Bu şartları taşımayan dava dilekçeleri açıklanan eksiklikler nedeniyle reddedilmektedir.²⁰⁷

Danıştay, davacının acele kamulaştırılan taşınmaz ile mülkiyet bağının tespiti için acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dava dilekçesinin ekine tapunun eklenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Altıncı Daire, tapu belgesi eklenmemiş bir dava dilekçesi ile ilgili olarak; “*hangi taşınmaza yönelik acele kamulaştırma kararının iptali isteniyorsa davacıların bu taşınmazda malik olduğunu gösterir tapu belgelerinin eklenmesi gerektiğinden*” dava dilekçesinin bu yönüyle reddi gerektiği yönünde hüküm kurmuştur.²⁰⁸

Daire başka bir kararında da dava dilekçesi ve eklerinin incelenmesinden, “*taşınmazlar yönünden acele kamulaştırma kararının iptalinin istenildiği, ancak dava dilekçesine anılan taşınmazların tapu örneklerinin eklenmediği, eksikliğin giderilmesi için verilen 18.05.2017 tarihli ara kararına davacı tarafından cevap verilmediği, mülkiyet bağı hususunun açıklığa kavuşturulamadığı gerekçesiyle*” dilekçenin reddine karar vermiştir.²⁰⁹

Acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dilekçenin istem özeti kısmı ile dilekçe içeriği ve talep kısmı birbiri ile uyumlu olmalıdır.

207 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 16/05/2018 tarihli, E: 2015/11583, K: 2017/2787 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

208 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 31/03/2017 tarihli, E: 2017/782, K: 2017/2175 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

209 Danıştay Altıncı Dairesi'nin, 16/05/2018 tarihli, E: 2016/4810, K: 2017/5478 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

Daire bu hususa ilişkin kararında; “dilekçenin konu kısmında, kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri kapsamında alınan acele kamulaştırma kararının iptali istenirken, sonuç kısmında; 6052 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında alınan acele kamulaştırma kararının iptalinin istenildiğini, dayanak olarak gösterilen riskli alan ilanına ilişkin kararın 2013 tarihli olduğunu, buna rağmen iptali istenilen acele kamulaştırma kararının 2012 tarihli olduğu, konu ile sonuç kısmındaki talepler yönünden, konu ve sonuç kısmının birbiriyle uyumlu olmadığı” gerekçesiyle dilekçenin reddine karar vermiştir.²¹⁰

2.5.1.4. Harç ve Posta Masraflarının Eksiksiz Ödenmesi Zorunluluğu

Acele kamulaştırma kararının iptaline ilişkin dava açılırken harç ve posta masraflarının eksiksiz ödenmesi ve makbuzlarının dilekçe ekine eklenmesi gerekmektedir. Harçların veya posta masraflarının eksik olması üzerine verilen sürelerde tamamlanmaması halinde dosyanın İYUK 5. madde gereğince işlem den kaldırılmasına sonrasında dava takipsiz bırakılırsa davanın açılmamış sayılmasına karar verilmektedir.

Altıncı Daire hukuki denetimini yaptığı bir davanın ara kararında; “Dava açıldıktan sonra posta ücretinde tebliğ işlemlerinin yapılmasını engelleyecek şekilde azalma olması nedeniyle davacıdan 28,00-TL posta ücretinin 30 gün içinde tamamlanmasının 2577 sayılı Kanununun 6. maddesinin 5. fıkrası uyarınca 01.02.2018 tarihli yazı ile istenildiği, posta ücretinin yatırılmaması üzerine 14.3.2018 tarihli yazı ile ikinci kez istenilip, noksanın tamamlanmaması halinde anılan Kanun kuralı uyarınca dosyasının işlem den kaldırılacağı ve daha sonra da davanın açılmamış sayılmasına karar verileceğinin bildirilmesine karşın, gereğinin yerine getirilmediği anlaşılmaktadır. Açıklanan nedenlerle, 2577 sayılı Kanununun 6 maddesinin 5. fıkrası uyarınca dosyasının işlem den kaldırılmasına, bu kararın tebliği tarihinden başlayarak üç ay içinde, posta ücreti noksanı tamamlanmak suretiyle yeniden işleme

210 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 30/09/2016 tarihli, E: 2016/10796, K: 2016/4937 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

konulmasının istenilmediği takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verileceği hususunun da davacıya tebliğ edilmesine,” hükmetmiştir.²¹¹

2.5.1.5. İdari İşlemin Yazılı Bildirim Tarihinin Yazılması Zorunluluğu

Dava dilekçesinde, davanın süresinde açılıp açılmadığını tespit edebilmek açısından acele kamulaştırma kararının Resmi Gazete’de yayımlanma tarihi yazılmalıdır.

Davacı acele kamulaştırma işlemini davalı idare tarafından asliye hukuk mahkemelerinde bedel tespit ve tescil davası üzerine öğrenmiş ise bu durumda asliye hukuk mahkemesi tarafından bilirkişi raporları ile duruşma tarihinin davacıya tebliğ edildiği tarihin yazılması gerekmektedir.

Daire, *“dava dilekçesinde, dava konusu acele kamulaştırma kararının ne zaman öğrenildiğinin belirtilmediği,”* gerekçesiyle dava dilekçesinin reddine karar vermiştir.²¹²

2.5.1.6. Hasım Gösterme

Davacı dava dilekçesinde gerçek davalı idareyi göstermesi gereklidir. Davalı idarenin yanlış gösterilmiş olması dilekçenin reddi sebeplerinden değildir.

Acele kamulaştırma gibi birbirini takip eden birden fazla işlemin olduğu bu tip davalarda, davacıların tüm davalıları doğru tespit edebilmesi mümkün olamamaktadır. Bu durumda davaya ilk derece mahkemesi olarak bakan Danıştay tarafından, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 15. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi uyarınca, davanın hasım gösterilmeden veya yanlış hasım gösterilerek açılması halinde, hasım düzeltme kararı verir ve dava dilekçesini tespit edilecek gerçek hasma tebliğ eder.

Husumet dava şartı olduğundan savunma hakkının kullanılması ve yargılama sonunda verilen kararın sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için Danıştay gerçek hasmı tespit etmek ve ona dava dilekçesini tebliğ etmekle yükümlüdür. Gerçek

211 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 16/05/2018 tarihli, E: 2017/2639 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

212 Danıştay Altıncı Dairesi’nin, 16/05/2018 tarihli, E: 2015/11583, K: 2017/2787 sayılı kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

hasmın belirlenmesi, Danıştay tarafından resen ve yargılamanın her aşamasında yapılabilmektedir.

09.07.2018 tarihli, 30473 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname uyarınca "*Başbakanlık*" ibareleri "*Cumhurbaşkanlığı*" olarak değiştirilmiştir.

Bu nedenle acele kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarına karşı artık Başbakanlık değil Cumhurbaşkanlığı davalı olarak gösterilmektedir.

Daire, E: 2018/6410 sayılı dosyası üzerinde verdiği ara kararda resen hasım düzeltme yapmış ve "*2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 15. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi uyarınca 09.07.2018 tarihli, 30473 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname uyarınca "Başbakanlık" ibareleri "Cumhurbaşkanlığı" olarak değiştirildiğinden Cumhurbaşkanlığının hasım olarak belirlenmesine,*" hükmetmiştir.²¹³

Dolayısıyla dava dilekçesinde hasım yanlış gösterilmiş olsa dahi bunun için dilekçe reddedilmemekte ve gerçek hasımla ilgili ara karar alındıktan sonra dava dilekçesi gerçek hasma tebliğ edilmektedir.

2.5.2. Dava Dilekçesinin İYUK’un 5. Maddesine Uygun Olması

İYUK’un 5. maddesinde, "*Aynı dilekçe ile dava açılabilecek haller*" sayılmıştır. Maddeye göre; "*1. Her idari işlem aleyhine ayrı ayrı dava açılır. Ancak, aralarında maddi veya hukuki yönden bağlılık yada sebep-sonuç ilişkisi bulunan birden fazla işleme karşı bir dilekçe ile de dava açılabilir.*

2. Birden fazla şahsın müşterek dilekçe ile dava açabilmesi için davacıların hak veya menfaatlerinde iştirak bulunması ve davaya yol açan maddi olay veya hukuki sebeplerin aynı olması gerekir."

213 Danıştay Altıncı Dairesi’nin, 15/08/2018 tarihli, E: 2018/6410 sayılı ara kararı. UYAP erişim 21.08.2018. (Yayımlanmamış)

Danıştay içtihatlarına göre, aralarında maddi ve hukuki yönden bağlantı bulunmayan ve acele kamulaştırma kararı ile birlikte dava konusu edilemeyecek işlemler şunlardır.

2.5.2.1. İmar Planları

Acele kamulaştırma kararı ile 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarına birlikte dava açılmaz.

Daire'nin dilekçe üzerinde yapılan ilk inceleme üzerine verdiği bir kararında, davanın 03/06/2017 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 01/05/2017 tarihli, acele kamulaştırılma kararı ile birlikte Konya Büyükşehir Belediye Meclisi'nin kararıyla onaylanan 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı değişikliklerinin iptali istemiyle davanın açıldığını, acele kamulaştırma kararının iptali davalarında Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak görevliken planlar yönünden taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin görevli olduğunu, dava konusu edilen işlemler arasında 2577 sayılı Kanun'un 5. maddesinde aranılan biçimde maddi veya hukuki yönden bağıllık bulunmadığını, ayrı yargı yerlerince değerlendirilerek sonuçlandırılması gereken acele kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu kararı ile dava konusu taşınmaza ilişkin plan değişikliği işleminin iptali istemine ilişkin davanın aynı dilekçeyle açılmasına olanak bulunmadığı, ayrı dilekçelerle davaların tekrar açılması gerektiğini ifade etmiştir.²¹⁴

Söz konusu karardan da anlaşılacağı üzere Daire yerel mahkemenin konusuna giren konularda dilekçe ret kararı vererek planlar için taşınmazın bulunduğu yerde, acele kamulaştırma kararı için ise Danıştay'da dava açılmasını istemektedir.

2.5.2.2. Kamu Yararı Kararı

Acele kamulaştırma kararı ile kamu yararı kararlarına birlikte dava açılmaz. Altıncı Daire 2018 yılının son aylarına kadar acele kamulaştırma işlemi ile birlikte açılan kamulaştırma ve kamu yararı kararlarına ilişkin iptal istemlerinin de Dairenin görevleri arasında kabul etmiştir.

Örneğin Danıştay, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesine göre acele kamulaştırmaya ilişkin 03.10.2016 tarihli, 29846 sayılı Resmi Gazetede

214 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 15.08.2018 tarihli, E: 2018/6404, K: 2018/6438 sayılı kararı. UYAP erişim 22.08.2018. (Yayımlanmamış)

yayımlanarak yürürlüğe giren 19.09.2016 tarihli, 2016/9175 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile bu karar öncesinde Maliye Bakanlığı tarafından 26.07.2016 tarihinde alınan kamulaştırma kararının ve kamu yararına ilişkin 29.05.2016 tarihli, 5614-1 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu kararının iptali istemiyle birlikte açılan davanın 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 24. maddesi uyarınca Danıştay Altıncı Dairesince çözümlenmesi gerektiğine hükmetmiştir.²¹⁵

Ancak 2018 yılında Daire tarafından içtihat değişikliğine gidilmiş ve acele kamulaştırma ile kamu yararı kararının birlikte incelenemeyeceği yolunda içtihat oluşturmuştur.

Danıştay; "*Kuzey Marmara Otoyolu Projesi*" nedeniyle dava konusu taşınmazın acele kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının ve proje ile ilgili Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı alınan kamu yararı kararının iptali istemiyle açılan bir davada, acele kamulaştırmaya ilişkin olarak, acelelik kararı alınmasına yönelik işlem dışındaki işlemlerin, ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülmesinin mümkün olmadığı, 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 1. maddesi gereğince, kamulaştırma işleminin sadece kamu yararının gerektirdiği hallerde yapılabileceğini hüküm altına aldığı, Kamulaştırma Kanunu'nun 5. maddesinde kamu yararı kararı verecek mercilerin, 6. maddesinde ise kamu yararı kararının onay mercileri düzenlendiği ve Kamulaştırma Kanunu'nun 14. maddesinde hüküm altına alındığı şekilde kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda iptal davası açılması mümkün olduğunu dile getirmiştir. Daire kararın devamında, idari yargıdaki görevli yargı yerinin 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun genel hükümleri uyarınca belirleneceğini, 2576 sayılı Kanunun 5. maddesi uyarınca idare mahkemelerinin görevinde bulunan kamu yararı (kamulaştırma) kararının iptali istemiyle ayrı dilekçeyle taşınmazın bulunduğu yer idare mahkemesinde dava açılması gerektiğini ifade ederek dilekçenin reddine karar vermiştir.²¹⁶

Kanaatimizce Dairenin 2018 öncesi içtihatları hakkaniyete daha uygundur, zira kamu yararı kararı acele kamulaştırma işlemi için ön işlem niteliğinde olup,

215 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 11.12.2017 tarihli, E: 2017/5965, K: 2017/10495 sayılı kararı. UYAP erişim 01.02.2019. (Yayımlanmamış)

216 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 15.11.2018 tarihli, E: 2018/6444, K: 2018/9318 sayılı kararı. UYAP erişim 01.02.2019. (Yayımlanmamış)

kamu kararı kararının iptali halinde, acele kamulaştırma işleminin de iptali gerekmektedir.

İşlemlerin bölünmesi durumunda yerel mahkemenin kamu yararı kararını uygun bulmayarak iptal etmesi, iptal kararının onanarak kesinleşmesi sonrasında acele kamulaştırma işleminin Dairece hukuka uygun bulunması halinde içtihat farklılıkları doğacak ve işlemlerin hukuka uygunluğu konusunda karmaşaya sebebiyet verilecektir.

2.5.2.3. İdarenin Kamu Yararı Kararına İlişkin Olur Kararı

Acele kamulaştırma kararı ile bakanlıkların kamulaştırma kararlarına ilişkin “Olur” işlemlerine karşı birlikte dava açılmaz.

Daire acele kamulaştırma kararı ile birlikte idareler tarafından verilen “Olur” işleminin de iptalinin istenilmesi halinde, “Olur” işlemlerine ilişkin davanın taşınmazın bulunduğu yer idare mahkemesinde açılması gerektiğine hükmetmiştir. Daire acele kamulaştırmaya ilişkin Cumhurbaşkanlığı kararının altlığını oluşturan sair işlemlere karşı ise genel hükümlere göre yetkili ve görevli İdare Mahkemesinde dava açılması gerektiği gerekçesiyle dilekçe ret kararı vermektedir.²¹⁷

2.5.2.4. Acele Kamulaştırma Kararının Sebep Unsurunu Oluşturan Proje Kararları

Resmi Gazete’de yayımlanan acele kamulaştırma kararları incelendiğinde, kararın içerisinde acele kamulaştırma talebinin hangi projeye ilişkin yapıldığının yazılı olduğu görülmektedir. Bahsi geçen projelere karşı idare mahkemelerinde dava açılması mümkündür ancak acele kamulaştırma kararı ile karara dayanak olan projelere birlikte dava açılmaz. Projelere ilişkin davalara ilk derece mahkemesi olarak İdare Mahkemeleri bakmaktadır. Danıştay bu dava dosyalarının İstinaf yargılamasından sonraki temyiz makamı olduğundan örneğin bir karayolu projesi ile bir acele kamulaştırma davası birlikte görülemeyecektir.

2.5.2.5. Elektrik Üretim Lisansı İşlemi

Acele kamulaştırma kararının iptali davası ile elektrik üretim lisansının iptaline birlikte dava açılmaz.

217 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 13.02.2018 tarihli, E: 2018/9278, K: 2018/10254 sayılı kararı. UYAP erişim 22.1.2019. (Yayımlanmamış)

Danıştay, taşınmazların acele kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı (KHK ile Cumhurbaşkanı olmuştur) ile elektrik üretim lisansının iptali istemine dair açılan iptal davasında, söz konusu işlemlerden elektrik üretim lisansı ile diğer işlemler arasında kanun hükmünün aradığı anlamda maddi veya hukuki yönden bağıllık ya da sebep - sonuç ilişkisi bulunmadığı kanaatine ulaşarak acele kamulaştırma ile ilgili işlemlere ve üretim lisansına karşı ayrı ayrı hazırlanacak dilekçelerle iki ayrı dava açılması gerekirken, tek dilekçeyle açılan davada usul hükümlerine uyarlık görmeyerek dilekçenin reddine karar vermiştir.²¹⁸

2.5.2.6. Riskli Alan Kararı

Dairenin 2019 yılından önceki içtihatlarına göre acele kamulaştırma kararı ile riskli alan kararlarına birlikte dava açılmamaktaydı.

Bu kararlarda Altıncı Daire; “afet riski altındaki alanlarda sınır içinde yer alan tüm taşınmazların kamulaştırılmasının gerekmemekle birlikte her acele kamulaştırma kararının da mutlak bir afet riskine dayalı olması gerektiğini, acele kamulaştırma kararının sadece afet riskine değil, bunun dışında üç ayrı sebebe daha dayalı bulunduğunu ifade ederek bunlardan birincisinin, hem ülkemizin hem de dünyanın kültürel zenginlikleri arasında yer alan sur içi bölgesinin bu nitelik ile bağdaşmayan, yapı ve kültür bütünlüğünü bozan veya kültürel varlıkları tahrip eden yapıların dokuya uyumlu hale getirilmesi; ikincisinin, alanda mevcut kültür varlıklarının restorasyon, bakım, onarım, güçlendirme ve iyileştirme çalışmalarının yapılması; üçüncüsünün de terör olayları sonucu zarar gören yapıların yıkım ve yenileme işlemlerinin gerçekleştirilmesi olduğunu bu nedenle açılan davalarda her bir parselin hangi nedenle acele kamulaştırma kapsamına alındığının ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini acele kamulaştırma ve riskli alan ilanının farklı Dairelerin görev alanına girdiğini riskli alan ilanının koordinatlar verilmek suretiyle kroki ile oluşturulması nedeniyle ayrı ayrı incelenmesi gerektiğinden, acele kamulaştırma ve riskli alan ilanı işlemleri arasında 2577 sayılı İdari Yargılama

218 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 17/12/2013 tarihli, E: 2017/934, K: 2017/2386 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

Usulü Kanununun 5. maddesinin aradığı anlamda maddi veya hukuki yönden bağıllık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunmadığını” ifade etmiştir.²¹⁹

Ancak Danıştay’ın Ondördüncü Dairesi kapatılmış ve Ondördüncü Daire’nin bakmakla görevli olduğu dava konuları Danıştay Altıncı Dairesi’nin görevine alınmıştır. Altıncı Daire’nin yeni görev kararlarından birisi de ilk derece mahkemesi olarak bakmakla yükümlü olduğu riskli alan kararlarıdır. Bu nedenle riskli alan kararları ile birlikte acele kamulaştırma kararlarına da dava açılacaktır.²²⁰

2.5.2.7. Kentsel Yenileme Alanı Kararı

Daire’nin 2019 tarihli kararlarından önce acele kamulaştırma kararı ile yenileme alanına ilişkin kararlara birlikte dava açılmamaktaydı.

Danıştay kararında acele kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu kararı (Cumhurbaşkanı kararı) ile yenileme alanı kabulüne ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarının, birbirinden ayrı yargılama usullerine tabi olmaları ve farklı Danıştay

²¹⁹ Danıştay Altıncı Dairesi’nin 30/09/2016 tarihli, E: 2016/4525, K: 2016/4938 sayılı kararı. UYAP erişim 22.01.2019. (Yayımlanmamış)

²²⁰ 07.03.2019 tarihli 30707 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2019/25 sayılı Danıştay Başkanlık Kurulu Kararı ile Danıştay Dairelerinin bazıları kapatılarak iş bölümü yeniden belirlenmiştir. Bu karara göre Danıştay Ondördüncü Dairesi kapatılmış ve Ondördüncü Daire’nin görevleri Altıncı Daire’ye verilmiştir.

Başkanlık kararına göre Altıncı Daire; *“İmar Kanunu ile diğer kanunlar ve ilgili mevzuata göre her tür ve ölçekteki planların hazırlanması ve yürürlüğe konulması, arsa ve arazi düzenlenmesi, ifraz ve tevhit işleri, imar durumu, ruhsat ve kamulaştırma işlemlerine karşı plan ile birlikte veya müstakilen tesis edilen işlemlerden, çevre (proje süreci dahil), boğaziçi, eski eser, gecekondu, kıyı ve turizm, mevzuatının uygulanmasından, İmar Kanunu ile diğer kanunlar ve ilgili mevzuat uyarınca tesis edilen, mühürleme, durdurma, yıkım kararları ile bunlara ilişkin olarak verilen para cezaları ve bu cezaların tahsili amacıyla tesis edilen işlemlerden, afet işlerine ilişkin mevzuattan, imar mevzuatının uygulanmasından doğan hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk esaslarına dayanan deprem, heyelan ve diğer tabii afetler sonucu ortaya çıkan zararların tazmini isteminden kaynaklanan davaları ve temyiz başvurularını çözümler.”*

Dolayısıyla kapatılan ve dosyaları Danıştay Altıncı Dairesi’ne aktarılan Danıştay Ondördüncü Daire’sinin konusuna giren işlemlerden, ivedi yargılama usulü ile birleşebilen ve acele kamulaştırma kararları ile ilgisi olan işlemler, bu kararın yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla acele kamulaştırma kararı ile birlikte Danıştay Altıncı Daire’sinde yargısal denetime tabi tutulacaktır.

Dairelerinin görev alanlarında bulunmaları nedeniyle aralarında 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 5. maddesinin aradığı anlamda maddi veya hukuki yönden bağıllık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunmadığından, anılan işlemlerin iptali istemine yönelik davaların, ayrı ayrı açılması gerektiğine hükmederek dilekçenin reddine karar vermiştir.²²¹

Bununla birlikte yenileme alanı projelerine dair acele kamulaştırma kararlarına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı ile bu karar doğrultusunda taşınmazların "*acele kamulaştırılmasına ve el konulmasına*" ilişkin Büyükşehir Belediye Encümeni kararı ile Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararlarına birlikte dava açılabilir.

Altıncı Daire, Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde yürütülen yenileme alanı projesi (1. Etap) kapsamında ekli listede ada ve parsel numarası yer alan taşınmazın 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesine göre acele kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı ile bu karar doğrultusunda taşınmazların "*acele kamulaştırılmasına ve el konulmasına*" ilişkin Ankara Büyükşehir Belediye Encümeni kararının ve Ankara II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararının iptali istemiyle açılan davada her üç işlemi birlikte incelemiştir.²²²

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, Danıştay'ın Ondördüncü Dairesi kapatılmış ve Ondördüncü Daire'nin bakmakla görevli olduğu dava konuları Danıştay Altıncı Dairesi'nin görevine alınmıştır. Altıncı Daire'nin yeni görev kararlarından birisi de ilk derece mahkemesi olarak bakmakla yükümlü olduğu kentsel yenileme alanına ilişkin kararlardır. Bu nedenle kentsel yenileme alanı kararları ile birlikte acele kamulaştırma kararlarına da dava açılabilir.

2.5.2.8. İDDK'nın Birlikte Dava Açılmayacak İşlemlere Yaklaşımı

İdari Dava Daireleri Kurulu'na göre müşterek heyet kararı alınabilecek durumlarda dilekçe ret ve dava ret kararı verilmemelidir.

Terör olaylarından sonra Diyarbakır İli, Sur İlçesinin acele kamulaştırmaya ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının ve yine acele kamulaştırma kararı alınan

221 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 16/09/2015 tarihli, E: 2015/8060, K: 2015/5273 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

222 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 28/03/2018 tarihli, E: 2017/683, K: 2018/2688 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

taşınmazların da içinde bulunduğu alanın 6306 sayılı Yasanın 2. maddesine göre riskli alan ilan edilmesi yolundaki Bakanlar Kurulu Kararının iptali istemiyle açılan bir davada Daire dava konusu işlemlerin farklı Daire'lerin görev alanlarına girdiği gerekçesiyle dilekçe ret kararı vermiştir. Davacı tarafından yenilenen dava dilekçesinde, aynı yanlışlıkların tekrar edilmesi üzerine Altıncı Daire davayı reddetmiş, dava ret kararı davacı tarafından temyiz edilmiştir.

Temyiz incelemesi yapan İDDK, 2575 sayılı Danıştay Kanunu'na 02.12.2014 tarihli, 6572 sayılı Kanun'un 20. maddesiyle eklenen geçici 26. maddesinin 3. fıkrası uyarınca alınan ve 31.12.2016 tarihli, 29935 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Danıştay Başkanlık Kurulu'nun 29.12.2016 tarihli, K: 2016/72 sayılı kararı uyarınca, uyuşmazlığın çözümünün Danıştay Altıncı ve Ondördüncü Dairelerinin görev alanına girdiğini, 2575 sayılı Danıştay Kanunu'na 3619 sayılı Kanunla eklenen Ek-1. maddede yer alan: *"İki dava dairesinin görevine ilişkin davalar ilgili dava dairesinin isteği üzerine o dava dairelerinin birlikte yapacakları toplantıda karara bağlanır."* hükmü uyarınca, temyiz isteminin Altıncı ve Ondördüncü Daire Kurullarınca birlikte görüşülmesine oybirliği ile karar vermiştir.²²³

Karardan da anlaşılacağı üzere aynı yere ilişkin aynı dilekçe ile açılan acele kamulaştırma ile riskli alan ilanı kararlarına karşı dilekçe ret kararı verilmeden müşterek heyet ile görüşülmelidir denilmiştir. Ancak yukarıda da açıklandığı gibi Daire'ler birleştiği için artık bu yorumun hukuk dünyasında bir faydası bulunmamaktadır.

2.5.2.9. Aynı Acele Kamulaştırma İşleminde, Birden Fazla Taşınmaz Malikinin Farklı Parseller İçin Birlikte Dava Açamayacağı Kuralı

Birbirinden farklı taşınmazlarda bağımsız şekilde malik olanlar birlikte dava açamaz. İYUK 5. maddenin 2. fıkrasında birden fazla şahsın müşterek dilekçe ile dava açabilmesi için davacıların hak veya menfaatlerinde iştirak bulunması ve davaya yol açan maddi olay veya hukuki sebeplerin aynı olması gerekir.

Danıştay Altıncı Dairesi, İstanbul ve Tekirdağ illeri sınırları içerisinde tesis edilecek termik santralin inşası amacıyla bazı taşınmazların Elektrik Üretim Anonim

223 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 01/02/2018 tarihli, E: 2018/138 sayılı ara kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

Şirketi Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin açılan davada 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 5. maddesi kapsamında inceleme yapmıştır.

Daireye göre bir taşınmazda hissedar olan ya da birden çok taşınmazı olan (birden çok taşınmazda aynı şekilde hissedar olanlar) malikler açısından maddi ve hukuki yönden bağıllık bulunmaktadır ve bu halde taşınmaz malikleri (hissedarları) tek bir dilekçe ile tek dava açılabilir.

Ancak birbirinden farklı taşınmazlarda bağımsız şekilde malik olan (taşınmazda hissedar olmayan) taşınmaz sahipleri açısından 2577 sayılı Kanun'un 5. maddesine göre her bir taşınmazın termik santral kapsamında olup olmadığı incelemesinin ayrı ayrı yapılması gerekecektir. Bu nedenle farklı parsel malikleri açısından maddi ve hukuki anlamda bağıllık bulunmadığından, her bir taşınmaz için taşınmaz sahipleri veya hissedarları tarafından ayrı ayrı dava dilekçesi düzenlenerek dava açılması gerekmektedir.

Daire birden çok ve farklı taşınmazlar yönünden acele kamulaştırma kararının iptali için dava açıldığında, birden çok ve farklı taşınmazların hepsinde davacıların tamamının malik olup olmadığını kontrol etmektedir.

Eğer maliklerin tamamı aynı parselde hissedar değilse davaya konu taşınmazlardan her biri için ayrı ayrı o taşınmazda malik veya hissedar olanlar tarafından tek bir dilekçe ile veya birden fazla taşınmazın hepsinde birlikte malik veya hissedar olanların bu taşınmazlar için tek bir dilekçe ile dava açılması gerekmektedir.

Öte yandan davacılar tarafından hangi taşınmaza yönelik acele kamulaştırma kararının iptali isteniyorsa o taşınmaz için malik olduklarını gösterir tapu belgelerinin eklenmesi gerekmektedir.

Bu şartları taşımayan dava dilekçelerinde dilekçenin reddine karar verilmektedir.²²⁴

224 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 06/04/2017 tarihli, E: 2013/8373, K: 2013/8718 sayılı kararı. UYAP erişim 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

2.6. İdarenin Savunma Verme Süresi

İlk incelemeye ilişkin herhangi bir hukuka aykırılığa rastlanılmadığı takdirde dava dilekçesi ile ekleri tebliğe çıkarılacaktır. Davalı idarelerin savunma verme süresi dava dilekçesinin tebliğinden itibaren on beş gündür.

Acele kamulaştırma davaları, ivedi yargılamaya tabii olmakla birlikte genel olarak davacıların büyük çoğunluğu taşınmazın idare tarafından kullanılmasına engel olmak için dava dilekçelerinde yürütmeyi durdurma isteminde bulunmaktadır.

Daire kararlarının büyük bölümünde yürütme istemini hemen kabul etmemekte, ara kararı vererek hem idarenin savunma yapması için süre vermekte ve hem de eksik belgeleri taraflardan talep etmektedirler

Örneğin yürütmeyi durdurma istemli acele kamulaştırma davalarından birinin ara kararında; *“2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununa 6545 sayılı Kanun’un 18. maddesiyle eklenen “İvedi yargılama usulü” başlıklı 20/A maddesi kapsamında kalan davanın bu durumu ve olayın özelliğine göre yürütmenin durdurulması isteminin, idarelerin savunması ve ara kararı cevapları alındıktan veya savunma ve (15) günlük ara kararına cevap verme süreleri geçtikten sonra incelenmesine,”* hükmetmiştir.²²⁵

İvedi Yargılama Usulünde yanıt süresinin düzenlendiği 20/A-2 maddesinde ise; *“Savunma süresi dava dilekçesinin tebliğinden itibaren on beş gün olup, bu süre bir defaya mahsus olmak üzere en fazla on beş gün uzatılabilir.”* düzenlemesi yapılmıştır.

Yasa metninden de açıkça anlaşılacağı üzere, ivedi yargılama usulüne ilişkin davalarda, davalı taraf dava dilekçesine 15 gün içinde cevap verebilir. Bu süre sadece bir kez istem üzerine ve en çok 15 gün için uzatılabilir. Savunma süresi geçtikten sonra verilen dilekçeler dikkate alınmayacaktır. Savunma süresi geçtikten sonra verilen dilekçeden sonra davanın reddi halinde idare vekâlet ücretine hak kazanamayacaktır.²²⁶

225 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 03/07/2018 tarihli, E: 2018/4399 sayılı ara kararı. UYAP erişim tarihi 22.08.2018. (Yayımlanmamış)

226 Emre Ramazan ÖZEL, “ İdari Yargılama Hukukunda Sürelere İlişkin Genel Bir Çalışma”, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 91, Sayı:1, Yıl: 2017, s. 182.

Savunmanın süresinde verilmesi veya savunma verme süresinin geçmesiyle dosya tekemmül edeceğinden dava konusu işlemin esastan incelenmesine geçilecektir.

2.6.1. Savunma Süresi İçinde Ara Kararı İle İstenilecek Belgeler

Acele kamulaştırma davaları, yürütmeyi durdurma talepli açılmış ise Danıştay Altıncı Dairesi tarafından acele kamulaştırmaya konu proje de dikkate alınarak (RES, HES, Otoyol vs) ara kararı alarak dosyanın tekemmülüne yönelik belgeleri savunma süresi içerisinde davalı idareden istemektedir.

Dosyanın tekemmülüne yönelik olarak acele kamulaştırma işleminin iptali davalarında ara karar ile; davacı taraftan, davanın açıldığı esnada eklenmesi gereken eksik bilgi ve belgeleri (mülkiyetin tespiti açısından tapu v.b.), davalı idareden savunma dilekçesi ile birlikte parselin işaretlendiği plan paftalarını, projeleri ve acele kamulaştırmaya ilişkin işlem dosyasını, bedel tespit ve acele el koyma davası açılmış ise Asliye Hukuk Mahkemesinden davacıya yapılan tebligat evrakları ile birlikte dosyanın onaylanmış bir örneği istenilmektedir.

Danıştay Altıncı Dairesi enerji projelerine ilişkin yürütmeyi durdurma talepli acele kamulaştırma davalarının ara kararlarında uyuşmazlığın çözümlenebilmesi için; *“Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi Genel Müdürlüğünden; taşınmazın proje kapsamında olup olmadığının, projede daha sonra herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığını,*

Uyuşmazlık konusu taşınmazın renkli kalemle işaretlenerek gösterildiği proje alanı sınır haritası örneğinin istenilmesine ve proje kapsamında hangi kullanımda kaldığını,

Acele kamulaştırmaya esas oluşturan kamu yararı kararı ile bu kararının onayına ilişkin Bakan Olurunun ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Bakanlar Kurulu kararının içeriğinde yer alan Maliye Bakanlığının işleme ilişkin yazısını,

Acele kamulaştırma kararından sonra kamulaştırmayla ilgili bedel tespiti, tapu iptali ve tescili amacıyla idarece Asliye Hukuk Mahkemesinde dava açılıp açılmadığını,

Davacının acele kamulaştırma veya varsa Asliye Hukuk Mahkemesince verilen acele el koyma kararından hangi tarihte haberdar olduğuna ilişkin tebliğ evrakının gönderilmesi,

Acele kamulaştırma işlemine konu enerji iletim hattı projesi kapsamında uyumsuzluğa konu projenin, Çevresel Etki Değerlendirilmesine (ÇED) tabi olup olmadığı, tabi ise ÇED belgesinin düzenlenip düzenlenmediğinin sorulmasına, konuya ilişkin tüm bilgi ve belgelerin istenilmesine, bu belgenin varlığı halinde bu işleme karşı dava açılıp açılmadığını,

Anılan enerji iletim hattına yönelik olarak açılmış bir dava olup olmadığını, varsa hangi mahkemede ve hangi aşamada olduğunu,

Anılan enerji iletim hattı projesinin bulunduğu alanın (dava konusu taşınmazın işaretli olarak gösterildiği) renkli kalemle işaretlenerek gösterildiği 1/5000 ölçekli nazım imar planı, 1/1000 ölçekli uygulama imar planı ve üst ölçekli planların ve plan lejantlarının onaylı örnekleri ile imar planlarına karşı dava açılıp açılmadığını, dava açılmış ise buna ilişkin bilgi ve belgeleri,

Acele kamulaştırılan uyumsuzluğa konu taşınmazın tercih edilmesinin nedenlerini,

Acele kamulaştırma usulünün tercih edilmesinin gerekçelerini ve acelelik halini ortaya çıkaran nedenlerin açıklanmasını ve buna ilişkin bilgi ve belgeleri,

Acele el koyma kararının ve ifraz krokisinin bir örneğini,

Elektrik iletim hattına ilişkin projeyi ve davaya ilişkin tüm bilgi ve belgelerden oluşan işlem dosyasının aslı veya onaylı bir örneğinin gönderilmesini,"²²⁷ istemektedir.

Daire enerji projelerinin bir kısmını oluşturan elektrik iletim hattına ilişkin acele kamulaştırma davalarında da, varsa projeyi, projeye ilişkin ÇED kararını, projeye açılan dava olup olmadığını, eğer açılmış ise taşınmazın kamulaştırılmasına ilişkin Asliye Hukuk Mahkemesinin bedel tespit ve tescil kararlarını, acele kamulaştırmaya dair işlem dosyasını, plan paftalarını ve planlara dava açılıp

227 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 14/05/2018 tarihli, E: 2018/1589 sayılı ara kararı. UYAP erişim tarihi 24.08.2018. (Yayımlanmamış)

açılmadığını, ifraz krokilerini ve davalı idarelerin savunmasını istedikten sonra yürütme istemi hakkında karar vermektedir.

Ayrıca davacılara ait taşınmazın tamamının kamulaştırılmasına ilişkin davalı belediye tarafından bir encümen kararı alınıp alınmadığı, acele kamulaştırmaya ilişkin dava konusu Cumhurbaşkanlığı kararının hangi encümen kararı esas alınarak tesis edildiğini, mevcut ise bu hususa ilişkin bilgi ve belgelerin istenilmesine ilişkin ara kararları da mevcuttur.²²⁸

Benzer belgeler Rüzgar Enerjisi Santralleri için açılan acele kamulaştırma davalarında da istenilmektedir.

Daire, ara kararlarında mutlaka projeye ve planlara karşı açılmış davalar olup olmadığının sormakta ve bu davaların sonucuna göre hüküm kurmaktadır. Örneğin imar planlarının iptal edilmiş olması, ÇED belgesinin iptal edilmiş ve yeniden alınmamış olması, projenin iptal edilmiş olması acele kamulaştırma işleminin doğrudan iptali sebebidir. Zira bu gibi durumlarda işlem dayanaksız kalmaktadır.

Dosya, idarenin savunması ile birlikte yukarıda bahsi geçen belgelerin ibrazı ile birlikte tekemmül etmiş sayılmaktadır ve tekemmülünden itibaren en geç bir ay içinde karara bağlanacaktır. Öte yandan ara kararı verilmesi, keşif, bilirkişi incelemesi ya da duruşma yapılması gibi işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalıdır.

2.7. Acele Kamulaştırma Kararının İptaline İlişkin Davalarda Yürütmenin Durdurulması İstemi

İYUK 27. maddenin 7. fıkrasına göre yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlar; Danıştay dava dairelerince verilmişse, konusuna göre İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarına, bölge idare mahkemesi kararlarına karşı en yakın bölge idare mahkemesine, idare ve vergi mahkemeleri ile tek hakim tarafından verilen kararlara karşı bölge idare mahkemesine kararın tebliğini izleyen günden itibaren yedi gün içinde bir defaya mahsus olmak üzere itiraz edilebilirken ivedi yargılama usulüne tabi olan acele kamulaştırma davalarında yürütmenin durdurulması talebine ilişkin olarak verilecek kararlara itiraz edilemez. Dolayısıyla yürütmenin durdurulmasına ilişkin kararlar kesindir.

228 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 03/07/2018 tarihli, E: 2017/3476 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 22.08.2018. (Yayımlanmamış)

Yürütmeyi durdurma kararlarına itiraz safhasının kaldırılmış olması davacının mülkiyet hakkı açısından ağır hak ihlallerine sebebiyet verebilmektedir. Özellikle acele kamulaştırma davasının reddine ilişkin Danıştay Altıncı Dairesi kararlarının, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından mevzuata aykırı bulunarak bozulması halinde davacı açısından telafisi imkansız hak ihlallerinin oluşmasına sebebiyet verebilecektir. Zira, dava devam ederken, davalı idarenin mülkiyet henüz kendisine geçmeden taşınmaza el atarak, taşınmaz üzerindeki binaların yıkması yahut davacının henüz yetişmemiş ekili arazisindeki ürünlerine ya da ağaçlarına zarar vermesi sonrasında, davacının taşınmaz üzerindeki hakları ciddi zarar görmekte, davacı bu haklarının tazmini için ayrıca dava açarak, yeniden yargı sürecini beklemek zorunda kalacaktır.

İvedi yargılamaya bağlı acele kamulaştırmaya ilişkin ara karar niteliğindeki yürütmeyi durdurma kararları kabul veya reddedildiğinde, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20/A maddesi kapsamındaki uyuşmazlık hakkında Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'na itiraz yolunun kapalı olduğu taraflara duyurulmaktadır. Dolayısıyla İdari Dava Dairelerine itiraz yolu tümüyle kapatılmış olup, yürütmeyi durdurma kararları kesindir.²²⁹

İtiraz yolu kesin olarak kapalı olmasına rağmen yürütmeyi durdurma kararlarına taraflarca itiraz edilmesi halinde, ilk inceleme aşamasında İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından incelenmeksizin ret kararı verilmektedir.

Örneğin, İDDK bir kararında; "28/06/2014 günlü, 29044 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6545 sayılı Kanun'un 18. maddesiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na 20/A maddesi eklenmiş olup, anılan madde hükmünde sayılan işlemlerden doğan uyuşmazlıklar hakkında "ivedi yargılama usulü"nin uygulanacağı; ivedi yargılama usulünde, yürütmenin durdurulması talebine ilişkin olarak verilecek kararlara itiraz edilemeyeceği belirtilmektedir. Değinilen maddede sayılan ve ivedi yargılama usulünün uygulanacağı işlemlerden birinin de "acele kamulaştırma işlemleri" olduğu görülmektedir.

229 Danıştay Altıncı Dairesi'nin 03/07/2018 tarihli, E: 2018/147 sayılı kararı. UYAP erişim tarihi 22.08.2018. (Yayımlanmamış)

Öte yandan, itiraza konu Daire kararı 28/06/2014 tarihinden sonra verilmiş olup, kararda, dava konusu edilen işlemin "acele kamulaştırma kararı" olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, değinilen madde hükmü uyarınca, Kanunun yürürlüğe girdiği 28/06/2014 tarihinden itibaren, maddede sayılan işlemler hakkındaki "yürütmenin durdurulması talebiyle ilgili verilen kararlara" itiraz edilemeyeceği dikkate alındığında, Dairece verilen ve yukarıda niteliği belirtilen bu karara ilişkin itiraz isteminin esasının incelenmesine hukuken olanak bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle, davacıların Daire kararının yürütmenin durdurulması isteminin reddine ilişkin yaptığı itirazın incelenmeksizin reddine" hükmetmiştir.²³⁰

3. ACELE KAMULAŞTIRMA KARARININ YARGISAL DENETİMİNDE KANUN YOLU

İYUK 45. maddenin 8. fıkrasına göre ivedi yargılama usulüne tabi olan davalarda istinaf yoluna başvurulamamaktadır.

İYUK 46. maddenin 1. fıkrasına göre, istinaf aşamasında kesinleşen davalar haricinde temyize tabi olan davalarda temyiz süresi kararın tebliği tarihinden itibaren otuz gün olarak belirlenmiştir. Cumhurbaşkanı tarafından alınan acele kamulaştırma kararının iptali davalarına, Danıştay ilk derece mahkemesi olarak baktığı için, istinaf aşaması yoktur.

İYUK 20/A maddesinin 2. fıkrasının (g) bendine göre, taraflar verilen nihai kararlara karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde temyiz yoluna başvurulabilir.

Danıştay Altıncı Daire'si acele kamulaştırma kararının iptali davalarının esasa ilişkin kararlarında Anayasa'nın 40. Maddesi gereğince de başvuru yolu ve süresini göstermekte ve "2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na 6545 sayılı Kanun'un 18. maddesiyle eklenen "İvedi yargılama usulü" başlıklı 20/A maddesi kapsamında kalan dava konusu işlemin davacılar taşınmazı yönünden bu kararın tebliğini izleyen 15 (onbeş) gün içerisinde Danıştay İdari Dava Daireleri Kuruluna

230 İDDK'nın 06/12/2017 tarihli, E: 2017/1069 sayılı kararı. UYAP erişim 29.08.2018. (Yayımlanmamış)

temyiz isteminde bulunulabileceğinin duyurulmasına,” şeklinde hüküm kurmaktadır.²³¹

Yukarıda da ifade edildiği üzere, ivedi yargılama usulüne tabi davaların ara kararları ile yürütmeye ilişkin kararlarına itiraz yolu kapalı olduğundan, sadece esastan verilen karar üzerine temyiz yoluna gidilebilmektedir.

İYUK’un 48. maddesine göre, olağan yargılama usulünde temyiz dilekçeleri üzerinde yedi gün içerisinde dilekçeler incelenirken, ivedi yargılama usulüne tabi davalarda İYUK’un 20/A maddesinin 2. fıkrasının (h) bendine göre, temyiz dilekçeleri üç gün içinde ilk incelemeden geçirilir ve tebliğe çıkarılır. Ayrıca İYUK’un 48. maddesinin bu maddeye aykırı olmayan hükümleri kıyasen uygulanır.

İYUK 48. maddenin 3. fıkrasına göre temyiz dilekçeleri, ilgisine göre kararı veren mahkemeye, Danıştay’a veya 4. maddede belirtilen mercilere verilir ve kararı veren mahkeme veya Danıştay’ca karşı tarafa tebliğ edilir. Karşı taraf tebliğ tarihini izleyen otuz gün içinde cevap verebilir. İvedi yargılama usulünde ise temyiz dilekçelerine cevap verme süresi on beş gündür. Ayrıca Kanun’un 48. maddesinde bahsi geçen temyiz dilekçesine ilişkin düzenlemelerden, ivedi yargılamaya ilişkin düzenlemelere aykırı olmayan hükümleri kıyasen uygulanır.

İvedi yargılama usulü ile “*temyiz merciine esastan karar verme yetkisi verilmiştir.*”²³² Danıştay evrak üzerinde yaptığı inceleme sonunda, maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeterli görürse veya temyiz sadece hukuki noktalara ilişkin ise yahut temyiz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin esası hakkında karar verir. Aksi hâlde gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak esas hakkında yeniden karar verir. Ancak, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan temyizi haklı bulduğu hâllerde kararı bozmakla birlikte dosyayı geri gönderir.

İDDK’ya göre acele kamulaştırma davalarında temyiz incelemesi yapılabilmesi için ilk derece mahkemesi tarafından (Danıştay Altıncı Dairesince) davanın esası hakkında gerekçeli bir karar verilmiş olması gereklidir. Ortada temyize

231 Danıştay Altıncı Dairesi’nin 26/06/2018 tarihli, E: 2016/10519, K: 2018/6257 sayılı kararı. UYAP erişim 23.08.2018. (Yayımlanmamış)

232 ÇAĞLAYAN, a.g.m, s. 17.

konu gerekçeli bir karar olmadığı durumlarda İDDK'nın ilk derece mahkemesi yerine geçerek karar vermesi de mümkün değildir. Bu durumda İDDK'nın ilk derece mahkemesi yerine geçerek karar vermesi de hukuka aykırıdır. İDDK böyle durumlarda esas hakkında yeniden bir karar verilmesi için bozma kararı vererek dosyanın ilk derece mahkemesine gönderilmesine hükmetmektedir.²³³

233 İDDK'nın ivedi yargılamaya tabi acele kamulaştırma kararının iptali davalarındaki temyiz incelemelerine ilişkin genel yaklaşımı E: 2017/259 sayılı kararı ile ortaya konulmuştur. Kararda; "Söz konusu düzenleme ile idari yargıda başvuru, inceleme ve yargılama usulüne ilişkin olarak bazı yenilikler getirilmiş, genel yargılama usulüne göre yargılama sürecini hızlandıracak önemli değişiklikler yapılmıştır.

Buna göre, temyiz incelemesine ilişkin olarak, 2577 sayılı Yasa'nın 20/A maddesinde öngörülen özel yargılama usulüyle getirilen sistemde genel kural, temyiz incelemesine konu olan kararda hukuki isabet görülmediğinin temyiz mercii tarafından saptanması halinde, dosyanın kararı veren mahkeme veya Daireye geri gönderilmesi yerine, uyuşmazlığın esasının bizzat çözümlenerek karara bağlanması olup; bozma ile birlikte dosyanın geri gönderilmesi sadece ilk inceleme üzerine verilen kararlarla sınırlı tutulmuştur.

Diğer taraftan, 18/06/2014 günlü, 6545 sayılı Yasa'nın 19. maddesiyle yapılan değişiklikle, 2577 sayılı Yasa'nın 45. maddesinde "itiraz usulü" yerine "istinaf" kanun yolu düzenlenmiştir.

"İstinaf" kelime olarak, "yeniden başlama" anlamına gelmekle birlikte hukuki terim olarak, "mahkemenin verdiği kararı kabul etmeyerek bir üst mahkemeye götürme" şeklinde tanımlanmaktadır.

İstinaf, ilk derece mahkemelerinin henüz kesinleşmemiş nihai kararlarının hem maddi hem de hukuki yönlerden denetlenerek, hukuka aykırılıkları ortadan kaldırmak için getirilmiş bir kanun yoludur. Bir kanun yolu olarak istinaf; ikinci bir hakim'in veya mahkemenin, birincisinin yerine geçerek, aynı davayı bütün boyutlarıyla yeniden incelemesi ve birinci hakim veya mahkemenin verdiği kararı onaması veya değiştirmesidir.

2577 sayılı Yasanın, 6545 sayılı Yasanın 19. maddesiyle değişik 45. maddesinin 3. fıkrasında, "Bölge idare mahkemesi, yaptığı inceleme sonunda ilk derece mahkemesi kararını hukuka uygun bulursa istinaf başvurusunun reddine karar verir. Karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise gerekli düzeltmeyi yaparak aynı kararı verir." kuralına; 4. fıkrasında, "Bölge idare mahkemesi, ilk derece mahkemesi kararını hukuka uygun bulmadığı takdirde istinaf başvurusunun kabulü ile ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasına karar verir. Bu hâlde bölge idare mahkemesi için esası hakkında yeniden bir karar verir. İnceleme sırasında ihtiyaç duyulması hâlinde kararı veren mahkeme veya başka bir yer idare ya da vergi mahkemesi istinabe olunabilir. İstinabe olunan mahkeme gerekli işlemleri öncelikle ve ivedilikle yerine getirir. " kuralına; 5. fıkrasında da, "Bölge idare mahkemesi, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan istinaf başvurusunu haklı bulduğu, davaya görevsiz veya yetkisiz mahkeme yahut reddedilmiş veya yasaklanmış hâkim tarafından bakılmış olması hâllerinde, istinaf başvurusunun kabulü ile ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasına karar vererek dosyayı ilgili mahkemeye gönderir. Bölge idare mahkemesinin bu fıkra uyarınca verilen kararları kesindir." düzenlemesine yer verilmiştir.

2577 sayılı Yasanın istinaf kanun yolunu düzenleyen hükümleri irdelendiğinde, istinaf kanun yolunda öngörülen yargılama sistemi ile temyiz kanun yoluna ilişkin yargılama sisteminin farklı nitelikleri bulunduğu görülmektedir. İstinaf incelemesinde kural, ilk derece mahkemesince verilen kararda tespit edilen maddi veya hukuki eksikliklerin istinaf mercii tarafından tamamlanarak nihai kararın da istinaf mercii tarafından verilmesidir. Ancak temyiz incelemesinde bire bir aynı durum söz konusu değildir. Temyiz incelemesinin sınırları 2577 sayılı Yasanın 49. maddesinde daha dar bir çerçevede belirlenmiştir.

Bunun yanında, aynı Yasa'nın 45. maddesinin 8. fıkrasında, "İvedi yargılama usulüne tabi olan davalarda istinaf yoluna başvurulamaz." hükmü getirilerek, 2577 sayılı Yasanın 20/A maddesinde sayılan uyuşmazlıkların kanun yolu açısından temyize tabi olduğu vurgulanmıştır.

İYUK'ta olağan yargılama usulüne tabi davaların temyiz aşamasındayken ne kadar sürede karara çıkacağına ilişkin bir süre bulunmamaktadır. Bazen bir dava beş ya da altı yıl temyiz aşamasında sıra bekleyebilmektedir. Acele kamulaştırma

Kural olarak istinaf yoluna başvurulacak kararlar hakkında, ilk derece mahkemesinin olaylara, delillere, hukuki sebeplere ilişkin değerlendirmesi konusundaki eksiklik ve yanlışlıklar istinaf merciinde bozma sebebi olabilir. İstinaf kanun yolunda, temyizden farklı olarak yeni yargılama yapılmaktadır; ancak bu ilk derecedeki yargılamanın aynısı ve tekrarı niteliğinde değildir.

Özetlemek gerekirse, temyiz incelemesi ile kanun yoluna ilişkin olarak getirilen istinaf incelemesinde benzer yönler bulunmakla birlikte, temyiz incelemesinin sadece uyuşmazlığın hukuki noktalarına ilişkin bulunması da dikkate alındığında, kanun yolları yönüyle temyiz incelemesine tabi olan ivedi yargılama usulüne ilişkin uyuşmazlıklarda verilen kararların temyiz incelemesinin esastan yapılabilmesi, ilk derece mahkemesince uyuşmazlığın esasının irdelenmesi suretiyle bir karar verilmiş olması halinde mümkündür.

Öte yandan, ilk derece mahkemesince, dava konusu edilen hususların tamamına yönelik esas incelemesinin yapılmaması durumunda, üst derece yargı yerinin, ilk derece mahkemesi kararını, yargılamanın eksik yapılmış olan kısmı yönünden temyiz incelemesine; hiç yapılmayan kısmı yönünden ise istinaf sistemindekine benzer şekilde bir denetime tabi tutarak uyuşmazlık hakkında ilk derece mahkemesinin yerine geçerek karar vermesinin hukuka aykırı olacağı da açıktır.

Zira aksi bir kabul, yasakoyucu tarafından düzenlenen sistemin dışında bir yargılama usulünün benimsenmesi ve ivedi yargılama usulünün getiriliş amacının dışına çıkılması sonucunu doğurmakla kalmaz; ilk derece mahkemesince hiç yapılmamış bir yargılamanın esası hakkında temyiz merciince karar verilmesi halinde, ivedi yargılama usulüne tabi davalarda temyiz üzerine verilen kararların kesin nitelikte olduğuna ilişkin hükümden hareketle, üst mahkemece verilen karara karşı karar düzeltme yoluna başvurma olanağı da bulunmadığından, bu kararın kanun yoluyla denetiminin yapılabilmesi de engellenmiş olur ki, bu durum Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde vurgulanan adil yargılanma ilkesine aykırı sonuçlar doğurur.

Kaldı ki, benzer olumsuz sonuç; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarıyla da ortaya konulan, kural olarak yargılamanın esasının ilk derece mahkemelerinde çözümlenmesi gerektiği; yine bu çerçevede üst derece mahkemelerinde kanun yoluna ilişkin irdelemelerin sadece belirli konularla sınırlı olması gerektiği yolundaki kabul açısından da doğacak olup; ivedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıkların da genel olarak ilk derece mahkemelerince çözümlenmesi gerektiği açıktır.

Öte yandan, 2577 sayılı Yasanın 20/A maddesinin ikinci fıkrasının (g) bendinde yer alan "verilen nihai kararlara karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde temyiz yoluna başvurulabilir." hükmünde geçen "nihai kararlar"dan anlaşılması gereken, davaya konu edilen kısımların tamamı hakkında yargılama yapılması ve bu hususta verilmiş bir kararın varlığı olduğundan, ilk derece mahkemesince davanın bir kısmının hiç irdelenmemesi halinde, bu kısmın temyiz aşamasında doğrudan çözümlenmesine hukuki olanak bulunmamaktadır.

2577 sayılı Yasanın 20/A maddesinde, ilk derece mahkemelerince, uyuşmazlığa konu edilen kısımların tamamının irdelenmemiş olması halinde, üst derece mahkemesince ne yönde bir karar verileceği hususunda açık bir kural öngörülmemiş ise de; bu konunun yasakoyucu tarafından önceden öngörülmesinin mümkün olmaması ve hukuka uygun olanın uyuşmazlığın tüm boyutuyla ele alınıp, bu çerçevede bir hüküm kurulması olduğundan, bu ayırksı durumun ayrıca yasal metinlerde düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır.

Temyize konu kararda Dairece, dava konusu edilen Maliye Bakanlığı'nın kamulaştırma kararı ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun kamu yararı kararının hukuka uygun olup olmadığı konusunda hiçbir irdeleme yapılmaksızın, anılan kararlar hakkında da hüküm kurulmuş olması; yargı kararlarının gerekçeli olması zorunluluğuna aykırılık oluşturmaktadır. Öte yandan, dava konusu uyuşmazlığın 2577 sayılı Yasanın 20/A maddesi kapsamında bir uyuşmazlık olması karşısında, bu uyuşmazlık hakkında doğrudan üst derece mahkemesince ilk kez yargılama yapılarak bir hükme varılmasına yukarıda yer verilen açıklamalar karşısında hukuken olanak bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, ilk derece mahkemesi sıfatıyla uyuşmazlığa bakan Danıştay Altıncı Dairesince hukuki irdeleme yapılmadan hüküm kurulmuş olması nedeniyle, 2577 sayılı Yasanın 20/A maddesinin ikinci fıkrasının (i) bendi uyarınca Kurulumuzca işin esasına girilmesi mümkün görülmemiştir" denilmiştir.

davalarında ise temyiz istemi en geç iki ay içinde karara bağlanır. Karar en geç bir ay içinde tebliğe çıkarılır. Temyiz üzerine verilen kararlar kesindir.

İDDK tarafından evrak üzerinde yapılan inceleme sonunda, maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeterli görürse veya temyiz sadece hukuki noktalara ilişkin ise yahut temyiz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin esası hakkında karar verir. Aksi hâlde gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak esas hakkında yeniden karar verir.

Örneğin İDDK bir kararında, *“davacının temyiz isteminin kabulüne, Danıştay Altıncı Dairesinin 02/12/2015 günlü, E:2015/2454, K:2015/7084 sayılı kararının BOZULMASINA ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 6545 sayılı Kanun ile değişik 20/A maddesinin ikinci fıkrasının (i) bendi uyarınca dava konusu işlemin İPTALİNE; Kurulumuzca yeniden bir karar verildiğinden,.....kesin olarak, oyçokluğu ile karar verildi.”* şeklinde hüküm kurarak Daire'nin kararını kaldırmış, kendisi Daire'nin yerine geçerek hüküm kurmuştur.²³⁴

Ancak, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan temyizi haklı bulduğu hâllerde, kararı bozmakla birlikte dosyayı Danıştay Altıncı Dairesine geri gönderir.

İDDK bu durum ile ilgili; *“2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun "Tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik" başlıklı 26. maddesinin 1. fıkrasında, "Dava esnasında ölüm veya herhangi bir sebeple tarafların kişilik ve niteliğinde değişiklik olursa, davayı takip hakkı kendisine geçen başvurmaya kadar; gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına ilgili mahkemece karar verilir. Dört ay içinde yenileme dilekçesi verilmemiş ise, varsa yürütmenin durdurulması kararı kendiliğinden hükümsüz kalır." kuralı yer almış, aynı maddenin 2. fıkrasında da, yalnız öleni ilgilendiren davalara ait dilekçelerin iptal edileceğinin belirtildiği, temyiz edilen kararlar ilgili dosyanın incelenmesinden; dava devam ederken davacının 24/07/2017 tarihinde vefat ettiği dosyada bulunan nüfus kayıt örneğinden anlaşılmaktadır. Bu durumda, yukarıda alıntısı yapılan 2577 sayılı Yasanın 26.*

234 İDDK'nın 14/03/2018 tarihli, E: 2016/1446, K: 2018/902 sayılı kararı. UYAP erişim 23.08.2018. (Yayımlanmamış)

maddesi uyarınca işlem yapılması gerektiğinden, davalı idareler ile davalı idareler yanında katılanın temyiz istemlerinin kabulüne, Danıştay Altıncı Dairesi'nin 21/06/2017 günlü, E:2016/10491, K:2017/5091 sayılı kararının BOZULMASINA, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 26. maddesi uyarınca işlem yapılmak üzere dosyanın anılan Daireye gönderilmesine,” şeklinde karar vermiştir.²³⁵

Kurul temyiz yoluyla incelediği bir başka kararında, Daire'nin, dava konusu edilen Maliye Bakanlığı'nın kamulaştırma kararı ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun kamu yararı kararının hukuka uygun olup olmadığı konusunda hukuki değerlendirme yapılmaksızın, anılan kararlar hakkında da hüküm kurulmuş olmasını hukuka uygun bulmamıştır. İDDK'ya göre iptali istenen işlemle ilgili hukuki irdeleme yapılmadan iptal hükmü verilmesi, yargı kararlarının gerekçeli olması zorunluluğuna aykırılık oluşturmaktadır. Dava konusu uyuşmazlığın 2577 sayılı Yasanın 20/A maddesi kapsamında bir uyuşmazlık olması nedeniyle, bu uyuşmazlık hakkında doğrudan üst derece mahkemesince ilk kez yargılama yapılarak bir hükme varılmasına yukarıda yer verilen açıklamalar karşısında hukuken olanak bulunmadığından, 2577 sayılı Yasanın 20/A maddesinin ikinci fıkrasının (i) bendi uyarınca İDDK tarafından işin esasına girilmesi mümkün görülmemiş, karar bozularak dosyanın yeniden bir karar verilmek üzere Dairesine gönderilmesine karar verilmiştir.²³⁶

Görüldüğü üzere İDDK, Daire'nin yerine geçerek karar verebilmek için iptali talep edilen işlemler hakkında gerekçeli bir karar verilmesini aramaktadır. Eğer ortada gerekçeli bir karar yok ise yeniden hüküm kurulmak üzere bozma kararı verilerek dosya Daire'ye geri gönderilmektedir.

235 İDDK'nın 19/02/2018 tarihli, E: 2018/318, K: 2018/516 sayılı kararı. UYAP erişim 23.08.2018. (Yayımlanmamış)

236 İDDK'nın 20/02/2017 tarihli, E: 2017/259, K: 2017/655 sayılı kararı. UYAP erişim 23.08.2018. (Yayımlanmamış)

SONUÇ

Taşınmaz mülkiyeti yaşam hakkından sonra gelen en önemli haktır. Geçmişten günümüze kadar insanlık tarihine bakıldığında, savaşların çoğu zaman toprak edinmek için yapıldığı, toprağın altındaki madenlerden ve üstündeki tarım faaliyetinden elde edilen gelirle insanlığın ilerlediği ve sanayi devrimin yapıldığı dolayısıyla varoluşun büyük oranda toprağa bağlı olduğu açıktır. Toprak mülkiyetinin kime ait olduğu hakkında felsefeciler, iktisatçılar ve hukukçular pek çok teori geliştirmiş, bu teoriler devletlerin ekonomiye bakışını da şekillendirmiştir. Gelineen noktada, bireylere özel mülkiyet hakkı tanıyan demokratik devletler oluştuğundan, mülkiyet hakkı, uluslararası sözleşmelerle ve iç hukuk kuralları ile güvenceye alınmıştır.

Bununla birlikte olağanüstü olaylarda ya da üstün kamu menfaatinin gerektirdiği bazı hallerde devletler, kamu hizmetlerini sunabilmek için kanunların verdiği yetkiye dayanarak bireylerin ya da özel hukuk tüzel kişilerinin taşınmaz

mallarını rızalarını almadan idari kararlarla ya da mahkeme kararları ile kendi mülkiyetlerine geçirebilmektedir.

Ülkemizde mülkiyet hakkı ve mülkiyet hakkına müdahalenin sınırları Anayasa ile düzenlenmiştir. Anayasa'da mülkiyet hakkına müdahale hallerinden birisi de kamulaştırma olarak belirlenmiştir.

Anayasa'nın 46. maddesinde kamu yararı nedeniyle kamulaştırma yapılabileceği düzenlenmiş olmasına rağmen, acele kamulaştırma 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla acele kamulaştırma kaynağını Anayasa'dan değil, Kanundan almaktadır. 2000'li yıllardan itibaren ülkenin kalkınması, artan enerji ihtiyacının karşılanması için rüzgar enerjisi, hidroelektrik santrali, baraj ve iletim hattı projeleri riskli alanların tespitinden sonra kentsel dönüşümün sağlanması yoluyla eskiyen kent dokusunun yenilenmesi projeleri, ulaşımın hızlandırılması için otoyollar yapılması, hızlı trenlerin hayata geçirilmesi, sulama ihtiyaçlarının karşılanması gibi birçok projede doğrudan acele kamulaştırma yoluna gidilmiştir.

Dolayısıyla mülkiyet hakkına ağır müdahalelerden biri olan, kamulaştırma usulünden daha sık başvurulmuş ve sonuçları kamulaştırmaya göre daha ağır bir yöntem olan acele kamulaştırma usulünün Anayasal bir düzenlemeye ihtiyaç duyduğu açıktır. 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 27. maddesinde idarenin acele kamulaştırmaya hangi hallerde başvurulacağı, idarenin taşınmaza nasıl el koyacağı hükme bağlanmış ve 2018 yılında yapılan düzenleme ile taşınmazın el değiştirmesinin önüne geçilebilmesi için tapuya şerh koyma zorunluluğu getirilmiştir. Bunun yanı sıra Bakanlar Kurulu'na ait olan bu yetki 02.07.2018 tarihli ve 700 sayılı KHK'nın 86. maddesiyle Cumhurbaşkanına devredilmiştir. Madde de yapılan bu düzenlemeler acele kamulaştırma usulünü açık ve anlaşılır hale getirmemektedir. Diğer yandan idarelerin bazı durumlarda sürüncemede kalan olağan kamulaştırma usulünden saparak süreci hızlandırabilmek için bu yöntemle başvurması, taşınmaza el atarak tesislerini kurmakta sonrasında normal kamulaştırma sürecine devam etmektedir. Beklenmedik bir anda hızlıca taşınmaza el atılması nedeniyle davacılar kamulaştırma ve acele kamulaştırma işlemleri ile ilgili adli yargıda ve idari yargıda uzun süren davalarla uğraşmak zorunda kalmaktadır. Diğer

yandan adli yargıda ve idari yargıda birbirinden farklı kararların çıkması, mahkemelerin farklı yargı kollarında devam eden davaları bekletici mesele yapmaması davacıları daha çok mağdur etmekte bazı davalar on yılı aşan sürelerde sonuçlanmaktadır. Acele kamulaştırma usulünün kamulaştırma usulü ile harmanlanarak uygulanması ve yargılamaların makul süreyi aşması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden ihlal kararları çıkması halinde, devletin tazminat yükümlülüğünün doğmasının yanında ülkede hukuka güven azalmaktadır. Dolayısıyla acele kamulaştırma usulünün kendine ait bir Kanun ile yürütülmesi hem yargıdaki içtihat karşılıklarının önüne geçilmesi hem de taşınmaz maliklerinin haklarını koruyabilmesi için elzem hale gelmiştir.

Acele kamulaştırma işlemi ile ilgili bir diğer sorun ise Resmi Gazete'de yayımlanan ilanda acele kamulaştırma işleminin gerekçesinin yer almamasıdır. İşlemden sadece proje ismi ile birlikte ilgili idarenin kamu yararı kararı aldığı ve ekli listedeki taşınmazların acele kamulaştırma yoluyla kamulaştırıldığı ifade edilmektedir. Hatta bazı ilanlarda taşınmazın hangi proje için kamulaştırıldığı dahi açıklanmamaktadır. Bu nedenle acele kamulaştırma ilanlarının gerekçesinin daha detaylı olması, idari işlemin unsurlarının hukuka uygun olabilmesi bakımından gereklidir.

Öte yandan Cumhurbaşkanı'nca tesis edilen acele kamulaştırma kararı, İYUK'ta özel bir yargılama usulüne tabidir. Nitekim işlemde acelelik halinin olması yargılamayı da ivedi hale getirmektedir. Her ne kadar yargılamanın ivedi olacağı kanunda düzenlenmiş ise de; ivedi yargılamaya ilişkin de kanunda bazı hususların eksik bırakıldığı tezimizin ivedi yargılamaya ilişkin bölümünde oldukça geniş bir şekilde ifade edilmiştir. Bu nedenle ivedi yargılama usulünün ayrı bir usul yasası olarak çıkarılması ve detaylı bir şekilde düzenlenmesi yargılama safhasında yaşanacak mağduriyetlerin giderilmesi açısından son derece önemlidir.

Aceleliğine Cumhurbaşkanı'nca karar verilen hallerin neler olabileceği hakkında Kanun'da bir açıklık bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra kamu yararı kararı da tam olarak açıklanabilen bir kavram olmadığından kamu hizmetlerine dair hangi proje ya da planların kamu yararı açısından acelelik hali taşıdığı kesin olarak anlaşılamamaktadır. Bu durumda dava konusu edilen işlemin acelelik taşıyıp

taşımadığı ancak Danıştay'ın yargısal denetimi sonrasında oluşan içtihatlarından yola çıkılarak anlaşılabilir. Danıştay'ın yargısal denetimi sonrasında oluşan içtihatlarından yola çıkılarak anlaşılabilir.

Danıştay acele kamulaştırma kararlarının hukuki denetimini yaparken acelelik halinin gerekliliğini her olaya ve içinde bulunulan duruma göre farklı değerlendirmektedir. Danıştay'a göre belli bir dönemde acelelik hali taşımayan durumlar, ülkenin içinde bulunduğu siyasi ya da ekonomik çalkantılar neticesinde acele hal olarak kabul edilebilmektedir. Bunun yanında sadece ülkenin içinde bulunduğu durum değil, şehirlerin içinde bulunduğu durum da başlı başına acelelik halinin farklı yorumlanmasına sebebiyet verebilmektedir. İstanbul örneğinde olduğu gibi, yoğun nüfus ve trafiğe sahip şehirlerde hayata geçirilecek bir projenin uzun yıllara yayılması şehirde yaşayan insanların trafikte uzun zaman geçirmesine sebebiyet verebileceğinden hızlıca bitirilmesinde üstün kamu menfaati bulunmaktadır.

Acele kamulaştırmaya ilişkin dava dilekçeleri incelendiğinde, davacıların büyük kısmının kamulaştırma işlemine değil, acelelik haline itiraz ettikleri görülmektedir. Dolayısıyla davacılar esasında idare tarafından taşınmazla ihtiyaç duyulsa bile kamulaştırma usulü acele kamulaştırma usulüne göre daha yavaş işlediğinden, bu süre boyunca taşınmazdan faydalanmaya devam etmeyi istemektedir. Her ne kadar davacılar acele kamulaştırma kararına dava açsalar da Daire bazı durumlarda talebi de aşarak kamulaştırma işlemini de denetlemektedir. Kanaatimizce bu tip davalarda kamulaştırma işleminin irdelenmesi talebin aşılması anlamına geldiğinden hukuka aykırıdır. Zira kamulaştırmanın hukuki denetimini ilk derece mahkemesi olarak idare mahkemeleri yapmaktadır. Danıştay'ın bu tip kararları görev gaspı anlamına gelmektedir.

Bunun yanında otoyol, tren yolu gibi belli bir güzergâh izleyen projelerin acele kamulaştırmasında davacılar alternatif yolların araştırılmamasından, RES ve HES gibi projelerde doğanın, tarım ve turizm alanlarının zarar gördüğünden şikâyet edilmektedir. Bu durumda ivedi yargılama usulüne tabi bir davada farklı güzergâhların projede yer alıp alamayacağı konusunun detaylı araştırılması projeye dava açılmadığı sürece mümkün değildir. Bu açıdan davacıların mutlaka proje ve plan ile birlikte acele kamulaştırma işlemine dava açması gerekmektedir. Ancak bu

kez de her iki işlemin ayrı işlem olması ve ayrı yargılama usulüne tabi bulunması nedeni ile acele kamulaştırma işlemi hukuka uygun bulunabilirken proje veya planın sonradan yargı kararı ile iptali de söz konusu olabilmekte, dolayısıyla davacının taşınmazı elinden alınarak yıkılmış ve projeye göre yapılaşmış olabilmektedir. Bu durumda davacıya sadece tazminat hakkı doğmaktadır. Yine de taşınmaz malikinin kamulaştırma işlemine ilişkin taşınmaz bedelini, Asliye Hukuk Mahkemeleri tarafından tespit edilen bedel üzerinden idareden alan davacının tazminat hakkı da tartışılır hale gelecektir. Zararı tazminat bedelinden düşük olan davacının kendi zararını düştükten sonra idareye taşınmaz bedelini iade etmesi gerektiği açıktır.

Diğer taraftan, acele kamulaştırma kararının iptali ile sadece taşınmaz maliki değil, yatırımı yapan idarenin de mağdur olması muhtemeldir. Bazı hallerde iptal kararı üzerine yatırımın yıkılması halinde daha çok kamu zararı oluşabilir. Örneğin büyük maliyetli baraj projelerinde idarenin inşaatı başlamasının ardından verilen iptal kararının nasıl uygulanacağı bir muammadır. Kanaatimizce acelelik halinin iptali normal kamulaştırma prosedürüne engel olmayacağından idarenin kamulaştırma işlemlerine devam etmesinde bir engel bulunmamaktadır. Zira acelelik halinin iptali idarenin olağan kamulaştırma işlemlerinin devamını etkilememektedir. Hatta çoğu zaman idare acele kamulaştırma kararının ardından taşınmaza asliye hukuk mahkemesinin acele el koyma hükmüyle ile taşınmaza el koyduktan sonra normal kamulaştırma prosedürünü devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Ancak yukarıda da izah edildiği üzere Daire'nin acele kamulaştırmanın yanı sıra kamulaştırma işlemi hakkında da hüküm kurması halinde zararın nasıl telafi edileceği de yasa koyucu tarafından değerlendirilmelidir.

Diğer yandan, somut olay acele kamulaştırma usulünü gerektirse bile temeldeki işlemin hukuka aykırı olması da acele kamulaştırma işlemini hukuka aykırı hale getirebilmektedir. Örneğin, deprem nedeniyle zarar görmüş alanlara ilişkin yapılan planın mevzuata aykırı olması, bu planların hayata geçirilmesi için alınan acele kamulaştırma işlemini de etkilemektedir. Fakat buradaki asıl sorun plana ilişkin yargılamanın idare mahkemelerinde acele kamulaştırma kararının ise Danıştay'da dava konusu olmasıdır. Bu nedenle acele kamulaştırma usulüne ilişkin yeni yapılacak yasal düzenleme içerisinde hangi konuların acele kamulaştırma kararı

ile birlikte dava konusu edilebileceği de açıklanmalı ve içtihat karmaşasının önüne geçilmelidir.

Planlar ile ilgili benzer bir sorun da acele kamulaştırma kararının gerekçesini oluşturan projelere karşı açılan davalardır. Planlar gibi projelere bakmakla görevli olan mahkeme taşınmazın bulunduğu yer idare mahkemesidir ve bu tip davalarda ivedi yargılama usulü uygulanmamaktadır. Altıncı daire acele kamulaştırma işleminin temelini oluşturan plan ve projelerle ilgili davaları kendi baktığı iptal davası yönünden bekletici mesele yapmamakta, mevcut duruma göre karar verilmektedir.

Bu husus acele kamulaştırma kararlarındaki yargı denetiminin sağlıklı olmasına engel teşkil etmektedir. Daire acele kamulaştırma kararını hukuka uygun bulsa bile plana ve projeye ilişkin kararların kesinleşmesi hem uzun yıllar alabilmekte hem de sonucu itibarıyla değişebilmektedir. Dolayısıyla Daire acele kamulaştırma işlemini hukuka uygun bulsa bile birkaç yıl içinde işleminin temelini oluşturan plan ve projenin hukuka aykırı olduğuna dair hüküm kurulabilir. Bu durumda yargı kararları arasında çelişki doğacak ve hem idare hem de taşınmaz maliki açısından mağduriyetler yaşanacaktır.

Aynı durum riskli alan kararı sonrası verilen acele kamulaştırma kararı için de geçerlidir. Örneğin, riskli alan kararına karşı açılan davalarda Danıştay Ondördüncü Daire, parsel bazında değil, tümüyle riskli alan kararının yürütmesini durdurduğunda acele kamulaştırma kararı da bu yürütmeyi durdurma kararı nedeniyle iptal edilmektedir. Ancak riskli alana ilişkin esas kararları eğer iptal kararı verilecekse işlemin tümü yönünden değil dava açan kişiler lehine ve parsel bazında verilmektedir. Bu durumda riskli alan kararına dava açmayıp sadece acele kamulaştırma işlemine dava açan parsel maliklerinin durumu karmaşık hale gelmekte ve İDDK tarafından riskli alan kararlarına dava açmayan parsel malikleri yönünden acele kamulaştırmaya dair iptal kararları bozulmaktadır.

Kanaatimizce bu kararlar mülkiyet hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Şöyle ki; Danıştay Ondördüncü Dairesi tarafından verilen riskli alana ilişkin yürütmeyi durdurma kararlarının içeriğine bakıldığında, bilirkişi incelemesi sonrasında riskli alan kararlarının genel olarak mevzuata uygun yapılmadığı, bunun

da işlemin tamamını sakatladığı anlaşılmaktadır. Böyle bir tespitten genel olarak riskli alan kararına dava açmayan parsel malikleri de yararlanabilmelidir. Bu nedenle sırf riskli alan kararına dava açılmamış olması acele kamulaştırma davalarında parsel malikleri aleyhine değerlendirilmesi hakkaniyet ilkeleri ile bağdaşmamaktadır.

Danıştay'ın acele kamulaştırmaya ilişkin son dönemde verdiği yürütmeyi durdurma kararları incelendiğinde karar gerekçelerinin dava açan kişileri ikna edici açıklığa sahip olmadığı özünde doğru bir karar olsa bile AIHM kararlarında yer alan hangi ilkelerin ihlal edildiği ya da neden üstün kamu yararı bulunduğu konusunda detaylı irdelenmenin yapılmadığı, sadece mevzuatın ve sürecin yazıldığı, gerekçenin çoğunlukla tek bir paragrafta sığdırıldığı görülmektedir.

Bu hususa örnek olarak, Anayasa Mahkemesi'nin ölçülülük ilkesinden yola çıkıldığında bu ilkenin, elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olmak üzere üç alt ilkeden oluştuğu dikkate alınarak mülkiyet hakkına müdahalenin bu üç ilkeden hangisini ihlal ettiği yolunda bir gerekçenin yer almamasının bunun davacılar tarafından gerekçesiz karar gibi algılanmasına neden olabilecektir.

Öte yandan detaylı gerekçelerin mevzuatta ayrıntılı olarak düzenlenmeyen acele kamulaştırma konusunda zaten az sayıda kaynağa sahip olan doktrine de önemli katkılar sağlayacağı gibi yasa koyuculara da yol göstereceği açıktır.

Bunun yanı sıra Danıştay tarafından taşınmaz mülkiyetine ilişkin verilen kararların sadece bireylerin kişisel menfaatlerini değil ülkeye yatırım yapacak yabancı yatırımcıların yatırım kararlarını da yakından ilgilendirmesi nedeni ile idari yargıdaki usul kurallarının hak arama özgürlüğünü kısıtlayacak kadar katı yorumlanmaması gerekmektedir.

Sonuç olarak, acele kamulaştırma usulü ve bu usul ile ilgili hak, mülkiyet hakkı, kamu yararı, kamulaştırma, acele kamulaştırma gibi temel kavramlar Kanunlarda tanımlanmadığından, akademik çalışmalar ve yargı içtihatları ile şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla uygulamada taşınmaz maliklerinin mağdur olmaması, yargı makamlarının da sağlıklı yargılama yapabilmesi için kaynağını Anayasa'dan alan ve detaylı hazırlanmış Kanun'a ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bunun yanı sıra acele kamulaştırma kararının iptali davalarında uygulanan ivedi yargılama usulü de detaylanarak yeniden düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

AKYILMAZ Bahtiyar, SEZGİNER Murat, KAYA Cemil, Türk İdare Hukuku, Ankara: Savaş Yayınevi, 2019

AKYAZAN Ahmet Emrah,; “ Maddi Açıdan İdari İşlemler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 85, 2009, s.220

ATAY Ender Ethem, İdare Hukuku, Ankara:, Turhan Kitapevi, 2018

AYKUL Ömer, “Danıştay Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair kanun Tasarısı Hakkında İnceleme”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.111 Mart-Nisan Yıl:2014, s. 489.

BAĞRIAÇIK, Ahmet:“Danıştay Kararları Işığında İdari Yargıda Menfaat İhlali”
<http://www.asosindex.com/cache/articles/danistay-kararlari-isiğında-idari-yargıda-menfaat-ihlali-f405887.pdf>

BAŞPINAR Veysel, Mülkiyet Hakkını İhlal Eden Müdahaleler, Ankara: Yetkin, 2009.

BİLGİN Hüseyin, İdari Davalar ve Çözüm Yolları, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018

BİLGİN Hüseyin: “Danıştay Kararları Işığında İptal Davalarında Menfaatin Güncel Olması”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, Yıl:4, Sayı: 30, Şubat 2009. s. 138.

ÇAĞLAYAN Ramazan: “ Fransız ve Türk İdari Yargılama Hukuklarında İvedi Yargılama Usulü,” Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:XVIII, Sayı:3-4, Aralık 2014. s.15

ÇAĞLAYAN Ramazan, İdare Hukuku Dersleri, Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.

ÇAĞLAYAN Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018

ÇAĞLAYAN Ramazan, İdari Yargılama Hukuku Temel Bilgiler, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2017

ÇAKMAK N. Münci, İdare Hukukunda Kuramsal Olarak Kamu Yararı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013

ÇALIŞ Hande Sena, İdari Yargının Varlık Sebebi Olarak İptal Davası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018

ÇOBAN ATİK Ayşegül, Kamulaştırmada Yargısal Denetim, Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.

DEMİRKOL Selami; “ İptal Davasında İdari İşlemin Beş Unsuru” Sayıştay Dergisi, Cilt 9 Sayı 29, Nisan 1998, s.72

EREN Fikret, Mülkiyet Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.

ERKUT Celal, İptal Davasının Konusunu Oluşturması Bakımından İdari İşlemin Kimliği, Ankara: Danıştay Yayınları No:51, 2015.

FRİSK, Monica Carss; “Mülkiyet Hakkı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 No’lu Protokolünün 1. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz”
http://www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el_kitaplari/mulkiyet_hakki.pdf

GÜNDÜZ F. Ebru, İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016,

GÖLCÜKLÜ Mehmet Ali, Kamulaştırma Kanunu Şerhi, Fiili ve Hukuki El Atma Davaları”, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2016.

GÖVEN Yusuf: “Kamulaştırma İşlemlerinde Kamu Yararı”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:1, 1999, s.3

GÖZLER Kemal, KAPLAN Gürsel, İdare Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2018

GÜNDAY Metin, İdare Hukuku, Ankara: İmaj Yayıncılık, 2011.

HANAĞASI İlhan; “Danıştay 6.Daire Üyesi, Danıştay İnsan Hakları Komisyonu Sunumu” http://www.danistay.gov.tr/upload/2_mulkiyethakki.pdf

HAYTA Mehmet Ali, Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Koyma Davaları, Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.

KALABALIK Halil, İdari Yargılama Usul Hukuku, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019.

KALABALIK Halil, İdare Hukukunun Temel Kavramları” Konya: Sayram Yayınları, 2014

KAPLAN Gürsel, İdari Yargılama Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2018

KARAHANOĞULLARI Onur, İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler, Ankara, Turhan Kitapevi, 2012

KARAGÖL Ömer, Kamulaştırma Davalarında Bedel Tespit Esasları, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2016

KARAMAN Buket: “Acele Kamulaştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2015.

KASAPOĞLU TURHAN Mine: “İdari Yargıda İvedi Yargılama Usulü”
<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-3/04.pdf>

NOMER Haluk Nami, ERGÜNE Mehmet Serkan, Eşya Hukuku, İstanbul: Onikilevha, 2019

ÖRÜCÜ Esin: “Taşınmaz Mülkiyetine Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı Mülkiyet Hakkının Sınırlanması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1976.

ÖZEL Emre Ramazan: “ İdari Yargılama Hukukunda Sürelere İlişkin Genel Bir Çalışma” İstanbul Barosu Dergisi Cilt: 91, Sayı: 1, Yıl: 2017 , s.182

SANCAKDAR Oğuz: “İdari Yargılama Usulünde İvedi Yargılama Usulü ve Grup Davalar”, Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu (12 Mayıs 2014), 146. Yıl, Ankara 2014. S.112

ŞAHİN Cenk, Acele Kamulaştırma, İstanbul: Onikilevha Yayınları, 2018

TAN Turgut: “İdare Hukuku”, Ankara: Turhan Kitapevi, 2018

TATAR Onur: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Işığında Mülkiyet Hakkı”, Ankara Barosu Yayını, Eylül 2003, s.7

TEMEL Cemil, Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atmadan Doğan Davalar”, Ankara Bilge Yayınevi 2017.

ULU Güher, İdari İşlemin Yetki Unsuru, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012

ULUSOY Ali D., Yeni Türk İdare Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları, 2019

UYANIK Atilla; “İdari Yargıda İptal Davalarının Değerlendirilmesi”
<http://mevzuatdergisi.com/2003/01a/01.htm>

YILDIRIM, Bekir: “Açıklamalı- İctihatlı Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atma Davaları”, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2013

YILDIRIM Ramazan, ÇINARLI Serkan, Türk İdare Hukuku Dersleri Cilt I’, Ankara: Astana Yayınları 2018

YILDIRIM Turan, MELİKŞAH Yasin, KAMAN Nur, ÖZDEMİR Eyüp, ÜSTÜN Gül, OKAY TEKİNSOY Özge, İdare Hukuku, İstanbul, Onikilevha Yayınları, 2018

YILMAZ Ejder, (Öğrenciler İçin) Hukuk Sözlüğü, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014.

YOĞURTCU, Mehmet: “Kamu Yararı Çerçevesinde Acele Kamulaştırma”
http://abmyod.aydin.edu.tr/makaleler/sayi_42/kamu-yarari-cercevesinde-acele-kamulastirma.pdf

ZABUNOĞLU, Yahya Kazım: “İdare Hukuku”, Cilt 1,2 Ankara: Yetkin Basımevi, 2012.

İnternet Kaynakları

<http://anayasa.gov.tr/>

<http://www.resmigazete.gov.tr/>

<https://www.tbmm.gov.tr/>